

๘๙๕.๙๑๖

๘๙๕.๙๑๖

๘.๕

การวิเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร

ปริญญานิพนธ์

ของ

โสภณ รอดเหตุภัย

10 ส.ย. 2541

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

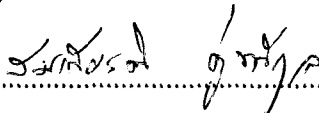
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

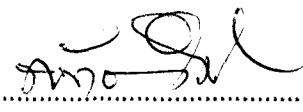
เมษายน 2541

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

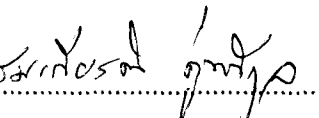
คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

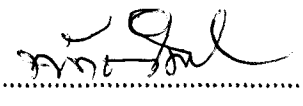
คณะกรรมการควบคุม

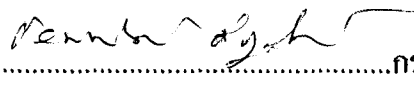
.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ กู้ทวีกุล)

.....กรรมการ
(อาจารย์พัทธา จิตต์เมตตา)

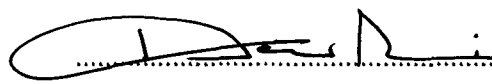
คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ กู้ทวีกุล)

.....กรรมการ
(อาจารย์พัทธา จิตต์เมตตา)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อูร์รัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาภากรณ์)

วันที่ 25 เดือน เมษายน พ.ศ. 2541

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบ
ขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์
พัทธยา จิตต์เมตตา กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้แนวคิด คำแนะนำ ตลอดจน
สละเวลาเอาใจใส่ตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง จนปริญญานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งใน
ความกรุณา และขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ในโอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อิฐรัตน์ ที่ให้ความกรุณาเป็น
กรรมการเพิ่มเติมในการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ที่คอยให้คำปรึกษาแก้ไขให้คำแนะนำ
ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สุกิจ ชุน ผู้อำนวยการสถาบันคริสตจักรไทย
และมิสคริสทีน คิม อาจารย์พิเศษของสถาบันคริสตจักรไทย ที่ได้ช่วยกรุณาปรับปรุงแก้ไขบท
คัดย่อภาษาอังกฤษ ด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์พูลสุข ทองเพ็ชรพงษ์ อาจารย์เพชรินทร์ วงศ์ข้าหลวง เพื่อนที่
ให้กำลังใจ ให้ความสะดวกแก่ผู้วิจัยด้วยความห่วงใยมาโดยตลอด ขอขอบคุณ อาจารย์ปรียานุช
ทองสม ที่ให้ความกรุณาแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษในเบื้องต้น ผู้วิจัยขอขอบคุณด้วยความรักและ
เคารพยิ่ง

อนึ่งบุคคลที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ค่าใช้จ่ายแก่ผู้วิจัยจนศึกษาสำเร็จลุล่วงตามความมุ่งหมาย
คือคุณวิระ รอดเหตุภัย ผู้วิจัยรู้สึกสำนึกในบุญคุณเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งขอขอบใจ เด็กชายปณิธาน
รอดเหตุภัย ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดพิมพ์ปริญญานิพนธ์ด้วยความรับผิดชอบอย่างยิ่ง

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา
มารดาและคุณครูทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนมีส่วนในการวางรากฐาน
การศึกษาให้แก่ผู้วิจัย

โสภิญ รอดเหตุภัย

สารบัญ

บทที่

หน้า

1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
วิธีดำเนินการและขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	4
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโลกทัศน์และบทบาทตัวละคร	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร	16
2 วิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร	22
1. โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม	23
1.1 ปัญหาสังคมเมือง	24
1.2 สังคมชนบท	46
2. โลกทัศน์ที่มีต่อการเมืองการปกครอง	57
2.1 ปัญหาการเมืองการปกครองมีผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ	58
2.2 บทบาทและพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	61
2.3 ทศนคติของประชาชนที่มีต่อสถาบันการเมืองการปกครองของไทย	67
3. โลกทัศน์ที่มีต่อเศรษฐกิจ	70
3.1 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานและ ผู้บริโภคร	72
3.2 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของบุคคลใน สังคม	79

4. โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพ	91
4.1 ข้าราชการ	93
4.2 นักการเมือง	94
4.3 โสเภณี	96
4.4 ค้าขาย	103
4.5 ขอทาน	106
5. โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	108
5.1 การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	109
5.2 การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	112
6. โลกทัศน์ที่มีต่อการศึกษา	121
6.1 ความสำคัญของการศึกษา	122
6.2 ประโยชน์ของการศึกษา	124
6.3 ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา	125
7. โลกทัศน์ที่มีต่อค่านิยม	128
7.1 การดำเนินชีวิตอย่างอิสระและมีเสรีภาพ	129
7.2 การแสวงหาความสุข	131
7.3 ความรักความเมตตา	135
7.4 คติความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา	138
7.5 ค่านิยมที่มีต่อเด็ก	140
7.6 การใช้ของต่างประเทศ	143
3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับสังคม	146
1. สภาพการเมืองการปกครอง	149
1.1 นโยบายการปกครองของประเทศ	152
1.2 บทบาทของนักการเมืองและผู้นำประเทศ	156
1.3 บทบาทของประชาชนต่อการเมืองไทย	162
2. สภาพเศรษฐกิจ	164
2.1 ปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยม	166

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจทำเกษตรกรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	173
3. สภาพการศึกษา	177
3.1 ความสำคัญของการศึกษา	178
3.2 บทบาทและหน้าที่ของครู	181
3.3 ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา	184
4. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม	186
4.1 ค่านิยมของคนในสังคม	186
4.2 ความล้มเหลวของสถาบันครอบครัว	189
4.3 ความเห็นแก่ตัวและไม่มีมนุษยธรรม	192
4 สรุปผลการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	196
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	196
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	196
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	196
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	197
อภิปรายผล	199
ข้อเสนอแนะ	201
บรรณานุกรม	202
ภาคผนวก	209
ชีวประวัติของจำลอง ฝั่งชลจิตร	211
บทสัมภาษณ์จำลอง ฝั่งชลจิตร จากวารสารไรเตอร์.....	213
ประวัติย่อของผู้วิจัย	242

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม เพราะผู้แต่งย่อมจะใช้เหตุการณ์และความ เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ ของสังคมเป็นวัตถุดิบ ผสมผสานกับจินตนาการของตนเองแล้ว นำ มาปรุงแต่งเพื่อสร้างวรรณกรรมให้มีลักษณะที่สมจริง ดังที่ บรรจง บรรเจิดศิลป์ (2528 : 8) ได้กล่าวถึงการสะท้อนความจริงจากสังคมในวรรณกรรม ว่า “วรรณกรรมคือ การสะท้อน ความจริงสำแดงออกแห่งความเป็นจริงและบันทึกความเป็นจริง ในขณะที่เขียนวรรณกรรม ก็ขึ้นอยู่กับเนื้อความเป็นจริงเพราะภาระของวรรณกรรมมิใช่เพียงแต่จะสะท้อนความเป็นจริง เท่านั้น หากต้องคิดเชื่อมโยงไปถึงสิ่งที่อยู่ในความหวังและสิ่งที่อาจเป็นไปได้ ศิลปะอัน ยิ่งใหญ่มิได้สะท้อนเรื่อยเปื่อย หากแต่เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตและเปลี่ยนแปลงชีวิต”

ดังนั้นวรรณกรรมจึงอาจเป็นการสะท้อนสังคมในลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่ผู้แต่ง นำมาจากวัตถุดิบทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ แต่ทว่าภาพของสังคมใน วรรณกรรมก็มีใช่ว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หากเป็นเพียงภาพสะท้อนความเป็นไปส่วนหนึ่ง ของสังคม ซึ่งมีทั้งความเป็นจริงทางสังคมและความรู้สึกนึกคิดตามจินตนาการของผู้แต่งที่ ถ่ายทอดออกมาในวรรณกรรมนั้น ๆ เช่นเดียวกับคำกล่าวของซัยศิริ สมุทวนิช (2518 : 34 – 39) ที่ว่า “วรรณกรรมทุกประเภทเป็นผลผลิตจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ต่อ เหตุการณ์และภาวะแวดล้อมของสังคม การเติบโตทางความคิดนี้มีปัจจัยทางความก้าวหน้า ของเทคนิคมาปรุงแต่งให้พัฒนาไปตามยุคตามสมัย”

จากเหตุผลดังกล่าว สิ่งที่ผู้แต่งมองโลก มองชีวิต มองสังคม หรือได้สัมผัสกับ สิ่งแวดล้อมรอบตัว แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นวรรณกรรมนั้น ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “โลกทัศน์ ของผู้แต่ง” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งมีความรู้สึกนึกคิดต่อชีวิตที่อยู่ร่วมในสังคมว่าเป็น อย่างไร ในฐานะที่ผู้แต่งเป็นหน่วยหนึ่งในสังคม ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2518 : 141-142) กล่าวไว้ว่า “กวีเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม และโลกทัศน์เป็นตัวกำหนดทิศทางของชีวิต ทิศทางของสังคม กวีก็ย่อมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลดังกล่าว จึงย่อมมีโลกทัศน์เฉพาะตนอันเกิด จากภาพที่แลเห็นหรือยังเห็นสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา เมื่อกวี สร้างสรรค์วรรณกรรมก็ย่อมถ่ายทอดความคิดที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ออกมา โลกทัศน์ของกวีจึงถูก นำไปไว้ในวรรณกรรม”

เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมทุกเรื่องทำหน้าที่บันทึกโลกทัศน์และสะท้อนโลกทัศน์ แม้ผู้เขียนจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม ซึ่งเมื่อผู้อ่านได้อ่านวรรณกรรมเรื่องใดแล้วย่อมทราบโลกทัศน์ของผู้เขียนตามไปด้วย และหากต้องการที่จะทราบโลกทัศน์ของผู้เขียนใด ก็ต้องศึกษาวรรณกรรมของผู้เขียนนั้น ดังนั้นการศึกษาโลกทัศน์ของผู้เขียนจึงมีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะทำให้ทราบถึงโลกทัศน์เฉพาะตัวของผู้เขียนที่มีต่อสังคม รู้จักชีวิตในสมัยของผู้เขียนเอง ผลสืบเนื่องที่สำคัญก็คือ ทำให้มองเห็นภาพของชีวิตและสังคมเด่นชัดขึ้น

เมื่อได้อ่านวรรณกรรมของ จำลอง พึ่งชลจิตร พบว่า เป้าหมายสำคัญของจำลอง พึ่งชลจิตร นั้นน่าจะสะท้อนสภาพความเป็นจริงของสังคม ทั้งในเมืองและชนบท โดยเสนอโลกทัศน์ของคนที่มีต่อสังคมในแง่มุมต่าง ๆ เป็นต้นว่า การที่สังคมยอมรับระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในด้านการผลิตและการขาย จนเกิดปัญหาต่อผู้ใช้แรงงานหรือผู้ผลิตซึ่งจำเป็นต้องซื้อสินค้าที่ตนผลิตในราคาที่แพงมาก จากเรื่อง “ผ้าทอลายหางกระรอก” หรือเรื่อง “ข้าวเพื่อสุขภาพ” ที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงการตกเป็นทาสของการโฆษณาว่า บุคคลส่วนใหญ่ซื้อสินค้าต่าง ๆ โดยมีได้คำนึงว่าสินค้านั้นมีคุณค่าจริงหรือไม่เพียงใด คงหลงเชื่อเพียงคำโฆษณาที่เห็นแก่ได้อันปราศจากมนุษยธรรมและความเมตตา นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ ก็ยังมีวรรณกรรมอีกหลายเรื่องที่ จำลอง พึ่งชลจิตร ใช้เป็นสื่อเสนอโลกทัศน์หรือความคิดเห็นของตนเอง เพื่อให้ผู้อ่านได้เล็งเห็นถึงปัญหา การดำเนินชีวิต ความต้องการอิสระหรือแม้แต่การแสวงหาความสุขมาสู่ตนเองของบุคคลในสังคมหลายลักษณะ

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าผลงานวรรณกรรมของ จำลอง พึ่งชลจิตร มุ่งเสนอโลกทัศน์อุดมคติ และอุดมการณ์ของตนเอง ซึ่งทำให้มองเห็นสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์ของ จำลอง พึ่งชลจิตร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของ จำลอง พึ่งชลจิตร กับ สภาพ

สังคม

ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาจะทำให้มองเห็นโลกทัศน์ของจำลอง ฟังชลจิตร ที่แสดงไว้ในวรรณกรรมซึ่งอาจทำให้เข้าใจสภาพและปัญหาของสังคมได้

ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวรรณกรรมรวมเล่มของจำลอง ฟังชลจิตร ทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น ความเรียง และบทบันเทิง รวมทั้งสิ้น 12 เล่ม ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. รวมเรื่องสั้น กองคาราวาน (พ.ศ.2523)
2. รวมเรื่องสั้น นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร (พ.ศ.2529)
3. รวมเรื่องสั้น สีของหมา (พ.ศ.2531)
4. รวมเรื่องสั้น ผ้าทอลายทางกระรอก (พ.ศ. 2531)
5. รวมเรื่องสั้น คนกับเด็ก (พ.ศ.2532)
6. รวมเรื่องสั้น สารระชัน (พ.ศ.2536)
7. รวมเรื่องสั้น ตุ๊กตาบุรุษไฟแช็ก (พ.ศ.2539)
8. นวนิยายเยาวชน ขนนกน้อยกลางทุ่งนา (พ.ศ.2528)
9. นวนิยายเยาวชน คนขี่ม้าขาว (พ.ศ.2527)
10. นวนิยาย หลังเที่ยงคืน (พ.ศ.2531)
11. ความเรียงเชิงบันเทิง รอยยิ้มระบำฝุ่น (พ.ศ.2536)
12. ความเรียง บทสนทนาระหว่างโบไมกับนก (พ.ศ.2537)

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาค้นคว้านี้จะใช้ศัพท์ซึ่งมีความหมายเฉพาะดังต่อไปนี้

โลกทัศน์ (World Views) หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์หรือนักเขียนที่มีต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสภาพสังคมและต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรม

วิธีดำเนินการและขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติและบทวิจารณ์วรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร จากเอกสารต่าง ๆ
2. ศึกษาวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้ว 4 ประเภท คือ เรื่องสั้น นวนิยาย ความเรียง และ บทบันทึก จำนวน 12 เล่ม
3. ศึกษาสภาพสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2521 - พ.ศ. 2537 จากเอกสารต่าง ๆ
4. ศึกษาทฤษฎีและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโลกทัศน์
5. วิเคราะห์โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่ปรากฏในวรรณกรรม
6. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับสังคม
7. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโลกทัศน์และบทบาทตัวละคร
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร
3. เอกสารที่เกี่ยวกับสภาพสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2521 - พ.ศ. 2537

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโลกทัศน์และบทบาทตัวละคร

ในปัจจุบันได้มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับโลกทัศน์กว้างขวางมากขึ้น พร้อมทั้งให้ความหมายของคำว่า “โลกทัศน์” ต่าง ๆ กัน จึงมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโลกทัศน์อยู่มาก ดังนี้

สมบัติ จันทรวงศ์ (2521 : 172 – 173) ได้ให้ความหมายและขอบข่ายของโลกทัศน์ว่า “โลกทัศน์” คือระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความอ่าน ความเชื่อที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีร่วมกันอันเกี่ยวกับปัญหาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ซึ่งจะปรากฏในผลิตผลของความคิดมนุษย์ อันได้แก่ ภาษา นิยายปรัมปรา ความเชื่อและศาสนพิธี ศิลปวรรณกรรม ฯลฯ การศึกษาในเรื่องโลกทัศน์นั้นยังครอบคลุมไปถึงการพยายามอธิบายว่าบุคคลเข้าใจฐานะและบทบาทของตนในฐานะปัจเจกชนและในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมอย่างไร เขาเข้าใจเป้าหมายชีวิตของเขาและสังคมที่เป็นสมาชิกอย่างไร และมีความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่งอย่างไร โลกทัศน์ของบุคคลใด ๆ ก็ตามย่อมได้รับอิทธิพลหรือขึ้นอยู่กับสภาพและฐานะของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และที่สำคัญก็คือ โลกทัศน์ของบุคคลหนึ่งก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะกวี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสภาพสังคมในยุคนั้น ๆ งานเขียนของกวีจึงมีลักษณะสะท้อนสภาพสังคมอันจะส่งผลต่อความคิดของคนในสังคม ดังนั้นการศึกษาโลกทัศน์ของกวีจึงมีคุณค่าใกล้เคียงกับการศึกษาบุคคลทั้งสังคมและยังอาจช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับโลกทัศน์ของคนในสังคมนั้นได้”

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2511 : 10) กล่าวถึงทัศนะหรือปรัชญาของผู้แต่งว่า “สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่แลเห็นง่ายนัก ยิ่งถ้าหากผู้แต่งไม่ค่อยมีความคิดเห็นของคนแน่นอน มีแต่พรั่ว ๆ หรือมีไปตามความนึกคิดของผู้อื่น ยิ่งทำให้แลเห็นทัศนะในนวนิยายของนักประพันธ์นั้นยากขึ้นไปอีก บางคราวนักประพันธ์มีทัศนะที่น่าสนใจ อาจแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกันไปในตัว แต่นักอ่านย่อมพยายามจับความคิดเห็นของนักประพันธ์ให้ได้ การอ่านจึงจะออกผล”

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520 : 105) กล่าวว่า “นักเขียนย่อมมองดูโลกและชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวคิดของคนที่มีต่อโลก ต่อสังคม และต่อชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว แต่ต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่แต่งขึ้นเสมอ”

อี. เอ็ม. เมนเดลสัน (E.M. Mendelson) กล่าวว่า “โลกทัศน์เป็นแนวคิดประการหนึ่งในวิชามานุษยวิทยาที่สามารถเปรียบเทียบและชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนได้ โลกทัศน์เป็นทัศนะของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีต่อสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัวของเขา”

วิลเลียม แอล แบรดลีย์ (William L. Bradley) กล่าวว่า “โลกทัศน์ คือ แบบหรือ โครงสร้างของโลกที่ปรากฏให้เห็น เช่น โลกทัศน์ของสังคมล่าสัตว์ก็คือความรู้สึกลึก ๆ ที่เขาได้รับการฝึกฝนในการสังเกตเกี่ยวกับสัตว์ ความรู้สึกต้องการอาหารและความตื่นเตนในบางสังคมโลกทัศน์จะอยู่ในลักษณะ จัน - ทาน คือทุกสิ่งทุกอย่างจะมีชีวิตและวิญญาณ ในบางสังคมโลกทัศน์จะเป็นแบบลักษณะจัน - มัน ทุกสิ่งทุกอย่างเปรียบเสมือนเป็นวัตถุเต็มไปด้วยการเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งหมายถึงสังคมที่อยู่ในระบบวิทยาศาสตร์นั่นเอง”

ด.ร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537 : 11) กล่าวถึงโลกทัศน์ใหม่ของการมองสังคม มีใจความดังต่อไปนี้ “เราสามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้นั้น จำเป็นจะต้องมีโลกทัศน์ใหม่ในการมองสังคมด้วย เพราะการมีโลกทัศน์ที่ต่างกันก็ย่อมมองโลกต่างกัน คิดไม่เหมือนกัน วิเคราะห์ไม่เหมือนกัน ดังนั้นในเรื่องเดียวกันย่อมวิเคราะห์สาเหตุไม่เหมือนกัน การเสนอวิธีแก้ปัญหาก็แตกต่างกัน และเหตุผลที่ออกมาย่อมแตกต่างกันด้วย เช่น เรื่องความอดอยากของประชาชนในโลกที่ 3 คนหนึ่งอาจมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ คนหนึ่งมองว่าเป็นเรื่องบังเอิญ อีกคนมองว่ามีประชากรมากเกินไป บางคนอาจมองว่าที่ดินทำกินไม่พอ อีกคนอาจจะเห็นว่าเทคโนโลยีไม่ทันสมัย ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ บางคนอาจบอกว่าผู้คนอดอยากเพราะถูกกดขี่ขูดรีด สรุปแล้ว ถ้าเราจะแก้ไขปัญหาสังคม เราต้องเข้าใจโลกทัศน์ที่ต่างกัน เข้าใจแนวคิดต่างกัน นักวิเคราะห์หรือนักพัฒนาสังคม ก็จะต้องตัดสินใจว่าเลือก แนวคิดใดมาช่วยวิเคราะห์และแก้ปัญหา นั้นหมายถึงว่าเราไม่ควรยึดมั่นกับระบบเก่าหรือแนวคิดเดียว”

จำริญ แสงดวงแข (2523) ได้ศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กซึ่งมีเนื้อร้องเป็นภาษาไทย โดยวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ พบว่า ชาวไทยภาคใต้มีโลกทัศน์ว่า สตรีต้องรักนวลสงวนตัว ไม่คบหาสมาคมกับชายใดและจะต้องดำรงกิริยามารยาท จึงไม่นิยม

ให้มีธรรมเนียมที่จะให้ชายหญิงได้พบปะพูดคุยกัน ชาวไทยภาคใต้หวังว่าบุรุษควรเป็นผู้นำในสังคมและครอบครัว จึงนิยมให้การศึกษาแก่บุรุษชายมากกว่าบุรุษหญิง สังคมไทยภาคใต้ยังไม่ให้ความสำคัญภาคทางเพศเท่าที่ควร ความรักและความซาบซึ้งในธรรมชาติทำให้เกิดวรรณกรรมที่มีคุณค่าหลายเรื่อง ทั้งที่เป็นลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะ คำรายพื้นบ้านที่ประกอบจากพืชและสัตว์ได้แสดงถึงความเข้าใจในธรรมชาติของชาวไทยภาคใต้ได้เป็นอย่างดี ชาวไทยภาคใต้จำนวนมากยังเลื่อมใสศรัทธาอยู่กับไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและการทำพิธีทางไสยศาสตร์ เพื่อให้คุณให้โทษแก่ตนเองและผู้อื่น

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2521) ศึกษาเรื่องโลกทัศน์ชาวภาคใต้ ซึ่งผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์นั้น ชาวใต้เป็นคนรักถิ่นฐาน เข้มงวดกวดขันในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ ถือว่าเป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องอบรมสั่งสอน ขก้องผู้อาวุโส คนมีฐานะดีตระกูลสูง มีความรู้ มีความกตัญญูต่อบุพการี ขก้องชาวเมืองมากกว่าคนในชนบท ไม่รังเกียจชาวต่างชาตินิยมความเป็นอิสระ ยึดมั่นในประเพณี รักความสนุกสนาน รักพวกพ้อง และมีความจริงจังตรงไปตรงมา ความสัมพันธ์ในแง่มนุษย์กับธรรมชาติ ชาวใต้เห็นประโยชน์และโทษของธรรมชาติ เชื่ออำนาจเร้นลับของธรรมชาติ เชื่อถือธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณ เชื่อว่าพืชบางชนิดเกิดจากสัตว์ และสัตว์บางชนิดเกิดจากพืช และโลกทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ พบว่า ชาวใต้มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เชื่อเรื่องความฝัน ฤกษ์ยาม เชื่อเรื่องวิญญาณ เรื่องขวัญ เรื่องคำสาบาน ความเชื่อต่อศาสนา เชื่อว่าศาสนาเป็นศูนย์กลางในการสร้างสรรค์ความดี เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่าชาติภพมีจริง เชื่อในพระพุทธรูปมากกว่าพระธรรมคุณ

สิทธิ บุตรอินทร์ (2523) ได้ศึกษาโลกทัศน์ชาวล้านนาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ชาวล้านนาเห็นคุณค่าของความกตัญญูกตเวที ซึ่งแสดงออกด้วยความนอบน้อม เชื่อฟัง การเคารพให้เกียรติกัน ความขยันแรง การถือศักดิ์ศรีตามอาวุโสทางวัยวุฒิและคุณวุฒิ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ชาวล้านนาได้ความคิดประสมกันระหว่างพราหมณ์กับพุทธ และความเชื่อพื้นบ้านดั้งเดิมถือว่าเทพเจ้าเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ เชื่อว่าอวิชชาเป็นตัวสร้างมนุษย์ให้มีสถานะคงอยู่ และสืบต่อกระบวนการชีวิตของเรา ภายใต้กฎแห่งกรรมและกฎสงสาร ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวล้านนามีความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของธรรมชาติว่าธรรมชาติมีสิ่งที่ควบคุมอยู่เบื้องหลังผสมกับความคิดที่เกิดจากประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนแล้วนั้น ยิ่งทำให้มั่นใจขึ้นอีกว่า

ธรรมชาติเหล่านี้ต้องมีสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งสิ่งอยู่ด้วย จึงสามารถคลั่นคล้าให้เกิดปรากฏการณ์ขึ้นทั้งในทางบวก และทางลบ

ตรีศิลปี บุญขจร (2523 : 9 – 10) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคมเกี่ยวกับโลกทัศน์ พบว่า โลกทัศน์เป็นนามธรรมซึ่งมิได้หมายถึง ข้อเท็จจริง แต่เป็นโครงสร้างของความคิด และอารมณ์ซึ่งประสานตัวขึ้นจากประสบการณ์ หรือ อาจจะกล่าวว่าเป็นจิตสำนึก (Consciousness) อันมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างภายในวรรณกรรม และเป็นที่มาของโครงสร้างภายนอกคือ รูปแบบและองค์ประกอบต่าง ๆ การเข้าใจโลกทัศน์ของผู้เขียน จะเป็นแนวทางให้เข้าใจโครงสร้างระดับลึกและการนำไปสู่การเข้าถึงวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น โลกทัศน์อาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 แนว คือ

โลกทัศน์เผชิญ หมายถึง การมองโลกตามสภาพที่เป็นจริงด้วยพลังศรัทธา แม้ความจริงเป็นภาวะที่ไม่พึงปรารถนา แต่ก็ยังมีความหวังว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า

โลกทัศน์หลีกเลี่ยง หมายถึง การมองโลกอย่างหมดหวังในการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นเพราะสภาพรอบตัวเป็นสภาพที่ไม่พึงปรารถนา หรือมีแรงกดดันเนื่องจากถูกบีบคั้นทำให้ท้อแท้ สิ้นหวัง จึงหลีกเลี่ยงจากความเป็นจริงไปสู่ความเพ้อฝันหรือสะท้อนภาวะหมดอาลัยตายอยาก

นอกจากนี้ ตรีศิลปี บุญขจร (2523 : 11) ยังกล่าวอีกว่า “แนวคิดคือโลกทัศน์หรือทัศนะต่อโลกหมายถึง ความคิดเห็นของนักเขียนในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับโลก”

ปัญญา บริสุทธิ์ (2523) ได้ศึกษาโลกทัศน์ของคนไทยโดยวิเคราะห์จากวรรณคดีคำสอนสมัยสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า โลกทัศน์ของคนไทยแบ่งออกเป็น 3 อย่าง คือ โลกทัศน์ของคนไทยที่เกี่ยวกับศาสนาพบว่า คนไทยสมัยสุโขทัยได้รับการอบรมทางครอบครัว ทางประเพณีและทางศาสนาให้ประพฤติตนสมควรด้วยเหตุผล ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โลกทัศน์ด้านการปกครองพบว่า คนสุโขทัยมีอาชีพค้าขายกันอย่างเสรีภาพ ไม่มีการเก็บภาษี ส่วนโลกทัศน์ด้านจริยธรรม พบว่าคนสุโขทัยเป็นผู้ที่ยึดถือในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัดและมีความสามารถสูงในทางการช่าง

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) ได้ศึกษาโลกทัศน์ทาง การเมืองของสุนทรภู่พบว่า สุนทรภู่คงลักษณะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในความเชื่อดิทาง พุทธศาสนาที่ว่า โลกนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง และนิพพานเป็นทางออกสุดท้ายของมนุษย์ ขอมรับความต่อเนื่องของชีวิตทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม สุนทรภู่มอง ว่าชีวิตที่มีความหมายจริง ๆ คือ ชีวิตปัจจุบันเท่านั้นมิใช่หนีพพานอันเป็นทางออกสำหรับทุก กาลเวลา

วรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ (2524 : 33 - 39) ได้ศึกษาโลกทัศน์จากกีฬาและการเล่นของเด็ก โดยศึกษาจากเด็กบ้านกลางคามที่ดูได้จากการเล่นกีฬาและการแสดงท่าทีต่อกันในขณะที่ เล่นกีฬา ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านกลางถือว่าคนดีหรือคนที่ประสบความสำเร็จคือคนที่ สามารถมีชีวิตประสานสอดคล้องกับธรรมชาติได้ ดังนั้นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาก็ควร สอดคล้องกับธรรมชาติ และการเล่นยังแสดงออกถึงการเชื่อกฎแห่งกรรมด้วย

เรณู อรรถาเมศวร์ (2528) ได้ศึกษาโลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรมชาวล้านนา ไทย ที่มีการปริวรรตแล้วจำนวน 10 เรื่อง พบโลกทัศน์ของชาวล้านนาไทยที่น่าสนใจหลาย ประเด็นดังนี้

1. โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ พบว่าชาวล้านนาไทยมีโลกทัศน์ต่อสถานภาพทาง เพศชายและเพศหญิงต่างกัน เพศหญิงมีสถานภาพทางสังคมด้อยกว่าเพศชาย ทั้งในฐานะ หญิงโสด ภรรยาและมารดา แต่ชีวิตภายในครอบครัวหญิงและชายต้องมีความรับผิดชอบ ร่วมกัน

2. โลกทัศน์ที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการเมือง และสถานภาพทาง การเมือง ชาว ล้านนาไทย เชื่อว่าราชาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในเรื่องกำเนิดรัฐ การสรรหาผู้ปกครองตลอดจน กำหนดลักษณะผู้ปกครอง คุณสมบัติที่สำคัญของผู้ปกครองซึ่งประกอบด้วยสมบัติทั้งสาม ประการ คือ คุณสมบัติ รูปลสมบัติ และทรัพย์สมบัติ ดำรงคนอยู่ในฐานะเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับสถานภาพ ทางชนชั้นนั้น วรรณกรรมได้จัดแบ่งช่วงชั้นทางสังคมไว้ 3 ชั้นคือ ผู้ปกครอง ไพร่ และข้า

3. โลกทัศน์ที่มีต่อการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน การดำเนินชีวิต หนุ่มสาว ชาวล้านนามีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่การแต่งงานจะต้องยึดมั่นประเพณี ชีวิตหลัง แต่งงานต้องผูกพันอยู่กับครอบครัวและเครือญาติ

4. โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวล้านนามองเห็นคุณค่าของธรรมชาติมากที่สุดจนถือว่าธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ธรรมชาติเป็นที่รวมของความรัก ความงาม นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อว่า ยังมีสิ่งเหนือธรรมชาติควบคุมชีวิตและธรรมชาติให้เป็นไปต่าง ๆ ทั้งที่เป็นมงคลและอัปมงคล

สุรารัตน์ พงษ์แก้ว (2535) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของอังคาร กัลยาณพงศ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์และกลวิธีการนำเสนอโลกทัศน์ในวรรณกรรมของอังคาร กัลยาณพงศ์ ผลจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า โลกทัศน์ด้านต่าง ๆ ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ที่ปรากฏในวรรณกรรมมีดังนี้คือ โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ปรากฏทศนะที่เกี่ยวกับสถานภาพของบุคคล สถาบันทางสังคม และการดำเนินชีวิตในสังคม โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติปรากฏทศนะที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการทำลายธรรมชาติ ส่วนโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นปรากฏทศนะที่เกี่ยวกับโลกและจักรวาล คติความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อในเรื่องสิ่งลึกลับสำหรับกลวิธีการนำเสนอโลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ พบว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ ใช้กลวิธีต่าง ๆ ดังนี้คือ การใช้สัญลักษณ์ การใช้บุคลาธิษฐาน การใช้คำถามชวนคิด การสนทนาของตัวละคร การเล่าเรื่อง ตลอดจนการใช้ภาษา ซึ่งกลวิธีเหล่านี้ทำให้ทราบว่า อังคารมีทศนะที่เกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ อันจะช่วยทำให้เข้าใจถึงวรรณกรรมของอังคาร ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ชัยสิทธิ์ พิเศษ (2539 : 93 - 94) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์โลกทัศน์ในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า เรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ มุ่งเสนอโลกทัศน์เกี่ยวกับสังคมทั้งในด้านบวกและด้านลบ อัศศิริ ธรรมโชติ เสนอโลกทัศน์ในด้านบวกว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมควรมีคุณธรรม คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่คุณความดีที่อยู่ในตัวบุคคล และสามารถเอาตัวรอดในการดำรงอยู่ในสังคมได้แม้ว่าสภาพธรรมชาติจะร้ายแค้นก็ตาม อัศศิริ ธรรมโชติ เสนอโลกทัศน์ทางสังคมด้านลบว่า มนุษย์เอาเปรียบกัน ไม่มีความจริงใจต่อกัน ส่วนในด้านชีวิต อัศศิริ ธรรมโชติ เสนอว่า ชีวิตเป็นสังขารมีคุณสมบัติอยู่ในตัวอย่างครบถ้วน กล่าวคือ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ทั้งด้านดีและเลว ทุกชีวิตมีการดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอดในสังคม ในด้านอาชีพ อัศศิริ ธรรมโชติเสนอโลกทัศน์ว่าทุกอาชีพมี

ความสำคัญเท่าเทียมกัน มิได้ยึดมั่นในอาชีพของคนตลอดไป แต่อาจจะเปลี่ยนไปตามสภาพ
ดินฟ้าอากาศ ส่วนในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อัศศิริ ธรรมโชติ เสนอโลกทัศน์ว่า
ธรรมชาติที่งดงามโดยเฉพาะธรรมชาติทางทะเล ถูกความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีด้าน
อุตสาหกรรมทำลายเกือบหมดสิ้น

เพ็ญศิริ สอนสารี (2539 : 97 - 100) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ใน
ไกลบ้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ในไกลบ้าน พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า โลกทัศน์ของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ ทรงมีทัศนะต่อ
บุคคลในสังคมว่าผู้คนในแต่ละประเทศมีลักษณะนิสัยและการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน
เกี่ยวกับสภาพสังคมของยุโรปทรงมีทัศนะว่า ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการอย่างรวดเร็ว
ทำให้สภาพสังคมของยุโรปเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม ในด้านการศึกษาทรงมีทัศนะว่า
การศึกษามีความสำคัญ ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง สามารถนำความรู้ไปใช้
ประกอบอาชีพได้ ทางด้านเศรษฐกิจทรงมีทัศนะว่า ประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทาง
ทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจดี การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมจะช่วยส่งเสริม
ให้ประชาชนมีรายได้ดีและมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ทรงมีทัศนะว่า พระมหากษัตริย์ควรเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญ
ก้าวหน้า ทางด้านการเมืองการปกครองทรงมีทัศนะว่า การปกครองแบบพระมหากษัตริย์มี
อำนาจสิทธิขาดเป็นการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทย ทางด้านศาสนาทรงมีทัศนะว่า
บุญบาปนั้นเกิดจากการกระทำของบุคคล ความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาต้องตั้งอยู่
บนพื้นฐานของความถูกต้องเหมาะสม เกี่ยวกับโลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติทรงมีทัศนะว่า
ธรรมชาติมีทั้งคุณและโทษ มนุษย์ควรรู้จักนำธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในด้าน
ศิลปะทรงเห็นว่า ศิลปะที่งดงามอย่างแท้จริงต้องมีลักษณะที่เป็นธรรมชาติ โลกทัศน์เหล่านี้
ทำให้เข้าใจถึงทัศนะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อวัฒนธรรม การเมือง
ของประเทศในยุโรปและประเทศไทยได้อย่างชัดเจน

ส่วนเรื่องของบทบาทตัวละครนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการศึกษา
โลกทัศน์ของผู้แต่ง เพราะผู้แต่งย่อมจะนำเอาพฤติกรรมของบุคคลที่มีอยู่จริงในสังคมมา
กำหนดบทบาทของตัวละครนั้น ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กับหลักเกณฑ์ในการพิจารณาบทบาทตัวละคร อันจะนำมาศึกษาโลกทัศน์ของผู้แต่งที่ปรากฏในวรรณกรรมได้ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ ในการวิจัยครั้งนี้

กุหลาบ มัตลิกะมาส (2522 : 112 - 114) กล่าวถึงการสร้างนิสัยตัวละคร ว่าควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

1. ลักษณะนิสัยตัวละคร (Trait) นักเขียนที่ยังไม่สันตติมักสร้างตัวละครซึ่งมีลักษณะนิสัยประจำเป็นประเภท ๆ ไป เช่น ประเภทสคิสราเริง ประเภทเงื่องหงอยเฉื่อยชา ประเภทขี้โกรธและประเภทเศร้าเหี่ยวแห้ง ตัวละครจึงมีลักษณะนิสัยอย่างเฉียวหรืออย่างน้อย (Flat Character) ส่วนนักเขียนที่มีฝีมือจะสร้างตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่างหรือหลากหลาย (Round Character) ซึ่งตัวละครที่มีลักษณะเช่นนี้จะมีชีวิตสมจริงและน่าสนใจ

ผู้แต่งที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์จะใช้ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เป็นแนวทางในการสร้างตัวละครในเรื่อง ตัวละครที่มีลักษณะสมจริงจึงมีความคิดความต้องการอย่างมนุษย์จริง เช่น ต้องการความรัก ต้องการเพื่อนที่เข้าใจ ต้องการความบันเทิง ฯลฯ ตัวละครที่สมจริงจึงเป็นที่น่าสนใจ เป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติจิตใจมนุษย์ เกิดการหยั่งเห็น (Insight) หรือให้ความคิดตระหนักว่า เป็นความรู้สึกนึกคิดและจิตใจมนุษย์ทั่วไป

เมื่อผู้แต่งสร้างตัวละครใดให้มีนิสัยอย่างไรแล้วก็คงไว้เช่นนั้น การเปลี่ยนแปลงนิสัยจะต้องมีประสบการณ์ผ่านพบเรื่องต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลพอที่จะเปลี่ยนแปลงนิสัยของตัวละครนั้น มิใช่ผู้แต่งจะให้เปลี่ยนไปได้ตามใจชอบของตน ตัวละครจึงมีทั้งที่เป็นประเภทสถิต (Static Character) คือไม่เปลี่ยนแปลง และประเภทพลวัต (Dynamic Character) คือที่เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์ และเวลา

เจือ สตะเวทิน (2518 : 83 - 84) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับนักเขียนในการสร้างตัวละครว่ามีอยู่ 2 ประเภทคือ

1. พวก Extrovert ได้แก่ พวกที่สนใจโลกภายนอกตัวเขา และเมื่อนักเขียนเขามักบอกนฏาการของตัวละคร และปล่อยให้ผู้อ่านอนุมานเอนเองถึงความรู้สึกและอุปนิสัยของตัวละคร

2. พวก Introvert ได้แก่ พวกที่พึงพอใจแต่โลกของตัวเองกับความคิดคำนึงหรือจินตนาการและเมื่อนักเขียนมักขุดคุ้ยชีวิตจิตใจและความรู้สึกภายในออกมาแสดงมากกว่าสิ่งของของโลกภายนอก

กอบกุล อิงคุทานนท์ (2533 : 110 – 112) กล่าวถึง “ตัวละคร” ในความหมายของอี.เอ็ม.ฟอร์สเตอร์ นักประพันธ์ที่มีชื่อของอังกฤษ ได้อธิบายถึงความสำคัญและความหมายของตัวละครไว้ในหนังสือ Aspect of A Novel ดังนี้

...ตัวละครในนวนิยายที่แท้จริงแล้วคือ มนุษย์ปุถุชน แต่ข้อแตกต่างระหว่างบุคคลในชีวิตจริงกับบุคคลในนวนิยายมีอยู่ประการหนึ่งคือ บุคคลในชีวิตจริงนั้น เราไม่สามารถเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวเขาได้ เราจะรู้และเข้าใจ แต่เฉพาะสิ่งที่บุคคลนั้นแสดงออกมาให้เห็นเท่านั้น แต่สำหรับบุคคลในนวนิยาย ผู้อ่านจะสามารถเข้าใจพวกเขาได้โดยตลอดไม่ว่าเขาจะคิดอะไร หรือทำอะไร

นอกจากนี้ ฟอร์สเตอร์ยังกล่าวว่า นวนิยายเป็นงานศิลปะซึ่งมีกฎเกณฑ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากชีวิตจริง ฉะนั้นตัวละครในนวนิยายจะสมจริงต่อเมื่อถูกสร้างขึ้นมากในกฎเกณฑ์ที่วางขึ้น และที่ตัวละครเหล่านั้นดูเป็นจริง เพราะพวกเขาถูกสร้างให้น่าเชื่อถือจริง ไม่ใช่เพราะพวกเขามีลักษณะเหมือนมนุษย์จริง สิ่งสำคัญที่ตัวละครในนวนิยายจะเป็นจริงขึ้นมาได้อยู่ที่ผู้ประพันธ์จะต้องรู้ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละครนั้น ๆ ชีวิตของตัวละครไม่มีอะไรที่เป็นความลับต่อผู้อ่าน ในขณะที่คนเรามีความลับในชีวิต ซึ่งผู้อื่นจะมองไม่เห็น นั่นคือข้อแตกต่างระหว่างชีวิตของตัวละครและชีวิตของคนจริง ๆ

การสร้างตัวละครของนักเขียนนวนิยายจะใช้วิธีแบ่งตัวละครออกเป็นประเภทที่ต่างกันอย่างหนึ่งหรือสร้างตัวละครขึ้นตามทัศนะที่ผู้เขียนต้องการแสดงออกต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ฟอร์สเตอร์แบ่งตัวละครออกเป็นสองประเภทด้วยกันคือ ตัวแบน(Flat Character) และตัวกลม (Round Character) ตัวแบน เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นมากโดยให้ตัวละครนั้นมีลักษณะนิสัย หรือคุณสมบัติอย่างไร ตัวละครนั้นก็จะมีลักษณะนิสัยและคุณสมบัติเช่นนั้นตลอดไป ตัวแบนจะง่ายต่อการสังเกตของผู้อ่านเมื่อตัวละครนั้นปรากฏในเรื่อง เพราะตัวละครประเภทนี้ไม่มีพัฒนาการในลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมเลย ผู้อ่านจะสามารถจดจำตัวละครเหล่านั้นได้ง่าย ถึงแม้ตัวแบนจะไม่มีคุณค่าเท่ากับตัวกลม แต่ผู้เขียนต้องการตัวละครประเภทนี้มากเช่นเดียวกับที่เขาต้องการตัวกลม สิ่งสำคัญสำหรับตัวแบนคือตัวละครประเภทนี้จะมีคุณค่าสูงสุดเมื่อเขาเป็นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ตกลงบนขั้น ส่วนตัวกลมเป็นตัวละครที่มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะนิสัย พฤติกรรมและอารมณ์ ผู้อ่านจะทดสอบได้ว่า ตัวละครตัวใดเป็นตัวกลมหรือไม่ จากการที่ว่าตัวละครนั้นมีความสามารถทำให้ผู้อ่านประหลาดใจอย่างน่าเชื่อถือได้หรือไม่ เพราะถ้าตัวละครนั้นไม่เคยทำให้ผู้อ่านประหลาดใจได้เลย ตัวละครนั้นก็จัดเป็นตัวแบนและถ้าตัวละครนั้นไม่สามารถทำให้น่าเชื่อถือได้ ตัวละครนั้นก็เพียงตัวแบนที่ผู้เขียนพยายามสร้างให้ดูเหมือนตัวกลมเท่านั้น

วิธีการที่ผู้เขียนนิยายใช้ในการสร้างตัวละครนอกเหนือจากการแบ่งตัวละครออกเป็นสองประเภท ดังกล่าวแล้วข้างต้น ยังมีการสร้างตัวละครจากความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ (Point of View) ในสภาพสังคมของผู้เขียน เช่นผู้เขียนบรรยายถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครจากภายนอกเสมือนเป็นผู้เฝ้าดู เหตุการณ์หรือบรรยายจากการสันนิษฐานถึงความน่าจะเป็น หรือวิธีการที่ใช้กันมากก็คือ การที่ผู้เขียนนำตนเองมาอยู่ในตำแหน่งของตัวละครนั้นและแสดงความคิดเห็นผ่านทางตัวละคร อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะสร้างตัวละครจากลักษณะใด สิ่งที่สำคัญ ฟอรัสเตอร์เห็นว่าการสร้างตัวละครขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของผู้เขียนที่จะโน้มน้าวให้ผู้อ่านยอมรับในสิ่งที่เขาต้องการแสดง...

สุพรรณิ วราทร (2515 : 18) ให้ความหมายของ “ตัวละคร” ดังต่อไปนี้ “ตัวละคร” หมายถึง ผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตาม โครงเรื่องที่ผู้ประพันธ์กำหนด ตัวละครที่ดีต้องมีลักษณะสมจริง แม้ว่าจะเป็นตัวละครที่เกิดจากจินตนาการของผู้ประพันธ์ และถ้าเรื่องสั้นนั้นเน้นความสำคัญที่ตัวละคร ยังต้องทำให้ตัวละครมี ความเป็นมนุษย์จริง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด คำสนทนา ตลอดจนสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับตัวละครมีดังนี้

1. การกำหนดตัวละคร มักกำหนดตัวละครต่าง ๆ จากสภาพจริงในสังคม เช่นในสมัยยังมีบรรดาศักดิ์ ขุน หลวง พระ พระยา หรือในสมัยที่ยังมีรถเจ๊ก รถม้า รถมอเตอร์ไซด์ ตัวละครอาจจะเป็นคนตาบอดเจ๊ก คนขับรถม้า คนถีบมอเตอร์ไซด์ ในสมัยที่รถเหล่านี้หมดไปแล้ว ตัวละครก็จะเปลี่ยนไปอาจมาเป็นคนขับแท็กซี่ รถมอเตอร์ไซด์ คนขับเรือควั่น เป็นต้น

2. การวาดลักษณะตัวละคร (Characterization) ซึ่งอุปนิสัยของตัวละครในเรื่องสั้นไม่สามารถบอกได้ทุกแง่ทุกมุม แต่อาจรู้รายละเอียดในแง่ใดแง่หนึ่งจนเหมือนกับว่าผู้อ่านรู้จักตัวละครนั้น ๆ ในฐานะมนุษย์ผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นการรู้จักเพียงด้านที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวเรา หรือเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องเท่านั้น เช่น เรารู้จักทัศนคติความคิดเห็นของตัวละครในแง่สังคม แต่ไม่รู้จักความคิดเห็นตัวละครในแง่เศรษฐกิจและการเมือง

3. การจัดคำพูดในบทสนทนา ต้องให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษา

บรรจง บรรจงศิลป์ (2538 : 90 - 91) กล่าวถึงตัวละครในวรรณคดีของมอหัมว่า ปัญหาตัวละคร (Creatures หรือ Characters) มอหัมเห็นว่า ตัวละครที่นักเขียนสร้างขึ้นมานั้นจะต้องพิจารณาปัญหาในฐานะปัจเจกบุคคล และพฤติกรรมของตัวละครนี้ก็ต้องมาจากบุคลิกภาพของตัวละครนั่นเอง มอหัมให้เหตุผลเป็นเชิงว่า การที่ต้องพิจารณาตัวละครในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลนั้นก็เพราะว่า มีการตั้งความหวังไว้สูงเกินไปต่อนักเขียนนวนิยายที่จะให้สร้างตัวละครที่มีความใหม่เอี่ยมอดค้ำ ซึ่งนักเขียนก็คือธรรมชาติมนุษย์ แม้ไว้ในธรรมชาติมนุษย์จะมีคนอยู่ทุกประเภทและทุกลักษณะ ตลอดจนการแบ่งประเภทและการแยกแยะลักษณะดังกล่าวก็ดำเนินไปอย่างไม่สิ้นสุด

- ปัญหาความประพฤติ (Behavior) ของตัวละคร ความประพฤติของตัวละครย่อมมาจากบุคลิกภาพของตัวละคร ใครเมื่อมีฐานะเป็นอย่างไรก็ต้องทำและพูดให้เหมาะสมกับฐานะที่กำหนดไว้แล้วนั้นมอหัม ยกตัวอย่างว่า ผู้ทันสมัยจะพูดจาแบบผู้หญิงทันสมัย ทนายนความก็ย่อมพูดจาทนายนความ เป็นต้น

- บทสนทนา (Dialogue) จะต้องมีการปะติดปะต่อกันให้ดี ไม่ควรใช้สำหรับแสดงทฤษฎีของนักเขียนเสียเอง หากควรจะเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้พูดและการขยายตัวเรื่อง

- บทบรรยาย (Narrative) จะต้องมีชีวิตชีวา ตรงจุด ไม่ยาวเกินความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงเจตนาตัวละครที่เกี่ยวข้อง สถานะที่ตัวละครนั้นกำลังเผชิญอยู่ จะต้องเขียนให้ได้ความอย่างชัดเจนเข้าใจง่าย

ปิยลักษณ์ เสียงก้อง (2528) ศึกษาด้านเนื้อหาและรูปแบบ แนวคิดตัวละคร และกลวิธีในการประพันธ์ในนวนิยายของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ พบว่า แนวคิดในนวนิยายมี 5 แนว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับการมองชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับความรัก และแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งงาน ทั้งสะท้อนภาพสังคมไทยในชนบทและเมืองหลวง ปัญหาครอบครัว ตัวละครส่วนใหญ่มีชีวิตแบบมนุษย์จริง ๆ กลวิธีประพันธ์ใช้วิธีการเล่าเรื่อง โดยผู้เขียนเป็นผู้เล่าแบบผู้รู้แจ้ง ตัวละครสำคัญเป็นผู้เล่าและทั้งผู้เขียนละครเป็นผู้เล่าสลับกัน

ฉันทนา อนุลาวัทพ์ (2528 : 162) ได้ทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์นวนิยายของ อี. เอ็ม.ฟอร์สเตอร์ เกี่ยวกับการสร้างตัวละคร ซึ่งนวนิยายของฟอร์สเตอร์ มีตัวละครอยู่สองประเภทด้วยกัน คือ ตัวแบน และตัวกลม ซึ่งนวนิยายของฟอร์สเตอร์ประกอบด้วยตัวละคร

ทั้งสองแบบนี้ แต่มีตัวแบบมากกว่า เพราะจุดหมายของ การสร้างตัวแบบก็คือ ช่วยในการลำดับเนื้อเรื่องให้มีความสมจริงและช่วยเพิ่มสีสันให้กับนวนิยาย อนึ่งตัวแบบหมายถึงตัวละครที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ๆ ส่วนตัวกลมหมายถึง ตัวละครที่มีพัฒนาการทางความคิดและการกระทำเหมือนบุคคลจริง

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของ จำลอง พังชลจิตร

จำลอง พังชลจิตร เป็นนักเขียนเรื่องสั้น ที่เริ่มเข้าสู่วงการวรรณกรรมไทยประมาณ ปี พ.ศ. 2519 และยังคงเขียนงานมาจนถึงปัจจุบัน นามปากกาจำลอง พังชลจิตร จึงเป็นที่รู้จักแพร่หลายพอสมควรดังจะเห็นได้จากบทวิจารณ์ต่อไปนี้

คุณธรรม สูงสกุล (2523 : 11) กล่าวไว้ในคำนำ “กองคาราวาน” ถึงความตั้งใจเขียนวรรณกรรมของจำลอง พังชลจิตร เพื่อบันทึกความเป็นจริงของสังคม ดังนี้คือ

“จำลอง พังชลจิตร เป็นคนเขียนหนังสือหนุ่มที่ตั้งใจเขียนหนังสือ งานของเขาเป็นความจริงของสังคมรองรับและจินตนาการที่ผสมผสานเพื่อให้มีคุณค่าของเขานั้น เป็นจินตนาการตัวแทนของผองชนคนไทยที่เป็นมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย รัก โลภ โกรธ หลง และในก้นบึ้งแห่งหัวใจคือ ปราศจากความปรารถนาความเป็นธรรมทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่น ถึงแม้ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นชาวต่างชาติก็ตาม งานของจำลอง พังชลจิตร หลายชิ้นคือ การบันทึกสังคมซึ่งต่อไปก็คือประวัติศาสตร์ ณ บัดนี้”

วรรณิ พุทธเจริญทอง (2529 อัดสำเนา) ชี้ให้เห็นว่า จำลอง พังชลจิตร เป็นนักเขียน ผู้หนึ่งที่เขียนเรื่องสั้นในแนวสะท้อนภาพสังคมได้อย่างมีศิลปะ โดยกล่าวว่า

“ปัจจุบันนี้เรื่องสั้นมักนิยมให้คุณค่าทางปัญญาแก่ผู้อ่านมากขึ้น วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นจึงกำลังเป็นเรื่องอ่านจริงมากกว่าอ่านเล่นและเรื่องสั้นก็ได้สนองการอ่านตามภาวะการณ์ปัจจุบันที่ต้องการความรวดเร็วเนื่องจากมีเวลาน้อย และเป็นที่น่ายินดีว่า นักเขียนเรื่องสั้น เขียนเรื่องสั้นได้หลายแนวมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการสะท้อนภาพสังคมอย่างมีศิลปะ เช่น ศรีดาวเรือง, จำลอง พังชลจิตร มานพ อนุกรมศรี ฯลฯ”

ควมมน จิตรจำนง (2528) กล่าวถึงความตั้งใจในการเขียนนวนิยาย “หลังเที่ยงคืน” ว่า “หลังเที่ยงคืน เป็นนวนิยายฉายภาพชีวิตอันอัปลักษณ์ด้วยการแสดงออกที่ตรงตาม เห็นได้ว่า จำลอง ฝั่งชลจิตร ตั้งใจกับงานชิ้นนี้มากทีเดียว ไม่ว่าจะเป็นการสร้างตัวละคร ฉากและบรรยากาศ การสร้างตัวละครให้ผู้อ่านรู้จักผ่านบทสนทนาและกระแสสำนึก เป็นการแสดงตัวละคร โดยอ้อม (Indirect Characterization) ที่แนบเนียน”

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2537) กล่าวถึงวรรณกรรม “หลังเที่ยงคืน” ที่น่าศึกษามากกว่านวนิยายแนวเพื่อชีวิตในนิตยสาร สารคดี ว่า “โดยผิวเผิน หลังเที่ยงคืน นวนิยายชีวิตคนชั้นล่างของสังคมที่ถูกมองผ่านของจำลอง ฝั่งชลจิตร ดูจะไม่ต่างจากงานเขียนแนวเพื่อชีวิตยุค 14 ตุลาคม ทว่าหลังเที่ยงคืน มีความสลับซับซ้อนที่ชวนศึกษาในหลายแง่หลายมุมมากกว่านวนิยายแนวเพื่อชีวิตทั่วไป”

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (2528) กล่าวถึงนวนิยาย “หลังเที่ยงคืน” ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่ต้องการตีแผ่ชีวิตชนชั้นต่ำของสังคมว่า

“หลังเที่ยงคืนอาจไม่ใช่นวนิยายที่ดีที่สุดในยุคนี้ แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานสร้างสรรค์ที่พยายามตีแผ่ชีวิตชนชั้นต่ำที่สังคมไม่ค่อยมีความสนใจเท่าที่ควรอย่างน้อยการได้รับรู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับชีวิตของพวกเขา แม้จะเป็นเพียงบางเสี้ยวก็น่าจะเป็นประโยชน์ในการนำมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาสังคมได้บ้างและถึงแม้จะไม่อาจเอื้อมคาดหวังถึงขนาดนั้น การได้อ่านเรื่องทำนองนี้ก็มิแน่ว่าคิดเตือนสติมิให้หลงลืมคนได้พอสมควร”

สำนักพิมพ์สามัญชน เขียนในคำนำครั้งที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 จากเรื่อง “ขนาน้อยกลางทุ่งนา” ว่า จำลอง ฝั่งชลจิตร เป็นนักเขียนที่สามารถสร้างความประทับใจในความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ออย่างมีคุณค่า ดังต่อไปนี้ “ขนาน้อยกลางทุ่งนา” นอกจากจำลอง ฝั่งชลจิตร จะสามารถสร้างความประทับใจในอุดมคติที่ตรงตามด้านอื่นๆ แล้วเขายังแสดงออกให้เราได้ประจักษ์ชัดถึงความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก การให้บทเรียนทรงคุณค่าของคนรุ่นก่อนแก่คนรุ่นหลัง ทั้งนี้จะได้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ส่วนในท่วงทำนองการนำเสนอของขนาน้อยกลางทุ่งนา จำต้องนับว่าผู้เขียนประสบความสำเร็จอย่างดีในแง่ของการสร้างฉากอันสะเทือนใจรวมไปถึงลีลาการใช้ภาษาที่มีความเป็นตัวของตัวเอง โดยเฉพาะส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่คั่งค้างของผู้เขียนต่อชีวิตวัยเยาว์นั้น ถือได้ว่าเป็นความเด่นในเรื่องนี้

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2538 : 158) กล่าวถึงการสะท้อนปัญหาของชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่ปรากฏในวรรณกรรมของ จำลอง พึ่งชลจิตร ว่า “งานของจำลอง ได้สะท้อนปัญหาของชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ไว้อย่างแจ่มชัดซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งเห็นจะเป็นเพราะว่าตัวผู้เขียนเองเป็นสมาชิกใหม่ที่เพิ่งเข้ามาสมทบจากต่างจังหวัด ภาพของวิถีชีวิตอีกแบบหนึ่งยังคงสดเชียวอยู่ในความทรงจำและได้กลายเป็นภาพเปรียบเทียบกับสถานภาพที่ต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน”

วัลยา วัฒนศรี (2536 : 150) ซึ่งให้เห็นว่า จำลอง พึ่งชลจิตร ต้องการเสนอความคิดผ่านตัวละครจากวรรณกรรมสู่ผู้อ่าน ดังต่อไปนี้

“ตัวละครในเรื่องสั้นย่อมไม่มีความลุ่มลึกทางด้านกายภาพและจิตใจเหมือนตัวละครในนวนิยาย จำลอง พึ่งชลจิตร เองก็มิได้ต้องการเสนอตัวละครแต่ต้องการ เสนอความคิดประการหนึ่งผ่านตัวละครมากกว่า กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้แต่งมองสังคม มองคนรอบข้าง มองเรื่องที่เกิดขึ้นรอบตัว แล้วถ่ายทอดความคิดของคนที่ได้รับจากการมองผ่านผู้เล่าเรื่องและผ่านตัวละครสู่ผู้อ่าน โดยเลือกเสนอประเด็นเล็ก ๆ เพียงประเด็นเดียว”

เสถียร จันทิมาธร (2539) กล่าวถึงความสามารถของจำลอง พึ่งชลจิตร ที่ใช้วรรณกรรมเป็นสื่อให้ผู้อ่านเห็นสภาพการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนในสังคมชนบทจากเรื่อง “ฟ้าทอดลายทางกระรอก” ว่า

“จำลอง ไม่ได้พูดถึงเศรษฐกิจศาสตร์อย่างมูลค่าส่วนเกิน ความแปลกแยกระหว่างสินค้ากับผู้ใช้งาน การรุกเข้าไปของเศรษฐกิจสินค้าทำให้กระทบกระเทือนงานหัตถกรรมครัวเรือนที่เคยผลิตเพื่อใช้ เป็นต้น แต่เรื่องที่มีความยาวไม่มากนักนั้น ได้อธิบายสภาพเหล่านั้นไว้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ มีชีวิตชีวาภายใต้สายใยแห่งความรักของช่างทอหนุ่มสาวที่เป็นคนพื้นบ้าน ที่สำคัญอย่างมากก็คือ ความคิดในเชิงชำแหละสภาพทางสังคมนั้น ๆ ปรากฏอยู่ภายในความงดงามแห่งรูปทางศิลปะการประพันธ์”

จุฑพล บุญพรรค (2537) กล่าวในคำนำ “บทสนทนาระหว่างโบไม้มักับนก” ถึงจำลอง พึ่งชลจิตร ในความเป็นนักเขียนที่สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ ในสังคมได้ดี ว่า

“นักเขียนอย่าง จำลอง ฝั่งชลจิตร ไม่ใช่ นักเขียนประเภทที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ในงาน ชุมนี จำลอง ฝั่งชลจิตร ก็เหมือนนกนั้นแหละ นกที่โฉบบินจากกิ่งโน้นสู่กิ่งนี้ของต้นไม้แล้วได้ ความหมายของนกเสียงใสๆ จ้อกแจ้กจอบแจ จ๊ับๆ จ๊ับๆ รวากับจะ บอกผู้อ่านของเขาว่า ความหวัง กำลังใจ ความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมใกล้ชิด เป็นสิ่งสำคัญเหลือหลายในสังคม ยุคปัจจุบัน นกกับใบไม้ คนกับสังคม และสังคมกับธรรมชาติ ไม่อาจแยกออกจากกัน”

ธนศ เวศร์ภาดา นักวิจารณ์อีกผู้หนึ่ง กล่าวถึง จำลอง ฝั่งชลจิตร ในฐานะ นักเขียนว่า “จำลอง ฝั่งชลจิตร เป็นผู้มีสายตาแหลมคม จับใจ เขาสามารถ “จับ” ประสบการณ์ร่วมสมัยที่หลายคนมองข้ามมาร้อยเรียงเป็นตัวอักษรที่ละเมียดด้วยอารมณ์อัน ละเอียดย้อน”

สมเกียรติ คูทวีกุล (2536 : 108 - 109) กล่าวถึงกลวิธีในการนำเสนอเรื่องของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ว่า “เปรียบเทียบเรื่องสั้น สีของหมา กับ หัวใจบริสุทธิ์ริมฝั่งอันค้ำมน ซึ่ง มีแนวคิดและกลวิธีในการนำเสนอเรื่องเหมือนกัน กล่าวคือ จำลองชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึง จินตนาการของเด็กอันบริสุทธิ์และล้ำลึกซึ่งไม่มีอยู่ในตัวผู้ใหญ่ และสิ่งนี้เองที่เป็นสาย สัมพันธ์โยงใยคนทั้งสองไว้อย่างแนบแน่น โดยใช้ความแตกต่างระหว่างวัยของผู้ใหญ่กับเด็ก เป็นกลวิธีในการนำเสนอ”

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2521 - พ.ศ. 2537

สภาพสังคมในช่วงเกือบ 2 ทศวรรษ ตั้งแต่ปี พ. ศ. 2521 - พ. ศ. 2537 นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในหลายๆ ด้าน อาทิ ด้านการเมืองการปกครอง ด้าน เศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพสังคมในด้านดังกล่าวจาก เอกสารต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร จากงาน วรรณกรรมของเขา ดังต่อไปนี้

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ (2539 : 712) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางการเมือง ของระบบเศรษฐกิจช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะเด่น คือ ระบบการเมืองถูกครอบงำโดยระบบราชการ แม้ว่าการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจจะมีมาเป็น

เวลานาน แต่ก็ยังไม่สามารถเข้าไปในโครงสร้างทางการเมือง สภาพเมืองที่เป็นอยู่ก็คือ สภาพที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบจำกัด” จึงเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันทางการเมืองได้ แต่รัฐบาลยังคงรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างอำนาจและกระบวนการตัดสินใจ

ชัยวัฒน์ สหัสกุล (2539 : 438 – 445) ได้สรุปสถานการณ์โลกและประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2532 มีความสำคัญดังนี้ “การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ต่างๆ ของโลกย่อมมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยทั้งทางลบและทางบวก กล่าวคือเมื่อสถานการณ์โลกอึมครึม สภาพเศรษฐกิจไทยก็ซบเซาตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ภาวะเศรษฐกิจของโลกในช่วงปี พ.ศ. 2525 – พ.ศ. 2527 ตกอยู่ในภาวะเงินเฟ้อ อัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจไทยในช่วงนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกัน ในทางตรงข้ามช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2528 - พ.ศ. 2532 ภาวะเศรษฐกิจโลกกระเตื้องขึ้น อัตราเงินเฟ้อก็ลดลง จึงส่งผลให้เศรษฐกิจไทยดีขึ้นของสินค้าและการบริการของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การลงทุนจากต่างชาติมีมากขึ้น ธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ก็ยิ่งทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรม”

สยามจดหมายเหตุ (2519 - 2533 : 1675 – 2377) ได้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งด้านการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2533 พอสรุปเหตุการณ์ได้ดังนี้ หลังจากมีการปฏิวัติยึดอำนาจเมื่อปลายปี พ.ศ. 2520 นำโดยพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ มาจนถึงช่วงปี พ.ศ. 2526 - 2531 ผู้นำรัฐบาลคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ บรรยายภาพทางการเมืองราวรื่นมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น กล่าวคือ ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพมากกว่าเดิม และต่อเนื่องมาจนถึงปลายปี พ.ศ. 2531 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สมบูรณ์ของระบอบประชาธิปไตยโดยมีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี และในช่วงนี้เองที่เศรษฐกิจของไทยเติบโตจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด

สยามจดหมายเหตุ (2534 - 2538 : 2389 - 3294) บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2534 - พ.ศ. 2538 สรุปได้ดังนี้คือ ในปี พ.ศ. 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ นำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ยึดอำนาจจากรัฐบาล ความวุ่นวายทางการเมืองมีมากขึ้นถึงขั้นเสียเลือดเนื้อและชีวิต เป็นเหตุให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ คือการลงทุนจากต่างประเทศต่ำลง ภาวะเศรษฐกิจทุกด้านชะงักงัน และช่วงนี้มี นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการเพื่อเข้ามาพัฒนาระบบการเมืองและเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้น

จนกระทั่งมีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกันยายน 2535 และได้นายชวน หลีกภัย เป็นผู้บริหารประเทศคนต่อมา

สมนึก แดงเจริญ (2536 : 25 - 31) ได้กล่าวถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยแต่เดิม กับวัฒนธรรมที่นำเข้ามาจากประเทศทางตะวันตกก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้นซึ่งเป็นลักษณะของวัฒนธรรมใหม่ที่เราเห็นและสัมผัสได้ชัดเจน โดยเฉพาะในบริเวณเมืองใหญ่ ได้แก่ ความอยากได้ การขาดความสามัคคี การขาดความเห็นอกเห็นใจ การมีบุคลิกภาพเผด็จการของบุคคล ความประมาทในการดำเนินชีวิต การขาดความรับผิดชอบ ซึ่งค่านิยมและวัฒนธรรมบางประการอาจเป็นค่านิยมและวัฒนธรรมที่เป็นตัวถ่วงในการพัฒนาสังคม แต่คนในสังคมบางส่วนกลับยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม

แผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - พ.ศ. 2524) เน้นหลักของการปฏิรูปการศึกษาคือ ถือว่าการศึกษเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีพ จึงเน้นการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนและยังได้เปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เสียใหม่ โดยใช้ระบบประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี

แผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) มุ่งเน้นการจัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา อันหมายถึงโอกาสในการเข้าศึกษา โอกาสในการได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาและค่าใช้จ่ายของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและสถาบันการศึกษาของรัฐ

บทที่ 2

วิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร

วรรณกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม ดังนั้นวรรณกรรมกับสังคมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เพราะความคิดและจินตนาการของนักเขียน ที่ถ่ายทอดออกมาในวรรณกรรมแต่ละเรื่องนั้นมักเกิดจากอารมณ์สะท้อนใจ เมื่อนักเขียนมองเห็น รู้สึก สัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจจะเป็นการมองโลก มองชีวิตหรือ สัมผัสสิ่งแวดล้อมรอบตัวจนกลายเป็นแรงบันดาลใจนำมาถ่ายทอดในรูปแบบของวรรณกรรม ได้อย่างมีศิลปะ และลักษณะการมองโลก มองชีวิตนี้เรียกว่า โลกทัศน์ของนักเขียนหรือ บุคคล สุรารัตน์ พงษ์แก้ว (2535 : 2) ได้ให้ความหมายว่า “วรรณกรรมทุกเรื่องทำหน้าที่ บันทึกโลกทัศน์และสะท้อนโลกทัศน์ อาจจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม กล่าวได้ว่าวรรณกรรมทุกเรื่องต้องมีโลกทัศน์ของกวีอยู่ด้วยเสมอ เมื่อผู้อ่าน อ่านวรรณกรรมเรื่องใดก็ย่อมได้ทราบ โลกทัศน์ของกวีตามไปด้วย และหากต้องการทราบโลกทัศน์ของกวีใด ก็ต้องศึกษา วรรณกรรมของกวีนั้น”

การแสดงความคิดเห็นหรือการถ่ายทอดโลกทัศน์ของนักเขียนนั้นย่อมทำไปโดยธรรมชาติ เพราะนักเขียนทุกคนมักตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแห่งยุคสมัยของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วรรณกรรมทุกเรื่องต้องมีทัศนะของนักเขียนแฝงอยู่เสมอ ดังที่ William J. Klausner (2537 : 332 - 333) กล่าวถึงการนำอสังคมาครอบงำมาเป็นวัตถุดิบในการเขียนว่า

... นักเขียนสร้างสรรค์หลายคน ถือว่าตนเองเป็นคลื่นลูกใหม่ ของ ผู้ที่มองสังคมในสภาพ ความเป็นจริง เขาพยายามจะปฏิรูปสังคม ดังนั้นเขาจึง เขียนเรื่อง โศกณิและสาเหตุที่ทำให้เป็นโศกณิ เขียนเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์ บังหลวงไม่ว่าจะเป็นในวงราชการหรือเอกชน เขียนเรื่องการมีโอกาสนิไม่เท่าเทียม กันในการศึกษาและความแตกต่างกันในรายได้ เรื่องการกดขี่ของรัฐบาล เรื่อง ความทุกข์ยากของชาวนา ไม่เพียงเนื่องมาจากการโกงกินและการใช้อำนาจหน้าที่ ในทางที่ผิดของเจ้าหน้าที่ นักธุรกิจและผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น แต่มีสาเหตุมาจาก ภัยธรรมชาติอีกด้วย เช่น อุทกภัย ความแห้งแล้งและโรคระบาดอันเป็นสิ่งที่ หลีกเลี่ยงไม่ได้ นักเขียนกลุ่มนี้ มักเขียนโดยใช้ฉาก ท้องถิ่นและบรรยายถึง

สภาพความเป็นจริงของชีวิตชาวชนบทในภาคต่าง ๆ ของประเทศ นอกจากนั้น
ยังเขียนเรื่องแหล่งชุมชนแออัดในเมือง และเรื่องเจ้าแก้งเงินกู้ซึ่งเป็นผู้ที่คนจน
เกลียดกลัวทั้ง ๆ ที่นักเขียนเหล่านี้มีความกล้าหาญ แต่ก็จำต้องระมัดระวังตัวมากขึ้น
เมื่อเขียนเกี่ยวกับเรื่องการเมือง อันเนื่องมาจากผู้เผด็จการทางทหารรัฐประหาร
และอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะวิพากษ์วิจารณ์เรื่องแบบนี้โดยใช้สัญลักษณ์อันเป็นวิธี
วิพากษ์วิจารณ์ทาง อ้อม ...

ดังนั้นเมื่อผู้อ่านได้อ่านงานของนักเขียนใดมักจะมีความเห็นคล้อยตามบ้าง ซึ่งใน
การศึกษาโลกทัศน์ของนักเขียน ผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจนักเขียนให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะ
ได้สามารถแยกแยะทัศนคติของนักเขียนที่มีต่อสังคมในสมัยของตนเองออกจากความเชื่อหรือ
ค่านิยมที่มีอยู่เดิม ผู้อ่านจึงจำเป็นต้องพินิจและตีความอย่างถ่วงถ่วง

ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร ผู้เขียนได้แสดงโลกทัศน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่ง
จำแนกออกได้ 7 ด้านคือ

1. โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม
2. โลกทัศน์ที่มีต่อการเมืองการปกครอง
3. โลกทัศน์ที่มีต่อเศรษฐกิจ
4. โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพ
5. โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. โลกทัศน์ที่มีต่อการศึกษา
7. โลกทัศน์ที่มีต่อค่านิยม

1. โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม

งานเขียนของจำลอง ฝั่งชลจิตรนั้น ผู้เขียนมุ่งเสนอโลกทัศน์ที่มีต่อปัญหาที่เกิดขึ้น
ทั้งในเมืองและชนบท เพราะสังคมทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบทย่อมเกิด
ปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งบางปัญหาอาจจะไม่ปรากฏเด่นชัดแต่เห็นว่าเป็นปัญหาที่
ผู้รับผิดชอบและผู้ประสบปัญหาควรช่วยกันแก้ไข โลกทัศน์ที่มีต่อปัญหาสังคมมีทั้งที่เกิดขึ้น
ในสังคมเมืองและสังคมชนบท ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาสังคมเมือง

สังคมเมือง ตามความหมายของ สุพัตรา สุภาพ (2538 : 85) หมายถึง “เป็นที่ที่มีคนอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่จำนวนหนึ่ง โดยต้องพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ มีการปกครอง มีระบบสาธารณูปการพอประมาณ ตลอดจนมีประกอบศาสนกิจ”

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอโลกทัศน์ที่มีต่อปัญหาสังคมเมืองไว้ 2 ประเด็นคือ

1.1.1 ปัญหาการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเมือง

1.1.2 ปัญหาความยากจน

1.1.1 ปัญหาการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเมือง

สภาพความเป็นอยู่ของคนในเมืองนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า สภาพสังคมเมืองถูกกำหนดด้วยระบบเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น จนทำให้ทุกคนโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด แย่งชิงดีกัน การต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดมีส่วนทำให้เกิดความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรมและมนุษยธรรม สังคมเมืองหลวงเต็มไปด้วยความพิการทางจิตใจของผู้คน อันเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาในที่สุด ปัญหาที่มีผลโดยตรงกับสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมเมืองนั้น มีดังต่อไปนี้

1.1.1.1 สภาพสังคมแบบตัวใครตัวมัน

ในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมเมือง มนุษย์มักจะมีการแย่งชิงดีชิงเด่นกันเสมอ ผู้ที่มีพลังกำลังมากกว่าหรือผู้ที่มีโอกาสดีกว่าก็จะเป็นฝ่ายชนะในที่สุด บางครั้งสิ่งที่มนุษย์แย่งชิงกันนั้นก็มิใช่สิ่งที่ควรจะแย่งชิงกัน แต่ทว่าความที่มนุษย์แย่งชิงกันนั้นก็เพื่อความเป็นใหญ่ในสังคม เพื่อต้องการเป็นผู้ชนะ หรือเพื่อคำว่า “ศักดิ์ศรี” โดยมิได้คำนึงว่า สิ่งที่แย่งชิงมาได้นั้นมีค่ากับตนเองหรือไม่เพียงใด

สภาพสังคมแบบ “ตัวใครตัวมัน” ภิญโญ กองทอง (2528 : 339) ได้อธิบายว่า ... ในการแข่งขันทำการผลิตนั้น ข้อมเป็นปัจจัยทำให้เกิดระบบ เมื่อใครยาวสาวได้สาวเอา ความสัมพันธ์ของคนในสังคมมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในเชิงซ้อน ต้องอาศัยสื่อต่าง ๆ มากกว่าจะเป็นการปะทะสังสรรค์โดยตรง ต่างคนต่างคำนึงชีวิตของตนไปตามวิถีทางไม่สนใจซึ่งกันและกัน เรียกได้ว่าเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน ...

สำหรับโลกทัศน์ของจำลอง ฟังชลจิตร ที่มีต่อสภาพสังคมเมืองนั้นเขาเห็นว่า ส่วนใหญ่เป็นสภาพสังคมแบบตัวใครตัวมันกล่าวคือ ไม่มีน้ำใจต่อกัน ไร้คุณธรรมและ ไร้มนุษยธรรม แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เพราะต้องต่อสู้กับสภาพเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา

ในเรื่อง หมาข้ามถนน จากเรื่องสั้นชุด “สารระชัน” จำลอง ฟังชลจิตร กำหนดให้ “ราชหนุ่ม” เป็นตัวละครที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวง วันหนึ่งในขณะเดินข้ามถนนก็มีหมาตัว หนึ่งเดินตามเขาไปด้วย แต่เมื่อหมาข้ามถนนผ่านพ้นแล้วมันก็ยังคงเดินตามและสร้าง ความสนิทสนมกับเขาค่อยไปอย่างไม่ลดละ ซึ่งราชหนุ่มกลับคิดว่า น่ารำคาญและไม่ควรที่จะ ไปเสียเวลากับมัน จึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เขียนต้องการสื่อความรู้สึกนึกคิดต่อสังคมเมืองว่า จะหาความไว้วางใจต่อกันไม่ได้ การรู้จักเพียงผิวเผินเป็นสิ่งที่ควรระวังเพราะอาจจะนำ ความเดือดร้อนมาสู่ตนเองได้ หากต้องใช้เวลาศึกษาบุคคลรอบข้างให้ลึกซึ้งกว่า และถ้าไม่จำเป็น ต้องปะทะสังสรรค์กันแล้ว ต่างคนต่างดำเนินชีวิตของตนเองจะดีกว่า และเห็นว่า ความเมตตาปรานีกำลังจะถดถอยไปจากสังคมเมืองแม้แต่กับสัตว์เครื่องจรรโลงก็ไม่ละเว้น ดังข้อความที่กล่าวว่า

...“ไม่ตามนะเว้ย” เขาควาควาเบาๆ

“อาขคนขานะ เขาจะพากันคิดว่าแกเป็นเพื่อนฉัน เมื่อก็พูดกับแกเล่นๆ เท่านั้นเองที่นี้แกถือเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา”

ราชหนุ่มก้าวขึ้นทางเท้า มันขยับตัวและเงยหน้ามอง ดวงตาอ่อนวอน หางกระดิกอยู่ไปมา เขาเตือนด้วยน้ำเสียงขุ่นๆ “แกเล่นไม่เป็นไรใจ แกจะเอา จริงๆ นี่นา เล่นให้เป็นเล่นหน่อย จบเป็นจบไปตามทางของแกได้แล้ว”...

(หมาข้ามถนน. 2536 : 99)

ในเรื่อง คุณยายใจดี จากเรื่องสั้นชุด “คนกับเด็ก” จำลอง ฟังชลจิตร แสดง โลกทัศน์ผ่านตัวละคร “คุณยาย” ผู้ที่มีจิตใจเอื้ออาทรต่อเด็ก ๆ หากจนที่พ่อแม่หาเช้ากินค่ำ เร่ร่อนติดตามพ่อแม่ไปทุกหนทุกแห่ง ซึ่งสังคมทั่วไปมองเด็กกลุ่มนี้ว่า เป็นเด็กไร้คุณค่าไม่มี การศึกษา ไม่น่าไว้วางใจและไม่ควรคบหาสมาคมด้วย แต่เมื่อ “คุณยาย” ให้ความเมตตาต่อ เด็กเหล่านี้ สังคมรอบข้างและลูกหลานกลับเห็นว่า การกระทำของ “คุณยาย” ไม่ถูกต้อง

และไม่เห็นด้วย จนในที่สุด “คุณชาย” ก็ไม่สามารถด้านกระแสนักได้ จึงจำใจต้อง
กระทำไปตามความต้องการของบุคคลรอบข้าง แม้ว่าจะได้ชื่อว่าเป็น “บุคคลไร้คุณธรรม”
ก็ตาม ดังข้อความว่า

...เด็ก ๆ เดินผ่านหน้าประตูบ้าน เขามีอะไรไปตามรั้ว แกจะชวนเด็ก
พูด เด็ก ๆ มองแกด้วยหน้าตาที่บ่งบอกความประหลาดใจ เท่าที่พวกเขาจำได้
บ้านอื่นหลายหลังในหมู่บ้านแห่งนี้ เพียงเดินเฉียดประตูบ้าน เจ้าของรีบตะเพิด
ขับไล่ให้ออกไปห่าง ๆ เพราะมือไม้ของพวกเขาชอบเคาะใบไม้หรือดอกไม้
ที่ล่อครีวออกมา

เมื่อหญิงชราพูด “หยุดหน้าบ้านเรามั่งซิ” จึงยังความประหลาดใจกับพวกเขา
พวกเขามองหน้าหญิงชราและเดินเลี้ยวหนีไป หญิงชรานึกว่าวันหนึ่งแกคงหาวิธี
พูดกับเด็กได้ ถ้าพวกเขาไม่อพยพไปที่อื่นเสียก่อน หรือบางคนถูกส่งกลับดำนาคา
เดิมเพื่อเรียนหนังสือ ...

(คุณชายใจดี. 2539 : 89)

และข้อความว่า

... คืบวันนั้นเด็กสองคนไม่อาจล่วงรู้หรอก คุณชายใจดีของพวกเขา
ตัดสินใจปรึกษากับลูก ๆ ทั้งที่ไม่อยากทำเช่นนั้น ลูกขอร้องพร้อม ๆ กันคุณชาย
ไม่ควรทำอีก ถ้าเมตตาสงสารเด็ก ๆ ก็ให้สงสารด้วยวิธีหรืออย่างอื่นอย่าล่อพวกเขา
ด้วยของกิน

เพียงวันรุ่งขึ้นเด็กชายหญิงสองคนมาขึ้นที่ประตูรั้วอีก สองคนพร้อมใจกัน
ซุกหน้าระหว่างลูกกรง ใบหน้าอันอ่อนเยาว์เปื้อนเหงื่อ

เด็กสอดสายสายตาลึกเข้าไปในบ้าน คุณชายรู้ว่าเด็กหญิงกำลังมองหาแกล
ส่วนเด็กชายมองผาด ๆ ไปทางสนามหญ้า หญิงชรายืนนิ่งอยู่ข้างตู้เย็น
แกลเห็นทุกกิริยาอาการของเด็ก ๆ

ต่อไปนี้คุณชายคงไม่กล้าออกมาขึ้นที่ประตูบ้านอีกแล้ว ...

(คุณชายใจดี. 2539 : 94)

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะต่อสภาพการอยู่ร่วมกันในสังคมเมืองว่า ขาดความมีน้ำใจต่อกัน ช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมมีมากขึ้น ทุกคนเริ่มไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง สังคมและบุคคลรอบข้างมีอิทธิพลเหนือความต้องการของตน จนเป็นสาเหตุให้บุคคลเหล่านี้ขาดความสุขที่แท้จริง และให้คนในสังคมหันมาร่วมมือสร้างสรรค์คุณธรรมให้เกิดขึ้น ควรมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์โดยเฉพาะเด็ก ๆ อันเป็นความหวังของชาติซึ่งจะต้องไม่คำนึงว่า เด็กเหล่านั้นจะอยู่ในฐานะและชนชั้นใด ขากจนหรือร่ำรวย อย่างไรก็ตาม และไม่ควรทอดทิ้งบุคคลเหล่านี้ให้เป็นปัญหาของสังคมในอนาคตได้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้แสดงโลกทัศน์ ที่มีต่อสภาพสังคมเมืองที่อยู่ “แบบตัวใครตัวมัน” อาทิ

ในเรื่อง คนก้อนเนื้อ จากเรื่องสั้นชุด “รอยขำระบำฝุ่น” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับสภาพจิตใจของคนในสังคมเมืองที่หาความจริงใจไม่ได้ คบหากันก็เพื่อความจำเป็นและบางครั้งก็ทำร้ายกันอย่างเลือดเย็น ดังบทประพันธ์ว่า

... คบกันเพราะรัก	ทายักเพราะยังหวัง
รู้ก็รู้บางครั้ง	เราต่างนั่งกันคนเดียว
สมองแห้งผาก	ซากความคิดตกตะกอนแล้ว
เคาะเบา ๆ แดกกระจายแพรวพราว	ล้วนเศษแก้วคมปราศบาดเนื้อคน
คบกันไม่ได้รัก	ทายักเพราะพบเห็น
พูดกันเพราะจำเป็น	วันนี้คนเย็น ๆ ยิ้มฆ่ากันเท่านั้นเอง ...

(คนก้อนเนื้อ. 2535 : 61)

ในเรื่อง นิทานก่อนนอน จากเรื่องสั้นชุด “สาระขัน” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ผ่านตัวละคร “ขอทาน” กับ “กำจร” ที่ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเมืองต้องเผชิญกับการถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม ไร้ความเมตตาจากที่จะแก้ไข เว้นแต่ทุกคนจะต้องทำใจและยอมรับกับชะตากรรมของตนเองอย่าไปมุ่งหวังความเห็นอกเห็นใจหรือความเมตตาจากบุคคลอื่น ดังคำกล่าวที่ว่า

... “หาใจอยู่ได้ก็บุญแล้วเกลอเอ๋ย ชีวิตต้องทำใจให้ได้มั่งว่า อยู่ด้วยความเมตตาของคนอื่น”
 “ซึ่งเดี๋ยวนี้มันค่อยแห้งลง ๆ ทุกวัน” กำจรขัดคอ

“ไม่มีใครเขาเมตตาเราจริงแท้หรอก เขาให้เราเท่านั้น มันก็แค่เศษเงิน เศษทองที่ไม่มีราคาค่างวอะไรนัก เขาอาจได้ความภาคภูมิใจในตัวเองคืนกลับไปมากกว่า”

“เศษเงินนี้แหละฉันไม่ต้องการความปรารถนาดี ฉันไม่ต้องการความเมตตา ฉันไม่ต้องการให้ใครมารัก เกลลเฮยฉันต้องการแต่เงิน“ ขอทานข้า...
(นิทานก่อนนอน. 2536 : 25)

จากคำพูดของตัวละครข้างต้น จำลอง ฟังชลจิตร ชี้ให้เห็นว่าสังคมเมืองเป็นสังคมไร้ความเมตตา แม้แต่การทำทานก็มีได้กระทำด้วยความเต็มใจ แต่จะแฝงด้วยความภาคภูมิใจให้แก่ตัวเองว่า ตนได้หยิบยื่นเศษเงินที่หาค่างวอะไร ไม่ได้ให้กับขอทาน เพราะฉะนั้นทุกวันนี้ผู้คนจะหวังอะไรจากใครที่ให้ความช่วยเหลือเต็มใจนั้นแทบจะหาไม่ได้เลย จึงควรยอมรับกับสภาพดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดได้ในสังคม นับเป็นทางออกที่ดีที่สุด

ในเรื่อง สุภาพบุรุษไฟแช็ก จำลอง ฟังชลจิตร ได้กล่าวตอกย้ำว่า สังคมเมืองเป็นสังคมที่หลอกลวงทุกคนต่างใส่หน้ากากเข้าหากัน ดังบทบรรยายที่ว่า

...สองคนอ่อนอารมณ์รื่นเริงแก่กัน บางทีมีคำพูดที่ชาญฉลาดหลุดออกมาเป็นประโยคสั้น ๆ จากภาพยนตร์ จากเพื่อนฝูง จากคนเมื่อโลก เป็นบทพูดที่เก่าแก่หาคนเขียนบทไม่ได้ จนพาลคิดว่าเป็นบทพูดของตนเอง เป็นค้นว่า.. สังคมมันหลอกลวง...ทุกคนต่างใส่หน้ากากเข้าหากัน...

(สุภาพบุรุษไฟแช็ก. 2539 : 58)

ในเรื่อง กองคาราวานจากล้นทอง จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฟังชลจิตร มองสังคมเมืองว่าผู้คนมีแต่การแสวงหาความจริงใจไม่ได้ปิดบังอำพรางความชั่วของตนไว้ ดังข้อความที่ว่า

... ไม่รู้ว่าชายจะคิดอย่างไรกับการแสวงหา นั่น แต่ช่างเถอะเมื่อพูดถึงการแสวงหาของชาย ไม่มากมายเหมือนคนมีหน้ามีตาที่รู้จักทั่วไปบางคน ภายใต้น้ำลึกของผู้ดีมีสกุล มีเกียรติมีอำนาจ ที่ร่ำรวยด้วยการฉ้อโกงหรือหักหลังเขามา แล้วมาคือน้ำอวดโอ้อวดบริจาคเงินเป็นหมื่นเป็นแสน ทั้งที่เงินจำนวน

นั้นไม่ทำให้เงินกองโต ๆ ที่ได้จากการคดโกง เช่นฆ่า และปนคราบน้ำตาของคนอื่นต้องร่อยหรอลงไม่มากมายนัก แต่มันกลับเพิ่มพูนลาภยศชื่อเสียงความน่าับถือให้แก่ตัวเขามากขึ้น ส่วนการเสแสร้งของชาย เพียงต้องการเงินแม้สสิ่งหรือบาทเดียว ชายไม่อยากจะคบค้าผู้คนนักหรือ แต่มันเป็นการคบค้าเพื่อเอาชีวิตรอดเท่านั้น ...

(กองคาราวานจากลันทอง. 2524 : 188)

ในเรื่อง มากับลมหนาว จากเรื่องสั้นชุด “รอยย่ำระบำฝุ่น” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อสังคมเมืองว่า เป็นสังคมที่ผู้คนชอบอวดมั่งอวดมี มีรสนิยมสูงโดยไม่คำนึงถึงฐานะที่แท้จริงของตนเอง ดังบทบรรยายว่า

... นกนางแอ่นบินข้ามฟ้ามาแต่นับพันไมล์ ด้วยโครงกระดูกที่เข้มแข็งด้วยปีกเล็กๆ ที่เรียวแรงไม่เคยสิ้น มันบินได้สูงกว่านกชนิดอื่น มันมาถึงพร้อมลมหนาววูบแรกที่ล่องมาถึงกรุงเทพฯ แต่ช้ากว่าการเตรียมเสื้อหนาวและผ้าพันคอของคนที่นี่ ถ้านกไม่มีแต่หลังล้มอยู่บนสายไฟ ก็คงเห็นคนเมืองหลวงของประเทศไทยแต่งตัวอวดมั่งอวดมี อวดราสีกันบ้าง ทว่านกคงไม่ใส่ใจเรื่องนี้สัก แต่ชนคลุมกายเพียงพอกแก่ความเป็นนกแล้ว คงไม่สามารถหยั่งลึกลงไปว่า คนภูมิใจกับเปลือกนอกเช่นไร เปลือกนอกให้อะไรแก่คนบ้าง แต่มันก็พอเข้าใจเลาๆ ว่า คนไม่อาจเคลื่อนย้ายที่อยู่ ไปตามฤดูกาลอย่างพวกมันได้ คนที่มีถิ่นฐานบ้านเรือน มีการงานแน่นอน ต้องรับผิดชอบ ไม่ใช่สัตว์เถื่อนที่พอจะจรข้ามฟ้าไปไหนก็ไปได้ตามใจ ...

(มากับลมหนาว. 2535 : 31 – 32)

ฝุ่นทะเลาะฝุ่นความคิด ในเรื่องสั้นชุด “รอยย่ำระบำฝุ่น” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนคติที่มีต่อคนในสังคมเมืองว่า คนเหล่านั้นมักใช้ความคิดที่ไม่มีแก่นสาร คิดแต่สิ่งไม่เป็นมงคล จากข้อความว่า

... ถนนกรุงเทพฯ ฟุ้งฟุ้งไปด้วยฝุ่น ห้องทำงานก็เปื้อนฝุ่น ห้องนอนเนืองนอนไปด้วยฝุ่น ระเคืองระคายเนื้อตัวและนัยน์ตา ฝุ่นเหล่านี้อย่างไรก็ปัดเป่าออกไปได้ แต่ยังมีฝุ่นอีกชนิดหนึ่งที่ติดกรัง เกะกะเป็นกองอยู่กลางกัน

สมองจะปิดป่าหรือปลิ้นออกมาสะระสนานก็ไม่อาจกระทำได้ฝุ่นดังกล่าว คือฝุ่น
ความคิด...

(ฝุ่นทะเลาะฝุ่นความคิด. 2535 : 53 – 54)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า คนกรุงเทพฯ นอกจากจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับสิ่ง
ไร้สาระแล้วยังมีความคิดที่ไม่เป็นแก่นสารอีกด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือไม่รู้จักใช้สมอง
คิดเรื่องที่เป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาตนเองและประเทศ แต่กลับปล่อยให้ความคิดอยู่ในวง
จำกัดโดยกล่าวเปรียบเทียบกับความคิดที่เต็มไปด้วยฝุ่นที่เกรอะกรัง ทั้งนี้ได้แสดงทัศนะและ
น้ำเสียงที่แสดงถึงความห่วงใยคนในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมเมือง

ในเรื่อง นักเขียนทันสมัย จากเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ฝั่งชลจิตร
แสดงความรู้สึกลึกซึ้งที่มีต่อบุคคลต่าง ๆ ในสังคมเมืองผ่านการบอกเล่าของตัวละครที่มี
อาชีพเป็นนักเขียนซึ่งมีพื้นเพมาจากต่างจังหวัดและยังไม่เข้าใจลึกซึ้งถึงคนเมืองหลวงมากนัก
จำเป็นต้องหาข้อมูลจากคนรอบข้าง จากข้อความที่ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า

...เรื่องสั้นชุดนี้เกี่ยวกับสังคมเมือง ทั้งจากทั้งความนึกคิดที่เมือง
กระทำต่อคน ผมไม่รู้จักมันเลย ผมไม่รู้จักสังคมเมือง เรื่องที่ผมเขียนส่วน
มากได้จากลูก ได้จากคนข้างเคียง ผมไม่เคยคิดอะไรได้เองจริงๆ ผมพยายาม
หาจากนกกกระจอกหรือจากหมาไล่ล่า กรุณาช่วยผมหน่อยในฐานะที่คุณเป็น
คนเมืองคุณรู้จักมันมั๊ย

เธอหันมาอึ้ง นัยน์ตาแจ่มใส เขาสามารถมองเห็นผ่านกระจกแว่น
สีขาวที่เธอสวม “จะให้อะไรบ้างล่ะ”

“เลี้ยงข้าวมื้อนึง” เขารีบปากทันที

เธอพูดจริงจัง “นี่ละเมือง ทุกอย่างมีการแลกเปลี่ยน ทุกอย่างคิดค่าเป็น
ตัวเงิน...

(นักเขียนทันสมัย. 2535 : 111)

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่าคนเมืองเป็นบุคคลที่เข้าใจยากมีสิ่งทีเคลือบแฝง
อยู่ภายในใจ อำพรางโฉมหน้าที่แท้จริง การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นย่อมมีสิ่งแลกเปลี่ยนด้วย
เงินทองหรือของมีค่า

ในเรื่อง “กินฝนตก” จากเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่าลักษณะของคนในสังคมเมืองที่ไม่ใส่ใจต่อคนรอบข้าง ขาดความมีน้ำใจ ไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน โดยเสนอผ่านความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร “ชายหนุ่ม” ที่เดินทางกลับบ้านหลังจากได้หาความสุขจากการเที่ยวดื่มเที่ยวกินตามประสาคนโสด เวลาประมาณเที่ยงคืนก็เกิดฝนตกลงมาทำให้เขาไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ จึงแวะโทรศัพท์หาเพื่อน ๆ ในระหว่างหลบฝน แต่ผลตอบรับที่ได้จากเพื่อน ๆ นั้นทำให้เขาเข้าใจว่า บางครั้งคนเราก็ไม่มีเวลาว่างพอเพื่อคนอื่น เพราะเรื่องของตนเองก็มากพออยู่แล้ว แต่เขาก็คิดที่จะนึกสนุกไม่ได้จึงโทรศัพท์ไปบ้านเก่าที่เขาเคยเช่าและถามหาตัวของเขาเองจากผู้เช่าคนใหม่ซึ่งก็ได้ผลตอบรับที่ดีและน่าพอใจ โดยบอกความรู้สึกนี้ผ่านตัวละคร “ชายหนุ่ม” ดังข้อความว่า

...เขาเดินออกจากตู้โทรศัพท์ ฝ่าสายฝนที่ยังโปรยลงมาเป็นม่านขาว
 อากาศชื้นชื้น ความมีน้ำใจของเธอนั้นนัก เธอเป็นคนเมืองหลวงที่ยังมีเวลาฟัง
 รุระของผู้อื่น เขารู้สึกชื่นบานขึ้นมาฉับพลัน พร้อมกับความคิดว่า ปลายสาย
 โทรศัพท์ยังมีมือของเธอถืออยู่...

(กินฝนตก. 2535 : 88)

จากข้อความดังกล่าว จึงให้เห็นว่า จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังมีความหวังอยากให้สังคมเมืองที่มีแต่ความแค้นน้ำใจจากคนรอบข้างนั้น น่าจะมีคนคิดที่มีคุณธรรมและมีเวลาพอที่จะรับฟังเรื่องราวของคนอื่นบ้าง เพื่อว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นเรื่องที่เขาต้องการขอความช่วยเหลือหรือขอคำปรึกษา ทั้งนี้ทั้งนั้นก็จะได้ลบด้านภาพพจน์ที่ไม่ดีของคนในสังคมเมืองอีกด้วย

และจากเรื่อง บางสิ่งไม่อาจหวนคืน ในความเรียงชุด “บทสนทนาระหว่างใบไม้กับนก” ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร อ้างว่าสังคมเมืองเป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันจริง ๆ โดยบอกผ่านความรู้สึกของตัวละครว่า

...เรา (ผมหรือคุณ) มีชีวิตอยู่ในเมืองมานาน อยู่แบบตัวใครตัวมันตาม
 ธรรมเนียมสังคม ถ้าจะมีการพบปะสังสรรค์กันบ้าง ก็อยู่ในกลุ่มเหล่าเราเพื่อน
 สถาปนิกก็อยู่ในกลุ่มสถาปนิก คนโฆษณา ก็จะวนเวียนอยู่ในกลุ่มของตัวเอง
 นักกฎหมายหาความก็เช่นเดียวกัน ฯลฯ

คนเหล่านี้มีคำใช้อยู่ชุดหนึ่ง และวนเวียนใช้คำตามวิชาชีพเป็นปี ๆ

หรืออาจจะเป็นชาติก็ได้ นาน ๆ ไปคำในหัวจะลบเลือนเหลือน้อยลงตามลำดับ จนในที่สุดไม่เกินสองพันคำ ช่างหคหุอะไรวานนั้น

ทำไมถึงจะไม่หคหุล่ะ ก็ต่างถนัดแต่พูดเรื่องของตนเอง หรือฟังเรื่อง พวกตัวเอง ฟังคนต่างสาขาอาชีพไม่รู้เรื่อง ไม่สนุก ไม่ตื่นเต้น ไม่น่าสนใจ ทำยที่สุดคุยกับคนอื่นไม่ได้ เพราะไม่รู้จะไปพูดอะไรกับเขาให้ลึกลับจับใจ เอากันง่าย ๆ ก็คือ เราสนใจเรื่องของคนอื่นน้อยลง...

(บางสิ่งไม่อาจหวนคืน. 2537 : 84)

จำลอง ฟังชลจิตร มีทัศนะว่าบุคคลต่าง ๆ ในสังคมเมือง พบปะสังสรรค์อยู่ในวง สังคมจำกัดตามหน่วยงาน อาชีพเฉพาะกลุ่มของตนเท่านั้น จึงถือได้ว่าเป็นสังคมที่มีช่องว่าง ระหว่างชนชั้นมากยิ่งขึ้น ไม่มีการเผื่อแผ่เอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่มีเมตตาต่อกันและเห็นแก่พวกพ้อง ของตนเป็นสำคัญ

แม้แต่การเล่นซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย อันเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีความสามัคคีในหมู่คณะ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย และมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรง ซึ่งการเล่นแบบไทยดั้งเดิมดังกล่าวกำลังถูก อิทธิพลต่างชาติเข้าครอบงำอันเป็นสาเหตุให้เด็กในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมเมือง หันมา นิยมของเล่นที่เล่นตามลำพังกับเครื่องมือต่าง ๆ ที่เขากำหนดมาให้เบ็ดเสร็จจนไม่มีโอกาสรวม กลุ่มสนุกสนานกันเหมือนแต่ก่อน จึงเป็น “สังคมแบบตัวใครตัวมัน” ซึ่งจำลอง ฟังชลจิตร กล่าวไว้ในเรื่อง อะไรเอ๋ย ว่า

...กลับไปสมัยเด็ก ๆ กันหน่อย เราชอบเล่นอะไรกันบ้าง เท่าที่นึก ได้ขณะนี้ ก็คือ จั๊มม้าส่งเมือง ไม้จวิด ถีบนั่ง (แบ่งเป็นสองฝ่ายและเตะต่อย กัน ใครนั่งทนก็ไม่โดน) สารยาขไม้มคหุรอก เอาไว้เตะขวหลังคึกว่า ถ้ามี โอกาสเขียนเรื่องเกี่ยวกับการเล่นอีก ผมจะเขียนให้ละเอียด แต่ที่ผมสังเกต ลักษณะของการเล่นสมัยผมเป็นเด็ก ก็คือการเล่นรวมหมู่ ไม่เล่นเดี่ยวจนตา ถลน เหมือนเด็กเล่นเกมคอมพิวเตอร์สมัยปัจจุบัน...

(อะไรเอ๋ย. 2537 : 52)

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะเรื่องการเล่นที่ถูกอารยธรรมสมัยใหม่เข้ามามี อิทธิพล จนวัฒนธรรมการเล่นแบบดั้งเดิมที่เน้นให้เด็ก ๆ รู้รักสามัคคี รู้แพ้รู้ชนะ และ

รู้จักให้อภัย เปลี่ยนรูปแบบไปในลักษณะที่ต่างคนต่างเล่น ไม่มีสัมพันธภาพต่อกัน
ความเห็นแก่ตัวยิ่งเพิ่มมากขึ้น และรู้สึกวิตกกังวลกับอนาคตของเด็กๆ ใหม่ๆ ที่ถูกหล่อหลอม
ด้วยสิ่งต่าง ๆ อันทันสมัย เด็ก ๆ จะรับเอาแต่ความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีเป็นที่พึ่ง
ในการดำรงชีวิต มากกว่าที่จะรับเอาความผูกพันทางด้านมนุษยธรรม

ในเรื่อง อพาร์ทเมนต์ จากเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” ซึ่งเป็นเรื่องที่สะท้อนให้
เห็นสภาพของสังคมเมืองซึ่ง จำลอง ผังชลจิตร ได้เสนอโลกทัศน์ต่อความเป็นอยู่ของคนใน
สังคมเมือง ผ่านคำบอกเล่าของตัวละคร “ผม” ที่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์ว่า

...แล้วผมก็พบว่า มันคือหมู่บ้านที่ถูกวิศวกรซ่อนส่วน กลายเป็นตึกขึ้น
ที่มฟ้าอยู่บนเนื้อที่จำกัด ทางเดินติดต่อกับเพื่อนบ้านแบบบ้านนอกหุดหั่นและ
แคบลง เราอาจสวนทางกันขณะเดินเข้าออกห้องของคน เป็นเพื่อนร่วมทางกัน
ชั่วจิตใจในลิฟต์ขาขึ้นหรือขาลงก็แล้วแต่...

(อพาร์ทเมนต์. 2535 : 40)

และข้อความว่า

...ผมเดินเข้าออกอพาร์ทเมนต์นานนับเดือน ยังไม่รู้จักรใครเพิ่มสักคน
นอกจากเด็กยกข้าวปลาอาหารขายหญิงสองสามคน อย่างมากที่สุดก็แค่ถาม
ราคาก่อนชำระเงิน เมื่อมีโอกาสร่วมลิฟต์กับชาวอพาร์ทเมนต์ ผมได้พูด
ประโยคประจำลิฟต์บ่อย บ่อยเท่า ๆ กับได้ยินประโยคนี้...

(อพาร์ทเมนต์. 2535 : 41)

และข้อความว่า

...ผมเพิ่งนึกเพิ่มเติมได้อีกนิดเกี่ยวกับอพาร์ทเมนต์ นอกจากเป็นหมู่บ้าน
ที่ถูกวิศวกรซ่อนส่วนแล้ว ยังเป็นตึกของคนต่างวัฒนธรรม ที่ความสัมพันธ์
แบบเครือญาติถูกทำลายย่อยยับ เป็นที่อยู่ของคนต่างสาขาอาชีพ ชาวอพาร์ทเมนต์

ไม่มีวันเห็นเครื่องมือทำมาหากินของกันและกัน โดยเฉพาะสาวน้อยร่างเพรียวลม
ห้องปีกตรงกันข้าม...

(อพาร์ตเมนต์. 2535 : 42)

จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของสังคมเมือง มีส่วนทำให้
สัมพันธภาพแบบดั้งเดิมคือ ระบบเครือญาติกำลังถูกทำลายโดยความเป็นอยู่ ”แบบตัวใคร
ตัวมัน” ซึ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทุกคนต่างก็ใช้ชีวิตตาม
ลำพังไม่จำเป็นต้องพึ่งพากัน เขาก็ออกไปทำงานเย็นก็กลับเข้าที่พัก สำหรับคนทำงาน
กลางคืนก็จะออกไปทำงานตอนเย็นและกลับเข้าบ้านในตอนเช้า นับเป็นวัฏจักรของชีวิตคน
เมืองโดยแท้

1.1.1.2 ความสัมพันธ์ของบุคคลภายในสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัว (The Family) ในความหมายของเพ็ญแข ประจักษ์นีก
(2533 : 37 – 38) กล่าวว่า

... “สถาบันครอบครัวเป็นระบบที่สร้างขึ้นเพื่อสนอง ความต้องการทาง
ชีวภาพสองประการของมนุษย์ คือ ความต้องการทางเพศ และความต้องการ
ที่จะต้องพึ่งพิงบุคคลอื่น

ครอบครัวมีลักษณะเป็นกลุ่มทางสังคมแบบปฐมภูมิ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนมี
ความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ครอบครัวแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่

ก. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวขนาดเล็ก
ประกอบด้วยบิดามารดา และบุตรเท่านั้น

ข. ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ซึ่ง
ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สามรุ่น (Generation) ขึ้นไป ซึ่งได้แก่ปู่ย่า หรือตายาย
กับบิดามารดา และบุตร”...

ผาสุก พุทธิเมธา (2535 : 18) ให้ความหมายของ สถาบันทางครอบครัวว่า
... ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด แต่สำคัญที่สุดของสังคมที่ผลิตสมาชิก
ใหม่แก่สังคม และถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม ปทัสถานของสังคม หาก
สถาบันนี้ซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ ลูก และเครือญาติ ขาดความรักความอบอุ่น

สามัคคีปรองดอง สถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำ แนวทางชีวิตที่ยึดถือไม่ดี อาจกล่าวได้ว่าชีวิตและสังคมล้มเหลวโดยสิ้นเชิง...

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของบุคคลในสถาบันครอบครัวแตกต่างกันไปตามตำแหน่งนั้น ๆ เช่น ตำแหน่งผู้เป็นพ่อมีบทบาทหลายหน้าที่คือ หาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว ให้กำลังใจภรรยา ลูก ๆ และ ญาติ ๆ และให้การอบรมสั่งสอนลูก ๆ จึงจำเป็นต้องวางกฎระเบียบเพื่อยึดถือเป็นแนวเดียวกัน แต่เมื่อบุคคลในครอบครัวไม่ยึดกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จะเป็นด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา หรือระบบสังคมใหม่เข้ามาครอบงำก็ตาม ย่อมทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นแน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ พจน์ ะเพียรชัย (2536 : 9) ที่กล่าวถึง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนไปจากเดิมว่า

... ปัจจุบันความสัมพันธ์ในครอบครัวมีลักษณะโคเคเด็ชมากขึ้น กล่าวคือ แรงกดดันทางเศรษฐกิจทำให้บุคคลในครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทั้ง ลูกเล็ก ๆ ให้อยู่กับคนรับใช้เป็นหลัก หรือเมื่อถึงวัยเรียนก็พึ่งโรงเรียนในการให้ การศึกษาอบรม ภารกิจหลักของครอบครัวถูกผลักให้สถาบันอื่นเป็นผู้รับผิดชอบ ลักษณะแนวโน้มดังกล่าวนำมาซึ่งปัญหาของสังคมมากมาย อาทิ สภาพการขาดความอบอุ่นในครอบครัว คนเลี้ยงดูเด็ก หรือโรงเรียนทำหน้าที่แทนครอบครัว ไม่ได้ ทำให้เด็กขาดที่พึ่งทางใจ ขาดการปลูกฝังจริยธรรมที่พึงประสงค์ดังที่เด็กได้เรียนรู้มากเห็นจะเป็นสื่อโฆษณาทางวิทยุ โทรทัศน์ และป้ายโฆษณา ดังนั้น เด็กในสังคมไทยจึงเป็นแต่ผู้บริโภคนิยม ใช้จ่ายเกินตัว มีค่านิยมทางวัตถุมาก ปัญหาต่าง ๆ จึงตามมา...

ปัญหาดังกล่าว จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่ามีมากมายในสังคมเมือง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง ปู่ จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ต่อความสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันของบุคคลภายในครอบครัว โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่เป็นสังคมที่เร่งรีบไม่มีเวลา เป็นระบบทุนนิยมทุกอย่างซื้อหาได้ด้วยเงิน ความมีจิตใจเอื้ออาทรซึ่งกันและกันนับวันจะเหือดหายไปสิ้น ดังคำพูดของ “ปู่” ที่ต้องเข้ามาอยู่ในวิถีความเป็นอยู่ของสังคมเมือง จากบทสนทนาว่า

...“พ่อคุณแกมานาน... ถ้าแกต้องการปู่ที่เพียงมานั่งประดับบ้าน โดยไม่ต้องทำหน้าที่ปู่ แกมีคนใช้ก็พอ คนใช้มันเป็นฐานันดรใหม่ของครอบครัว แล้วให้คนใช้เล่าเรื่องต่างๆ ให้ลูกฟัง พอไปโรงเรียนเด็กๆ ก็หันหน้าเข้าหากัน แล้วชวนกันพูดเรื่องคนใช้ที่บ้าน”

“พ่อเอารื่องนี้จากไหนมาพูด” ลูกชายถามพลางเอนหลังพิงพนักโซฟา

“เพราะพ่อเป็นปู่ แล้วรู้สึกว่แกกำลังฆ่าความเป็นปู่ทิ้งไปเหมือนคนอื่น ๆ ความที่แกรักลูกประสาแก รักแบบใหม่ ๆ แต่พ่อกลับรู้สึกว่แกหลงทาง แกกับเมียร่วมกันเขี่ยหลานออกจากอ้อมแขนปู่ดาชาย แล้วไปจ้างอ้อมแขนคนใช้มาแทน พ่อเห็น...พ่อเสียดาช”...

(ปู่. 2539 : 79)

จำลอง ผึ้งชลจิตร มีทัศนะว่ ความสัมพันธ์ฉันญาติตั้งแต่ก่อนกำลังจะสูญสิ้นไปพร้อมกับค่านิยมใหม่ ที่ทุกคนปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้างหรือผู้อาวุโสในบ้าน โดยไม่คำนึงว่ บุคคลเหล่านั้นจะรู้สึกเช่นไร ความสุขที่แท้จริงมิใช่เพียงแต่ยื่นเงินทองให้เท่านั้น หากแต่ต้องการความสำคัญตามบทบาท ควรเอาใจใส่บ้างเมื่อมีเวลา จากเรื่อง “ปู่” สังคมควรให้ความสำคัญของคนชราทั้งปู่ ย่า ดา ชาย ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งของประดับบ้านเพื่อให้สังคมรับรู้ว่าตนเองมีความกตัญญูเท่านั้น แต่ควรให้ความเอาใจใส่ดูแลและให้ลูก ๆ หลาน ๆ ให้ความเคารพอย่างใกล้ชิด ไม่ใช่ให้ความสำคัญแก่คนใช้มากไปกว่าปู่ ย่า ดา ชาย

ย่า เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่ง ในเรื่องสั้นชุด “คนกับเด็ก” ที่จำลอง ผึ้งชลจิตรชี้ให้เห็นความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวที่กำลังจะถูกค่านิยมหรือความเชื่อสมัยใหม่เข้ามามีอิทธิพล จนบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะในสังคมเมืองเห็นว่าคนแก่หรือปู่ย่าดาชาย จะช่วยเหลือครอบครัวได้ในยามขัดสนเท่านั้น เป็นต้นว่ามีหน้าที่เลี้ยงหลานยามพ่อแม่ไปทำงาน แต่เมื่อไม่จำเป็นพวกลูก ๆ ก็จะไม่ต้องการและจะหาคนใช้มาแทนซึ่งจะเห็นได้จากเรื่องราวของ “ย่า” ดังบทสนทนาที่ว่า

...“เราต่างรู้ดีอยู่แล้ว ถ้าหากปล่อยเวลาให้ผ่านไปสักระยะหนึ่ง ก็เดือนก่ตาม ตอนนั้นเจ้าหนูส่งเสียงอ้อแอ้เอ็กอัก และประคองให้คืบเดินได้สักก้าวสองก้าว ระหว่างนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าวันเสาร์อาทิตย์ที่ทุกคนอยู่กันพร้อมหน้าครอบครัวเล็ก ๆ อย่างครอบครัวนี้กลายเป็นครอบครัวที่มีความสุขมากที่สุดในโลกได้เหมือนกัน

ข้าพเจ้าได้ยินเสียงหัวเราะร่วนจากสามีภรรยา เสียงหยอกล้อเจ้าหนูของสามีซึ่งบัดนี้กล้าเรียกตัวเองว่าพ่อแม่เต็มปากเต็มคำ เสียงข้าคู่ลูกชายที่เล่นกับหลานแรงเกินไป และเสียงขำเล่าเรื่องลูกชายให้ลูกสะใภ้ฟังตามธรรมเนียม

หลายวันต่อมาข้าพเจ้าเห็นย่าเชื่องช้าและเหงาหงอยไปนิด ย่ายืนอุ้มหลานน้อยนั่งตาลออยู่หน้าบ้าน ย่าเงยไปกว่าเดิมมาก ข้าพเจ้าอดประหลาดใจเป็นคนที่สอดรู้สอดเห็นไม่ได้ ในที่สุดข้าพเจ้าก็ได้เรื่องราว ๆ มาปะติดปะต่อ เราต่างรู้กันดีว่าย่าเลี้ยงหลานมานาน จนหลานคลั่งคลานไปทั่วบ้าน ลูกชายกับลูกสะใภ้เห็นว่าย่าเหน็ดเหนื่อยมากพอแล้ว จึงพร้อมใจกันจ้างคนใช้สาวมาแทนย่า ลูกชายบอกกับแม่ เขากับภรรยาเลี้ยงลูกเองได้แล้ว ไม่ยุ่งยากลำบากเหมือนตอนลูกเกิดใหม่ ๆ ซึ่งเขากับภรรยาเลี้ยงไม่เป็น

ข้าพเจ้าได้ยินเขาพูดกับภรรยาแว่ว ๆ

“ไม่เป็นไรหรอก แม่แกมีหลานเยอะ นี่ได้ข่าวว่ากำลังจะมีอีก”

เย็นวันหนึ่งข้าพเจ้ากลับถึงบ้านและไม่เห็นย่า...

(ย่า. 2539 : 84 - 85)

ข้อความดังกล่าวเป็นบทบาทของ “ย่า” ที่จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ต่อความสัมพันธ์ของบุคคลในสถาบันครอบครัวของสังคมเมืองที่เข้าไปตามหน้าที่ตามบทบาทที่ควรจะเป็น โดยไม่คำนึงถึงสภาวะจิตใจที่จะมีผลตามมา อย่างเช่น “ย่า” ที่ได้รับความไว้วางใจให้มาดูแลหลานเมื่อยังเป็นทารกจนความผูกพันระหว่างย่ากับหลานเกิดขึ้น อันถือว่าเป็นความสุขของคนแก่ ปู่ย่าตายาย แต่ลูก ๆ กลับมองว่า ความผูกพัน ความรัก ความห่วงใยที่ยามีต่อหลานว่าเป็นเรื่องปกติ นั่นก็แสดงให้เห็นถึงความไม่ใส่ใจต่อความรู้สึกเล็กน้อยที่คนแก่อย่างปู่ย่า ตายายปรารถนา และจุดด้อยของสังคมเมืองที่มีครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวเสียส่วนมาก ความใกล้ชิดสนิทสนมเหมือนแต่ก่อนกำลังจะถูกกลืนไปสิ้น ทุกคนต้องทำงานแข่งกับเวลาจนแทบจะไม่มีเวลาให้บุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะ กับ “คนแก่” ที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวมากมายและนับเป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมได้ ดังนั้นเราจึงควรหันมาให้ความสนใจปู่ย่า ตายายของเราให้มาก เพราะท่านก็ยังมีความสำคัญสำหรับลูก ๆ หลาน ๆ เสมอ

เช่นเดียวกับเรื่อง ประตูป้าน ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของคนชรา โดยเฉพาะปู่ย่า ตายาย ซึ่งครอบครัวในยุคปัจจุบันจะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว บทบาทของปู่ย่าตายายลดน้อยลง ดังนั้นควรสนใจคุณค่าของคนชราที่มีทั้งภูมิปัญญา ความรู้ และความรักความอบอุ่นที่พร้อมจะให้ลูกหลานได้ตลอดเวลา แม้ว่าจะอยู่ในท่ามกลาง ความสับสนวุ่นวายของสังคมเมืองก็ตาม ดังข้อความว่า

... บ้านที่ไม่มีปู่ย่า ตายาย ความเป็นปู่เป็นย่าเป็นตาเป็นยายไม่มี หมายถึง คุณค่าที่อยู่ในคนแก่เหล่านั้น ไม่มีในบ้านมีแต่ของใหม่ ๆ โกลาหลก็แค่ความเป็นพ่อ เป็นแม่ และความเป็นคนใช้ได้รับการศึกษา ไม่เพียงพอกับลูกแล้ว สิ่งที่พ่อแม่สมัย ใหม่มีก็ขาดคุณค่า คุณค่าในคนแก่เหล่านั้นคือคลังแห่งความรู้ ประสบการณ์ นานาหรือความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ที่หลานสามารถซึมซับเอาจากผู้เฒ่า จะได้รู้จักรากเหง้าของตัวเอง และรู้จักตัวเองในที่สุด...

(ประตูป้าน. 2537 : 30)

จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่าสังคมเมืองนั้นความเจริญทางวัตถุมีมากเพราะเป็นสังคม แบบอุตสาหกรรม เทคโนโลยีต่าง ๆ จึงถูกนำมาใช้เพื่อความสะดวกสบาย แต่ต้องประสบ กับปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจและศีลธรรมสภาพครอบครัวที่เคยอยู่ร่วมกันเป็น ครอบครัวใหญ่ก็เปลี่ยนไปเป็นสภาพครอบครัวเล็ก ๆ ทำให้ทุกคนต่างก็คร่ำเคร่งอยู่กับการทำงานจึงปล่อยให้คนสูงอายุอยู่กับบ้านตามลำพัง เป็นคนไร้คุณค่า ถูกหลานที่ขาด ความสำนึกในบทบาทจึงมีมาก ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของคนชราควรค่าแก่การเคารพ และบูชาจริง ๆ

นอกจากนี้ จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังเน้นถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว ซึ่งมีความเห็นว่าฐานที่ทำให้สังคมแข็งแกร่งได้นั้นก็คือ “ครอบครัว” เพราะพ่อแม่ นอกจากจะมีหน้าที่ดูแลลูกแล้ว ก็ต้องมีภาระสำคัญในการสร้างลูกให้มีคุณภาพในสังคมเพื่อเป็นการสร้าง สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและสร้างสังคมที่ดีงามด้วย ซึ่งจะเห็นได้จาก เรื่อง “ประตูป้าน” ที่เสนอแนะถึงการเข้าใจความต้องการของลูกตลอดจนเปิดโอกาสให้ลูกได้พบปะกับเพื่อนฝูง หรือบุคคลภายนอกบ้าง ไม่ใช่ติกรอบให้ลูกดำเนินชีวิตไปตามความต้องการของพ่อแม่ฝ่าย เดียว ดังข้อความว่า

...ประตูบ้านจะมีความหมายอะไร ถ้าปู่ย่าตายายไม่เคยมีโอกาสดำลวง
 ธรณีมาดูลูกหลาน ประตูจะมีความหมายเพียงใด ถ้าไม่เคยเปิดต้อนรับเพื่อน
 สนิทของตัว ของลูก ๆ หรือแม้แต่เพื่อนบ้านริ้วร่วมกำแพง ยิ่งค้นหาส่นหลังใหญ่
 บนเนื้อที่ไพศาล แต่ประตูปิดตาย จะไปต่างอะไรกับประสาทของเคาน์แตร็กคิวล่า
 ที่เงียบเหงาว่างเปล่าเป็นปราสาทผีดิบ...

(ประตูบ้าน. 2537 : 30 - 31)

จำลอง ผึ้งชลจิตร มีโลกทัศน์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลภายในครอบครัวว่า
 ทุกคนมีส่วนช่วยให้ครอบครัวสงบสุขได้ กล่าวคือ ทุกคนควรหันหน้ามาปรึกษาฟังความใน
 ใจของกันและกัน ทั้งที่เป็นปัญหาและการแสดงความชื่นชมยินดีเพราะสังคมในปัจจุบันนี้
 โดยเฉพาะสังคมเมืองที่ความสัมพันธ์ของบุคคลภายในครอบครัวเริ่มห่างเหินต่อกัน ทุกคน
 ต่างก็ดำเนินชีวิตไปตามหน้าที่ของตนเองโดยอ้างว่าไม่มีเวลาพอที่จะให้ความสนใจซึ่งกันและ
 กัน ถ้าเป็นเช่นนั้นบ้านก็มีใช่เป็นสถานที่แห่งแรกที่ทำให้ความสุขอีกต่อไป

ในเรื่อง พ่อยังไม่กลับบ้าน จากเรื่องต้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ผึ้งชลจิตร ซึ่ง
 ให้เห็นถึงผลกระทบจากการขาดความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ
 สาเหตุทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมหรือความเป็นไปตามธรรมชาติกฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด
 ความเหินห่างของบุคคลภายในครอบครัวจะมีผลทำให้ถูกขาดความอบอุ่น โหยหาความรัก
 ต้องการความเห็นอกเห็นใจจากบุคคลอื่น แม้ว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้องก็ตาม ดังนั้นจึงได้
 แสดงทัศนะดังกล่าวผ่านตัวละคร “เด็กชาย” ออกมาโทรศัพท์ในยามดึก ๆ ค่ำ ๆ โดยหลอก
 ใครต่อใครว่าโทรศัพท์ไปหาพ่อที่ยังไม่กลับบ้าน ซึ่งออกไปทำงานในเวลากลางคืนและ
 ตนเองก็ไม่ได้พบพ่มาเป็นเวลา 2 ปี ทั้ง ๆ ที่พ่อของ “เด็กชาย” ได้ตายไปแล้ว ดังบท
 สนทนาที่ว่า

...“หนูคิดถึงพ่ามากหรือ” น้ำเสียงเขาเปลี่ยนไป

“คิดถึงมากครับ...” เด็กชายบอกหมายเลขโทรศัพท์แก่เขา

“หนูต้องเสียใจเรื่องนี้” เขาพูด ยิ้มให้แก เปิดประตูโทรศัพท์ให้แก

ก้าวออกมา “เดี๋ยวหนูจะได้พบกับพ่อ ว่าแต่พ่อกำลังทำงานที่นั่นนะ”

“แน่นอนครับ แม่บอกว่าพ่อทำงานกลางคืน” น้ำเสียงของแกละล้าละลัก

“อ้อ...แล้วทำไมหนูไม่บอกให้พ่อกำลังมาทำงานกลางคืนล่ะ จะได้

อยู่กับหนูตลอดกลางคืน...”

เด็กชายนั่งเงียบอีกครั้ง เขาเริ่มหมุนโทรศัพท์ตามหมายเลข เด็กชาย
พูดเบา ๆ เมื่อเขาหมุนตัวเลขสุดท้าย “ถ้าผมพบพ่อผมจะบอก...”
เขาหันกลับมาที่เด็ก “หนูไม่พบพ่อนานเท่าไรแล้วนี่”

“สองปีกว่าแล้วครับ” เขาวางหูโทรศัพท์ ต้องมีอะไรแปลก ๆ เกิดขึ้นกับ
เด็กชายคนนี้สักอย่าง ครอบครัวแตกแยกหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ที่เขาคาดไม่ถึง เขา
ไม่อาจเข้าไปยุ่งย่ามได้เลย เขามองใบหน้าของเด็กชาย รู้สึกสงสาร ดีที่ครอบครัว
ของเขายังอยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ลูก...

“ไอ้เด็กคนนั้นมันเที่ยวหโลกใครต่อใครเขาทุกคนแหละครับ มันไม่เชื่อว่า
พ่อมันตายไปแล้ว คุณก็อีกคน”...

(พ่อยังไม่กลับบ้าน. 2535 : 106 – 108)

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อปัญหาของเด็กในสังคมเมืองซึ่งได้รับ
ผลกระทบจากสถาบันครอบครัว คือสูญเสียบิดาขณะที่ตนยังเด็ก มีความรู้สึกที่บอบบางและ
ยังไม่พร้อมจะรับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งหมายความว่า ผู้เขียนอยากจะให้บุคคลที่เกี่ยวข้องและ
สัมพันธ์กับเด็กที่มีปัญหาเช่นนี้ ให้เวลาและทำความเข้าใจ พยายามหาทางแก้ไขด้วยเหตุผล
มิให้กระทบจิตใจของเด็กซึ่งถ้าไม่ช่วยกันคิดแก้สถานการณ์นี้ก็จะเกิดปัญหาของสังคมหรือ
ของประเทศชาติในที่สุด

เรื่อง เพลงกล่อมเด็กทางโทรศัพท์ เป็นความเรียงในชุด “บทสนทนาระหว่าง
โบไมกับนก” ที่จำลอง ฟังชลจิตร ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งนับวันจะ
ไม่มีผู้ใดนำมากล่อมเด็ก โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่มีความเป็นอยู่แบบรีบเร่งและเป็นสังคม
แออัด วุ่นวายจนไม่มีเวลาพอที่จะมาร้องเพลงให้เด็กฟังอีกต่อไป ผู้เขียนจึงต้องการเสนอ
ความคิดเห็นของตนเองที่ต่อ “เพลงกล่อมเด็ก” อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่
การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่งเพราะเพลงกล่อมเด็กจะเป็นสื่อความสัมพันธ์อันดีที่จะเชื่อมโยง
ความรักระหว่างแม่กับลูก ซึ่งเต็มสิริ บุญขสิงห์ และธนรัชต์ ศิริสวัสดิ์ (2539 : 56 – 57)
ได้กล่าวถึง “เพลงกล่อมเด็ก” ที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. สะท้อนให้เห็นความรักของแม่ที่มีต่อลูก
2. สะท้อนให้เห็นความรับผิดชอบของพ่อแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูก

3. สะท้อนให้เห็นการอบรมสั่งสอนโดยอาศัยเพลงเป็นสื่อ เช่น สอนเรื่องความกตัญญู
4. สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อยู่ด้วยกันหลายสถานภาพ

ทักษะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัว จำลอง ผึ้งชลจิตร แสดงผ่านตัวละคร “แม่” ที่มีต้องการจะหาเนื้อเพลงกล่อมเด็ก แล้วนำไปให้เครื่องไว้อัดกล่อมลูกจากบทบรรยายว่า

...เธอบอกว่าลูกสาวอายุ 5 ขวบของเธอไม่รู้ไปฟังเพลงร้องเรือ

(เพลงกล่อมเด็ก) มาจากไหนและเกิดชอบขึ้นมา ประสาเด็กฉลาด แม่หนูเลยบอก ให้แม่ร้องให้ฟังบ้าง แม่สมัยใหม่อย่างเธอจะมีปัญญาจำเพลงกล่อมเด็กที่ไหนได้ ผมได้ทีเลยพูดข่มไปว่า อย่าว่าแต่เธอเลย ต่อให้แม่รุ่นเธอทั้งกรุงเทพฯ ไม่มีใครร้องเพลงกล่อมเด็กได้สักคนเดียว และยังคุณแม่วรุ่นชี้คร้านเกิด (ผ้าท้องออกลูก) ยิ่งแล้วใหญ่... ลูกสาวคนโตไม่ชอบเพลงจากเทป เธอบรรยายให้ผมฟังว่าเพลงจากเทปฟังแล้วเป็นทางการเกินไป คือ คนร้องตั้งใจเกินไป ไม่ได้อารมณ์ ผมวิเคราะห์เอาว่า ถ้าร้องในห้องอัดก็คงออกมาอย่างแข็งขัน ถ้าคนร้องขับร้องอัดเทปไปด้วย เปิดนมให้ลูกดูดไปด้วย เพลงน่าจะได้อารมณ์กว่านี้

“พี่... แล้วจะหาเพลงกล่อมเด็กแท้ ๆ ได้ที่ไหนล่ะ”

ผมตอบกวน ๆ ไปว่า สมัยผมเป็นเด็ก เพลงกล่อมเด็กแท้ ๆ ของลูกสาวของเธอต้องออกมาจากปากของเธอ

เขาเป็นว่าเพื่อนหญิงคุณแม่ลูกสองของผมกำลังจะหันมาเอาดีทางร้องเพลงให้ลูกฟัง ด้วยความเข้าใจในหัวอกของคนเป็นแม่...

(เพลงกล่อมเด็กทางโทรศัพท์. 2537 : 64 – 66)

จำลอง ผึ้งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของแม่เปลี่ยนไปจากเดิมเพราะในสังคมเมืองเป็นสังคมที่แยกความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับแม่ออกจากกันโดยสิ้นเชิง วัฒนธรรมและค่านิยมแบบดั้งเดิมกำลังลบเลือนไปจากความทรงจำโดยเฉพาะเพลงกล่อมเด็ก ดังนั้นจึงพยายามกระตุ้นเตือนผู้อ่านให้เห็นถึงความสำคัญในจุดนี้ แล้วหันหน้ามาช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้ไว้เพื่อจะให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในสถาบันครอบครัวกลับมามีเดิม อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขตามมา

ในเรื่อง ลูกไม่ค่อยจำ จากเรื่องสั้นชุด “คนกับเด็ก” ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทักษะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในสถาบันครอบครัว โดยเสนอผ่านตัวละคร “แม่” ที่มีความวิตกกังวลเรื่องพัฒนาการของลูกที่ไม่เป็นไปตามต้องการของตนเป็นเพราะแม่คาดหวังลูกมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของลูก ดังบทสนทนาว่า

...“สอนแล้วว่า ถ้าโตขึ้นแกต้องเป็นนักเรียน เด็กนักเรียนต้องไปไหน
แกบอกว่าต้องไปโรงเรียน ถ้าทำบุญล่ะไปที่ไหน แกบอกว่าไปวัด...”

“โอ๊ย... ทำไมแกจะจำไม่ได้ แกจำอย่างอื่นที่ยาก ๆ ได้ แกท่องก. ไก่ ถึง
ส. นกสูกยังคล่องปรือ แค่นี้ก็ไม่น่าเชื่อ...ว่าแกจำไม่ได้”

“สองข้อนี้แกจำได้ แต่ข้อสุดท้ายสอนเท่าไร ๆ “ น้ำเสียงฟังน้อยเนื้อ
ต่ำใจ

“ข้อสุดท้ายรี”

“ข้อสุดท้าย” หล่อนหยุดถอนหายใจเบา ๆ “ถามแล้วว่าถ้าลูกเป็นใช้
ลูกจะไปที่ไหนหาใครสอนแกไม่รู้ก็ครั้งว่าหาหมอ... หาหมอ ไปโรงพยาบาล...
ไปหาหมอ”

“แค่นี้เอง แกจำไม่ได้เลยเชียวรี” เขาชักทันที

“ไม่ใช่จำไม่ได้อย่างเดียว แกกลับร้องห่มร้องไห้ฟูมฟาย พอถามข้อนี้”
หล่อนพูดห้วน ๆ “ฉันอยากดี...โมโห...”

”สอนทำไมต้องลงมือลงไม้ด้วย”

“ก็มันน่าโมโห”

“แล้วแกว่างอีกล่ะ”

พูดเล่าต่อ “บอกว่าไม่สบายหาใคร...แกบอกว่าหาแม่...หาแม่”

สามีนั่งเงียบ เขากำลังคิดว่าคำถามง่าย ๆ อย่างนี้ลูกถึงตอบไม่ถูก มัน
ไม่ได้ยากเย็นอะไรนักหนา

“ถามว่าหาใคร... หาแม่... หาแม่อยู่นั้นแหละ โมโหเอี่ยมมือจะดีก็
ร้องไห้โผล่เข้าหา...บอก...ไม่หาหมอ...จะหาแม่” หล่อนอ้า

“อย่าคิดมากเลยจ๊ะ โตอีกหน่อยแกจำได้เอง ยังเด็กยังเล็กอย่างนี้
อย่าเที่ยวไปเร่งอะไรลูกมากเลย...นะ” เขาพูดปลอบภรรยาด้วยน้ำเสียงอบอุ่น...

(ลูกไม่ค่อยจำ. 2539 : 62 - 63)

ความเป็น “แม่” จากบทบาทของตัวละครที่จำลอง ผังชลจิตร กำหนดให้ นั้น มีความห่วงใยลูกมากจนไม่เข้าใจว่า ความต้องการที่แท้จริงของลูกคืออะไร ลูกขาดความอบอุ่น ขาดความรักความห่วงใยเท่าที่ลูกต้องการ ซึ่ง “แม่” โดยทั่วไปเห็นว่า การให้ความสุขแก่ลูกนั้นคือการสนองความต้องการทางด้านวัตถุก็เพียงพอแล้วแต่ลูกยังต้องการความเอื้ออาทรจากแม่หรือพ่อในยามป่วยไข้มากกว่าต้องการหมอ ดังนั้น “แม่” ควรรู้บทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตนเอง พร้อมทั้งจะให้คำปรึกษาแก่ลูกได้ทุกสถานการณ์ จึงเห็นว่าถ้าสถาบันครอบครัวใดสร้างความเป็นกันเอง คอยให้ความใส่ใจต่อกันและให้มากกว่านี้ สถาบันครอบครัวนั้นก็จะมีปัญหา สังคมโดยรวมก็จะมีปัญหาเช่นกัน

โลกทัศน์ของจำลอง ผังชลจิตร ที่มีต่อความสัมพันธ์ของบุคคลในสถาบันครอบครัว ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างไรจึงจะมีความสุขและสมาชิกในครอบครัวทุกคนจำเป็นต้องปรับตัวเข้าหากันหลายประการ ได้แก่

1. ความรัก ความผูกพัน ห่วงใยซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ซึ่งต่างฝ่ายควรจะหยิบยื่นความรักความห่วงใยต่อกัน มิใช่ให้ฝ่ายอื่นมอบความรักให้แก่คนเท่านั้น
2. ความอิสระ เป็นตัวของตัวเอง กล่าวคือบุคคลในครอบครัวควรให้ความอิสระและความเป็นส่วนตัวของกันและกัน เพราะการก้าวล้ำสิทธิส่วนตัวบุคคลอื่นนั้นย่อมทำให้เกิดปัญหาได้แน่นอน
3. ความมีน้ำใจ เอื้ออาทร และช่วยเหลือซึ่งกัน กล่าวคือทุกคนในครอบครัวควรรับผิดชอบหน้าที่ ตามบทบาทของตนเอง และควรมีโอกาสช่วยแบ่งเบาภาระในหน้าที่ซึ่งกันและด้วยความเต็มใจ
4. ควรหาโอกาสสนุกสนานร่วมกันในบางโอกาส บุคคลในครอบครัวทุกเพศทุกวัย ควรมีโอกาสร่วมกิจกรรมกันบ้าง เช่น ฟังเพลง ดูโทรทัศน์ รับประทานอาหารนอกบ้านร่วมกัน เล่นกีฬาด้วยกัน นับเป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์อันแนบแน่นและยั่งยืนในครอบครัว
5. ความเป็นประชาธิปไตยในครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีในการดำเนินชีวิต และเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในสังคมต่อไป กล่าวคือ บุคคลภายในครอบครัวควรรู้จักใช้เหตุผลและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่ควรใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ

1.1.2 ปัญหาความยากจน

งานวรรณกรรมหลายเรื่องที่จำลอง ผังชลจิตร ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความยากจนของผู้คน โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่เป็นแหล่งชุมชนแออัด รัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร ดังนั้นบุคคลเหล่านี้จึงก่อปัญหาให้กับสังคมมากมาย ดังตัวอย่างจากเรื่องต่อไปนี้

จากนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน จำลอง ผังชลจิตร จะสะท้อนความเป็นอยู่ของคนในสังคมชั้นล่างที่ถูกสังคมมองผ่าน โดยเสนอถึงความยากจนที่แทบจะไม่มีกินในบางโอกาส ต้องดิ้นรนเอาตัวรอดทุกวิถีทางเพื่อชีวิตของตนเองและครอบครัว ทั้งยังบอกถึงความรู้สึกสมเพชและเวทนาต่อบุคคลประเภทหาเช้ากินค่ำที่ไม่มีโอกาสยกระดับฐานะของตนเองให้มีความกินมีใช้ไปได้เลย และบุคคลในสังคมเมืองดังกล่าวยังประสบปัญหาอยู่อีกมากมายนัก รัฐเองก็ควรจะยื่นมือเข้าไปช่วยบ้าง นับเป็นการลดปัญหาต่าง ๆ ได้หลายประการ เป็นต้นว่า ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหายาเสพติด ปัญหาการเล่านการพนัน และอบายมุขต่าง ๆ ปัญหาสุขภาพ ตลอดจนปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชนแออัด ฯลฯ ซึ่งจะเห็นตัวอย่างความยากจนอัตคัดที่เราผู้อ่านบางท่านแทบจะไม่เคยทราบและได้สัมผัสมาก่อนเลย โดยกำหนดบทบาทตัวละครในครอบครัวของ “โปรย” สามล้อรับจ้างที่มีสมบัติเพียงสามล้อคู่ชีพเท่านั้นที่มีค่ามากที่สุดสำหรับเขา เขามีเมียที่ได้กันโดยบังเอิญเป็นสาวต่างถิ่นชื่อ “กำไล” ใช้ชีวิตครอบครัวแบบอด ๆ อยาก ๆ มีลูกสองคนที่ต้องรับผิดชอบรายได้จากรับจ้างถีบสามล้อในแต่ละวันก็แทบจะไม่พอกินซึ่งในบางครั้งตัวเองและลูกเมียก็ต้องอดแต่ “โปรย” ก็ยังดิ้นรนหาวิธีที่จะให้มีข้าวกิน มีค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำค่าไฟ โดยที่ “โปรย” ทำหน้าที่หาแลกให้หญิงขายบริการที่เช่าบ้านในบริเวณใกล้เคียงกัน นับเป็นการพึ่งพาที่ดีต่อกัน มีบทบรรยายที่แสดงให้เห็นความยากจนของคนในสังคมเมือง ดังบทบรรยายว่า

... อีสาวคายหัวนมแม่ออกจากปากน้อย ๆ หล่อนคืบเสื่อปิด เด็กหญิงหลับไปอีกหลังจากร้องไห้หวนมอยู่พักใหญ่ หล่อนเปิดมุ้งเดินเข้าครัว เปิดไฟสว่างไว้ หม้อข้าววางสงบอยู่บนที่วาง เพื่อจะเกิดอศรรยอะไรขึ้นมาบ้าง หล่อนเปิดฝาตู้ นั่นไข่ขาวสุกสี่เม็ดเรียงกันตรงที่คอดกั่วของหม้อ หนึ่ง สอง สาม สี่ หล่อนเก็บเม็ดไข่ขาวสุกใส่ปาก บรรจงขบเคี้ยวด้วยฟันแถวหน้า รสไข่ขาวหวานปะแล่ม ๆ

คือน้ำตามลงไปอีกครั้งชั้น หล่อนปิดไฟเดินกลับเข้ามุ้ง พอพลิกร่างนอนตะแคง
เสียงน้ำในท้องดังขลุกขลิก หล่อนถอนใจพรางขกแขนขึ้นก่ายหน้าผาก...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 14)

และข้อความว่า

... กลางคืนถึงแม้น้ำค้างจะแรง แต่โปรยไม่ค่อยสวมหมวก นอกจาก
เสื้อหนาๆ บางคืนลมจืด บางคืนฝนตกลงมาคุ่มๆ รุ่งเช้าจับไข้ปวดหัวตัวร้อน
สามลื้ออย่างเขาหยุดไม่ได้ ลื้อหยุดหมุนเมื่อไหร่ก็ได้อดกันทั้งบ้านเมื่อนั้น
ค่าเช่าวันละยี่สิบ สองวันชำระกันสักครั้ง แต่ก็ไม่เคยทำได้เสียที ถ้าพึ่งหา
ค่าใช้จ่ายในบ้านก็นับว่าหนักหนาสาหัสเอาการอยู่แล้ว เวลาช่างเดินรวดเร็ว
เหลือเกิน หนึ่งชั่วโมง หนึ่งวันผ่านไปราวไต่ปีก ค่าเช่าบ้าน ค่าไฟ ค่าอาหาร
ค่าขนมลูก หายใจเพลินๆ ไม่กี่วันก็ครบเดือนเสียแล้ว โปรยรู้สึกเช่นนี้จริง ๆ
อยากล้มตัวลงนอนแชง อยากพักผ่อนให้ยาวนาน มีวันเสาร์มีวันอาทิตย์
มีวันมาฆะฯ มีวันวิสาขะฯ เหมือนคนอื่น ๆ เขามี แต่ไม่เคยมี ต้องขีรจน
ขาโก่ง น่องโป่ง ก้นโค้ง แสบ ๆ ร้อน ๆ อยู่บนอานแขนโคก เผลอเอามือ
ลูบก้นที่ไรก็พบสองแถมก้นสาทหนาราวหนังปลากระเบน...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 59)

จำลอง ผึ้งชลจิตร นายภาพของความอดอยากได้ดีซึ่งความอดอยากดังกล่าวจัดเป็น
ปัญหาที่ควรหันมาช่วยกันแก้ไข หาสาเหตุที่มาของปัญหาว่าเกิดจากจุดใดและพยายามแก้ไข
ตรงจุดนั้น

ดังนั้นเรื่องของปัญหาความยากจน จำลอง ผึ้งชลจิตร เห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญ
ที่สุดเพราะปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักมี
สาเหตุมาจากความยากจนหรือมีความสัมพันธ์กับความยากจนเพราะความยากจนทำให้คนใน
สังคมต้องต่อสู้ดิ้นและแข่งขันกันมากขึ้น

1.2 สังคมชนบท

โลกทัศน์ที่มีต่อสังคมชนบท ที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมของ จำลอง พึ่งชลจิตร นั้นเป็นการแสดงทัศนะต่าง ๆ โดยการเสนอผ่านบทบาทของตัวละคร ความรู้ตื้นกึกคิดและ บทสนทนาของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านเห็นสภาพสังคมชนบทว่ามีความเป็นอยู่อย่างไรและมี ปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างไร ซึ่งได้เสนอทัศนะไว้ 2 ประเด็นคือ

1.2.1 เศรษฐกิจ

1.2.2 ความเป็นอยู่ของคนชนบท

1.2.1 เศรษฐกิจ

สภาพทั่ว ๆ ไปทางด้านเศรษฐกิจในชนบทไทยยังอยู่ในภาวะทรุด กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรกรนั้น มีฐานะยากจนและขาดแคลนในทุก ๆ ด้าน รายได้ โดยเฉลี่ยของชาวชนบทยังอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างไม่ได้สัดส่วนกับ รายได้ จากการสำรวจความยากจนของประชากรไทยในปี พ.ศ. 2524 ระดับความยากของ ประชากรในชนบทมีถึงร้อยละ 27 ของประชากร ในขณะที่ระดับความยากจนของ ประชากรในเมืองมีเพียงร้อยละ 16 ของประชากร (กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2537 : 102 อ้างอิงมาจาก รังสรรค์ ชะพรพันธ์ และนิพนธ์ พัวพงศกร. 2531 : 963)

ปรีชา เปี่ยมพงสานต์ ตั้งข้อสังเกตว่า ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจของ ชนบทไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เนื่องจากการขยายตัวของทุนนิยมที่เข้าไปมีบทบาท มากขึ้น ซึ่งทำให้โครงสร้างในการผลิตต้องเปลี่ยนไปและมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาว ชนบทหลายด้านด้วยกัน เป็นต้นว่าการเติบโตของชนชั้นนายทุนในชนบททำให้ชาวนาชาวไร่ ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ทำกินมากขึ้น ผลจากการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำให้เกิดภาวะหนี้สิน การสูญเสียที่ดิน การเช่าที่นา และการเกิดแรงงานรับจ้างในชนบท (ปรีชา เปี่ยมพงสานต์. 2523 : 41 – 45)

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจึงเป็นระบบที่เน้นการแข่งขันกันทำการผลิตและจำหน่ายผลผลิตของตน ส่งเสริมการลงทุน ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนไปจากเดิม คือเป็นไปในลักษณะถูกจ้างนายจ้าง ซึ่งถูกจ้างจะต้องขายแรงงานเพื่อแลกกับรายได้โดยทำตามระบบที่นายจ้างกำหนดไว้ให้เท่านั้น นับเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ชาวชนบทต้องประสบเพราะแม้จะมีความเจริญทางวัตถุอย่างเห็นได้ชัดก็ตาม แต่ความเสื่อมโทรมทางจิตใจของคนในสังคมชนบทกลับมีเพิ่มมากขึ้น ผู้คนขาดความเห็นอกเห็นใจกัน แย่งชิงดีชิงเด่นกัน ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคมชนบทไว้ จากเรื่องสั้นและนวนิยายต่อไปนี้

ในเรื่องสั้น ผ้าทอลายหางกระรอก จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมว่า นายจ้างเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างที่คนต้องการ กำหนดอัตราค่าจ้างเองตามความพอใจของคนโดยไม่คำนึงถึงความพอใจของลูกจ้างแต่อย่างใด เป็นการกระทำที่ไร้คุณธรรมและมนุษยธรรมอย่างยิ่ง จากเรื่อง “ผ้าทอลายหางกระรอก” ได้สะท้อนให้เห็นว่าการทอผ้าซึ่งเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตแบบทุนนิยมที่นายทุนเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่ทั้งในด้านการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต โดยกำหนดให้ “จรูญ” เป็นชายหนุ่มช่างทอผ้าต้องการทอผ้าหางลายกระรอกให้กับสาวคนรักชาวเกาะเดียวกัน เพื่อเป็นของขวัญสำหรับติดเป็นชุดเจ้าสาวในงานแต่งงาน แต่เขาต้องเสียเงินซื้อผ้าฝ้ายนั้นจากพ่อค้าชาวจีนเจ้าของค่ายและเป็นนายทุนในราคาที่แพงมาก

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้กล่าวถึงสภาพของการผลิตหรือการทอผ้าในระยะก่อนหน้าที่ระบบทุนนิยมจะเข้ามาในเกาะแห่งนั้นว่า

... ยี่สิบปีหลังสงครามญี่ปุ่นสิ้นสุดลง ชาวเกาะเริ่มหันมาทอผ้ากันอีก คนที่มีที่อยู่แล้ว เริ่มแต่งก็เอาออกมาใช้ คนที่ยังไม่มีก็ก่อสร้างมันขึ้นมา ราคาผ้าดีขึ้น เส้นด้ายสำหรับทอผ้าหาซื้อได้ไม่ยาก ... พอทอเสร็จก็เก็บเข้าตู้ วันดีคืนดีก็เอามานั่งเล็งลาย พินิจดูความซับซ้อนของลายราชวัตร ความสวยเรียบของลายหางกระรอก พร่องเงินขาดเงินทองเมื่อไหร่ เอาข้ามเรือไปขายในจังหวัดก็พอมีคนซื้อ เพราะผ้าทอของทะเลสาบมีชื่อเสียงอยู่แล้ว ...

(ผ้าทอลายหางกระรอก. 2539 : 84)

สภาพการผลิตที่ผู้เขียนบรรยายนั้น เป็นสภาพการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม ที่ผู้ผลิตยังมีอิสระในการผลิตและจำหน่าย โดยไม่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของพ่อค้าคนกลาง แต่ต่อมาก็มีพ่อค้าคนกลางชาวจีนเดินทางไปรับผ้าชาวเกาะไปขาย พร้อมกับซื้อผ้ามาขายให้กับชาวเกาะ ครั้นต่อมาอีกระยะหนึ่งก็ไม่ยอมขายผ้าให้ โดยอ้างว่าทางโรงงานไม่ยอมขายปลีก พ่อค้าคนกลางจึงซื้อผ้าจำนวนมากมาจ้างชาวเกาะทอผ้า ทำให้การทำผ้าเปลี่ยนไปสู่ระบบทุนนิยม ชาวบ้านที่เคยเป็นผู้ผลิตและขายเองอย่างอิสระ ต้องกลายเป็นผู้รับจ้างผลิตให้แก่นายทุน

จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังได้ย้าถึงความเสียเปรียบของชาวบ้านดังกล่าวให้เจ็บปวดคมขึ้นยิ่งขึ้น ด้วยการกำหนดให้ตัวละครสำคัญคือ “จรูญ” ต้องซื้อผ้าที่ตนเองทอในราคาแพงกว่าปกติ จากบทสนทนาว่า

...“เด้าแก่หว่าครับ... ผ้าสองหลานี่ผมขอซื้อนะครับ” เขายกผ้าทอลายทางกระรอกสีฟ้าปนขาว ซึ่งเขาบรรจงทออย่างดีที่สุด สำหรับเจ้าสาวของเขา และ ตัดมันเก็บไว้ต่างหาก

“เอาซี อ้าวหักค่าแรงถือสองหลานะ สิบบาทบาท” เขายิ้มยินดีกับจรูญ

“อื้อคิกกับถือแค่... แค่อ้อยร้อยสิบบาทเท่านั้น!...” ใบหน้าเขา

อวบอูมขาวเป็นมัน

“อะไรกันเด้าแก่... ทำไมแพงอย่างนี้...”

จรูญโพล่งออกไปพลางดึงกระสวยกราวใหญ่ ก็ตอนที่เขาทอเองเมื่อไม่กี่เดือน ราคามันหลาละเจ็ดสิบบาทแค่นั้นเอง เขารู้ราคามันคืออยู่ เพราะทอผ้าขายมาจนมือด้านแล้ว แม้เจ็ดสิบบาทก็เป็นราคาที่ไต่กำไรมาอยู่

“ลื้อนะไม่รู้อะไร...” ชายจีนพยายามชี้แจง พลางตบไหล่เขาเบาๆ

“เชื่ออ้าวซี ค้ายมันแพงที่สุดตั้งแต่อ้าวซื้อมา แล้วอีกอย่างหนึ่ง ลื้อเชื่อมั๊ย” เขามองหน้านายจรูญก่อนที่จะกล่าวต่อไป

“ลื้อเชื่อมั๊ย?... ลื้อจะได้ผ้าทอผืนที่ดีที่สดทนเกาะนี้ที่เดี๋ยวนี้”

เขาอุบหลังจรูญอีกครั้ง พลันหัวเราะจนแก้มกระพือม...

(ผ้าทอลายทางกระรอก. 2539 : 86 – 87)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ต่อสังคมชนบทในด้านเศรษฐกิจที่บุคคลในสังคมส่วนใหญ่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนที่มีแต่ความเห็นแก่ตัว โดยไม่คำนึงถึง

ความเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์ เห็นเพื่อนมนุษย์เป็นเพียงเครื่องจักรที่อำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับตนเองเท่านั้น

ในเรื่อง กองคาราวานจากลันทอง จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทที่ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในสภาพที่ยากจน แร้นแค้น อันเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้าไปมีบทบาทจนกระทั่งต้องหนีความยากจนจากชนบทมาสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอาชีพขอทาน ซึ่งผลจากสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำนั้นทำให้ประชาชนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด โดยเสนอผ่านบทบาทตัวละครกลุ่มขอทานที่พากันมาแสวงหาโชคกลางในสังคมเมือง ดังบทบรรยายว่า

...หลายคนไม่ทันสังเกตว่า ขอทานที่ผ่านมามากแล้วคนเก่า กลุ่มแล้วกลุ่มเก่า ซึ่งมาล้นกระป๋องกริ่ง ๆ อยู่ที่บ้านของเขานั้นคืออะไรกันแน่ ถ้าหากไม่ใช้วิกฤตการณ์แห่งแผ่นดิน กองคาราวานของคนยากจนที่ทิ้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาหลายกอง ซึ่งต่างแยกย้ายไปบอกข่าวคราวแก่ผู้ร่วมแผ่นดิน ที่ยังอยู่ดีกินดีให้ได้สำเนียง ให้ได้รู้ว่าแผ่นดินนี้นับวันที่จะถูกเป็นเปลวเพลิง ลามไปกว้างขึ้น ๆ แต่ภาษาที่เขาบอกผู้ร่วมแผ่นดิน เป็นภาษาของความอดอยาก เป็นเสียงเศษเหรียญกระแทกกระป๋อง ซึ่งฟังดูแล้วเหมือนจะไม่สื่อความหมายอะไรมากนัก แต่ข้างในเป็นเสียงหึ่ง ๆ ของคนนับล้าน ๆ คนที่ร้องบอกแก่ทุกคนว่า...เขากำลังอดอยาก กำลังหิวโหยไม่มีความหวังแห่งการมีชีวิตอยู่มากขึ้น มากขึ้น เขามาเรียกร้องให้เพื่อน ๆ ร่วมแผ่นดินสนใจเขาบ้าง ให้เขามีโอกาสในชีวิตมากกว่าที่เขาเป็นอยู่

กองคาราวานจากลันทองของชายกลับไปแล้ว หลังจากที่มาบอกข่าวคราวให้ผู้ร่วมแผ่นดินได้รับรู้กันถ้วนทั่ว เหมือนกับการกล่าวเตือนกันเอาไว้ ถ้าหากไม่มีใครสนใจเหลือแล้ว วันหนึ่ง วันหนึ่งเถอะ เพื่อนร่วมแผ่นดินที่รัก วันนั้น กองคาราวานของคนยากจน จะกลับมาเป็นหมื่นกองแสนกอง

แล้วใครเล่าจะต้านทานกองคาราวานของคนที่กำลังหิวโหยได้...

(กองคาราวาน. 2524 : 188)

ข้อความดังกล่าว เป็นการแสดงทัศนะของสภาพเศรษฐกิจที่เลวร้ายในสังคมชนบท ทำให้ประชาชนต้องประสบเคราะห์กรรมต่อความแร้นแค้น ซึ่งนับวันจะมีเพิ่มมากขึ้นจนถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่ และเห็นว่า การที่เหล่าขอลานพากันมาขอลานเพื่อความอยู่รอดในสังคมเมืองนั้น ไม่ใช่เห็นว่าเป็นการสร้างปัญหาให้สังคมเมืองแล้ว แก้ไขโดยการกำจัดอาชีพขอลานออกไปเท่านั้น แต่เพื่อปลูกจิตสำนึกให้บุคคลทั่วไปที่อยู่ดีกินดี และโดยเฉพาะผู้รับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองควรจะศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาว่า เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ความอดอยากของประชาชนที่อยู่ในความรับผิดชอบนั้นมีมากขึ้นเพราะสาเหตุใด ซึ่งเราควรหาทางแก้ไขโดยเร็วก่อนที่จะดำเนินตามความจนยากและความหิวโหยไม่ได้อีกต่อไป และควรจะให้โอกาสและใส่ใจในปัญหาดังกล่าว ที่สืบเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจอันไม่เป็นธรรมแก่ชาวชนบทให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

ในนวนิยาย เรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา อีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งเป็นต้นเหตุให้สภาพของประชาชนในสังคมชนบทต้องประสบกับความยากจน จากข้อความว่า

...ลมโบยหวิว ๆ ตามส่วนต่าง ๆ ของท้องทุ่ง แสงตะเกียงแดง ๆ อยู่หลายดวง ไม่มากมายเหมือนคืนก่อน ๆ คนทุ่งคงใช้แสงเดือนแทน คนทุ่งนาทั้งหลาย ความยากจนยังคงเป็นคุณสมบัติซึ่งเกาะติดอยู่เหมือนปลิง อีกนานวันกว่าจะสุข นอกจากความจนแล้ว...ต่อพวกเดียวกันเองเขายังรบราดูลูก ข่มเหงกัน หากมีโอกาสกระทำ น้อยคนนักที่จะไม่ฉวยโอกาสอันนั้น ความเอื้อเพื่อหาซาก สิ่งเหล่านี้กำลังเป็นน้ำอันไหลเชี่ยวลงอาบตัวเด็ก ๆ พอโตขึ้นพวกเขาจะรับเอาความเห็นแก่ตัว ความคดโกง สะสมมันเอาไว้อย่างหวงแหน...

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 135)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ซึ่งให้เห็นว่าบัดนี้ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่กำลังทำให้สังคมชนบทเปลี่ยนแปลงไปในแนวโน้มที่น่ากลัวยิ่งนัก กล่าวคือ นอกจากสภาพความจนที่เคยประสบจนชาชินซึ่งยังคงมีต่อ ๆ ไปไม่หมดสิ้นจากสังคมชนบท แต่สิ่งที่วิตกกังวลคือความเห็นแก่ตัว ความคดโกง การเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมกำลังจะเข้ามามีบทบาท โดยเฉพาะเข้ามาครอบงำเด็ก ๆ ให้เห็นดีกับพฤติกรรมเหล่านี้จนถือเป็นเรื่องปกติ

เรื่อง เพื่อนบ้าน เป็นอีกเรื่องหนึ่งในชุด “ฟ้าทอลายหางกระรอก” ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร กล่าวถึงสภาพความยากจนอันเกิดมาจากผลของเศรษฐกิจที่อัมพาตซึ่งมีผลทำให้ บุคคลในสังคมรังเกียจ ถูกมองว่าเป็นคนไร้คุณค่าไม่น่าคบหาสมาคมด้วย แต่เมื่อสภาพ ความเป็นอยู่ดีขึ้นความรู้สึกจากบุคคลรอบข้างเปลี่ยนไปอย่างกระทันหัน ซึ่งเงินยังมีอำนาจ ในการซื้อเพื่อน ซื้อความสุขและซื้อสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่ดี นับเป็นการสะท้อนค่านิยม ของบุคคลในสังคมได้ดี พอที่ผู้อ่านจะนำไปเป็นอุทาหรณ์ในการดำเนินชีวิตได้ และจาก เรื่อง “เพื่อนบ้าน” ได้กำหนดบทบาทให้ “หนูจิน” เป็นครอบครัวในชนบทที่ยากจนมากมี หนี้สินรุงรังเป็นที่รังเกียจของสังคม แต่เมื่อครอบครัวของเธอถูกหวยมีเงินมีทอง เพื่อนบ้านที่ เคยรังเกียจก็กลับไปมาหาตู่และพึ่งพาเรื่องเงิน ดังข้อความว่า

...เชื่อมกับหนูจินมาปลูกเรือนอยู่ข้างคู่คลองเมื่อสองปีก่อน ครอบครัวเขา กับหล่อนมักถูกนิทว่าร้ายจากคนในหมู่บ้านเสมอมา ด้วยเป็นครอบครัวที่ ยากจน เชื่อมเป็นคนหนุ่มที่เขื่องเหิน เกรงใจและเกรงกลัวคน ส่วนหนูจินซึ่ง เคยเป็นอดีตนางรำวง มักถูกฉาดฉางบ่อบ ๆ ยิ่งหล่อนพูดน้อย ซักถั่ว จึงถูก ลำทับและคูหมื่นบ่อบ ๆ ...

แต่สองวันมานี้ เชื่อมกับหนูจินดูจะมีความสำคัญขึ้นอย่างผิดหูผิดตา มีคนเข้าออกบ้านบ่อบ ๆ แม้คำขมขื่นที่เคยหาบสาแหรกหนีเด็ก ๆ กลับมาหีบ ขนมจีนให้กินถึงได้ดูบ้าน คนที่เคยนิทากลับขยออย่างน่าแปลกใจ...

(เพื่อนบ้าน. 2539 : 128)

จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่าสังคมในปัจจุบันแม้แต่สังคมชนบทที่เคยเป็นสังคมที่ มีเมตตาต่อกัน กลับเป็นสังคมที่หันมาขยอความร่ำรวยมากกว่าความดีมีคุณธรรม

นอกจากนี้ จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังมีทัศนะว่า ในเมื่อมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และมีความเจริญทางวัตถุมากขึ้นครั้งใด มนุษย์ย่อมมีการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันเสมอและจะ ทำให้สังคมมีแต่ความวุ่นวาย จิตใจของมนุษย์ก็จะพลอยหยาบกระด้างไปกับวัตถุที่อยู่ใกล้ซิด บุคคลในสังคมต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด สังคมชนบทก็เช่นกันเมื่อสภาพเศรษฐกิจ ดีขึ้น สภาพจิตใจของบุคคลก็ดุดองมีแต่ความเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น

1.2.2 ความเป็นอยู่ของคนชนบท

จำลอง ฟุ้งชลจิตร เห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของคนชนบทนั้นมีด้วยกันสองจำพวก คือ สังคมที่มีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม กล่าวคือ ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวในชุมชนแบบ ๆ มีการพบปะสมาคมกันในสังคมใกล้เคียงกัน ชีวีตวัตรระเบียบประเพณีและวัฒนธรรมแบบเดิม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ขามประสบการณ์ความทุกข์ยากก็ช่วยเหลือกัน ความเห็นแก่ตัวและ เอาใจเอาเปรียบกันมีน้อยมาก มีอาชีพในทางเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชไปตามอัธภาพ กับอีก สังคมที่มีความเป็นอยู่แบบทุนนิยม ซึ่งเป็นสังคมที่ความเจริญทางวัตถุมีมากขึ้นจึงทำให้บุคคลบางกลุ่มมีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ใครประสบปัญหาที่เจอจะจมจ่อม ความเห็นอกเห็นใจเหมือนแต่ก่อนถูกลบเลือนไป เพราะฉะนั้นสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมชนบท ผู้เขียนได้เสนอผ่านบทบาทตัวละคร มีทั้งสองประการดังที่กล่าวมา ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

1.2.2.1 สังคมที่มีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม

จำลอง ฟุ้งชลจิตร ถือให้เห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมชนบทที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้นั้น จะแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขามใดที่ต้องการความร่วมมือ ต่างฝ่ายก็มีความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี และเมื่อใดที่เพื่อนบ้านมีความทุกข์ก็จะช่วยเหลือให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากเรื่องดังต่อไปนี้

ในเรื่อง เพราะเธอเป็นแม่ จากเรื่องสั้นชุด “สาระขัน” ที่จำลอง ฟุ้งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ว่า ในสังคมชนบทส่วนใหญ่ยังคงเป็นสังคมแบบดั้งเดิมมีความเป็นอยู่แบบเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีน้ำใจต่อกัน เมื่อเพื่อนบ้านมีเรื่องที่จะต้องพึ่งพากันก็จะช่วยเหลือด้วยความเต็มใจโดยไม่ต้องการสิ่งแลกเปลี่ยน ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ควรจะดำรงไว้เพราะเป็นสิ่งที่น่าอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่งและถ้าหากเราไม่ร่วมมือกัน วัฒนธรรมดังกล่าวก็จะสูญสิ้นไป ดังบทบรรยายว่า

... บ้านงานอยู่ไม่ไกล เดินไปช้า ๆ สักสิบนาทีก็ถึง ไม่ต้องรีบร้อนให้เหงื่อไหล ไคลย้อยเสียก่อน ไปแต่เช้า ๆ มือไม้ได้ช่วยหยิบช่วยจับ หั่นผักจิ้ม ผ่าผักแกง เช็ดจานชามเตรียมไว้ ต้อนรับแขกฝ่ายเจ้าสาวเจ้าบ่าว โดยเฉพาะฝ่ายเจ้าบ่าวนั้น

เจ้าภาพระวังไม่ให้ขาดคบกับพร่องเป็นอันขาด เพราะส่วนมากเป็นคนในเมืองที่เคย
เข้าเหล่าเข้าภักตคารมาแล้ว ผิดพลาคบพร่องขึ้นมาก็อับอายขายหน้า ถึงแม้ไม่ใช่
งานของตัวเอง เธอจะไม่ยอมให้เพื่อนเสียหน้า เหนื่อยหน่อยก็ไม่เป็นไร ถึงบ้านงาน
เอาข้าวให้ลูกกินแล้วปล่อยให้จับกลุ่มเล่นตามประสาเด็ก ๆ ...

(เพราะเธอเป็นแม่. 2536 : 91)

จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้ชี้ให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในสังคมชนบทว่า
เมื่อครอบครัวใดมีงานที่ต้องอาศัยคนเป็นจำนวนมาก แต่ละครอบครัวในละแวกเดียวกันจะ
มาช่วยเหลือกันโดยไม่คิดค่าแรง ใครมีทุกข์เดือดร้อนก็จะช่วยเหลือกัน มีงานสังสรรค์ต่างก็
แสดงความยินดีต่อกันด้วยความเต็มใจ เช่นเดียวกับที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง เพื่อนบ้าน เรื่อง
ปีกระท้อนดก เรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา และเรื่อง สิ่งที่เหลือจากพ่อ ที่แสดงให้เห็น
ความมีน้ำใจต่อกัน ดังบทสนทนาว่า

... หนูจินชิงพูด “ป้ามีอะไรกับชั้นรี...”

“อ้าว .. มึงนี่...ถามอะไรแบบนี้ ราวกับกูไม่เคยมาน่ะแหละ มึงอย่า
ดูถูกกูเหียนะอีหนูจิน นี่เอาไว้...แดงกวาวไว้ย้าให้ลูกมึงกิน...” น้ำเป็น
ห่อแดงกวาวไว้ในผ้าขาวม้า แก่แก่เอาแดงกวาสดสีลูกมาวางตรงหน้าเด็กรุ่น
หลาน

“ป้าเอามาให้ลำบากทำไมไม่รู้ เด็ก ๆ ที่นี้ไม่อวดหรอก” หนูจินชำเลืองดู
แดงกวาก่อนพูด

“ช่างเหอะ” ป้าเป็นทำเสียงเหมือนโมโห “มึงไม่กินก็ช่างมึง กูเอามา
ฝากหลานของกู” ...

(เพื่อนบ้าน. 2539 : 120)

... บ้านตาของผมมีกระท้อนห้าต้น ขึ้นอยู่ในลานบ้านสามต้น ริมรั้วด้าน
หน้าและด้านหลังด้านละต้น ผลของมันสุกพร้อมกันจนกินไม่ทัน ยายจะเอ่ยปาก
ให้คนที่ผ่านไปมาปิ่นหรือสอยไปกินไปแกลง มีกำลังสอยได้เท่าไรตามแต่สะดวก ...

(ปีกระท้อนดก. 2539 : 109)

...การทำข้าวเม่ามักทำกันตอนพลบค่ำ หลังจากกินข้าวปลาเรียบร้อยแล้ว อีกประการหนึ่ง ทุกคนตื่นภาระในตอนกลางวัน พอเสียงครกตำข้าวดังตึก ๆ ก็ได้ขึ้นไปถึงบ้านข้างเคียง บางคนจะตื้นขึ้นมาจากตะเกียง จุกได้มาบ้านที่ตำ ข้าวเม่าอยู่ ช่วยออกแรงตำข้าวคนละครกสองครก บางคนนวดข้าวเหนียว ซึ่ง เพิ่งเก็บมาตอนเย็น ใส่กระสอบมาพลอยตำด้วย หนุ่มสาวจะเกี่ยวหรือเข้าหอยอก กัน พलगช่วยกันตำข้าวเม่า คั่วข้าวเหนียว...

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 82)

...เพื่อนบ้านที่ดีก็ออกแรงออกมือช่วยเหลือเรา ช่วยทำโรงศพ ขนด้วยขาม รามไห และเก้าอี้นั่งมาจากวัด คนที่มีแรงมากช่วยหามเครื่องปั้นไฟและอุปกรณ์ ผู้หญิงช่วยงานในครัว หลังจากวิทยุออกอากาศ พวกญาติต่างยกขบวนกันมา...

(สิ่งที่เหลือจากพ่อ. 2539 : 99)

จำลอง ผึ้งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ต่อความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมชนบท แบบดั้งเดิมว่า คนชนบทมีน้ำใจต่อกัน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเต็มใจโดย ไม่ต้องการสิ่งตอบแทนใด ๆ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ในสังคมชนบทก็ยังมีบุคคลมากมายที่ พยายามอนุรักษ์ความเป็นไทยที่แท้จริงเอาไว้ ยามใดที่มีงาน ไม่ว่าจะเป็นงานบุญใด ๆ พวก เขาเหล่านั้นก็จะสื่อความสัมพันธ์ถึงกันโดยมิได้นัดหมาย ซึ่งเป็นการกระทำที่น่าชื่นชมและ ควรรักษาขนบธรรมเนียมเหล่านี้ไว้ เพราะนับวันจะห่างเหินต่อกันไปทุกที หากเราไม่ร่วมมือ กัน ต่อไปภายหน้าวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมก็จะถูกสังคมวัตถุนิยมเข้ามาแทนที่

1.2.2.2. สังคมที่มีความเป็นอยู่แบบทุนนิยม

จากการที่ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาท ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีเข้ามา ในสังคมชนบท จึงทำให้สภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะแบบตัว ใดตัวมัน การติดต่อสัมพันธ์กันมีช่องว่างมากขึ้น ประกอบกับสภาพความเร่งรัดทาง เศรษฐกิจจึงทำให้ลักษณะนิสัยเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเป็นคนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อน บ้าน ก็กลายเป็นคนที่มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้แสดงทัศนะดังกล่าวไว้ดังนี้

ในเรื่อง คันนา จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อบุคคลในสังคมชนบทที่เริ่มมีพฤติกรรมแบบตัวใครตัวมัน ขาดความเห็นอกเห็นใจต่อกัน การรวมขอมกันถือว่าการเสีย “ศักดิ์ศรี” และแสดงทัศนะดังกล่าวผ่านตัวละครในชนบทที่เป็นเพื่อนกันและมีที่นาอยู่ติดเขตแดนกัน เคยพึ่งพากันมานานตั้งแต่ยังหนุ่ม ๆ จนเดี๋ยวนี้มีเมียมีลูกด้วยกันทั้งสองฝ่าย ต่อมาเพราะความเห็นแก่ตัวเริ่มมีขึ้น เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดระหองระแหงกันเกี่ยวกับเขตแดนที่คันทาก็ไม่ยอมกัน จนเกิดเป็นปากเสียงและสูญเสียทั้งความเป็นเพื่อนและที่นาไปในที่สุด ซึ่งจะเห็นได้จากข้อความว่า

...“ชิงปี่นี้ น้ำคิ ช่วยกันขุดนามั่ง พอได้วานปลูกก่อน มัวทำให้มันกินอยู่อย่างนี้ นาน ๆ ก็อดตายโหง พอมีงูตาย กูถามถี...มึงกลับชาติมาทำให้มันแตกหรือไร คนอื่นเขาขุดหัวนากันคึก ส่วนของเราดูไม่เห็นใครทำสักด้าน ปลอຍเพื่อนมันขุดก่อน มันจวกถึงหัวพ่อหัวแม่มึงแน่ ลองไปคูด้านอ้ายแหม่มที่”
 ก้องหันไปมองสังเวียนครั้งหนึ่ง “นาชายคลองของมันเป็นะ มันรุกเข้ามาตั้งคืบ”...

(คันนา. 2539 : 127)

และข้อความว่า

...“จำไว้อ้ายแหม่ม...กูจะเอามึงใส่ตารางให้ได้ แม้จะต้องขายนาขายไร่”
 นางชี้หน้าแหม่มไหว
 “เออ อีสังเวียน...กูก็เหมือนกัน จะเอาหัวมึงใส่ตารางให้ได้ ถึงอดตายกูก็ยอมแล้ว คอยดู...” สัมเอบฉลกฝ่าถุง ปากคอตันเทา...

(คันนา. 2539 : 133)

และข้อความว่า

...เมื่อใกล้ค่ำตะวันยังแดกรัว น้ำในนายังใสจนเห็นรอยร้าวระแหงดิน รอยเลือดสองหย่อมอันเชรอะอยู่กลางคันทา บางส่วนซึมซับลงดิน บ้างก็แข็งจับเป็นก้อนกลิ้งควาคว้าง...ลมเย็นพัดมา อีกวูบหนึ่ง พร้อมกับหอบเอา

กลิ่นความเลิศจะจาย เสียดขึ้นชั้นของสองพัวเมื่อยังหนักแน่น”

ถึงต้องขานาจนหมด กุจะเอาผิวมึงใส่คารางให้ได้...

(คันทนา. 2539 : 134)

จากเหตุการณ์นี้ จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า การที่มนุษย์กระทำความชั่วนั้น เพราะจนต่อสภาพแวดล้อมที่บีบบังคับเขา ซึ่งมนุษย์มักจะตกเป็นเหยื่อความอ่อนแอของตนเอง ความต้องการทางร่างกายและจิตใจกับอีกสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่รัดตัวซึ่งเขาต้องทนทุกข์ และบ่อยครั้งที่ผลักดันให้คนเรากระทำชั่วได้ “เพียงเพื่อเอาชนะและหนีในศักดิ์ศรีของคนเท่านั้น”

ขุนาน้อยกลางทุ่งนา เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่าในสภาพความกดดันที่เกิดจากการดำเนินชีวิตแบบทุนนิยม คนจนเป็นบุคคลที่มีผลกระทบจากระบบนี้มากที่สุด ความทุกข์ยาก ความแร้นแค้นและการถูกเอารัดเอาเปรียบทุกรูปแบบจนทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องหาทางออกและค้นคว้าวิธีการต่าง ๆ โดยกำหนดบทบาทให้ “บุญพา” หญิงที่ถูก “ลุงพลอด” คนใจร้ายประจำหมู่บ้านใส่ร้ายว่ามีวาทไมยควายต้องคิดถูกจนบุญพาต้องเผชิญต่อความยากลำบากตามลำพังกับลูก ๆ และแทบจะไม่มีกิน จากภาวะดังกล่าวบีบคั้นให้นางเคียดแค้นต้องคิดทำชั่วโดยการขโมยข้าวของลุงพลอดเพื่อเป็นการแก้แค้นดังบทบรรยายว่า

...ถึงแล้ว..บุญพาวันไหนขึ้นมาในใจ อย่างเลิยเลียดึกว่า มันไม่ดี...

ถูกด่ามันจะอยู่กับใคร มันมีอคตชายแฮรี่ ที่เป็นอยู่มันก็อด นี่คือน้ำขมที่ขมแข็ง

อยู่ในใจของนาง...ป้าขาว ลุงพลอดอึดเฆะเฆะ ถ้ากลางนาซังนั้ก เอาซิเป็นใจก็

เป็นกัน บุญพาสะอึกเรือเข้าได้ราวข้าว พลดเลิยงข้าวลงจากราวดับใส่เรือจนเต็ม...

(ขุนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 120)

จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า ระบบทุนนิยมเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลแสดงบทบาทของคนไปในทางที่เลวร้ายลงกว่าเดิม การถูกกดขี่ข่มเหงจากนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลทำให้ผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว สังคมเมืองเป็นสังคมที่มีบุคคลอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากไม่สามารถรู้จักกันหมด จึงมักรู้จักกัน

เพียงฉาบฉวยไม่ลึกซึ้ง ติดต่อกันตามสถานภาพมากกว่ารู้จักกันเป็นส่วนตัว ซึ่งเป็นการติดต่อกันตามหน้าที่หรือไม่ก็เป็นคนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ความเป็นอยู่ส่วนมากจะอยู่แบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ ต้องทำงานแข่งกับเวลา เรียกได้ว่าเป็นการอยู่โดดเดี่ยวท่ามกลางประชาชนที่แออัด ส่วนความสัมพันธ์ภายในครอบครัวก็เริ่มสั่นคลอน ไม่มั่นคงเป็นเหตุให้คนในสังคมเมืองต้องประสบกับปัญหาหลายประการตามมา เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพ ฯลฯ ชีวิตคนในเมืองมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ๆ เพราะความเจริญทางเทคโนโลยี และสาธารณูปโภคที่ทันสมัย ตลอดจนมีสิ่งยั่วยุเข้ามาเกินกว่าชนบท ความไม่เป็นระเบียบในสังคมจึงมีมาก ทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับกฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่สังคม สังคมชนบทส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคมที่แคบ ผู้คนรู้จักคุ้นเคยกันดี ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายเพราะสิ่งยั่วยุในชนบทมีน้อย ระบบเศรษฐกิจพอพึ่งพาตนเองได้ ค่าครองชีพยังคงถูกกว่าในสังคมเมือง เช่น มีข้าวกิน มีอาหารจากพืชไร่ หรือหาปลาจากบ่อหรือท้องนา เป็นต้น บุคคลในสังคมจึงมักมีความเอื้ออาทรต่อกันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นสังคมชนบทกำลังจะถูกระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทซึ่งทำให้กลุ่มชนบางกลุ่มเริ่มมีพฤติกรรมแบบตัวใครตัวมัน มีความเห็นแก่ได้และเอารัดเอาเปรียบเพื่อความอยู่รอดของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากทุกคนมุ่งแข่งขันกันทำมาหากินเพื่อให้มีรายได้พอกับการเลี้ยงชีพ อีกทั้งชาวชนบทมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากกว่าแต่ก่อน จึงทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังที่ เสมอ จันทรพิชญ (2527 : 58) อธิบายว่า “ชาวชนบทจะมีความโน้มเอียงไปสู่ลัทธิวัตถุนิยมมากขึ้นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ค่านิยมทางวัตถุนิยมนี้ทำให้ชาวบ้านในชนบทมีความต้องการสิ่งใหม่ ๆ ในชีวิตมากขึ้น”

สังคมชนบทกำลังจะถูกระบบทุนนิยมทำลายและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะฉะนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสนใจและช่วยกันแก้ไขปัญหที่กำลังจะลุกลามมากขึ้นนั้นให้หมดไปหรือเบาบางลง

2.โลกทัศน์ที่มีต่อการเมืองการปกครอง

การเมืองและการปกครอง ในความหมายของ ธเนศร์ ชาญเชาว์ (2533 : 10) หมายถึง “แนวคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน นโยบายในการบริหารประเทศ กิจการของรัฐหรือผู้ปกครอง หรือผู้มีอำนาจในการควบคุมการบริหารงานราชการแผ่นดิน”

คาโคนิส และเดสมาริส (Kakonis and Desmarais 1969 : 2-3) กล่าวถึงความสัมพันธ์งานวรรณกรรมกับการเมืองการปกครองว่า

... นักเขียนชาวตะวันตกจะนำเอาลักษณะการเมืองการปกครองที่เลวร้าย ทั้งที่เป็นปรัชญาหรือข้อปฏิบัติทางการเมือง และการดำเนินงานของรัฐบาล เสนอไว้ในงานเขียนเพื่อตีแผ่ให้ผู้อ่านได้รับรู้ ในบางครั้งการเสนองานเขียน เหล่านี้ ก็กระทำอย่างตรงไปตรงมาและไม่คำนึงถึงวรรณศิลป์ เพราะนักเขียน มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การเสนอข้อเท็จจริงให้แก่ผู้อ่าน...

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะต่อการเมืองการปกครองว่า ระบบการเมือง การปกครองร่วมสมัยมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง ความไม่มั่นคงของรัฐบาลมีมากขึ้นจน ประชาชนทั่วไปเบื่อหน่ายไม่คิดหวังพึ่งอำนาจทางการเมือง ประกอบกับนักการเมืองใช้อำนาจฉกฉวยโอกาสเอาเปรียบและกดขี่ข่มเหงราษฎร ดังนั้นโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มี 3 ประเด็นดังนี้

- 2.1 ปัญหาการเมืองการปกครองมีผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ
- 2.2 บทบาทและพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 2.3 ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อสถาบันการเมืองการปกครองของไทย

2.1 ปัญหาการเมืองการปกครองมีผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ

ระบบการเมืองการปกครองของประเทศมีส่วนผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการเมือง ในเมื่อการเมืองการปกครองของประเทศไม่มั่นคง สถาบันทางการเมืองสันถลอนย่อมทำให้ต่างประเทศไม่ไว้วางใจ การติดต่อในด้านการค้าก็หยุดชะงักหรือค่อยเสถียรภาพลง ประชาชนทั่วไปก็ขาดความมั่นคงในการดำเนินชีวิต จึงมีผลทำให้ผู้คนไม่มีรายได้ อดอยาก และในที่สุดผลเสียต่าง ๆ ก็จะตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาคอร์รัปชัน ฯลฯ ซึ่งผลเสียเหล่านี้ก็จะตกอยู่ที่ประชาชน จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่าระบบการเมืองการปกครองของไทยยังต้องพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะตัวบุคคลควรเน้นความซื่อสัตย์เป็นอันดับแรก รองลงมาก็คือกฎหมายที่เป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติที่เป็นแนวเดียวกันทั่วประเทศ

ในเรื่องสั้น นายกรัฐมนตรียาพิษ เป็นเรื่องที่คุณเขียนชี้ให้เห็นว่า เมื่อระบบการเมืองประสบปัญหา ผลกระทบก็จะเกิดโดยตรงกับระบบเศรษฐกิจของประเทศ สถาบันการเงินจะได้รับผลเสียหาย และในที่สุดผู้ที่ตกอยู่ในสถานะที่ย่ำแย่ที่สุดก็คือ

ประชาชน ในสภาวะที่บ้านเมืองวุ่นวายสับสน ทั้งนิติบุคคลและสถาบันการเงินต่าง ๆ ควรให้ความช่วยเหลือรัฐบาลซึ่งสถาบันการเงินที่ว่าเป็นธนาคารเป็นสถาบันที่มั่นคงเพราะประชาชนชาวไทยนิยมไปใช้บริการ มีเงินฝากเป็นจำนวนมาก และธนาคารก็จะนำเงินเหล่านี้ไปให้ประชาชนกู้ยืมเพื่อเก็บผลประโยชน์อีกทีหนึ่ง จึงมีผลให้ธนาคารทั่วไปมีแต่ความร่ำรวยมั่งคั่ง ดังเกิดได้จากบทสนทนาที่ว่า

... “ผมว่ารัฐบาลต้องขายพันธบัตรแก่ประชาชนเสียแล้วล่ะครับ”

ประชาชน ประชาชน คุณก็เห็น ๆ อยู่” นายกรัฐมนตรีเสียงขุ่น

“เขาเอาเงินจากไหนมาซื้อ รัฐบาลจะระดมเงินสักก็บาท เงินมัน

นอนในธนาคารเสียหมด พวกคุณไม่หย่อนเชือกแก่ประชาชนเลย”

ประธานธนาคารนั่งก่อนพูด “ผมไม่เห็นด้วยหลายประการเกี่ยวกับนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล”

“ถ้าคุณไม่เห็นแก่รัฐบาล ก็ควรเห็นแก่ประชาชนบ้าง” นายกรัฐมนตรีพูด

ประธานธนาคารอึ้ง “มันเสี่ยงเกินไปที่จะลงทุนกับประชาชนที่ไม่มีรายได้อะไร

ไม่มีหนทางที่จะมีรายได้ สำหรับนโยบายของธนาคารเรา

“นี่เป็นเรื่องของประเทศชาติที่เอาประชาชนเป็นประกัน”

“จะให้เอาอนาคตของธนาคารไปเสี่ยง”

“ถูกแล้ว ถ้าคุณคิดเช่นนั้น”...

(นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร. 2539 : 47)

ในเรื่องสั้น เชียงขวางแดนงาม จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า การวางแผนการเมืองการปกครองที่ผิดพลาดทำให้มีผลต่อระบบเศรษฐกิจ ดังข้อความที่ว่า

... กลับจากเชียงขวางสี่ห้าปี นึกถึงที่ไรก็จะเห็นทุ่งไหหินเต็มตา เห็นหมู่เมฆสีสวย ฟาสีคราม ท้องทุ่งและเนินเขา อดกังวลไม่ได้ว่า ถ้าลาวพัฒนา เชียงขวางผลิตสินค้าทาง ตรงด้านเหนือของสนามบินไม่ว่าใครก็ใครจะต้องรื้อตั้งสนามกอล์ฟแน่ ประสบการณ์การพัฒนาในเมืองไทย ชวนให้คิดอย่างนั้น ...

(เชียงขวางแดนงาม. 2537 : 78)

จากเนื้อเรื่อง เป็นการแสดงทัศนะเกี่ยวกับนโยบายการเมืองการปกครอง ที่ผู้นำประเทศเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติมีอิทธิพลและเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจโดยสามารถเป็นเจ้าของที่ดิน มีอำนาจโดยชอบธรรมในผืนแผ่นดินไทย ซึ่งย่อมเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่คนไทยจำนวนมากสูญเสียความเป็นอิสราภาพ ไร่ที่ทำกิน ในเรื่อง “เซียงขวางแคนงาม” ผู้เขียนได้กล่าวเปรียบเทียบกับให้เห็นความสูญเสียเอกราชอันเนื่องมาจากผลทางสงครามที่เกิดจากจุดอ่อนของการบริหารประเทศที่ทำให้ประเทศลาวต้องประสบกับปัญหานานัปการ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจเมืองไทยอาจจะต้องประสบกับปัญหาเช่นเดียวกัน ถ้ารัฐบาลวางนโยบายการปกครองที่ผิดพลาด ยอมให้ต่างชาติเข้ามาบีบบังคับในทุก ๆ เรื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะคนไทยส่วนใหญ่ขาดความสามัคคีปรองดอง จึงเป็นเหตุให้ถูกต่างชาติเข้ามาแทรกแซงได้ง่าย

เล่นกับผี เป็นเรื่องสั้นในชุด “สาระขัน” จำลอง ฝั่งชลจิตร กำหนดบทบาทของ “ผี” เป็นสื่อแสดงทัศนะเรื่อง การเมืองการปกครองที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจว่า ถ้าทางการเปิดโอกาสให้ต่างชาติมีอำนาจครอบครองที่ดิน นั่นคือทางรัฐบาลไม่ได้ออกกฎหมายควบคุมให้ชัดเจนและไม่เปิดช่องโหว่ให้คนไทยฉวยโอกาสเก็งกำไรกับการค้าขายที่ดิน ต่อไปชาติไทยจะถูกต่างชาติกลืนความเป็นไทยจนหมดสิ้น ดังคำพูดว่า

...“แกควรจะแยกให้ออกว่า แผ่นดินกับที่ดินต่างกัน แกต้องจำใส่กบาลเอาไว้ แผ่นดินไทยคนไทยจะไม่ยอมให้ใครมาแบ่งแยกหรือทำลาย คนไทยเราจะไม่ยอมให้ใครมาแบ่งแผ่นดินเป็นล็อก ๆ แกทำก็เท่ากับเป็นอริราชศัตรู คนไทยเรามีคติอยู่ว่า ... ใครมาเป็นเจ้าเข้าครองคงจะต้องบังคับขับไล่ ... รู้มั๊ย” ...

(เล่นกับผี. 2536 : 64 – 65)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ต้องการให้ผู้อ่านมีสามัญสำนึกในการรักและหวงแหนประเทศชาติของตน พร้อมทั้งช่วยกันต่อต้านระบบการเมืองการปกครองที่เป็นสาเหตุนำไปสู่ความพินาศ เนื่องจากอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ในเรื่อง เล่นกับผี จากเรื่องสั้นชุด “สาระขัน” ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่า การเล่นเกมล่ฟซึ่งเป็นสาเหตุให้บรรดานายทุนทั้งหลายต่างก็แข่งขันกันสร้างสนามกอล์ฟให้ได้มาตรฐานเพื่อรองรับความนิยมการเล่นกอล์ฟของหมื่นนักการเมือง นักธุรกิจ ทั้งในประเทศ

และต่างประเทศ ดังนั้นจึงมีการลงทุนที่ค่อนข้างสูง ไร่ที่ดินเป็นจำนวนมาก บางครั้งถึงขนาดต้องทำลายแหล่งธรรมชาติที่สวยงามด้วย นับเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของระบบเศรษฐกิจไทย กล่าวคือ ต้องสูญเสียเงินมากมายมหาศาลในการนี้ทีเดียว ดังคำกล่าวที่ว่า

...กอล์ฟเป็นกีฬาสากล เป็นกีฬาของคนมีเงินหรือคนที่ทำท่าว่าจะมี เป็นกีฬาของผู้ดี ยิ่งตอนนี้ประเทศของนายกำลังเจริญ คนซื้อขายที่ดินรวยมากขึ้น ค้าขายคอนโดมีเนียมได้กำลังเจริญ สังคมที่กำลังเจริญเติบโตขาดกอล์ฟไม่ได้ มันคือหน้าตาของประเทศ ฝรั่งรวย ๆ ญี่ปุ่นรวย ๆ จะหอบเงินเข้ามา กอล์ฟจะดึงดูดคนเหล่านี้มาได้ ผู้บริหารประเทศของนายต้องให้การสนับสนุนเต็มที่ หลีกเลี่ยงอยู่ว่าผู้นำประเทศเจริญแล้วจึงต้องสนับสนุน กีฬากอล์ฟ ถ้ามีเงินเลยก็เท่ากับไม่มีสนิม พูดให้ถึงที่สุดนะ นาย กอล์ฟคือหน้าตาและเกียรติยศที่แท้จริงของผู้นำ...

(เล่นกับผี. 2536 : 68)

จำลอง ฟังชลจิตร ต้องการเสียดสีผู้นำประเทศที่ไปยึดติดค่านิยมของกีฬากอล์ฟ ซึ่งเป็นกีฬาที่สิ้นเปลืองและไม่เหมาะกับระบบเศรษฐกิจที่กำลังจะข้ามยุคของประเทศไทย

เพราะฉะนั้น จำลอง ฟังชลจิตร จึงมีทัศนะว่า หากสถาบันการเมืองการปกครอง สั่นคลอนไม่มั่นคง มีแนวโน้มนโยบายในการบริหารประเทศไม่ถูกทิศทางจนทำให้เกิดภาวะวิกฤตทางการเมือง ก็ย่อมทำให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจตามมา ประชาชนต่างก็ได้รับผลกระทบทุกระดับชั้นมากน้อยต่างกัน ซึ่งชนชั้นล่างหรือคนยากคนจนนั่นเองที่เป็ผู้ด้อยโอกาสมากที่สุด และจะประสบกับปัญหาเศรษฐกิจจนเป็นผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

2.2 บทบาทและพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับบทบาทและพฤติกรรมของข้าราชการในระดับต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานทั้งในเมืองและชนบทว่า ข้าราชการส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือประชาชน เป็น “นาย” ของประชาชน สามารถใช้อำนาจที่มีอยู่ปฏิบัติต่อประชาชนตามความพอใจโดยไม่คำนึงว่าจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนและแสดงความไม่เป็นธรรมต่อประชาชนหรือไม่ การปฏิบัติและการใช้อำนาจในทางที่ผิดของ

ข้าราชการดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดปัญหาทางการปกครองและก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน

เรื่อง นักหัวเราะ จากเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่าประชาชนยอมรับและซาบซึ้งต่อระบบราชการหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองที่โกงกิน เอารัดเอาเปรียบพวกเขา ดังบทสนทนาว่า

... ชายแก่หันมาทางข้าพเจ้า แกหัวเราะฮึ ๆ ๆ มองหน้าข้าพเจ้าด้วยแววตาขบขัน “พ่อหนุ่ม... ข้าเคยพูดในที่ที่ข้าทำงาน ข้าพูดว่าบ้านเมืองเรามันจะทุกข์ยากเพราะข้าราชการฉ้อฉล... แล้วเป็นไงล่ะ คนปกติก็หัวเราะข้า มันพวกกินอุดมคติ คนจี๋โกงมีจริง แต่คนพวกนี้มีไม่มาก... ฮึ ๆ ๆ ๆ คนดีมีมากกว่า”

“ถูกของเขา คนชั่วมีน้อยกว่าคนดี...” ข้าพเจ้าพูด
“ฮะ ๆ เอ็งนี่ก็เป็นคนปกติเป๊ยะเลย พ่อหนุ่ม...” แกพูดไม่หันมาทางข้าพเจ้า “ทีนี้พ่อข้าพูดว่า พวกเจ้าหน้าที่สคบกับเจ้าของโรงเลื่อย โคนไม้ทำลายป่า คนปกติว่าไงรู้มั๊ย”

ข้าพเจ้าพูด “ไม่ทราบ”

ชายแก่หัวเราะพลางสูดน้ำเปล่าในถุงโอเลียงจนหมด แกเก็บถุงใส่กระเป๋าสะพาย “ฮึ ๆ ๆ ๆ ข้าจึงชอบหัวเราะ ข้าหัวเราะตัวเองที่พูดความจริงออกไปตอนนั้น”

และต่อมา.....

“เมื่อวานนี้ข้าพเจ้าทดลองพูด... รัฐมนตรีบางคนเหมือนโจร..... พวกพ้องพากันหัวเราะเยาะและถากถางข้าพเจ้า... ที่แกพูดมันก็เรื่องรู้ ๆ กันอยู่แล้ว” ...

(นักหัวเราะ. 2535 : 94 – 95)

เรื่อง เรือญวน จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อตำรวจและข้าราชการบางคนที่มีพฤติกรรมไม่ดี กดขี่ข่มเหงประชาชนประดุจโจรในเครื่องแบบที่ปล้นชาติ ดังบทสนทนาว่า

...“พวกนั้นมันปล้นเรือฉวน...ได้ทองกันไม่รู้คนละกี่แท่ง สร้อยทอง เครื่องเพชร แหวน กำไล ดังเกบางคนเอาสาวฉวนขึ้นข่มขืนบนเรือ เชื้อคอก ทั้งน้ำกันสนุก” ลูกสาวเล่าด้วยสายตาวาวโรจน์

“ระย้าที่สุด เอาแค่ของก็พอแล้ว ปลอຍมันไปนี่กว่าสงสาร มันเลว พอ ๆ กับพวกตำรวจที่หัวไทร แกนก็ถึงตำรวจอำเภอหัวไทรที่ข่มขืนฉวนจน เป็นข่าวฉาวโฉ่ถึงองค์การกาชาดสากลเมื่อไม่นานมานี้”

“เดี๋ยวนี้พวกเรือฉวนไม่เป็นอันหาปลาอีกแล้ว มันมองหาแต่เรือฉวน สลักกลางทะเลชูปยิ่งกว่าชูง มันปล้นฆ่าข่มขืน จมเรือ มันว่าพวกนี้ไม่น่าให้ ขึ้นที่บ้านเรา พวกคอมทั้งนั้น มันค่าตำรวจ ข้าราชการบางคนที่ปิดตานี้ สงขลาที่จับของฉวนเพื่อแลกกับการขึ้นฝั่ง...” ลูกสาวมองหน้าพ่อ...

(เรือฉวน. 2524 : 63 – 64)

จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า ภาพลักษณ์ของตำรวจไทยและข้าราชการบางกลุ่มที่มีพฤติกรรมบ่งบอกถึงความโหดเหี้ยมไม่เป็นที่น่าไว้วางใจต่อประชาชน กับอีกเป็นบุคคลที่เห็นแก่อำนาจเงินจ้างเพื่อแลกกับการมาพึ่งพิงของชนต่างชาติ คือพวกฉวนอพยพนั่นเอง ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ต่างชาติมาสร้างความเดือดร้อนและก่อปัญหาให้แก่ประเทศไทยยิ่งนัก

ในเรื่อง รถเหลือง จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะต่อระบบราชการหรือผู้มีอำนาจของรัฐว่า ข้าราชการมักใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่ในทางที่ผิด ขอมดกอยู่ในอำนาจอิทธิพลของพวกมิถิลาหรือกระทำในสิ่งผิดกฎหมายเสียเอง ทั้งยังคอยปกป้องการกระทำผิดกฎหมายให้พวกอิทธิพลดังกล่าว กดขี่ข่มเหงประชาชนได้อย่างง่ายดาย ดังข้อความว่า

...ตัดกับนมรู้จักนายเอิบดี ด้วยท่าทางของนายเหมืองผู้มีอำนาจ บุคคลผู้เป็นเจ้าของสวนยางมากมาย เป็นกำนันทรงอิทธิพลด้านร้าย บริษัทยูนิปในเอามาไว้เพื่อประโยชน์ต่อการทำเหมืองแร่ในเขตที่เขาเป็นเจ้าของ เขายังรวยและยังเพิ่มพูนอำนาจยิ่งขึ้น เขามีความตายให้คนเพียงเขาปรารถนาจะให้มันเป็นไป...

(รถเหลือง. 2524 : 175)

และข้อความว่า

...ที่แรกนี่ถือว่าเป็นลูกชาวบ้าน เมื่อเป็นลูกมึงซึ่งเป็นคนงานบริษัท กูจะ
ให้ข้าวสารช่วยงานกระสอบหนึ่ง มึง...แถมก็รู้ดี...แต่เงิน... จะให้พันเดียว
มันผิดที่แกไม่เตือนลูกเอง...” น้ำเสียงหนักเนิบ หุ่มลึก วางอำนาจ
ทัดหนึ่งอึ้ง...ดวงตาทั้งคู่ ริมฝีปาก ใบหน้าเท่านั้นที่บอกอะไรที่ซ่อนอยู่ในใจ...

(รถเหลือง. 2524 : 179)

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทักษะของตนเองที่มีต่อผู้มีอำนาจของรัฐ ซึ่งในที่นี้คือ
“กำนัน” ที่เอาตำแหน่งหน้าที่การงานใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องก่อความเดือดร้อนให้แก่
ประชาชนตลอดเวลาแบบไม่มีทางสู้ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจนเป็นปกติ
วิสัย เพราะเสนอผ่านบทบรรยายว่า ประชาชนต่างก็ทราบถึงการทุจริต การเอารัด
เอาเปรียบผู้ด้อยโอกาสหรือคนจนแต่ก็ไม่สามารถต่อต้านหรือแก้ไขได้

นวนิยายเรื่อง ขนานน้อยกลางทุ่งนา ที่ จำลอง ฟังชลจิตร สะท้อนภาพชีวิตของ
ประชาชนผู้ยากไร้ในชนบทที่อยู่ฐานะเป็นเบี้ยล่างของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งจะเกิดจาก
ข้าราชการที่ใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรม และได้แสดงทักษะผ่านบทบาทตัวละครที่ถูกนายทุน
ใช้อำนาจเงินในการคิดสินบนข้าราชการตำรวจเอาผิดกับ “เชย” ที่ถูกใส่ร้ายว่าขโมยควาย
ของเพื่อนบ้านซึ่งเกิดจากสาเหตุเพียงเจ้าของควายไม่พอใจที่ “เชย” ไล่ควายของตนที่ไปกิน
ข้าวในนาของ “เชย” จากนั้นก็ใช้เงินคิดสินบนกับข้าราชการตำรวจและศาล เพื่อให้ “เชย”
ติดคุก ดังบทสนทนาว่า

...“กูจะพยายามพูดกับแกก่อน บางทีมันอาจดีขึ้นบ้าง...”

เริ่มตบไหล่เพื่อนบ้านอย่างเห็นใจ “หากแกฟ้องร้อง กูเป็นพยานให้มึงเอง”

“แกจะฟ้องใครด้วย”

“ไม่รู้เหมือนกัน คอยดูต่อไปดีกว่า”

“กูคงไม่พ้นคุกตะราง”

“ทำไม”

“เงินทองสู้เขาไม่ได้ไว้ย...”

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 76)

ในเรื่อง ควายนม จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า นักการเมืองมักใช้อำนาจทางการเมืองมาควบคุมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาททางกิจการค้าและธุรกิจต่าง ๆ เป็นการไต่เต้าไปสู่ความร่ำรวยและมีอำนาจมากยิ่งขึ้นไป โดยเริ่มใช้อำนาจตั้งแต่ระดับท้องถิ่นเป็นอันดับแรก ดังข้อความว่า

...และเมื่อการเมืองระดับท้องถิ่นเคลื่อนไหวด้วยตัวเอง ตามการเมืองในส่วนกลาง นักการเมืองสำหรับคนที่มีหัวใจสำหรับคนส่วนใหญ่ ต้องหลีกเลี่ยงให้นักการเมืองที่ทำการธุรกิจไว้ในมือ
ประจิม...ราณี ย่อมรู้ดี...ประเทศไทยนั้นเล็กนิดเดียว แท้จริงเห็นประธานธนาคาร เจ้าของโรงงานทอผ้า พ่อค้า เข้ามามากุมอำนาจบริหารประเทศ...กระแสนของระจิด นนทเพชร นั้นทันสมัยนัก แก่สำรวจหน้าตั้งแต่เบอร์แรกถึงเบอร์สุดท้าย...ทนายความใหญ่ นี่เจ้าของเหมืองแร่ และคนสุดท้ายเป็นเจ้าของบริษัทก่อสร้าง...

(ควายนม. 2524 : 114)

จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะต่อบทบาทของนักการเมืองไทยว่า มีพฤติกรรมที่เหมือน ๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ คือจะใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองในการดำเนินธุรกิจรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากประเทศชาติบ้านเมืองและประชาชน ซึ่งได้แสดงทัศนะดังกล่าวผ่านความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร “ประจิม” และ “ราณี” ที่มีต่อนักการเมืองเหล่านี้ว่า ในการเลือกตั้งแทบทุกครั้ง นักการเมืองที่มีสิทธิเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรก็คือกลุ่มนักธุรกิจต่าง ๆ นั่นเอง

ในนวนิยายเรื่อง คนขี้เมาขาว จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่าผู้มีอำนาจทางการเมืองและการปกครอง ใช้อำนาจของตนกดขี่ข่มเหงราษฎรเพื่อผลประโยชน์ของตน ใช้อำนาจทางการเมืองทำตัวประจบประจุใจผู้ร้ายมีบริวารเป็นพวกนักเลงขี้คุกมาเป็นเกราะกำบังให้ตนเอง เพื่อให้เป็นที่หวั่นเกรงต่อประชาชนที่ไม่มีทางสู้ ดังบทสนทนาว่า

...ผู้เป็นพ่อตอนใจ ก่อนถามลูกชายเงยหน้าขึ้นมาพอดี
“ลูกจะว่าอย่างไรมั่ง หากพ่อจะขายที่นี่”
“ขายสวนยาง”

“ฮือ พวกกำนันนั่นแหละ”

“ถ้าพ่อชาย เราก็หอบข้าวของกลับบ้าน” ปิ่นพูดเนือซ ๆ

“ก็กลับไปทำนากับแม่ อยู่กับน้อง ๆ สวนข้างเราที่นี่มีคนหน้อย”

นาชปองว่า

“บางที่ผมรู้สึกเสียคาช”

นาชปองเงิบลงไปอีก ถูกชายมองใบหน้าหม่นหมองของพ่ออย่างเห็นใจ

“อยากให้พ่อลำบากกว่านี้หรือ”

“หมาชความว่าอย่างไร” ปิ่นหลุดปากมาได้คั่น

“พวกนั้นมันขอสองพันห้า กำนันเห็นท่าจะบ้าแล้ว”

“คงโมโหที่ถูกเด็กถูบคม”

“คงอวดอำนาจ”

“ชางเรดั่งสามสี่ไร่ ทำไมถูกอย่างนั้นล่ะพ่อ” ปิ่นถาม

“มันบังคับชื้อ”

“ถ้าเราไม่คดกลมมันก็คงเล่นงานเรารแรง ๆ เหมือนพวกนั้นดิ้งไรไหมพ่อ”

ปิ่นถามด้วยความรู้สึกหวาดหวั่น

“คงแน่นอน ทราบว่ากำนันเริ่มระคมนักเลงห้าร้อยจากเหมืองขนานใหญ่”

สิ้นคำกล่าวอย่างเคร่งเครียดของพ่อ ถูกชายหน้าซีดเขียว เพราะทราบ

ความร้ายกาชของนักเลงเหมืองเป็นอย่างดี นักเลงเหมืองเป็นพวกชะดาชาด

ไม่มีหัวนอนปลายตีน หนีคุกกระราง หนีเง้อมมือกฎหมายมาจากจังหวัดอื่น ๆ

เคนคนแทบทั้งนั้นเลย...

(คนขี้ม้าขาว. 2535 : 79 – 80)

จำลอง ฟังชดจิตร มีทัศนะว่าส่วนใหญ่ประชาชนชาวชนบทที่ถูกอำนาจทางการเมืองการปกครองกดขี่ข่มเหง เกิดจากขาดความรู้ความเข้าใจและสำนึกต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย เนื่องมาจาก ขาดการศึกษาและไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์จากทางราชการ และเมื่อประชาชนไม่มีความเข้าใจต่อระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยดีพอ จึงเปิดโอกาสให้นักการเมืองและกลุ่มข้าราชการที่ฉ้อฉล เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ ความชากจนก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในชนบทไม่ได้ผล ชาวบ้านขาดความคั่นตัวทางการเมือง และคดเป็นเครื่องมือักการเมืองที่แสวงหาผลประโยชน์ได้โดยง่าย

2.3 ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อสถาบันการเมืองและการปกครองของไทย

ทัศนคติ ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. 2525 (2538 : 393) คือ แนวความคิดเห็นในเรื่องของทัศนคติหรือแนวความคิดเห็นที่ประชาชนทั่วไปมีต่อสถาบันการเมืองการปกครองนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร มีความเห็นว่า คนไทยส่วนมากยังขาดความสำนึกทางการเมือง กล่าวคือ ไม่อยากเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ทั้งยังคาดหวังต่อสมาชิกสภาผู้แทนในระดับต่าง ๆ น้อยมาก เพราะพวกนักการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้ผลประโยชน์ต่อพวกเขาทำไฉนนัก แต่กลับนำความเดือดร้อนมาให้เสียมากกว่า

ในเรื่อง เรื่องเล่าก่อนนอนเกี่ยวกับโทรศัพท์ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อความรู้สึกของประชาชนทั่วไปต่อระบบการเมืองโดยเฉพาะรัฐบาลที่ส่วนมากมีแต่โกงกินและเอาเปรียบราษฎรทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อประชาชนเองมีโอกาสที่จะได้ตอบโต้ทางใดก็ตามหนึ่งที่สามารถเรียกคืนผลกำไรได้จากรัฐก็จะทำ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่ถูกต้องก็ตาม แต่คิดว่าทำแล้วสบายใจ สะใจก็จะทำ ดังข้อความว่า

...นั่นแหละ ประมาณนั่นแหละ ผมตั้งใจหมุนถึงคุณ เด็กสาวคนหนึ่ง กำลังคุยจ้ออยู่ในตู้ ทำทางสนุกสนานทีเดียว เห็นผมยืนรื้อรอ เธอรีบเดินออกมา แล้วบอกกับผมว่า ไม่ต้องหยอดเหรียญ ใบหน้าของเธอยิ้มแย้มแจ่มใสจริง ๆ ไม่ต้องหยอดจริงๆ เหมือนกับคืนก่อนผม รีไม่ก็หลังผมเล็กน้อย...

(เรื่องเล่าก่อนนอนเกี่ยวกับโทรศัพท์. 2535 : 46)

และบทสนทนาว่า

...“มันเกิดอะไรขึ้นรี” เธอรีบถาม

“โทรศัพท์นั่นยังไม่ต้องหยอดเหรียญ ที่นี้ลองทายซิอะไรเกิดขึ้นบ้าง”

“มีคนมารอมากมาย” เธอทายเบาๆ

“ใช่... ถูก... มีคนมารอมากมาย นับสิบๆ เลข คนที่ขับรถผ่านมา ก็หยุด เพราะอยากรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นแถวนี้ ผมเห็นเขาพูดกัน ทักทายกัน อย่างกับว่าสนิทสนมมานาน ทักทายหนุ่มโซเฟอร์ ถามทุกข์สุขเพราะมีเวลา”

“เพราะโทรศัพท์ที่รื้อแค่นี้หรือ”

“เพราะพวกเขารู้สึกว่าได้เอาคืนจากพวกรัฐบาลบ้างต่างหาก”

“ได้โกงไหม”

“ไม่ได้โกงหรอก แต่มันรื้อออกมาเอง คนพวกนั้นได้เอาคืน เขามีความสุขผมเองก็มีความสุขที่เอากลับมาได้บ้าง แล้วคุณรู้มั๊ยว่า ผมกลับมาบ้านยัง

ไง”

“ฉันหลับอยู่”

“แต่ก็มีคนหนึ่งมาส่ง เราคุยกันตลอดทาง ถูกคอกันจากหน้าตู้โทรศัพท์

นั่นแหละ เขาเอาผมตามสืบบาททำนองเอง จากระยะที่เคยนั่งถึงห้าสิบ”...

(เรื่องเล่าก่อนนอนทางโทรศัพท์. 2535 : 48)

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่า คนไทยทั่วไปมีทัศนคติต่อระบบการปกครองของไทยโดยเฉพาะรัฐบาลเป็นระบบที่ไม่ได้สร้างความมั่นคงให้แก่ประชาชนเลยมีแต่จะคิดกอบโกยผลประโยชน์จากประชาชนทั้งสิ้น จนประชาชนต่างก็เกิดความเบื่อหน่ายและไม่เห็นความสำคัญต่อสถาบันการเมืองการปกครอง และเห็นว่าสิ่งเหล่านี้จะนำผลเสียมาสู่สังคมและประเทศชาติ

วันสำคัญ เป็นเรื่องสั้นในชุด “สี่ของหมา” ที่จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ว่า ประชาชนโดยทั่วไปมีทัศนคติต่อนักการเมืองโดยเฉพาะผู้นำระดับประเทศ ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า เป็นบุคคลที่เราไม่ควรคาดหวังว่าจะช่วยชาติบ้านเมืองให้ประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุขอย่างเต็มที่ เพราะนักการเมืองเป็นบุคคลที่มักจะหาความจริงใจไม่ได้ โดยเสนอผ่านคำพูดของตัวละครว่า ถ้าใครให้ความไว้วางใจต่อนักการเมืองแล้วคนเหล่านี้ก็คิดผิถนัคคนไทยส่วนใหญ่มักมีความไม่มั่นใจต่อระบบการเมืองการปกครองของไทยมากนัก เนื่องจากระบบการเมืองไทยมีกฎหมายและรัฐธรรมนูญที่หละหลวมเปิดโอกาสให้บรรดานักการเมืองอาศัยอำนาจทางการเมือง แสวงหาผลประโยชน์จากประชาชน จนได้รับความเดือดร้อนมากมาย ดังบทสนทนาว่า

... น้าเตียงหัว ๆ ตอบ “แกก็เหมือนคนอื่น ที่คิดว่านายกรัฐมนตรีต้องมีหน้าที่ดูแลประชาชนให้มีกินมีใช้ ให้สมบูรณ์พูนสุขทั่วหน้ากัน...”

อีกเสียงหนึ่งสอดรับทันท้วงที “คิดผิถนัคทั้งสิ้น พวกเรากลัวผิถนัคทั้งสิ้น

เราไม่ควรไปกล่าวโทษท่าน”

“จนท่านกินไม่ได้นอนไม่หลับ”

“ท่านมีความทุกข์ใจ”

“วันนี้จึงเป็นวันที่ประชาชนทั้งประเทศร่วมใจกันเดินไปขอมมานายกรัฐมนตรี เมืองหลวงที่ทำเนียบ ต่างจังหวัดที่หน้าศาลากลางทุกจังหวัด”

“ไม่เคยเลย” มนุษย์พูด

“โกหก”

“ไม่เคยเลย”

“แกโกหก เป็นไปได้อย่างไรที่แกละไม่หวังพึ่งนายกฯ โอกาสเดียวของแกจริง ๆ หรือแกละปล่อยให้อาปติคิดตัว วันเดียวเท่านั้นที่ท่านยอมยกโทษให้วันเดียว”...

(วันสำคัญ. 2535 : 25)

เมฆลอยกับลมเหนือ เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ผังชลจิตร แสดงทัศนะต่อความรู้สึกไม่เชื่อมั่นต่อรัฐบาลของประชาชน โดยเสนอทัศนะผ่าน สัญลักษณ์ “ดวงอาทิตย์” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการปกครองอันสมบูรณ์ที่สุดที่นำความสุขสงบแลสันติสุขมาสู่คนในชาติ “เรือ” เป็นสัญลักษณ์ของรัฐบาลที่จะนำพาประชาชนฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวงไปได้ “ลมเหนือ” เป็นสัญลักษณ์ของอุปสรรคนานัปการที่มาสร้างความวุ่นวายให้รัฐบาลและ “เมฆลอย” เป็นสัญลักษณ์ของคนจำพวกหนึ่งที่มีจิตใจโลเลเหมือนลอยไปตามลม ดังคำกล่าวที่ว่า

... นั้นมันเมื่อก่อน ... เดี่ยวนี้ผมกับเพื่อนไม่ค่อยเชื่อนักแล้ว เพราะเรือดำน้ำวิ่งอยู่บนเรือที่คนอื่นเขาเขียนเอาไว้วันบิลปี เราวิ่งอยู่ในทะเลแห่งนี้ และวิ่งอยู่ในประวัติศาสตร์ของเรา ผมไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องไปวิ่งสวนทางกับกระแสลมเหนือ ... เขากล่าวขาดสะบั้น มองออกไปทางฟ้าทึบเห็นแต่หมู่เมฆลอยกำลังแปรปรวนเพราะลมเหนือ ตามแต่กระแสลมจะพัดปั่นแฉ่งเป็นรูปใดสหายน้อง ... สักครู่หนึ่งข้าก็ได้ยินเสียงมาจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนั่งอยู่ตอนท้ายเรือ ดูท่าทางของเขาเคียดแค้นกับการวิ่งของเรือดำน้ำนี้ เด็กหนุ่มหน้าคมคนหนึ่งตะโกนก้อง เขาพุ่งขึ้นยืนพลาง ถอดหมวกขว้างทิ้ง ... “เรือหางเสือขาด ... ข้าไม่ไปด้วยแล้ว ... โว้ย ...” พลันเขาก็กับเพื่อนสามสี่คนกระโดดลง

ในทะเล ก่อนที่จะจมหายไป ข้าได้ยินใครคนหนึ่ง... “เพื่อนที่รัก... เพื่อน
ที่มีสติทั้งหลาย อย่าได้ไปดูดวงชะตาด้วยเรื่อลำนี้อยู่ อีกไม่กี่เพลา มันจะจม
สู่ก้นทะเลแล้ว” ...

(เมฆพลอยกับลมเหนือ. 2524 : 164)

ผู้เขียนมีทัศนะว่า ในระบบการเมืองการปกครองของไทยไม่ค่อยมีความมั่นคง
คนทั่วไปไม่มีความเชื่อมั่นว่า รัฐบาลจะมีเสถียรภาพพอที่จะสามารถนำประเทศไปสู่
ความเจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าประเทศที่พัฒนาทั่วไป การเมืองการปกครองของไทยมีลักษณะ
ยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการ มักอาศัยอำนาจบารมีของบุคคล ทั้งยังถือว่าข้าราชการเป็น
ผู้มีอำนาจในสังคม โดยเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งใหญ่โตระดับผู้นำประเทศ การเมืองไทยมีจุดอ่อน
อยู่หลายประการเป็นดังนี้ว่า นักการเมืองใช้อิทธิพลคุ้มครองผลประโยชน์ของตนและ
พรรคพวก ไม่ได้ใช้การเมืองเพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงทำให้การบริหารงานของ
รัฐบาลขาดประสิทธิภาพและเสถียรภาพ เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ๆ
ข้าราชการ ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญก็มีปัญหามากมาย กล่าวคือ ข้าราชการขาดอุดมการณ์
ระบบข้าราชการไม่เอื้ออำนวยให้ข้าราชการมุ่งทำความดีและสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่
ส่วนรวม บางกรณีก็ปฏิบัติงานล่าช้าและไม่สามารถเข้าถึงประชาชน บางรายมีการกดขี่
ข่มเหงประชาชนและทุจริตต่อหน้าที่ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่าในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่
มีพฤติกรรมละเมิดกฎหมายบ้านเมืองเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจาก สังคมไทยใน
ปัจจุบันเน้นถึง ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสำเร็จทางวัตถุเป็นจุดหมายปลายทาง เพราะ
ฉะนั้นผู้คนจึงพยายามดิ้นรนแสวงหาเพื่อให้ได้สิ่งเหล่านั้นมา โดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่ว
ดี และผลกระทบต่อส่วนรวมแต่อย่างใด

3.โลกทัศน์ที่มีต่อเศรษฐกิจ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมากมาย กล่าวคือ
การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทมากกว่าการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม โดย
ที่รัฐเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งเรียกว่า ระบบ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั่นเอง

“ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม” (Capitalism) จรัญ พรหมอู่ (2526 : 64) อธิบายว่า เป็นระบบที่ยึดถือปรัชญาว่าประชาชนควรมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสิ่งของต่าง ๆ รัฐจึงเปิดโอกาสให้เอกชนลงทุนประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะเน้นในเรื่องการใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยนและเป็นเจ้าของกิจการหรือนายทุนซึ่งไม่ใช่รัฐบาล

เมื่อ “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม” เข้ามามีบทบาทตามแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2504 โดยการลดบทบาทของภาครัฐ จึงเป็นผลให้นโยบายส่งเสริมการลงทุนในภาคเอกชนรุดหน้า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีความเจริญเต็มที่ การค้าขายทุกประเภท เกิดการเอาเปรียบระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ บ่งบอกให้ทราบว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ความเจริญทางวัตถุมีมาก แต่ในขณะเดียวกันความเสื่อมโทรมด้านจิตใจของบุคคลในสังคมกลับมีเพิ่มขึ้น ผู้คนขาดความเห็นอกเห็นใจ ขาดความสามัคคีต่อกัน มีแต่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน

อุทัย ชูธรรมขจร (2521 : 220) ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เปิดโอกาสให้นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภคว่า

...เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้เสรีภาพแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นอย่างมาก และมีผลทำให้ระบบเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง ถ้าทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นผู้รู้จักเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัด แต่เท่าที่ปรากฏในประเทศที่ดำเนินระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ฝ่ายผู้ผลิตหรือนายทุนมักจะเป็นฝ่ายที่เห็นแก่ตัว คิดเอาเปรียบผู้ขายแรงงานและผู้บริโภคทุกรูปแบบ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็จะเข้าข้างนายทุน เพราะเห็นว่าเป็นฝ่ายทำรายได้ให้แก่รัฐบาล เมื่อสถานการณ์ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นดังนี้ ผู้บริโภคและผู้ขายแรงงานซึ่งเป็นมวลชนหมู่มากจะเดือดร้อน จึงเป็นสาเหตุร้ายแรงในการที่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต้องเสื่อมและล้มเหลวลง...

โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร มีต่อระบบเศรษฐกิจในสังคมไทยก็คือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นตัวกำหนดด้านความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ มี 2 ประเด็นคือ

- 3.1 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภค
- 3.2 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

3.1 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภค

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะต่อระบบเศรษฐกิจว่า เมื่อมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและมีความเจริญทางด้านวัตถุมากยิ่งขึ้น มนุษย์จึงต้องมีการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันอยู่เสมอ ทำให้สังคมมีแต่ความสับสนวุ่นวาย จิตใจมนุษย์เองก็พลอยหยาบกระด้างไปกับวัตถุ มนุษย์จึงจำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงมักมีพฤติกรรมที่เฉยเมยต่อความเดือดร้อนหรือความทุกข์ยากของผู้อื่น นายทุนเองก็จะทำทุกวิถีทางเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจ โดยการกดขี่แรงงาน ให้ค่าแรงต่ำ แต่ต้องการผลผลิตมาก ผลผลิตที่ได้จึงไม่มีคุณภาพ เป็นผลทำให้ผู้บริโภคเป็นฝ่ายเสียเปรียบที่ต้องซื้อสินค้าในราคาแพงแต่คุณภาพต่ำ เพราะฉะนั้นปัญหาที่นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภค แยกทัศนะของผู้เขียนได้ 2 ประเด็นคือ

3.1.1 นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน

3.1.2 นายทุนเอาเปรียบผู้บริโภค

3.1.1 นายทุนเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน

ในระบบทุนนิยมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจของการแข่งขัน ผู้เป็นเจ้าของหรือปัจจัยการผลิตคือนายทุน ส่วนผู้ใช้แรงงานจึงเป็นผู้ที่ยังชีพด้วยการขายแรงงานให้กับฝ่ายนายทุน นายทุนจึงเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขการผลิตและการจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้ใช้แรงงานแต่เพียงผู้เดียว สิ่งที่นายทุนต้องการคือผลผลิตที่สร้างกำไร ซึ่งหมายความว่าผู้ใช้แรงงานจะต้องทำงานให้กับนายทุนให้ได้ผลผลิตให้มากที่สุดโดยใช้เวลาน้อยที่สุด เพื่อนายทุนจะได้ลดต้นทุนใช้จ่ายให้กับผู้ใช้แรงงานด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้เมื่อนายทุนจำนวนไม่น้อยคิดเอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน โดยการกดขี่ค่าแรง ไม่เอื้ออำนวยด้านสวัสดิการแก่ลูกจ้าง ทั้งนี้เพราะจะได้ลดต้นทุนในการผลิต

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ว่า ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ถูกนายทุนเอารัดเอาเปรียบทุกวิถีทาง ดังจะเห็นได้จากงานเขียนต่อไปนี้

ในเรื่อง ผ้าทอลายหางกระรอก จำลอง ฟังชลจิตร ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตในชนบท จากวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมไปสู่การผลิตแบบใหม่ จึงทำให้เกิดนายทุนหรือพ่อค้าคนกลางขึ้น ชาวชนบทต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลระบบตลาดของพ่อค้า

นายทุนอย่างถอนตัวไม่ขึ้น กล่าวคือได้กำหนดให้ตัวละคร ช่างทอผ้าที่ชื่อ “จรูญ” ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน มาเป็นการผลิตในระบบทุนนิยม ที่มีนายทุนเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่ ทั้งในการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต ดังบทสนทนาที่ว่า

...“อ้าวมีเงินน้อย ขายผ้าได้กำไรผืนละไม่กี่บาท” ชาวจีนชื่อหว่า เริ่มพูดกับคนทอผ้าที่บ้านนายช้วน วันที่เขานั่งเรือหางยาวมาที่เกาะ

“เห็นที่ว้าวจะต้องเลิกแน่ ๆ ถ้าค้ามันขึ้นราคาไม่หยุดอย่างนี้ ซื้อมันก็ยากด้วย...” คนทอผ้ารับจ้างทุกคนรู้สึกใจหาย ชั่งการทอผ้ากำลังคืออยู่ด้วย นับตั้งแต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ท่านทรงมอบ เลื้อยพระราชทาน ให้เป็นชุดประจำชาติ ชาวบ้านทอผ้ากันแทบไม่ว่างเลย ผ้าจากเกาะนำไปตัดเป็นเลื้อยพระราชทาน ได้สวยงามที่สุด ก็กระตุกเพิ่มขึ้นกว่าพันก็แล้วด้วยซ้ำ

“แต่อ้าว ไม่อยากเห็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เป็นอย่างนี้ต้องหยุดไป” คนจีนหยุดคำพูด หันไปสำรวจใบหน้าที่มีแววดีใจปรากฏขึ้นทุกดวง

“อ้าวจะต้องรักษาดึงเหล่านี้เอาไว้ให้ลูกหลาน แต่อ้าวอยากขอร้องคนทอผ้าทุกคนนะ ทุกคนที่เอาผ้าไปจากอ้าวต้องขายผ้าให้อ้าว”...

(ผ้าทอลายหางกระรอก. 2539 : 85)

“เจ้าแก๋ว” เป็นตัวแทน “นายทุน” ที่จำลอง ผังชลจิตร กำหนดบทบาทให้เป็นผู้ก่อปัญหากับผู้ไร้แรงงาน โดยที่ผู้ไร้แรงงานไม่สามารถคัดทานการกระทำดังกล่าวได้เลย และพร้อมที่จะยอมทำตามความประสงค์ของนายทุนทุกประการ ทั้ง ๆ ที่ผู้ไร้แรงงานอย่าง “จรูญ” ทราบพฤติกรรมฉ้อฉลของนายทุนดีมาตลอด แต่เนื่องจากว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น เปิดโอกาสให้นายทุนใช้อำนาจทางการเงินมาบีบบังคับผู้ไร้แรงงานและผู้บริโภค อีกทั้งทางการไม่ได้ให้ความดูแลและใส่ใจต่อปัญหานี้มากนัก จึงได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจว่า ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาททำให้สังคมเริ่มเสื่อมถอย ความเห็นแก่ได้ของบรรดานายทุนที่กดขี่แรงงานจึงมีมากขึ้น และยังคงยึดถึงความเสียเปรียบของผู้ไร้แรงงานที่ต้องซื้อผลผลิตที่ได้จากแรงงานของตนซึ่งเป็นแรงงานขั้นต่ำ แต่เมื่อต้องการสินค้านั้นก็กลับต้องจ่ายให้นายทุนในราคาที่สูงลิบ นับเป็นการเอากำไรจากผู้บริโภคหลายสิบเท่าซึ่งจะเห็นได้จากบทสนทนาว่า

...“ถ้าว้าแก่หว่าครับ...ผ้าสองหลาเนี่ยผมขอซื้อเนะครับ” เขายกผ้าทอลายทาง กระรอกสีฟ้าปนขาว ซึ่งเขาบรรจงทออย่างดีที่สุด สำหรับเจ้าสาวของเขาและตัดมันเก็บไว้ต่างหาก

“เอาซี อ้าวหักค่าแรงลื้อสองหลาเน... สิบแปดบาท” เขายิ้มชินคึกกับจรูญ “อ้าวคิดกะลื้อแค่... แค่อสองร้อยยี่สิบเท่านั้น...” ใบหน้าเขาอวบอูมขาวเป็นมัน

“อะไรกันถ้าว้าแก่... ทำไมแพงอย่างนี้...”

จรูญโพล่งออกไปพลางดึงกระสวยกราวใหญ่ ก็ตอนที่เขาทอเองเมื่อไม่กี่เดือนราคามันหลาละสิบเจ็ดบาทแค่นั้นเอง เขารู้ราคามันคืออยู่ เพราะทอผ้าขายมาจนมือค้านแล้ว แม้เจ็ดสิบบาทก็เป็นราคาที่ไต่กำไรมากอยู่

“ลื้อเนาะไม่รู้อะไร...” ชายจีนพยายามชี้แจง พลางตบไหล่เขาเบาๆ “เหื่ออ้าวซี ค้ายมันแพงที่สุดตั้งแต่อ้าวซื้อมา แล้วอีกอย่างหนึ่งลื้อเชื่อมั๊ย...”

เขามองหน้านายจรูญ ก่อนที่จะกล่าวต่อไป

“ลื้อเชื่อมั๊ย... ลื้อจะได้ผ้าทอผืนที่ดีที่สุดบนเกาะนี้ที่เดียวเนะ”

เขาอุบหลังจรูญอีกครั้ง พลันหัวเราะจนแก้มกระพือม...

(ผ้าทอลายทางกระรอก. 2539 : 86 – 87)

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ว่า นายทุนส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่เอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน เป็นนักฉวยโอกาส เห็นแก่ตัวโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์ และความล่มจมของประเทศชาติ

รถเหลือง เป็นเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งในชุด “ผ้าทอลายทางกระรอก” ที่จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อ “นายทุน” ว่าเป็นผู้มีแต่ความเอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน ดังบทสนทนาว่า

...ตอนที่ตัดกับนอนเข้ามาทำงานใหม่ๆ เขามาจ่ายเงินเดือนให้แก่พนักงาน คนงานที่ทำเรือ คนงานรถ ด้วยตัวเองทุกครั้ง

“อ้ายนอน!” นายเอิบส่งเสียงตะโกนเรียกได้กระโจนท่าเรือส่งแร

“คนไหน”

“ผมครับ...” นอนน้อยๆ เข้าไปหา

“มึงรู้ระเบียบของที่นี่ดี ไหม” นายเอิบเน้นเสียงหนักแน่น

“รู้ดีครับ...” นอมตอบกริ่งเกรง

“ของมึงหกลีบข้าว ข้าวละยี่สิบ ได้แก้าร้อยห้าสิบ...” นายเอิบคิดให้ฟัง

พร้อมกับยื่นเงินไปตามจำนวน นอมถอยออกมา

“อายทัต”

“ของมึงแก้าร้อยห้าสิบ”

“มันควรเป็นพันสองนะครับ” ทั้งที่หัววัน ๆ ทัตอดที่จะทักท้วงไม่ได้

“หมายความว่ามึงไม่รู้ระเบียบที่นี่ คนของกูไม่บอกมึงมั้งหรือไง”

เขาเพิ่งปลดหมวกลงเมื่อครู่ “ตอนมึงสมัคร...” จ้องหน้าทัตแล้วหันไปชายคา กับลูกน้องที่อยู่ใกล้สองคน

“ผมบอกมันเรียบร้อยครับนาย...” คนหนึ่งชี้แจงบนรอยยิ้มประจบ

“กูหักค่ารับมึงทำงานร้อยหนึ่ง ถ้ามึงไม่ยอมทำ คนอื่นมี กูคืนมึง ร้อยบาท... เอามั้ย” เขาทิ้งช่วง รอฟังคำตอบจากทัต เมื่อไม่มีเสียงเขา กล่าวต่อ

“ห้าสิบบาทค่าโมนาผ้าป่าที่กูเป็นประธาน อีกร้อย หลานสาวกูจะแต่งงานมะรีนนี้ หรือมึงทำบุญไม่เป็น”...

(รดเหลือง. 2539 : 50 – 51)

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนต่อผลสืบเนื่องมาจากระบบทุนนิยมที่ เปิดโอกาสให้นายทุนกดขี่แรงงานลูกจ้าง โดยไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าจะคัดค้านและไม่ปฏิบัติตาม ลูกจ้างต้องลาออกจากงานไป เพื่อเขาจะได้รับลูกจ้างคนใหม่ที่สามารถปฏิบัติตามความต้องการของนายทุนได้ และเมื่อลูกจ้างกลัวจะตกงานและขาดเงินในการดำรงชีพ จำต้องยอมทำตามข้อเสนอดังกล่าวแม้ว่าจะไม่พอใจก็ตาม

คลื่นใต้น้ำ เป็นเรื่องสั้นในชุด “กองคาราวาน” ที่จำลอง ฟังชลจิตร เสนอบทบาทตัวละคร เป็นนายทุนที่เอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานกระทำพฤติกรรมที่โหดเหี้ยมต่อลูกจ้างโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมและบาปกรรมแม้แต่น้อย “วะเหด” เป็นตัวละครผู้ใช้แรงงานที่ถูกนายทุนอย่าง “เถ้าแก่” เอาเปรียบและกอบโกยผลประโยชน์จากลูกจ้างอย่างป่าเถื่อน กล่าวคือ “เถ้าแก่” ใช้วิธีการดังหนี่ที่ตนอ้างค่าแรง โดยการฆ่าทิ้ง ดังข้อความบรรยายว่า

3.1.2 นายทุนเอาเปรียบผู้บริโภค

ในนวนิยายเรื่อง “คนขี่ม้าขาว” จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีผลให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบ ราคาสินค้าที่ผู้บริโภคซื้อมีราคาแพงแต่ราคาผลิตผลของคนเมื่อไปขายก็จะถูกกดราคา ดังบทสนทนาของตัวละครว่า

... ผู้หญิงผมยุ่งเปรยถึงราคาของอย่างไม่สบายอารมณ์

“ปลาหมึกโลดตังบาทห้าสิบ”

อีกคนรับ “ศุกร์ก่อนบาทเดียวเอง”

“ปลาทุก็ตังสองบาท”

“น้ำปลาหมึกนี้ขวดละหก... ขึ้นอีกแล้ว”

คนนั่งหลังคนขับแหวกขึ้น “ทีพูลูกเรากำเจ็ดสิบห้าดั่งค์”...

(คนขี่ม้าขาว. 2535 : 18)

นวนิยายเรื่อง ขนานน้อยกลางทุ่งนา เป็นเรื่องสะท้อนภาพชนบทที่ถูก “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม” เข้ามามีบทบาทต่อคนท้องถิ่น พ่อค้าแม่ค้าและนายทุนจะเป็นนักฉวยโอกาส ขาของเกินราคา จากบทสนทนาว่า

... “โธ อีนุเอีย... มึงลองมาค้าเสียเอง ถ้าถูกละได้ถูกละเสียแล้ว นี่น้ำตาลปีบหนึ่งร้อยกว่า ค่ารถ... นี่นะ ถ้ามีใครมาค้าแทนสักคนถูกละจริง ๆ ไม่ไหวหละเหน้อย... กำไรกำไรก็น้อย”

“ผงชูรสนี่ ห่อละห้าสิบดั่งค์เท่านั้น ทำไมขายบาทหนึ่ง”

“อ้อม... ห้าสิบดั่งค์ก็จริง แต่มึงต้องไปซื้อในเมือง... นะ เห็นใจกันบ้าง” ป้าขาวว่า “ถ้ามึงจะกินของถูกละ ไปซื้อในเมืองก็แล้วกัน”

เกือบเที่ยงวัน ชาวบ้านชายหญิงหาบข้าวเปลือกมาสีที่บ้าน ลูกชายของแกเปิดประตูโรงสีให้เอาข้าวเปลือกไปวางไว้ หลังจากชั่งน้ำหนักเรียบร้อยแล้วป้าขาวลงมาจากเรือน

“อีหนูเพื่อน วันนี้ป้าขึ้นราคาแล้วนะ”

“อะไรอีกล่ะ” คนเอาข้าวมาสีถาม ใบหน้าเปื้อนเหงื่อ ยืนหอบฮัก ๆ คำสีข้าววนะซี...”

“ตามบาทห้าสิบต่อถัง มันคืออยู่แล้ว ราข้าวก็ได้”

“ปีว่าจะทนอีก...แต่น้ำมัน...มึงเห็นมั๊ย เขาประกาศขึ้นทางวิทยุปาว ๆ

ป้าขาวอธิบาย คนเอาข้าวมาสินึงเสียบ

“ถึงตะเท่าไหร่...” นิ่งอยู่นานจึงถามออกไป

“ขึ้นห้าสิบเท่านั้น”

“เป็นสี่บาท...”

ป้าขาวอึ้งแฉะ ตั้งให้ลูกชายเอาผ้ามาลบรอยสักที่ป้ายราคาค่าสี่ข้าว ซึ่ง
อยู่หน้าประตูโรงสี เด็กหนุ่มทำตาม แล้วเขียนราคาใหม่ อ่านได้ความว่า
“ค่าสี่ข้าวถึงตะ 4 บาท”

โดยเฉพาะเลข 4 ตัวโตเท่าฝ่ามือที่เขียว...

(ขนานน็อกกลางทุ่งนา. 25335 : 85 – 86)

เรื่อง ข้าวเพื่อสุขภาพ จากเรื่องต้นซุค “สี่ของของหมา” จำลอง ฝั่งชลจิตร ซึ่ง
ให้เห็นวิธีการหลอกลวงผู้บริโภค โดยการอ้างถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้บริโภค จะเกิดขึ้นได้
นั้นก็จะต้องบริโภคอาหารที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ ดังนั้นนายทุนหรือพ่อค้าก็จะพยายาม
สรรหาวิถีทางในการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อชักจูงให้ประชาชนคล้อยตามและนิยมสินค้าของคน
โดยไม่คำนึงว่าสินค้านั้นจะมีคุณภาพที่ได้มาตรฐานตามคำโฆษณาหรือไม่ ดังข้อความ
ว่า

...จริง ๆ นะครับ บ้านเมืองของเราเนี่ย ไม่มีใครฉลาดเกินไปกว่านักโฆษณา
อีกแล้ว ไม่มีคนอย่างพวกเขา คนอย่างพวกเขาคงมโห่งไปตลอดชาติ พวกเขา
ทำให้เราตาสว่างขึ้นอีกโหล พวกเขารู้สึกทางบริโภคอันถูกต้องแก่เรา คุณก็เคย
เดินตามทางที่พวกเขาชี้ สมมุติว่าคุณจะซื้อยาดีฟันสักหลอด คุณต้องนึกก่อน
แล้วว่า ต้องการซี่หรือไค กำจัดกลิ่นปาก กำจัดพดัก รมหายใจสดชื่น หรือฟัน
ขาวสะอาดเป็นเงางาม แล้วคุณต้องนึกถึงสุขภาพปากและฟันของคนใน
ครอบครัวทุกคน คุณพอปากเหม็น คุณแม่มีพดัก ลูกชายคนโตหายใจไม่
สะอาด ลูกสาวคนเล็กฟันเหลือง แล้วคุณก็เลือกซื้อยาที่เขียวซี่หรือ เพื่อให้
เหมาะสมสอดคล้องกับปากและฟันของแต่ละคน...

(ข้าวเพื่อสุขภาพ. 2535 : 30 – 31)

จำลอง ฟุ้งชลจิตร แสดงทัศนะว่า นายทุนพยายามทุกวิถีทางที่จะกอบโกยเงินจากผู้บริโภคโดยวิธีการโฆษณาสินค้า และมีความเห็นว่าในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเช่นนี้ นายทุนหรือพ่อค้าเจ้าของสินค้าแต่ละประเภทจะแข่งขันกันเพื่อให้มีรายได้มากที่สุดและสินค้าของตนต้องเป็นที่นิยมติดตลาด ดังนั้นเมื่อผู้บริโภคหลงเชื่อคำโฆษณาดังกล่าวแล้วก็ย่อมหมายความว่า ผู้บริโภคเหล่านั้นตกเป็นเหยื่ออันโอชะของนายทุนหรือพ่อค้า ถ้าผู้บริโภคซื้อสินค้าโดยปราศจากการใช้วิจารณญาณแล้ว ก็จะสิ้นเปลืองทั้งเงินทองและใช้สินค้าที่ขาดคุณภาพด้วย

จำลอง ฟุ้งชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการค้าขายแทบทุกประเภทเพราะนายทุนส่วนใหญ่คิดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานด้วยการรวมรายจ่ายทุกอย่างไว้ในการลงทุนทั้งหมด และหากนายทุนจะผลิตสินค้าใดก็หวังจะได้กำไรอย่างงดงามเสมอ นอกจากนี้นายทุนยังคิดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานทั้งในเรื่องค่าจ้างสวัสดิการ เพื่อหวังลดต้นทุนการผลิตอีกด้วยการกระทำความผิดกล่าวของพวกนายทุน จึงเป็นการกระทำที่เห็นแก่ประโยชน์ของคนเป็นที่ตั้ง ทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับกรรมแก่ผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภค ในขณะที่เดียวกันก็มีผลทำให้นายทุนและผู้ใช้งานขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะนายทุนคิดแต่จะจำกัดงบประมาณการผลิต ซึ่งรวมเอาค่าจ้างแรงงานของผู้ใช้แรงงานด้วย ในทางตรงกันข้ามผู้ใช้แรงงานเองก็ต้องการให้นายทุนเพิ่มค่าแรง เพื่อให้พอเพียงกับภาวะเศรษฐกิจที่กำลังผันผวนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นในสถานะที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยนั้น ผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภคย่อมถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนเสมอ

3.2 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

เมื่อความเจริญทางวัตถุมีมาก ความเสื่อมโทรมทางจิตใจของบุคคลในสังคมย่อมมีมากขึ้นตามมา เพราะสังคมในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมักมีการแข่งขันกันทุกรูปแบบ โดยเฉพาะด้านการค้าการผลิต ดังนั้นจะเห็นว่าเมื่อทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การเอารัดเอาเปรียบจึงเกิดขึ้นเพื่อความร่ำรวย ความมีชื่อเสียงและเกียรติยศ ทุกสิ่งทุกอย่างจึงกระทำไปโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนหรือความทุกข์ยากของผู้อื่นแม้แต่ผู้น้อย

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงในการการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันว่า ถูกอำนาจการต้องการความเพื่องฟูทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้าครอบงำจนเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ดังต่อไปนี้

- 3.2.1 การขอความพึงเพื่อ หูหระ
- 3.2.2 อุดมการณ์และค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิม
- 3.2.3 ความไม่ซื่อสัตย์และเป็นนักฉวยโอกาส
- 3.2.4 การพึ่งพาอาศัยมนุษย์

3.2.1 การขอความพึงเพื่อ หูหระ

จากเรื่อง คนชั้นกลาง ในเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยี โดยการสร้างค่านิยมที่ดูหรูหรา พยายามสร้างภาพพจน์ให้ตัวเองมองดูดี อยู่ในระดัมีกินมีใช้ ทัดเทียมกับผู้อื่น กล่าวคือ บุคคลกลุ่มนี้พยายามยกระดับฐานะของตนและสมบรูณ์แบบ สร้างภาพลักษณ์ว่าเป็นคนมีรสนิยมสูง ซึ่งเป็นเพียงการสร้างจากเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง คนเหล่านี้ยังอยู่ในสถานะที่ย่ำแย่ เศรษฐกิจในครอบครัวตกต่ำ มีรายได้น้อย และเพื่อความมีหน้ามีตาในสังคมก็จะทำทุกอย่างเพื่อหาความสุข และสร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเองดังบทบรรยายว่า

...เสียงอีกทีก็มาจากหลายแห่ง ปนเปจันฟังไม่ได้ศัพท์ เป็นธรรมชาติของวันเสาร์วันอาทิตย์ ซึ่งคางคกมักจัดรายการสนุก ๆ ล่อแมลงให้มาเดินลอยชาย กรีดซ้ายกราดขวา ขึ้นลงบันไดเลื่อนฟรี ๆ ปวดท้องปวดได้มีห้องน้ำโอโงะ เครื่องสุขภัณฑ์สวยงาม กลิ่นสะอาดกว่าที่บ้านให้ไปปลดทุกข์ เขาหยุดหน้าร้านเสื้อผ้าครู่เดียวแล้วผ่านไป เสื้อผ้าบูดคอบบางเกินไปสำหรับสุภาพบุรุษแท้ ๆ อย่างเขา เครื่องกีฬานี้สีที่เขาสนใจ เขาอยากเป็นนักเบสบอล นักฟุตบอล นักตะกร้อ ฝึกฝนเท่าไรไม่เคยเอาดีได้สักอย่างเดียว แต่เขายังฝันที่จะเป็นนักอะไรสักคนหนึ่ง แม้ทุกวันนี้การยืนมองรองเท้ากีฬา แรกเกิด ทางเกงขาสั้นยี่ห้อดีที่สุดในโลก เสื้อสปอร์ตยี่ห้อดีที่สุดในโลก บอกใครจะเชื่อบ้างไหมว่าเขาโคตรจะมีความสุข

เขายิ้มคนเดียว ยุคสมัยนี้แล้วไม่มีใครคิดหรือว่าการคิดคนเดียวในที่

ชุมชนเป็นอาการของคนบ้า ถ้าใคร่ครวญสักนิด คนอย่างเขาพร้อมที่จะหิบบั่น
ไม่มีใครแก้ใครได้ เขามีความสุข ยิ่งไม่น่ามีปัญหา บนห้างสรรพสินค้าชั้นสี่ชั้นห้า
อย่างนี้เท่านั้น คนสามารถเท่าเทียมกันได้ ห้างสรรพสินค้าทันสมัยเท่านั้นที่เป็น
แหล่งแสดงออกถึงชีวิตอันสมบูรณ์แบบ เขาก้าวขึ้นขึ้นบันไดเลื่อน ปล่อยให้
บันไดกลิ้งขึ้นอย่างไวเนื้อเชื่อใจ...

(คนชั้นกลาง. 2535 : 36)

ในเรื่องเดียวกัน จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อคนในสังคมเมืองที่ตกเป็น
ทาสของสินค้าต่างประเทศ มีค่านิยมที่พุ่งเพื่อ รักความสบาย โดยเปรียบเทียบไว้ว่า บุคคล
ดังกล่าวทำตัวเหมือนแมลงที่เป็นเหยื่อของคางคกยักษ์ ดังข้อความว่า

... สะพานลอยระบบสายพานทอดมาจากศูนย์การค้า เหมือนลิ้นคางคกยักษ์
แถบข้ามถนนกว้างใหญ่ คนที่ก้าวไปขึ้นบนสะพานจะหยุดนิ่งเป็นส่วนมาก รวากับ
ว่าสายพานมียางเหนียวทาเอาไว้ จนกระทั่งมันส่งคนหายเข้าไปในท้องแล้วทุกคน
จึงเดินเหินไปตามสะดวกอีกครั้ง ปลายลิ้นคางคกยักษ์มีสองแฉก แฉกหนึ่งทอดลง
สู่พื้นริมถนน อีกแฉกหนึ่งยื่นข้ามรั้วไปรอปัญญาชนจากมหาวิทยาลัยเก่าแก่ของ
ประเทศ

เขาก้าวไปขึ้นนั่งบนสายพานที่กำลังเคลื่อนพร้อมกับอีกหลายคน เกือบทุก
คนซ่อนรอยอึดอยู่ในที่ บางคนขวยเขิน เพราะนี่เป็นครั้งแรกที่เสียตัวให้กับลิ้น
คางคกยักษ์...

(คนชั้นกลาง. 2535 : 34)

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า คนไทยส่วนใหญ่นิยมความพุ่งเพื่อจอมปลอม
พยายามหลอกตนเองว่าเป็นบุคคลอยู่ในสังคมชั้นสูงมีอันจะกินอยู่ในสังคมผู้ดีมีเวลามากพอที่
จะเที่ยวเตร่ จับจ่ายใช้สอยได้อย่างมีความสุข แต่ความเป็นจริง เห็นว่าบุคคลเหล่านี้กำลังตก
เป็นทาสของระบบทุนนิยมที่พยายามล้มล้างความเป็นไทย ที่เคยมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่
เรียบง่ายไม่มียึดติดกับวัตถุและค่านิยมความหรูหรา แต่ที่กำลังจะกลับกลายไปเป็น

ความมั่งงาย ความหลงผิด ความฟุ้งเพื่อเข้ามาแทนที่ โดยผู้เขียนเปรียบเทียบชัดเจนว่า บุคคลดังกล่าวกำลังจะเดินเข้าไปเป็นเหยื่ออันโอชะของคางคกยักษ์ นั่นก็หมายความว่า กำลังถูกอำนาจความฟุ้งเพื่อและความหรรษาเข้าครอบงำ ทำให้สังคมไทยตกอยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วง บุคคลส่วนใหญ่กำลังถูกระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิต จนไม่มีความเป็นตัวของตัวเองเหลืออยู่อีกต่อไป

3.2.2 อุดมการณ์และค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิม

ผลจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา ผู้คนส่วนใหญ่จำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จึงต้องทำทุกวิถีทางเพื่อจะเอาชนะความยากจน หรือความอยากได้สิ่งต่าง ๆ มาเป็นของตัวเองโดยไม่คำนึงถึงความเสื่อมเสียด้านคุณธรรม มนุษยธรรมและไม่ละอายต่อบาป มีความคิดเพียงว่าทำอะไรที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้ผ่านพ้นไป จำลองฝั่งชลจิตร ได้เสนอทัศนะที่มีต่อสภาพจิตใจและการกระทำของบุคคลในสังคมเปลี่ยนไปในทางลบ นับเป็นการก่อปัญหาให้เกิดขึ้นแก่สังคมมากทีเดียว

เรื่อง เรือญวน จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ต่อการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ต้องประสบกับความอดอยาก โดยได้กำหนดบทบาทของตัวละครที่มีพฤติกรรมดังกล่าวคือ “เฒ่าไหล” ชายชราผู้มีอุดมการณ์ ประกอบอาชีพลากอวนซึ่งเป็นอาชีพสุจริต แต่ต่อมาความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุเข้ามา ทำให้การหาปลาโดยวิธีลากอวนมีประสิทธิภาพต่ำได้ปลาน้อยกว่าเดิม รายได้จึงไม่พอเพียงกับรายจ่ายเป็นเพราะวิธีการหาปลาแบบสมัยใหม่ของนายทุนขยายไปทั่วส่วนน้ำและมีประสิทธิภาพทำให้ได้ปลาราวละมาก ๆ “เฒ่าไหล” จึงต้องประสบกับความขัดสน อุดมการณ์ที่เคยยึดมั่นกลับถูกลบเลือนไป ความเห็นแก่ได้เพื่อความอยู่รอดจึงเข้ามาแทนที่ ทุกอย่างทั้ง “เฒ่าไหล” ไม่เคยทำก็ทำถึงแม้ว่าสิ่งที่ทำไปขัดต่อคุณธรรมก็ตาม ดังข้อความว่า

...เฒ่าไหลถูกคิดขึ้นได้ คนญวน หล่อนจะต้องตกมาจากเรือดำโคดำหนึ่ง ด้วยการกระทำของสลัดหรือไม่กี่ดงเก หรือความโหดหินของคลื่นทะเล

หล่อนมีอะไรติดตัวมาบ้างไหม เฒ่าไหลสำรวจที่คอ ข้อมือ แขนที่เปื้อยพองทั้งสองข้างก็ไม่มี นึกอะไรบางอย่างขึ้นมาได้ จึงเดินกลับบ้านหิบบิดคิดมือ

มา เฒ่าไหลค้อย ๆ กรีดมีดลงบนท้องป่อง ๆ นั้น พอท้องแตกปริ น้ำพุ่ง ๆ ทะลักออกมาพร้อมกลิ่นเหม็นหึ่ง เฒ่าไหลอุจจุกแน่น แต่ไม่ค่อยฉุนฉุนัก ถึงเวลาที่จะต้องเสี่ยง ก่อนสว่างและไครมาเห็นเข้า

เฒ่าไหลยิ้มกว้างในความมืด ดวงตาของแกเอื้อมเปี่ยมด้วยความหวัง เมื่อมือลากสร้อยทองเส้นหนึ่งออกมาจากท้องของสาวน้อยชาวญวน แกล้มความเหม็นลงชั่วคราว เอามือควานไปทั่ว อีกเส้น แหวนทองอีวง อีวงหวัฟ้งเพชรน้ำใสแจ๋ว หมดแล้ว แกถ่ายสิ่งของที่ได้มากับน้ำทะเลอย่างระมัดระวัง วางนิ่งสนิทในฝ่ามือสันระริก ฝัดฝ่ามือซังน้ำหนักเบา ๆ แกรู้ว่ามันมีค่ามากกว่าหมิ่นหรือกว่านั้นอีก

คืนต่อมา... เฒ่าไหลต้องตื่นลุกขึ้นก่อนเวลาที่แกเคยตื่นเสียอีก...

(เรือญวน. 2539 : 26 - 27)

ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ คนส่วนใหญ่ของประเทศยากจน ไม่มีความมั่นคงในชีวิตจึงเป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไปเพราะ ค่านิยมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยคบค้าสมาคมด้วยความจริงใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันก็กลับกลายเป็นความเฉเมยต่อกัน บุชาขยอ่งเงินตรา ใครที่ไม่มีเงินก็ถือว่าเป็นชนชั้นต่ำในสังคม ไม่มีเกียรติ อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้บุคคลในสังคมส่วนใหญ่เกิดทุนความร่ำรวย ความมีหน้ามีตา มากกว่าความดีมีคุณธรรม ทศณะดังกล่าว จำลอง ฝั่งชลจิตร เสนอผ่านตัวละคร “หนูจีน” กับ “เชื่อม” จากเรื่อง เพื่อนบ้าน ซึ่งครอบครัวหนูจีนนั้นเป็นครอบครัวยากจนแต่เมื่อถูกหวย พอมิเงินทองบ้างทุกคนก็หันมาพูดคุยและสมาคมด้วย จากบทบรรยายว่า

...เชื่อมกับหนูจีนมาปลูกเรือนอยู่ข้างคู่คลองเมื่อสองปีก่อน ครอบครัวของเขากับหล่อนมักถูกนิทาว่าร้ายจากคนในหมู่บ้านเสมอมา ด้วยเป็นครอบครัวที่ยากจน เชื่อมเป็นคนหนุ่มที่เขื่องเหิน เกรงใจและเกรงกลัวคน ส่วนหนูจีนซึ่งเคยเป็นอดีตนางรำวง มักถูกถากถางบ่อย ๆ ยิ่งหล่อนพูดน้อย จี๋กลัวจึงถูกตำหนิและดูหมิ่นบ่อย ๆ

แต่สองวันมานี้ เชื่อมกับหนูจีนดูจะมีความสำคัญขึ้นอย่างผิดปกติ มีคนเข้าออกบ้านบ่อย ๆ แม้คำขมที่เคยหาบสาหรerkหนึ่เด็ก ๆ กลับมาหิบบนหมิ่นให้กินถึงได้ดูบ้าน คนที่เคยนิทาถากถายบ่อยอย่างน่าแปลกใจ...

(เพื่อนบ้าน. 2539 : 128)

3.2.3 ความไม่ซื่อสัตย์ และเป็นนักฉวยโอกาส

จำลอง ฟุ้งชลจิตร แสดงทัศนะว่า ความยากจนเป็นเหตุให้คนมักประพฤติดนพิตระเบียบของสังคมและศีลธรรม กล่าวคือ ไม่มีความซื่อสัตย์และฉวยโอกาสเอาเปรียบผู้อื่น

ในบทบันทึก “บทสนทนาระหว่างโบไมกับนก” จากเรื่อง แรกมีแท็กซี่มิเตอร์ จำลอง ฟุ้งชลจิตร ได้แสดงทัศนะความเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของบุคคลในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยมว่า บางอาชีพเคยเป็นบุคคลที่ซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์แต่ต้องประสบกับความยากจน กลับเปลี่ยนไปเป็นคนที่ขาดความซื่อสัตย์และฉวยโอกาสเมื่อฝ่ายหนึ่งไว้ใจหรือเพเลียงพล้ำ ดังบทสนทนาว่า

... รถเลี้ยวซ้ายสามแยกเกษตรฯ มุ่งหน้าไปทางวิภาวดีรังสิต เลี้ยวขวาดิ่งไปทางหลักสี่

“โหเฟอร์เชื่อในสิ่งที่ค้าขายอยู่มั๊ย” ผมถาม

“ค้าขายอะไรครับ” เขาถามอย่างไม่เข้าใจ

“ขายบริการ... ขายตามกติกา... ตามมิเตอร์” ผมพยายามพูดซ้ำๆ

“ผมเชื่อ” โหเฟอร์พูด

“ก็ดี” ผมว่า...

โหเฟอร์ส่งผมถึงบ้าน ผมกล่าวขอบคุณ และบอกว่าคนเราควรเคารพกติกาที่สังคมกำหนดให้บ้าง

สายวันรุ่งขึ้น ผมนั่งแท็กซี่มิเตอร์จากหน้าหมู่บ้าน โหเฟอร์หนุ่มผิวขาวหน้าตาดี แต่งตัวสะอาดสะอ้านพูดกับผมเมื่อรถออกวิ่งไปได้สักร้อยเมตร

“พี่ไปอนุสาวรีย์ชัยฯ ผมขอเพิ่มอีกยี่สิบบาทนะครับ”

“โทษเถอะ... โหเฟอร์ขายอะไรอยู่ล่ะ” ผมถาม

“พี่ไม่ไปผมก็ไม่ว่า... พี่ลองดูนี่ก็แล้วกัน” เขาไล่

“ได้เลข” ผมตอบ โหเฟอร์จ่อครดสนิท ผมเปิดประตูก้าวเดินมารอค้นใหม่...

(แรกมีแท็กซี่มิเตอร์. 2537 : 60 – 61)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของโซเฟอร์แท็กซี่ ซึ่งแต่เดิมเป็นอาชีพที่ค่อนข้างซื่อสัตย์สุจริตไว้ใจได้ แต่ปัจจุบัน สังคมที่มีแต่ความสับสนวุ่นวายนั้นเศรษฐกิจรัดตัวต้องทำงานแข่งกับเวลา ทำให้จิตแข็งกร้าวขาดคุณธรรม ไร้ความสัตย์ ซึ่งเห็นว่า คนเราควรทำตามกฎกติกาและเคารพในหน้าที่ของตนเอง เพื่อความสงบสุขของสังคมและชาติบ้านเมือง

ในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่า พ่อค้าบางคนชอบฉกฉวยผลประโยชน์จากผู้บริโภคโดยไม่คำนึงถึงผลเสียต่อผู้อื่น เพียงแต่ขอให้ตนเองได้ผลกำไรมากที่สุดเท่านั้น กล่าวคือ ได้กำหนดบทบาทของพ่อค้าเจ้าของร้านข้าวต้มก๊วยที่บริการขายของให้กับนักท่องเที่ยวในยามค่ำคืนฉวยโอกาสหาผลกำไรจากลูกค้า โดยการนำเอาอาหารที่เหลือจากการขายในคืนก่อนมาล้างแล้วปรุงใหม่ขายต่อให้ผู้บริโภค ดังข้อความบรรยายว่า

...ข้าวต้ม ข้าวสวย กับข้าวตามสั่งทุกอย่างทยอยออกมาวางตรงหน้าทุกคนลงมือกิน สามล้อหลายคันขนพาร์ตเนอร์และนักท่องเที่ยวกลางคืนขนจากบาร์จนเต็มร้าน แก้อีกับโต๊ะไม้พอ ไอ้ฮั่วต้องสั่งให้เด็กยกโต๊ะแก้อีไปเสริมบนถนนติดกับทางเท้า เด็กเดินโต๊ะหกเจ็ดคนเดินกลับไปกลับมา และวนเวียนอยู่ในร้านจนน่าเวียนหัว

“ลองนี่นิคสิ” ชายหนุ่มใช้ตะเกียบชี้พะแนงหมู

“ขอบคุณครับ”

“ไม่ต้องเกรงใจนะ” หล่อนยิ้ม

“ครับ” โปรยปรายสายตาทางหล่อน สองคนสบตากัน แล้วชวนกันมองเนื้อไก่ที่นอนคลุกขิงซอยอยู่ในจาน เนื้อไก่ไสรากับก้อนยาง ความดิบของความไสรจะกระเด็นได้ถ้าหลุดจากปลายตะเกียบ อยู่ที่หลังจากเนื้อไก่ผ่านการบูดเน่ามาจากคืนก่อน ๆ แทนที่จะทิ้งลงถังข้าวหมู ไอ้ฮั่วนำเนื้อไก่ไปล้างน้ำสารส้มแล้วเอากลับมาปรุงใหม่ คนกลางคืนอย่างเขาหรือหล่อนไม่เคยตะไหง่ปวกท้อง หล่อนสั่งก็เพราะคนจ่ายไม่ใช่หล่อน...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 30 – 31)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า “การฉวยโอกาส” มีให้เห็นบ่อยในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ผู้มีฐานะมั่งคั่งในสังคมไปจนกระทั่งบุคคลชั้นล่างของสังคม นับเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางด้านวัตถุ ในขณะที่ความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุมีความก้าวหน้า ความเสื่อมโทรมทางจิตใจของบุคคลในสังคมก็มีมากขึ้นตามลำดับ

3.2.4 การพึ่งพาอาศัย

จากสภาพเศรษฐกิจที่รัดตัว รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ผู้คนส่วนใหญ่ตกอยู่ในฐานะยากจน ขาดความมั่นคงในการดำเนินชีวิตเพราะไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ ดังนั้น การขาดหลักประกันต่าง ๆ ของสังคมนี้เองทำให้บุคคลในสังคมมีพฤติกรรมที่เบียดเบียนต่อหน้าที่การงาน เบียดเบียนต่อชีวิต มีสภาพแบบหมดอาลัยตายอยากหรือบางครั้งก็มีพฤติกรรมขัดแย้งกับบุคคลในสังคม ในเมื่อความยากจนเข้ามาบีบคั้นในครอบครัว บุคคลในครอบครัวประสบกับปัญหาจึงพยายามหาทางออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเข้าพึ่งพาอาศัย การเสี่ยงโชค การเล่นการพนัน เป็นต้น ความยากจนอันมีผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้กลุ่มคนเหล่านี้หันมาพึ่งพาอาศัยเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของตนเอง โดยไม่คำนึงว่าจะนำความเสื่อมเสียมาสู่สังคมและประเทศชาติ

ในเรื่อง สิ่งที่เหลือจากพ่อ จากเรื่องสั้นชุด “นายกรัฐมนตรีนโยบายการ” จำลอง ฝั่งชลจิตร กำหนดให้ตัวละครเป็นชาวชนบทที่ประสบกับความยากจน จนกระทั่งต้องอาศัยงานศพเพื่อหาเงินโดยการเปิดบ่อนการพนัน จึงแสดงทัศนะว่าการพนันเป็นดั่งบันทอนประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามแต่ดั้งเดิม ดังข้อความบรรยายว่า

...คนที่ซื่อสัตย์ที่สุดในงานศพน่าจะเข้ามือไปปั่น คินแรกมีเพียงสามวง และเพิ่มขึ้นอีกสองวง แห้งกันร่วมสิบคน เงินส่วนแบ่งค่าตั้งมักจะถึงมือผมในคืนนั้นไม่เคยขาด เข้ามือไปปั่นทำให้ผมพ้นจากไฟนรกตามกัน แม้วิญญาณของพ่อจะถูกนรกกระทืบจนเรอเวจก็ตามที่ ถ้าพระสงฆ์องค์เจ้าที่สวดมนต์ทุกคืน ชักนำดวงวิญญาณของพ่อขึ้นสู่สวรรค์ ส่วนผมมองเห็นนรกตั้งแต่ยังไม่ดับธาตุพ่อ เข้ามือไปปั่นจึงเป็นบุคคลพิเศษที่ผมกำชับเมียให้ดูแลเป็นอย่างดีข้าวปลาอาหารอย่าให้ใครร้องขอ ทุกอย่างจัดใส่สำหรับให้เรียบร้อย เพราะพวกเขาจ่ายค่าตั้งให้ผมทุกบาท ผมได้นำไปปลดเปลื้องคำวิว

หมู เหล้ายา รูปเทียน น้ำอכלม ตลอดจนเงินถวายพระสงฆ์

ญาติ ๆ หมกกลับกันหลายคน เพราะไม่รู้วันกำหนดเผาที่แน่นอน บางคน กลับตอนเช้าแล้วรีบมาในตอนบ่าย นั้นเพราะไปเอาเงินมาเล่นโปป๋น พวกเรือใหญ่ที่ออกทะเลไปหลายวันเข้าฝั่งกันแล้ว พร้อมเงินส่วนแบ่งจำนวนล้านแน่นอนส่วนหนึ่งจะต้องวนเวียนอยู่ในวงโปป๋นบ้านผม เมื่อคิดถึงเงินค่าตั้งจำนวนมหาศาล ทำไมจะต้องรีบเผาศพพ่อละ เรือขึ้นเมื่อเช้า ส่วนแบ่งได้รับเที่ยงตอนบ่ายโปป๋นก็รีบเปิดวง ทั้งเจ้ามือและลูกค้าย่างจ้องหัดล้างให้ล้มกันไปข้างหนึ่งอย่างรวดเร็ว การณ์กลับไม่เป็นดังหวัง เจ้ามือกับลูกค้าผลัดกันได้ผลัดกันเสีย ยิ่งเนิ่นนานเท่าไร คนเล่นโปป๋นเป็นอย่างผมย่อมรู้ดีกว่า ส่วนแบ่งค่าตั้งจะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น งานศพ จึงเป็นเหมือนตลาดนัด เล่นโปป๋นหาบรุ่งหามค่ากันเลยทีเดียว พวกแม่ค้าสาวชนเหล่า เบียร์ บุหรี่มาเพิ่มเติม พระสวดมนต์ทุกคืนมีคนแก่กับผู้หญิงไม่กี่คนนั่งยื่นมือประนมเอาบุญใส่หัว หลายสิบมือแย่งกันวางเงินในถักโปป๋นซึ่งป้ายด้วยปูนกินหมากในรูปกากบาทบนเสื้อจุดที่ปูบนลานดินเพื่อแย่งเอาเงินหน้าตั้งซึ่งวางซ้อนกันเป็นกอง ๆ แยกใบละห้าร้อย ใบละร้อยไว้ต่างหาก ไม่มีใครสนใจว่า พระจะสวดมนต์เสร็จเมื่อไหร่...

(สิ่งที่เหลือจากพ่อ. 2539 : 104 – 105)

หลังเที่ยงคืน เป็นนวนิยายเรื่องที่จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทักษะต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมชั้นล่างที่ต้องประสบกับความอดอยาก มีรายได้น้อยจนต้องหันมาพึ่งพาการเสี่ยงดวง เล่นการพนันเพื่อให้เพียงพอกับค่าครองชีพ “โปป๋น” เป็นตัวละครที่ผู้เขียนกำหนดบทบาทให้ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพด้วยการฉ้อโกง มีลูกเมียต้องรับผิดชอบ ดังนั้นรายได้แทบจะไม่พอเพียงกับรายจ่าย จึงจำเป็นต้องหาวิธีการให้ได้เงินเพิ่มมากขึ้น การพนันจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ “โปป๋น” กระทำ ดังข้อความว่า

...“ช่างมันเถอะ” โปป๋นตัดใจล้ม เขาไม่ได้ตั้งใจจะมากินข้าวต้ม แต่จะมาเอาเงินที่เสียคืนต่างหาก วงสิบแต้มของพวกยี่ดาอาชีพเฝ้าศพอยู่ที่มูมศาลา เขาเฝ้าเข้าไปเล่นโดยไม่รอช้า เขาแทงชนะสี่ดาร์วด บังเลจะถูกกินทุกตาแห่งอดทน หน้าเขื่อนไปจากตอนมาถึงใหม่ ๆ โปป๋นเห็นแก๊งใบร้อยจากชายเสื้อด้านล่าง ใบร้อยถูกม้วนกลมเหมือนบุหรี่ แกสบดากับโปป๋น

“นี่คังค์ส่งแซร์” แกรีบบอก

ไปรชนะอีกตา เขาตัดสินใจกลับ

“กลับก่อนนะ บัง” เขาไม่อยากเสียหมดตัวอย่างเมื่อคืนอีก เขาไม่
ต้องการให้ถูกเมียชอค

มั่งจับโหลไปรช “กินข้าวต้มก่อนไม่ดีหรือ”

“กูไม่อยู่ให้แพ้อีกแล้ว ไปก่อนนะ”...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 49 – 50)

สะพานเก่า เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ผังชลจิตร แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่อง
อบายมุขที่ผู้คนส่วนใหญ่หวังพึ่งพา เพื่อว่าสักวันหนึ่งอาจจะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม
โดยได้เสนอทัศนะดังกล่าวผ่านตัวละคร “ลุง” ที่เข้าใจสถานการณ์ของสังคมที่ตกอยู่ใน
สภาวะเศรษฐกิจที่อัมพาต ผู้คนมีวิธีคิดแบบหาเช้ากินค่ำจนต้องหาที่พึ่งเพื่อสร้างความหวังให้กับ
ตัวเอง “ห่วย” จึงเป็นทางออกอีกวิธีหนึ่งที่ทุกคนยังหวังว่าสักวันหนึ่งตัวเองและครอบครัว
จะมีกินมีใช้กับเขาบ้าง ผู้คนหมกมุ่นอยู่กับการเสี่ยงดวงจากการถูกรูทหวย จนไม่ได้สนใจ...
สิ่งรอบข้าง แม้แต่ “สะพาน” ที่ใช้สัญจรไปมาทุกวันเกิดชำรุดจนไม่สามารถเดินข้ามได้
ตามปกติ คนกลุ่มดังกล่าวก็ไม่ใส่ใจ ดังบทสนทนาว่า

...แกมองพรักับขวานอย่างหมดหวัง แกอยากเอ่ยปากพูดสักสองสามคำ
แต่คิดได้ว่า พรุ่งนี้ห่วยออกแล้ว เขาคงไม่มีเวลาเหลือพอ

“ฉันไปก่อนนะ ลุงนะ งวดหน้าอย่าลืมฟันไว้บ้างแล้วกัน” เขาบอกตา
อย่างติดตลก

“ไปเถอะ”

คนขายหวยเดินออกประตูบ้าน เขาก้าวลงคลองที่ทำบ้น เปิดที่ซุกหัว
ได้ปีกลอยหลับอยู่ในคลอง แดกฟุ้งฮือ ราชครามองสะพานไม้ไผ่ที่หักคาเป็น
รูปข้อศอก เห็นระลอกน้ำกระเพื่อมลอยผ่านไปเป็นริ้วบาง ๆ แกคิดว่าพรักับขวาน
ถูกขึ้นจะกลับเรือน พลันได้ยินเสียงคนขายหวยโห่ฮิ้วพร้อมนักพนันมวคังมาจาก
ร้านค้า เสียงโห่กลมกลืนเกือบเป็นเสียงเดียวกัน...

(สะพานเก่า. 2536 : 44 – 45)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า ผู้คนในยุคที่ภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองจำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดและส่วนใหญ่มักหาทางออกโดยการเสี่ยงดวงหรือไม่ก็เล่นการพนัน ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนปล่อยปละละเลยต่อสิ่งรอบข้าง สิ่งแวดล้อมจะเป็นเช่นไรผู้คนเหล่านี้ก็ไม่ใส่ใจ มุ่งเพียงอย่างเดียวว่า ทำอย่างไรที่จะให้ปากท้องของตนเองอิ่มมีกินมีใช้ที่ดีกว่านี้ และนอกจากนั้นยังมีทัศนคติด้วยความหวังไขว่คว้าสิ่งอื่นอีกว่า อำนาจของอบายมุขดังกล่าวนั้นมีอิทธิพลเหนือจิตใจของผู้คนจนตกอยู่ในภาวะเนือยชาไร้สมรรถภาพ และก็นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมเสื่อมโทรมตามไปด้วย

ส่วยเลข เป็นเรื่องสั้นในชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้กล่าวถึงค่านิยมเรื่องการเล่นหวย ลือลือเตอรี ว่ามีบุคคลจำนวนมากที่หวังรวยทางลัดโดยการเสี่ยงดวงในลักษณะต่าง ๆ ดังบทสนทนาว่า

... นายไช้อยู่กับคิฉันมานานนักหนาแล้ว แกออกจะเป็นคนซื่อสัตย์หน่อย เช่ซำบ้างตามประสาคนสามัญที่ไร้การศึกษา แต่อะไรจะดีไปกว่าความซื่อสัตย์ ซึ่งหาได้ยากในคนสามัญเล่า ซื่อเสียมีอยู่ซื่อเดียวที่ชอบเล่นการพนัน โดยเฉพาะ หวยเบอร์ ลือลือเตอรี สมัยก่อนคนมีเงินออกหวยหลอกกินคนจน คิฉันพอรู้บ้าง เจ้าคุณปู้นั่นแหละที่เล่าให้ฟัง หวย ก.-ข. อะไรนี่แหละ .. คุณพ่อคิฉันสิ้นเนื้อสิ้นตัวไปมาก จนทำให้คิฉันเกลียดการพนันเข้ากระดูก

“แกไปเกี่ยวกับอะไรกะไฉ่นั่นเล่า”

“กระผมซื่อมัน”

“จะแปลกอะไร ถ้ามั่นกินหรือคิมได้”

“ไม่ขอรับกระผม .. กินก็ไม่ได้ คิมก็ไม่ได้ .. มันเป็นหวยธรรมดาๆ

นี่เอง

“เขาเรียกว่าอะไร ใครขาย”

“คุ่มเกล้า... รัฐบาลเห็นชอบ”

“เขาทำอะไรถึงได้รางวัล แกเคยถูกบ้างไหม”

“ขูดอย่างเดียว มีตัวเลขที่ต้องการก็ได้รางวัล ผมเสียไปหลายร้อยแล้วละ รางวัลเป็นล้าน มีคนเขาได้กันบ้าง ชาวบ้านกำลังคลั่งหนัก ไม่เป็นอันทำอะไรกันแล้วทั้งประเทศ ขาดคิบบายดีกว่าลือลือเตอรีเสียอีกครับ ..”

นายไช้อธิบายว่าเงินที่ขายได้หกร้อยล้าน เหลือสำหรับสร้างโรงพยาบาล

แค่ร้อยล้านบาทเท่านั้นเอง...

ดิฉันนึกไม่ถึงเลยว่า สยามประเทศจะเป็นไปได้ถึงขนาดนี้ กาลเวลาถอย
กลับหลังหรือไร... จะสร้างกุศลต้องเอาการพนันมาล่อ คู ๆ ไม่คุ้มกับที่เสียไป

“นายใช้.. ยังไม่ทันค่าดี แกล้งฉันไปที่ลานพระรูปเดี๋ยวนี้”

“ได้ขอรับ”

ดีเหมือนกันที่ดิฉันมาถึงพระบรมรูปฯ เมื่อเวลาค่ำแสงไฟส่องสว่างไปทั่ว
บริเวณ ดิฉันไม่มีแม่รูปสักหนึ่งดอก หรือแม้แต่เทียนบูชา ดิฉันค่อย ๆ กุ๊กเข่า
ลงช้า ๆ ทอดสายตาจับอยู่ที่เบื้องพระพักตร์อันงดงาม ด้วยทรงเปี่ยมเมตตา

“-- ขอพระเจ้าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเจ้า เจตนาที่จะปลดปล่อยทาสให้
เป็นไทของพระองค์ ไม่สัมฤทธิ์ผลเสียแล้ว... เกตุกรรมหม่อมได้เห็นพสกนิกร
กำลังส่งส่วยอยู่อย่างไหลหลก รัฐบาลก็รู้เห็นเป็นใจ...ขอพระเจ้า”...

(ส่วยเลข. 2524 : 151 – 154)

ในเรื่อง “ส่วยเลข” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องการเลี้ยงโชค
ของบุคคลชั้นกรรมาชีพที่มีรายได้น้อยในการเล่นหวย ล็อตเตอรี่ หรืออะไรก็ตามที่จ่ายเงินไป
เพื่อหวังจะได้เงินใช้เป็นจำนวนมากและง่ายดาย โดยไม่ต้องทำงานให้เหนื่อยยาก
ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากบรรดา นายทุนที่หวังกอบโกยเงินเข้ากระเป๋าดตนเอง หรือแม้แต่
หน่วยงานรัฐบาลเองก็ฉกฉวยโอกาสดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็นเพื่อการกุศลบ้าง เพื่อมูลนิธิโน้น
เพื่อมูลนิธินี้ สารพัดที่จะนำมาอ้างเพื่อให้ประชาชนหลงผิด และมีทัศนะว่าประชาชน
ส่วนใหญ่ของประเทศกำลังจะตกเป็นทาสของการพนันและการเลี้ยงดวงเหล่านี้ ทั้ง ๆ ที่
ชาติไทยได้ชื่อว่าเลิกทาสมาตั้งแต่ในสมัยสมเด็จพระปิยมหาราชแล้ว แต่ประชาชนทั่วไปยัง
หลงงมงายเป็นทาสของอบายมุขเหล่านี้อยู่ และที่สำคัญการกระทำดังกล่าวรัฐบาลเองก็รู้เห็น
เป็นใจ ด้วยเหตุนี้เอง ผู้เขียนจึงมีความเป็นห่วงชาติบ้านเมืองและชาวไทยเป็นอย่างยิ่งที่กำลัง
จะถูกอำนาจของความหลงใหลเรื่องการเลี้ยงดวง จนยากที่จะหาทางแก้ไข

ข่าวเพื่อสุขภาพ เป็นเรื่องสั้นอีกหนึ่งเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า
“การเลี้ยงดวง” เป็นค่านิยมที่ยังคงเป็นที่นิยมกันในหมู่บุคคลที่อยู่ในระดับกลางไปจนถึง
ระดับล่างคือ ประเภทพอมีพอกินกับประเภทหาเช้ากินค่ำ ดังคำกล่าวที่ว่า

...เที่ยง ๆ เมื่อภรรยามารับหน้าที่แทนผม ทำให้มีเวลาเดินไปตามแผงหนังสือพิมพ์ แผงลือตเตอร์ มีกินมีใช้อย่างผมหวังเลขใหญ่เลขเล็กกะเขาเหมือนกัน โชคดีมีดวงไม่มาอดหลับอดนอนขายข้าวแกงงวดหนึ่ง ๆ ผมเสียเงินซื้อลือตเตอร์ไปหลายร้อย ส่วนใหญ่ผิด ถ้าถูกก็เป็นเลขท้ายสองตัว แต่นาน ๆ ครั้ง...

(ข้าวเพื่อสุขภาพ. 2535 : 28)

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อการเสี่ยงดวงทำนองนี้ว่า เป็นการหวังลม ๆ แล้ง ๆ และสูญเปล่า มีส่วนได้ไม่เท่าเสีย สถาบันทางเศรษฐกิจ จึงเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของบุคคลในเรื่องของปัจจัยสี่ ซึ่งปัจจุบันสถาบันทางเศรษฐกิจไม่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่บุคคลในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะอำนาจทางเศรษฐกิจตกอยู่ในมือบุคคลบางกลุ่มจึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและการสร้างอุปนิสัยให้เกิดขึ้นในสังคม กล่าวคือผู้ประกอบการดำเนินไปในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา เป็นเหตุให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่คุ้มค่า มีการผูกขาดการผลิต การกักตุนสินค้า การปลอมแปลงสินค้าทั้งคุณภาพและปริมาณโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็วไม่สมดุลกับรายได้ มีการสั่งสินค้าที่ไม่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพสังคมเข้ามาอย่างไม่จำกัด ประกอบกับการโฆษณาชวนเชื่ออย่างไม่มีขอบเขตทำให้ค่านิยมและทัศนคติต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงทิศทางไปจากเดิม ดังนั้นผู้เขียนย้ำว่า มีประชาชนเป็นจำนวนไม่น้อย ใช้จ่ายและดำรงชีพอย่างฟุ่มเฟือยโดยมิได้คำนึงถึงฐานะหรือรายได้ของตนเองและของประเทศชาติ มีความนิยมใช้ของต่างประเทศประเภทฟุ่มเฟือย นับเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยขาดดุลการค้าเป็นจำนวนสูงมากซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง

4. โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528 : 9 – 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า “อาชีพ” คือ

... วิธีการดำเนินชีวิตอย่างหนึ่ง (Life style) เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการทางชีวิตที่ไม่สามารถแยกออกจากพัฒนาการด้านอื่น ๆ ได้ การมองอาชีพในลักษณะของการพัฒนาการชีวิตนี้ (Career Development) เกิดมาควบคู่กับการพัฒนาชีวิต

เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมในทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ จนถึงวัยชรา ซึ่งบุคคลจะต้องเปลี่ยนงานเปลี่ยนหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ...

อาชีพจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ เพราะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ เกียรติ ชื่อเสียง ตลอดจนความพึงพอใจในตนเอง การประกอบอาชีพจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีค่า ได้แสดงถึงความสามารถในการพึ่งตนเองและทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ การประกอบอาชีพจึงเป็นการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย สังคมและจิตใจของบุคคล

เมื่อทางการเปิดโอกาสให้บุคคลมีอิสระในการประกอบอาชีพ บุคคลจึงสามารถแข่งขันกัน เข้าไปอยู่ในกลุ่มอาชีพที่สังคมยอมรับ เช่น อาชีพรับราชการ ซึ่งได้แก่ อาชีพครู อาชีพทหาร ตำรวจ แพทย์ นางพยาบาล ฯลฯ อาชีพอิสระ เช่น อาชีพค้าขาย พ่อค้านายทุน ข้าราชการและบรรณารักษ์รับจ้าง พวกเขาใช้แรงงานรับจ้างตามสถานที่ต่าง ๆ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง เช่น อาชีพนักการเมือง นอกนั้นยังเป็นอาชีพที่ขายบริการ ซึ่งเป็นอาชีพที่สังคมทั่วไปไม่ยอมรับและถือว่านำความเสื่อมเสียมาสู่สังคม เช่น อาชีพโสเภณี เป็นต้น จะเห็นว่าอาชีพที่กล่าวมานั้น ทุกคนมีอิสระในการเลือกแนวทางของตนเอง ถึงแม้ว่าบางอาชีพต้องกระทำไปด้วยภาวะจำยอมก็ตาม ดังที่ อานนท์ อาภาภิรมย์ (2525 : 56) กล่าวถึงสถานภาพทางอาชีพว่า “สังคมประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีโอกาสแข่งขันกันในด้านความสามารถในการประกอบอาชีพ บุคคลย่อมได้รับสถานภาพตามประเภทอาชีพ เช่น กรรมกร ช่างฝีมือ และการประกอบวิชาชีพต่าง ๆ”

ซึ่งจะได้กล่าวถึงโลกทัศน์ที่ จำลอง ผังชีวิตที่มีต่ออาชีพต่าง ๆ ไว้ดังนี้

- 4.1 ข้าราชการ
- 4.2 นักการเมือง
- 4.3 โสเภณี
- 4.4 ค้าขาย
- 4.5 ขอทาน

4.1 ข้าราชการ

ระบบราชการไทย เป็นระบบที่จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่ามีการเอารัดเอาเปรียบคนที่ไม่รู้เรื่องกฎหมายและระเบียบแบบแผน โดยเฉพาะบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงเท่าไรก็ยอมใช้อำนาจมากขึ้นเท่านั้น อีกทั้งฉวยโอกาสในการฉ้อราษฎร์บังหลวงมากขึ้นด้วย จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ข้าราชการไทยจำนวนมากพยายามหาทางเพื่อให้ตนเองได้อยู่ในตำแหน่งที่ใหญ่โต เพื่อจะได้กอบโกยผลประโยชน์จากผู้ค้อยโอกาสอีกมากมาย

ในเรื่อง รถเหลือง จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่าผู้มีอำนาจในระบบราชการไทยมักใช้อำนาจเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ต่อตนเอง ยอมแม้กระทั่งอยู่ได้อำนาจเหล่าอิทธิพลให้กระทำความผิดกฎหมายและร่วมมือกันประกอบมิชฉาชีพข่มขู่ราษฎร ดังข้อความว่า

... tactics บอมน้อมรู้จักนายเอิบดี ด้วยท่าทางของนายเหมืองผู้มีอำนาจบุคคลผู้เป็นเจ้าของสวนยางมากมาย เป็นกำนันทรงอิทธิพลด้านร้าย บริษัทญี่ปุ่นเอามาไว้เพื่อประโยชน์ต่อการทำเหมืองแร่ในเขตที่เขาเป็นเจ้าของ เขายังรวยและยังเพิ่มพูนอำนาจยิ่งขึ้น เขามีความตายให้คน เพียงเขาปรารถนาจะให้มันเป็นไป...

(รถเหลือง. 2524 : 175)

ในเรื่อง เรือยวน จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ต่ออาชีพตำรวจว่า ตำรวจบางคนมีพฤติกรรมเลวร้าย ใช้อำนาจหน้าที่กดขี่ข่มเหงราษฎรซึ่งผู้เขียนเปรียบตำรวจกลุ่มนี้ว่าทำตนเช่นเดียวกับพวกผู้ร้ายที่ไปปล้นฆ่าเขาดังจเห็นได้จากบทสนทนาที่ว่า

... “พวกนั้นมันปล้นเรือยวน... ได้ทองกันไม่รู้คนละกี่แท่ง สร้อยทองเครื่องเพชร แหวน กำไล ดังเกบางคนเอาสาวยวนขึ้นข่มขืนบนเรือ เชือดคอทิ้งน้ำกันสนุก” ถูกสาวเล่าด้วยสายตาวาวโรจน์

“ระยำที่สุด เอาแค่ของก็พอแล้ว ปล่อยมันไปนี่กว่าสงสารมันเลวพอ ๆ กับตำรวจที่หัวโท” แกนนี่ถึงตำรวจอำเภอหัวโทที่ข่มขืนยวนจนเป็นข่าวฉาวโฉถึงองค์การกาชาดสากลเมื่อไม่นานมานี้

“เดี๋ยวนี้พวกเรืออวนไม่เป็นอันหาปลากันแล้ว มันมองหาแต่เรืออวน
สลักกลางทะเลขุมยิ่งกว่าขุมมันปล้นฆ่าข่มขืน จมเรือ มันว่าพวกนี้ไม่นำให้ขึ้น
ที่บ้านเรา พวกคอมฯ ทั้งนั้น มันคำดำรงจ้ำราชการบางคนทีปีตดानी สงขลา
ที่บางทองอวนเพื่อแลกกับการขึ้นฝั่ง” ลูกสาวมองหน้าพ่อ...

(เรืออวน. 2524 : 63 - 64)

4.2 นักการเมือง

นักการเมือง เป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองโดยตรงเป็นตัวแทนของ
ประชาชนในการเข้าไปบริหารประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน แต่
จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่านักการเมืองเป็นบุคคลที่มักจะอาศัยตำแหน่งทางการเมือง
กอบโกยผลประโยชน์จากประชาชน เพื่อความก้าวหน้าทางฐานะของตนเองและพวกพ้อง
เช่นเดียวกับคำกล่าวของประยัด หงษ์ทองคำ (2539 : 17) ให้ความหมายของนักการเมือง
และพฤติกรรมของนักการเมืองว่า

... นักการเมืองโดยทั่วไปเป็นบุคคลที่มุ่งจะดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพียง
เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้องทุกรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความเสียหาย
หรือความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นแก่สังคม ประเทศชาติ และประชาชนโดยทั่วไป
เพราะนักการเมืองประเภทนี้มักจะคำนึงถึงแต่การให้ได้มาซึ่งชัยชนะในการเลือกตั้ง
ครั้งต่อไป ไม่ว่าจะโดยวิธีใด ถูกหรือผิด ดังนั้นในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจึงต้อง
มีการใช้ทรัพยากรทุกรูปแบบอย่างมากมาย นักการเมืองดังกล่าวจึงใช้อำนาจและ
โอกาสทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาทรัพยากรอันจะใช้
ประโยชน์ทางการเมืองคือการได้ชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งหน้า...

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับ
อาชีพนักการเมืองในทำนองเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากเรื่องสั้นต่อไปนี้

เรื่อง ควายนม จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า นักการเมืองมักใช้อำนาจทางการเมืองกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ใช้อิทธิพลและฐานอำนาจเข้าทำกิจการค้าและธุรกิจต่าง ๆ เพื่อได้เข้าไปสู่ความเป็นมหาเศรษฐีและมีอำนาจมากยิ่งขึ้น โดยนำเสนอทัศนะดังกล่าวผ่านตัวละคร “ประจิม - ราณี” เป็นคนท้องถิ่นที่มองภาพลักษณะของนักการเมืองระดับท้องถิ่นอย่าง “ระจิต นนทเพชร” ที่ตนรู้จักว่ากำลังจะประพาศติคนเช่นเดียวกับนักการเมืองทั่ว ๆ ไป กล่าวคือสมัครเข้าเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อหวังใช้อำนาจหน้าที่ทางการเมืองในการประกอบธุรกิจต่าง ๆ และคนที่เข้ามาสมัครแต่ละคนนั้นเป็นนักธุรกิจอยู่แล้วก็มีมากมาย เพราะฉะนั้นโอกาสทางการเมืองจึงมีน้อยมากสำหรับคนที่ไม่มีฐานะทางการเงินและไม่ได้ทำธุรกิจการค้าที่มั่นคง ดังข้อความว่า

...และเมื่อการเมืองระดับท้องถิ่นเคลื่อนไหวตัวของมันเอง ตามการเมืองในส่วนกลาง นักการเมืองที่มีหัวใจสำหรับคนส่วนใหญ่ ต้องหลีกเลี่ยงให้นักการเมืองที่ทำการธุรกิจไว้ในมือ

ประจิม ราณี ย่อมรู้ดี....ประเทศไทยนั้นเล็กนิดเดียว แกจึงเห็นประธานธนาคาร เจ้าของโรงงานทอผ้า พ่อค้า เข้ามายึดอำนาจบริหารประเทศ กระแสนของระจิต นนทเพชร นั้นทันสมัยนัก แกสำรวจหน้าตั้งแต่เบอร์แรกจนถึงเบอร์สุดท้าย นั่นทนายความใหญ่ นี่เจ้าของเหมืองแร่และคนสุดท้ายเป็นเจ้าของบริษัทก่อสร้าง...

(ควายนม. 2524 : 114)

เรื่อง วันสำคัญ กล่าวถึงนักการเมืองระดับนายกรัฐมนตรีนที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะโดยแฝงน้ำเสียงของความรู้สึกที่ไม่น่าไว้วางใจและไม่ควรหวังพึ่งพา โดยเสนอผ่านเรื่องราวในลักษณะประชดประชันว่า นายกรัฐมนตรีเป็นบุคคลที่ใครจะต้องไม่ได้ นายกรัฐมนตรีเป็นบุคคลที่ไม่เคยทำผิดประชาชนไม่ควรจะต่อว่าหรือแม้แต่คิดว่าไม่ดีก็ไม่ได้ ดังบทสนทนาที่ว่า

... น้ำเสียงห้าว ๆ ตอบ “แกก็เหมือนคนอื่นที่คิดว่านายกรัฐมนตรีต้องมีหน้าที่ดูแลประชาชนให้มีกินมีใช้ ให้สมบูรณ์พูนสุขทั่วหน้ากัน”

อีกเสียงหนึ่งสอดรับทันท่วงที “คิดผิดทั้งสิ้น พวกเราล้วนคิดผิดทั้งสิ้นเราไม่ควรไปกล่าวโทษท่าน”

“จนท่านกินไม่ได้นอนไม่หลับ”

“ท่านมีความทุกข์ใจ”

“วันนี้จึงเป็นวันที่ประชาชนทั้งประเทศร่วมใจกันเดินไปขอมา

นายกรัฐมนตรี เมืองหลวงที่ท่านเฝ้า ต่างจังหวัดที่หน้าศาลากลางจังหวัดทุก
จังหวัด”

“ไม่เคยเลย” มนุษย์พูด

“โกหก”

“ไม่เคยเลย”

“แกโกหก เป็นไปได้อย่างไรที่แกไม่หวังพึ่งนายกฯ โอกาสเดียวของแก
จริง ๆ หรือแกจะปล่อยให้บาปติดตัว วันเดียวเท่านั้นที่ท่านยอมชกโทษให้
วันเดียว” ...

(วันสำคัญ. 2535 : 25)

จำลอง ฟังชลจิตร มีทัศนะว่า อาชีพนักการเมืองควรใช้บทบาทหน้าที่ของตนเองไป
ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ มากกว่าที่จะอาศัยอำนาจหน้าที่ที่ตนมี มาใช้ใน
การกดขี่ข่มเหงราษฎรหรือเพื่อใช้กอบโกยผลประโยชน์ในการสร้างฐานะและฐานอำนาจใน
ทางการเมืองโดยไม่มีที่สิ้นสุด เพราะนักการเมืองเป็นบุคคลที่ประชาชนควรจะได้รับความรู้
วางใจเพื่อช่วยในการบริหารประเทศให้เจริญก้าวหน้า

4.3 โสเภณี

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่า ปัญหาโสเภณีเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิด
ความเสื่อมโทรมแก่สังคมอีกประการหนึ่ง และสาเหตุสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงทั่วไป
หันมาประกอบอาชีพนี้เพราะ มีผลกระทบมาจากสภาพของสังคมที่มีรายได้ต่ำยากจนและขาด
ความรู้ นอกจากนั้นยังมี ความเกียจคร้าน รักความสบาย กลัวความลำบากและคิดว่างาน
อาชีพโสเภณีเป็นงานที่สบายไม่ต้องลำบากเหมือนกรรมกรแบกหาม

จำลอง ฟังชลจิตร จึงได้สะท้อนทั้งสาเหตุของการเป็นโสเภณี ดังต่อไปนี้

4.3.1 ความยากจน

4.3.2 สภาวะความกดดันจากสถานการณ์ต่าง ๆ

4.3.3 ค่านิยมรักความสะดวกสบาย

4.3.1 ความยากจน

โสภณีย์ หลายคนที่ยังตกอยู่ในภาวะจำยอมต่ออาชีพนี้ เพราะมีผลมาจากความยากจน จึงจำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดและมีความเป็นอยู่ในชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ต้องประสบกับความอดอยาก ดังนั้นอาชีพโสภณีย์จึงเป็นทางออกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิตมีความสุขสบายยิ่งขึ้น จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ผลักดันให้หญิงสาวทั้งที่เป็นโสคและมีครอบครัวแล้ว ต้องตัดสินใจประกอบอาชีพโสภณีย์ เพื่อหาเลี้ยงชีพและครอบครัว

นวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพโสภณีย์ โดยกำหนดให้ตัวละครใช้ชีวิตอยู่ในแควของโสภณีย์และมีสภาพครอบครัวที่ขัดสนจนแทบจะไม่มีกินในบางมื้อ ทำให้ตัวละครต้องหันไปประกอบอาชีพโสภณีย์ คิดเพียงเพื่อความอยู่รอดของตนเท่านั้น “กำไล” เป็นตัวละครที่ต้องตกอยู่ในภาวะบีบคั้นหลายประการจนต้องหันเหชีวิตมาเป็นโสภณีย์ชั้นต่ำ ไร้ค่าในสายตาของคนทั่วไป จากตัวอย่างต่อไปนี้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ “กำไล” จำต้องหันไปประกอบอาชีพโสภณีย์ด้วยความสมัครใจ ผ่านบทสนทนาว่า

...กำไลกำคำตัวที่ได้มา มันเป็นของหล่อนจริง ๆ นะหรือ ทำไมง่ายขาย
อย่างนี้ แควลูกขึ้นมาแต่งตัว

“นอนกับเขาเต็มคืน ให้เท่าที่เขาต้องการ” แควผละไปจากห้องหลังจาก
ถ่ายทอดบทเรียนอย่างกระชับ กำไลเดินตามไปนอกประตู

“พี่แคว”

“กลับเข้าไป” แควผลักให้หล่อนกลับเข้าห้อง
กะหรีใหม่ขึ้นตัวสั้นอยู่ปลายเตียง เขาเดินมาดึงมือ

“ขออาบน้ำก่อน” หล่อนพูดเกรง ๆ

“เอาซิจ๊ะ”

กำไลเดินเข้าห้องน้ำ หล่อนมองดูสารรูปในกระจก คลื่นไส้เพราะ
ความหิว ไม่มีอะไรผ่านลำคอลงสู่กระเพาะเกือบยี่สิบสี่ชั่วโมงแล้ว หล่อนหมุน
ก๊อกน้ำในอ่างล้างหน้ารับน้ำใส่ฝ่ามือดื่มเข้าไปแก้หิว หล่อนอยากสำรอกชีวิต
เก่า ๆ ออกมาให้หมดตั้งแต่คืนนี้

พอออกจากห้องน้ำ เขามาคว้ามือหล่อน กลืนแปลก รสสัมผัสแปลก

หล่อนแบ่งรับแบ่งสู้แล้วกลับไปคิดเรื่องพรุ่งนี้จะอึด มะรินนี่จะมีเสื้อผ้านุ่ง
ต่อไปคงไม่มีใครมาคบดี...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 140 – 141)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพโสเภณีว่า ความอดอยากและ
ความลำบากก็เป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้หญิงบางคนตัดสินใจมาประกอบอาชีพโสเภณี ซึ่งไม่ต้อง
ใช้เงินลงทุนเช่นอาชีพอื่นสามารถบรรเทาความอดอยากไปได้ในขณะหนึ่ง “กำไล” เป็น
ตัวละครที่เป็นโสเภณีด้วยสภาพความจนยากบีบบังคับให้ชีวิตหันเหไปเป็นโสเภณี โดยไม่ได้
คิดหวังมาก่อนและเป็นไปเพราะความเต็มใจ ความยากลำบาก ความอดอยากและความไม่
มั่นคงของสถาบันครอบครัวที่มีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงประกอบอาชีพโสเภณี จากข้อความที่
โปรยราฟถึงสาเหตุที่กำไลเมียของคนต้องประกอบอาชีพโสเภณีก็เพราะความไม่มั่นคงและ
ความอดอยากในครอบครัวบีบบังคับว่า

...ที่แถมมาไว้ว่าตัวเองจะไม่ผิด อย่างน้อยก็มีส่วนผลักดันให้หล่อนเป็น
เช่นนี้อยู่บ้าง เขาไม่เคยเอาใจใส่ ไม่เคยให้หล่อนอึดหน้าสำราญ ปลอ่ยให้เลี้ยง
ลูกตามยถากรรม ตัวเองเล่นไพ่ กินเหล้า สนุกสนานกับเพื่อนพ้อง ได้เงินมือ
ซ้ายออกมือขวา

มีงเสียอีกที่รักลูกกว่ากู... โปรยนึก ที่แท้ตัวเองจีบလာมาตลอด
จีบลาจะรับผิดชอบครอบครัว เพราะเขาเป็นสามล้อแท้ ๆ เขาจึงไม่เคยมั่นใจ
กับชีวิต มันอ่อนแอเน่ เอียงไปเอียงมา เหน็ดเหนื่อยที่สุด...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 143)

แม้แต่โสเภณีทั่วไป ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร กำหนดบทบาทให้เป็นตัวละครที่
แวดล้อมตัวละครเอกอย่าง “กำไล” ก็มีสาเหตุของการประกอบอาชีพโสเภณีที่มาจาก
ความอดอยากเช่นกัน ซึ่งเห็นได้ในข้อความว่า

...โปรยนึกถึงเมื่อหลายวันก่อน พรไปหาที่บ้าน เขาไม่อยู่ แต่พรส่งกำไล
เอาไว้ ถ้าหากเขากลับเข้าบ้านหล่อนต้องการพูดคุยธุระกับเขา หล่อนเฝ้าถามทุกวัน
มีบ้างไหม ๆ เขาสำเหนียว หล่อนกำชับหนักแน่น อย่างไรก็ตามเสีย ถ้ามีทาง
ช่วยเหลือบ้าง บ้างก็อย่าวางเฉย เขาเข้าใจความเป็นอยู่ของเด็กสาวตามคนที่

บ้านของหล่อน พวกเธอค่อนข้างอดคัดัดสัน ทางบ้านลำบาก กระเสือกกระสน
เพราะรักดีกัน เขาเห็นแก่อนาคตของพวกเธอถึงจะบาปกรรมก็คิดช่วยกันไป
เหมือนนางชีปล่อยปลาแห้งลงน้ำ มันเลือกหนทางที่ดีกว่านี้ไม่ได้
(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 74)

จำลอง ฟังชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า อาชีพโสเภณีเป็นอาชีพที่เกิดจากผู้หญิงที่ประสบกับ
ปัญหาจากจนแค้น จนเป็นหนทางนำไปสู่การหาทางออกในรูปแบบต่าง ๆ และบางครั้ง
อาจจะเป็นเพราะภาวะจำยอม หรือถูกบีบบังคับ กดขี่ข่มเหงจากผู้ชาย เหล่านี้เป็นต้น
เพราะเธอเห็นว่าไม่มีทางออกใดที่ดีไปกว่านี้

ผู้ให้กำเนิด เรื่องสั้นในชุด “ผ้าทอลายหางกระรอก” จำลอง ฟังชลจิตร ยังได้
แสดงทัศนคติต่อความจำเป็นของการเป็นโสเภณี ที่เกิดจากความอดอยากอีกด้วย โดยชี้ให้เห็น
ว่า โสเภณีนั่นไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นสาวโสศ เมื่อมีความจำเป็นมาก ๆ ก็ต้องดิ้นรนเพื่อความ
อยู่รอดจนต้องประกอบอาชีพบริการทางเพศดังกล่าวก็ยอม ดังบทสนทนาที่ว่า

...“ผมสิ้นอารมณ์สนุก เมื่อน้ำนมจากสองเต้าของเธอพุ่งออกมารวน้ำพุ
ผมบีบมันเบา ๆ พอคลายมือออก สายน้ำสีขาวบริสุทธิ์ค่อย ๆ ลดลงราวมือจน
เหนียว ผมปล่อยให้น้ำนมไหลอาบเนินแม่ทั้งสองข้าง เธอเบี่ยงกายเมื่อผมรื้อ
ร่าง”

“คุณ... กลับบ้านเถอะ” ผมบอกพร้อมทั้งยื่นเงินให้เธอ
“นี่เงิน ผมให้คุณ หากมั่นใจ คืนพรุ่งนี้คุณมาอีกที แต่อย่าให้ดิ้นนัก
ผมหาตำแหน่งให้คุณโดยไม่คิดค่าแรงสักคน คืนนี้กลับไปก่อน”

ผมออกคำสั่ง เสียคายน้ำนมहरदที่นอนก่อนเดินออกมาจากห้อง
(ผู้ให้กำเนิด. 2539 : 77)

การที่บุคคลต้องตกอยู่ในฐานะทางสังคมต่ำ ทำให้ขาดความมั่นใจในตนเอง มี
ความรู้สึกขาดความมั่นคงในชีวิตเพราะคนไม่มีอำนาจในการต่อรองใด ๆ กับสังคมที่ตนอาศัย
อยู่ การขาดหลักประกันต่าง ๆ ของสังคมนี้เองที่ทำให้เบื้อหน้ายต่อการทำงาน เบื้อหน้ายต่อ
ชีวิต อาชีพโสเภณีจึงเป็นทางออกอีกวิธีหนึ่งที่แก้ไขความเบื้อหน้ายต่อชีวิตเฉพาะหน้าเพื่อ

ความอยู่รอด เพราะอย่างไรก็ตามอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ กับสังคมอยู่แล้ว และเป็นอาชีพที่หาความมั่นคงในชีวิตไม่ได้ แต่ก็ช่วยบรรเทาความอดอยากได้ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น

4.3.2 สถานะความกดดันจากสถานการณ์ต่าง ๆ

การสูญเสียอิสรภาพที่เกิดจากภาวะทางการเมืองทำให้มนุษย์ต้องประสบกับความลำบากและเจ็บปวดทรมาน ต้องการทางออกโดยการขายความสาวเพื่อปรนเปรอบุคคลต่าง ๆ ที่มีอำนาจ ให้มีชีวิตอยู่ยืนยาวอีกต่อไปจะได้คิดการใหญ่เพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติบ้านเมืองในอนาคตต่อไป ดังจะเห็นได้จากเรื่องสั้นดังต่อไปนี้

เรื่อง บนเส้นทางไปสู่เสรีภาพ ของทิม ธิ บินห์ ในเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่จำลอง ฟังชดจิตร ชี้ให้เห็นว่า ในบางครั้งการสูญเสียเสรีภาพและถูกกดขี่ข่มเหงให้เกิดความยากลำบากและเจ็บปวดทรมาน การหาทางออกเพื่อเอาตัวรอดทำให้ต้องคืนชน แม้ว่าการกระทำนั้นจะไม่ใช่ที่ยอมรับของสังคม หรือสูญเสียความบริสุทธิ์ก็ต้องทำจากเหตุผลข้อนี้ จำลอง ฟังชดจิตร ได้สมมุติบทบาทตัวละครของ “หญิงสาว” ที่ถูกกักกันภายในค่ายผู้อพยพ พยายามหาทางออกเพื่อให้หลุดพ้นจากการทรมาน “หญิงสาว” จึงต้องยอมขายความสาวเพื่อแลกกับอิสรภาพดังกล่าว ดังข้อความว่า

...แต่เวลานี้หล่อหน้าเหลือเพียงตัวคนเดียว มีความเป็นผู้หญิงอย่างเดียว ที่พอจะนับเอาเป็นทรัพย์สินได้ หล่อนจึงต้องขายมันเพื่อปิดปากความยากลำบากในค่าย และแผ้วสร้างแนวทางไปสู่เสรีภาพด้วยทรัพย์สินสุดท้ายนี้ด้วย...

(บนเส้นทางไปสู่เสรีภาพ ของ ทิม ธิ บินห์. 2524 : 87)

4.3.3 ค่านิยมรักความสะอาดกสบาย

ในสถานะเศรษฐกิจที่ซบเซา เป็นธรรมดาที่คนส่วนใหญ่ยอมหาทางออกเพื่อความอยู่รอด และทางใดก็ตามที่เป็นหนทางหาเงินได้โดยไม่ยากลำบากนัก บุคคลเหล่านั้นก็ย่อมที่จะเลือกเป็นทางหาเลี้ยงชีพ มีผู้หญิงหลายคนโดยเฉพาะเป็นบุคคลที่ด้อยการศึกษาเห็นว่าอาชีพโสเภณีเป็นอาชีพหนึ่งที่มีรายได้ดี สามารถใช้ชีวิตอยู่อย่างฟุ่มเฟือยและมี

ความสุข แม้ว่าจะเป็นอาชีพชั้นต่ำ จำลอง ผังชลจิตร ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่สืบเนื่องมาจาก ความยากจนและความลำบากหรือความกดดันจากสถานะแวดล้อมและบุคคลต่าง ๆ แล้ว และมีอีกสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่อาชีพโสเภณี คือค่านิยมของผู้หญิงที่รักความสะดวกสบายโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีและความทะนุถนอมที่ถูกต้องหมีนจากบุคคลรอบข้าง ดังจะให้เห็นจากเรื่อง หลังเที่ยงคืน ความว่า

...“กำไล ผัวมีงมาหรือยัง” เสียงเรียกจากข้างหลังปลุกให้ตื่นจากความคิด ที่เคลิกลกลับไป กำไลหันไปทางคันเสียง ผู้หญิงรูปร่างไม่อ้วนไม่ผอม ผิวขาว สะอาด อาชुरาว ๆ กับแฉ่วขึ้นเกาะขอบประตู

“ยังเลย พี่พร”

“ถ้ามันมา” พรสั่งกำไล “บอกมันว่าพรุ่งนี้มีธุระ”

“ค่ะ”

พรกลับห้องที่ติดกับห้องของแฉ่ว กำไลมองตามหลัง หล่อนคิด เป็น คนพวกนี้ก็คือช่าง ไม่ต้องมีปัญหาเรื่องลูกเรื่องผัว เงินทองก็จับจ่ายฟุ่มเฟือย แต่งเนื้อแต่งตัวก็สวยงาม มีเสื้อผ้าดี ๆ สวมใส่เสมอ ๆ ...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 57)

และจากบทบรรยายว่า

...กำไลเพเลิพลินอยู่กับห้องของแฉ่ว หล่อนฝันอยากมีห้องแบบนี้บ้าง แม้ว่าจะเป็นเรื่องยากยิ่งกว่าฝันทั้งให้เป็นจริง แต่ก็ยังออกเรื่อแรงฝัน ผู้เข็น สีทองอ่อนเปิดที่ไรโอคว้าง ไขโกสัสมพวงวางอยู่ในหลุมครบทุกหลุม ผลไม้พวก ส้ม องุ่น ถั่วขหอม จะหยิบเคี้ยวกินเมื่อไหร่ก็ได้ เนื้อหมูแช่ในช่องแข็ง ผักสดเขียวขมอยู่ชั้นล่าง หล่อนพร้อมที่จะทำกับข้าวง่าย ๆ ทันที ...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 78)

“กำไล” เป็นตัวละครที่ จำลอง ผังชลจิตร กำหนดให้ประกอบอาชีพโสเภณีโดย สาเหตุจากความยากจนเป็นบ่อเกิดให้ต้องดิ้นรนหาทางออก “กำไล” มองเห็นความสะดวก สบาย ความฟุ้งเฟ้อของบรรดาโสเภณีที่ตนเองใกล้ชิดจนทำให้เห็นผิดเป็นชอบ คิดว่าอาชีพ โสเภณีเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีมีความเป็นอยู่ที่ดีไม่ขัดสน

นอกจากนั้นจำลอง ฝั่งชลจิตร ยังแสดงทัศนะเรื่องผลดีของอาชีพโสเภณีที่มีต่อชาติบ้านเมืองว่า อาชีพโสเภณีไม่ได้เป็นตัวสร้างปัญหาเพียงอย่างเดียว แต่หากกลับเห็นว่า เป็นแหล่งบำบัดความต้องการทางเพศเพื่อไม่ให้เกิดอารมณ์ฟุ้งซ่านแล้วหันไปประพฤติปฏิบัติในลักษณะข่มขืนกระทำชำเรา จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม นับเป็นการสร้างปัญหาเพิ่มขึ้นอีกเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาครอบครัว ปัญหาวัยรุ่นเป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของผู้หญิงที่ประสบกับปัญหาหาเงินเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และแก้ปัญหาความอดอยากไปได้ชั่วคราว ผลดีของโสเภณีที่มีต่อสังคมมีปรากฏในเรื่อง หลังเที่ยงคืน ดังบทสนทนาว่า

...“กำไลจ๊ะ พี่แตัวจบปอสีก็จริง ความรู้ไม่ประสีประสาหรอกแต่เรื่องแถวคันชา ถ้ามมาเถอะ พอพูดได้” แตัวเหมือนบ้ายู
 “พี่ชำนาญนี้” กำไลได้ที เพราะหมั่นใล้อยู่เหมือนกัน
 “อ้อ...แม่ชยะ” คิคกันบุหรืหวือทางประตู แทนที่จะขยี้ลงบนจานเขี่ย
 ไกลตัว “ฟาคมันมานับพันแล้ว พวกแบกดาว แบกมงกุฎ ถ้าๆ ก็พวกแบก
 ข้าวสาร อิ่มแล้ว บ้านเมืองก็เคยช่วยมาแล้ว”
 กำไลอยากกระเปิดหัวเราะออกมาให้ลั่นห้อง ถ้าไม่เกรงอกเกรงใจพี่แตัว
 เคยดี ตัวเองไม่ค่อยรู้อะไรนัก ถ้าคนอย่างแตัวบอกว่าเคยช่วยชาติบ้านเมือง
 จะเป็นไปได้อย่างไรกัน มากไป เห็นวังหนิตำรวจอยู่โทองๆ
 “ช่วยชาติ” กำไลกลางแคลง
 “แน่นอน”
 “น้องไม่เข้าใจ”
 “.....”
 “น้องไม่เชื่อ...เรื่องที่พี่ช่วยชาติบ้านเมืองเท่านั้นเอง”
 “ไอ้พวกกลัคนั่นละ ถ้าไม่มีอิเกะหรืออย่างพี่ ก็คงไปลงที่ถูกเมียใคร
 เข้าข้างหรอก”...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 82)

จำลอง ฝั่งชลจิตร บอกผ่านตัวละคร “แตัว” ซึ่งเป็นโสเภณีที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง เพราะได้มีโอกาสช่วยชาติบ้านเมืองกับเขาบ้างเหมือนกัน โดยชี้ให้เห็นว่า ถ้าไม่มี

โสภณอย่างเธอเพื่อช่วยปลดปล่อยความต้องการทางเพศของผู้ชายแทบทุกอาชีพ
ทุกสถานภาพแล้ว ชาติด้านเมืองก็จะประสบปัญหาตามมาอีกหลายประการ

จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะต่ออาชีพโสภณว่าเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข เพราะ
หญิงโสภณเลือกอาชีพนี้เพราะรักความสะดวกสบาย และมีปัญหามาจากความยากจน ถึงแม้
ว่ารัฐหรือทางราชการจะมีกฎหมายห้ามค้าประเวณี แต่รัฐไม่ได้แก้ไขปัญหาคความยากจนแก่
ประชาชนเลย ทั้งยังไม่ได้มีการปราบปรามอย่างจริงจัง ดังนั้นปัญหาโสภณจึงคงมีอยู่ตลอด
ไป นอกจากนี้ยังพบว่าโสภณเหล่านี้มีผู้ใช้ที่มีความสุขนัก แม้พวกหล่อนจะหาเงินได้สะดวก
สบายแต่ก็เป็นเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ถ้าหากมีโรคภัยคุกคามหรือสังขารร่วงโรยแล้วก็
จะทำให้พวกเธอได้รับความลำบากมากยิ่งขึ้น ผู้หญิงเหล่านี้มักจะถูกสังคมปฏิเสธและ
ตราหน้าว่าเป็นผู้ทำให้สังคมไทยเสื่อมเสียชื่อเสียง ทั้งยังไม่มีใครคิดอยากจะนำผู้หญิง
เหล่านี้มาเป็นภรรยาที่ออกหน้าออกตา หรือเป็นแม่ของลูกคน ชายที่ยุ่งเกี่ยวกับเธอมักจะหวัง
เพียงบำบัดความใคร่เท่านั้น ปัญหาโสภณนี้รัฐพึงจะหาทางแก้ไขด้วยการให้ความรู้ ฝึก
อาชีพสุจริตแก่หญิงเหล่านี้เพื่อจะได้เลิกอาชีพโสภณ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ
อันจะทำให้ประเทศชาติมีการพัฒนาที่ดีได้

4.4 คำขาย

อาชีพคำขาย เป็นอาชีพที่มีบทบาทมากในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งเปิด
โอกาสให้มีการแข่งขันกันในการผลิตและการขาย ดังนั้นรูปแบบของการค้าในยุคนี้ก็
ออกมาในลักษณะที่มีใครขายสาวได้สาวเอา ใครมีวิธีการใดก็จะหยิบยกออกมา เพื่อใช้
ต่อสู้กันในการชิงธุรกิจ จนไม่คำนึงถึงคุณภาพสินค้า และมีแต่ปริมาณ ซึ่งผลเสียดังกล่าวก็ตก
อยู่ที่ผู้บริโภค “อาชีพคำขาย” จึงเป็นอาชีพที่มักจะกอบโกยผลประโยชน์จากประชาชนเป็น
ส่วนใหญ่

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อ “อาชีพคำขาย” ว่าเป็นอาชีพที่มักฉวย
โอกาสกับผู้บริโภค ผู้บริโภคส่วนใหญ่เสียเปรียบเพราะได้รับสินค้าไม่ได้มาตรฐาน และมี
คุณภาพต่ำ

เรื่อง คนขี้เมา จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ว่าอาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่เปิดโอกาสให้เขาเปรียบราชนครโดยเฉพาะคนจน ซึ่งการกระทำดังกล่าวทางราชการหรือผู้มีอำนาจปราบปรามไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง จากบทสนทนาว่า

... ผู้หญิงผมยุ่งเปรยถึงราคาของอย่างไม่สบอารมณ์

“ปลาหมึกโลละดั่งบาทห้าสิบ”

อีกคนรับ “ศุกร์ก่อนบาทเดียวเอง”

“ปลาทุก็ดั่งสองบาท”

“น้ำปลาหมึกนี่ก็ขอละหก... ขึ้นอีกแล้ว”

คนที่นั่งหลังคนขับแหงนขึ้น “ทีพูลูเราก่าละเจ็ดสิบห้าดั่งค์”...

(คนขี้เมา. 2535 : 18)

จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่า อย่างไรก็ตามผู้บริโภคมองเสียเปรียบพ่อค้าแม่ค้าอยู่ทั่วไป เพราะถ้าสินค้าขึ้นราคา คนขายก็ต้องมาขึ้นราคากับคนซื้อแน่นอน แต่สำหรับชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรเพาะปลูกพืชผลของตนเองจะถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางอีกทอดหนึ่ง นั่นก็หมายความว่า อาชีพค้าขายจำเป็นต้องทำทุกวิถีทางเพื่อเพิ่มผลกำไรให้กับตนเอง

ในเรื่อง ข้าวเพื่อสุขภาพ จากเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่า บรรดาพ่อค่านายทุนมักจะหาวิถีทางเพื่อจะให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าของตนโดยวิธีการโฆษณาสินค้าอย่างไม่คำนึงถึงคุณภาพ ต้องการเพียงเพื่อให้ผู้บริโภคหลงเชื่อและหันมาซื้อสินค้าของตนเท่านั้น ซึ่งในคำพูดของตัวละครได้บรรยายถึงความชาญฉลาดของพ่อค่านายทุนที่หาวิธีการโฆษณาสินค้าหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้บริโภคหลงเชื่อและซื้อสินค้าโดยปราศจากการไตร่ตรอง ผู้บริโภคกำลังจะตกเป็นเหยื่อของพ่อค่านายทุนดังกล่าว ดังคำกล่าวของตัวละครที่ว่า

... “จริงๆ นะครับ บ้านเมืองของเรานี้ ไม่มีใครฉลาดเฉลียวเกินไปกว่า

นักโฆษณาอีกแล้ว ไม่มีคนอย่างพวกเขา คนอย่างพวกเราคงมโห่งไปตลอดชาติ

พวกเขาทำให้เราตาสว่างขึ้นอีกโหล พวกเขารู้ทิศทางบริโภคอันถูกต้องแก่เรา

คุณก็เคยเดินตามทางที่เขาชี้ สมมุติว่าคุณจะซื้อยาสิฟีนล็กตลอด คุณต้องนึก

ก่อนแล้วว่าต้องการซื้อห้อยไหน กำจัดกลิ่นปาก กำจัดพลัก ลมหายใจสดชื่นหรือ ฟันขาวสะอาดเป็นเงางาม แล้วคุณต้องนึกถึงสุขภาพปากและฟันของคนใน ครอบครัวทุกคน คุณพ่อปากเหม็น คุณแม่มีพลัก ลูกชายคนโตหายใจไม่สะดวก ลูกสาวคนเล็กฟันเหลือง แล้วคุณก็เลือกซื้อมาทีเดียวยี่ห้อยี่ห้อ เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้องกับปากและฟันของแต่ละคน”...

(ข้าวเพื่อสุขภาพ. 2535 :30 - 31)

ในนวนิยาย หลังเที่ยงคืน มีตอนหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะที่มีต่อ อาชีพพ่อค้าว่า เป็นนักฉวยโอกาสและมีพฤติกรรมบางอย่างที่หวังเพื่อผลประโยชน์ของคน อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงสุขอนามัยผู้บริโภค ซึ่งเสนอผ่านตัวละคร “ไอ้ฮั่ว” ที่ประกอบ อาชีพพ่อค้าโดยปราศคุณธรรม ดังบทสนทนาว่า

...“ลองนี่นิคสิ” ชายหนุ่มใช้ตะเกียบชี้พะแนงหมู

“ขอบคุณครับ”

“ไม่ต้องเกรงใจนะ” หล่อนยิ้ม

“ครับ” โปรยปรายสายตาไปทางหล่อน สองคนสบตากันแล้วชวน กันมองเนื้อไก่ที่นอนคลุกขิงซอยอยู่ในจาน เนื้อไก่ไสรวลกับกลิ่นขิง ความลับของความไสรวลจะกระเด็นได้ถ้าหลุดจากปลายตะเกียบ อยู่ที่ หลังจากเนื้อไก่ผ่านการบุคเนามาจากคืนก่อน ๆ แทนที่จะทิ้งลงถังข้าวหมู ไอ้ฮั่วนำเนื้อไก่ไปล้างน้ำสารส้มแล้วเอากลับมาปรุงใหม่ คนกลางคืน อย่างเขาหรือหล่อนไม่เคยจะให้ปวดท้อง...

(หลังเที่ยงคืน. 25337 : 30 - 31)

ในเรื่อง ขนานน้อยกลางทุ่งนา อีกตอนหนึ่งที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะต่อ อาชีพพ่อค้าว่า เป็นบุคคลที่ชอบเอาเปรียบ แม้ในบางครั้งตนเป็นฝ่ายซื้อสินค้าก็ยังเอาเปรียบ ผู้ขายที่เป็นคนจนซึ่งไม่มีอำนาจต่อรองเพราะไม่มีโอกาสที่จะนำสินค้าไปให้พ่อค้าอื่น ๆ จำเป็นต้องยอมขายของราคาถูก ดังบทสนทนาว่า

...“เอ๊ะ อีนี่...เดี๋ยวซิ มึงจะรีบจะไปไหน ตัวเล็กนี่ทั้งหมัดห้าสิบ ตัวใหญ่ ให้สิบห้า” แม้ค้าลูกชิ้นนับสตางค์ส่งให้

“บ้าพูดเป็นเล่น .. ปลาตัวใหญ่เท่าหัวเข่า มึงให้สิบห้าบาท กูเอากลับไป
กินดีกว่า ตัวใหญ่ต้องสามสิบ เร็ว .. กูจะไปส่งลูกที่โรงเรียนอีก”

“กูให้สิบก็แล้วกัน” แม่ค้าขึ้นราคาอีกห้าบาท

“ไม่” กลับล่าหน้า

“จันมีงูไปตลาดจ้ะ”

“เอาสิสิบห้าพอ กูจะไปแล้ว”

“ไม่แพงไป” แม่ค้าส่งสายตาให้กลับ นางรับไว้ไม่ปรีปาก...

(ขน่าน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 133)

4.4 ขอทาน

อาชีพขอทานเป็นอาชีพที่นับว่าต่ำที่สุดเพราะเป็นอาชีพที่สังคมรังเกียจ ต้องใช้
ความอดทน ต้องทำให้คนทั่วไปสงสารและเห็นใจเพื่อแลกกับเงินมาเลี้ยงชีพ จำลอง
ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

เรื่อง ความสุข จากเรื่องสั้นชุด “ฟ้าทอลายหางกระรอก” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้
แสดงทัศนะว่า คนที่ประกอบอาชีพขอทานส่วนใหญ่เป็นคนที่พิการและยากจน จึงเป็น
อาชีพหนึ่งของคนที่ทำรายได้ดี โดยเฉพาะในเมืองหลวงซึ่งหาได้ง่ายกว่าในชนบท มี
ขอทานหลายคนประสบความสำเร็จในอาชีพ ดังบทบรรยายว่า

...บนสะพานลอยหน้าศูนย์การค้าใหญ่กลางเมืองหลวง มีชายชาด้วนกับชาย
ตาบอดนั่งอยู่ใกล้ๆ กัน ชายชาด้วนซื้อประทีอง เขายังหนุ่มแน่นอาชูประมาณ
สามสิบ ขาวขาวของเขาด้วนถึงกลางขา พื้นเพเดิมอยู่จังหวัดชุมพร ก่อนหน้านั้น
เคยขอทานบนขบวนรถไฟ ความที่เขาของเขาด้วนเพียงขาเดียว เขาจึงเอาดีทางนี้
ไม่ได้ จึงเดินทางเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง อีกคนหนึ่งเป็นหนุ่มวัยเดียวกันชื่อคำพา
สองตาของเขาบอดสนิท รูปร่างผอมสูงหน้าเหลืองซีดเชียว หูกาง ดังหูยาน
บ้านเดิมอยู่ขอนแก่น หนทางทำมาหากินสำหรับคนตาบอดที่บ้านนอกอึดคัด
ขัดสนนัก จึงเดินทางสู่เมืองหลวง พร้อมกับเมียตาดีเมื่อห้าปีก่อน การขอทาน

ของเขาค่อนข้างประสบความสำเร็จเร็วทันใจ เขามีเงินกลับบ้านวันละเกือบ ๆ ร้อยบาททุกวัน ...

(ความสุข. 2539 : 109)

คนตาบอด เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะต่ออาชีพ ขอทานว่า เป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนเพียงแต่เรียกร้องความเห็นใจจากผู้ที่เดินผ่านไปมา โดยใช้ความสามารถที่มีอยู่ข้างเท่านั้น ขอทานจึงเป็นอาชีพที่ประกอบง่าย จากตัวอย่างว่า

...ชายตาบอดถือขันร้องเพลง เดินออกไปที่รถเมล์ซึ่งกำลังเร่งเครื่องคว้น
โหมงขึ้นขันเรี่ย ๆ หน้าต่างรถ คนโดยสารโยนเหรียญลงประปราย
“เฮ้ย...เร็ว ๆ หน่อยโว้ย” คนขับรถเมล์ตะโกนโครมพร้อมความเร่ง
ขอทาน

“เคี้ยวก่อนเช่ลูกพี่ อย่าใจร้อนนักซี ให้คนตาบอดทำมาหากินบ้าง
ไม่ได้หรือไง” ชายตาบอดสวนคำออกไป

ชายตาบอดเดินมทางกลับมาก็เมียของเขา

“ได้เท่าไร” เมียถาม

“ไม่รู้ คงหลายบาทเหมือนกัน ลองนับดูซี”

เมียของเขาจะมีมือลงในขัน

“ห้าบาทสองสลึงแค่นี้”

“เออ...ช่างมันเถอะ ไม่เห็นต้องลงทุนอะไร” ...

(คนตาบอด. 2524 : 19 - 20)

ในเรื่อง นิทานก่อน จากเรื่องสั้นชุด “สาระขัน” อีกเรื่องหนึ่งที่จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า ขอทานบางคนพอใจกับอาชีพขอทานเพราะคิดว่าตนเองไม่มี ความสามารถที่จะไปประกอบอาชีพอื่น และในเวลานี้อาชีพขอทานก็ช่วยให้ตนเองมีกินมีใช้ ดังบทสนทนาว่า

...“เกลอเฮ้ย เกลอลองดูหน้าคนเหล่านี้ซี ไม่มีใครสิ้นไรน้ำใจ ฉันอยู่ได้
เพราะคนเหล่านี้ คนละบาทสองบาททำให้ฉันอยู่รอดไปวัน ๆ ก็ได้แต่หวังว่ามัน
ต้องมีวันของเราบ้าง เมื่อยังพอมีทางจะมาเที่ยวคิดฆ่าตัวตายทำไมล่ะ ขอทาน

ต่อไปเถอะ”

“ใช่” ชายหนุ่มจากกรรณแก่น้ำมันสนุน

“ใช่ ขอทานต่อไป ไม่มีใครใจคำทอดทั้งคนด้วยกันหรอกค่ะ” สาวสวย
คนเดิมตอบซ้ำ

“นั่นสินะ” ตำรวจวัยกลางพุด “อย่าคิดมาตัวตายเลย ไม่มีใครรังเกียจ
หรอก ขอทานกินไปเถอะ เรามั่นไทยด้วยกัน น้า...ชีวิตยังพอมีหวัง ทำอะไรไม่
ได้ก็ขอทานไปพลางๆ”...

...“ทำไมไม่ทำงานอื่นล่ะ”

“ไม่มีทุน ถึงทำอย่างอื่นก็ไม่พอกิน ผู้ขอทานเขากินไม่ได้หรอกเกลือก
รู้สิน่า เข้าขึ้นมาก็ออกไปนั่ง ๆ ของ ๆ เพียงก็ได้แล้วสามสิบสี่สิบ”...

(นิทานก่อนนอน. 2536 : 22 - 24)

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ว่า อาชีพขอทานในเมืองไทยยังคงมีอยู่
เนื่องจากคนเหล่านี้ยึดถือค่านิยมรักความสบาย และมีคนไทยบางส่วนแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อ
คนขอทาน ทั้งสังคมก็ไม่ควรตั้งข้อรังเกียจคนที่ประกอบอาชีพขอทานแต่ควรใส่ใจดูแลให้
ความช่วยเหลือตามกำลังและความสามารถของคน แม้อาชีพขอทานจะเป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ
ซึ่งคนทั่วไปเห็นว่า เป็นอาชีพที่มืองอเท้าก็ตามเราควรจะสนใจและให้ความสำคัญต่อ
อาชีพขอทานเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น ปัญหา
ความยากจนที่รัฐควรจะให้การดูแลโดยเฉพาะ

5. โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและอยู่ในระบบเดียวกันทั้งในแง่นิเวศวิทยาและ
แง่จริยธรรม การปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างมีเหตุผลเหมือนกับปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์คือปฏิบัติ
อย่างมีจริยธรรม นัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2539 : 344) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ
ธรรมชาติว่า “ความเมตตาเราควรแผ่ไปยังสิ่งแวดล้อมด้วยไม่ว่าจะเป็นสัตว์เลี้ยงทั้งของเขา
ของเรา ไม่ว่าจะเป็นตามหนทางที่เราเดิน ต้นไม้ที่เราเดินผ่าน คนบางคนมีนิสัยแปลก เดิน
ผ่านต้องเค็ดต้นไม้ ดังนั้นในการมองโลกไม่ควรมองแต่มนุษย์ แต่ควรเอื้อเฟื้อแผ่ต่อสิ่ง
รอบตัวเราเองด้วย”

นักคิดไทยส่วนใหญ่มองเห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเน้นถึงความพยายามไม่ทำลายธรรมชาติ ชำบซึ่งในความงามของธรรมชาติและรู้จักอนุรักษ์ไว้ไม่ทำลายโดยเปล่าประโยชน์

โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น แสดงถึงความห่วงใยต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแง่ของการทำลายและไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมและประเทศชาติ ได้เสนอโลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็น 2 ประเด็นดังนี้

5.1 การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.2 การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1 การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามความหมายของ ศักดา แทบประสิทธิ์ (2519 : 4) หมายถึง “การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเหมาะสมใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดและยาวนานที่สุด และยังรวมถึงการพยายามให้มีทรัพยากรมากพอที่จะใช้และสนองความต้องการของมนุษย์และยังเป็นมรดกตกทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง ๆ โดยไม่รู้จักหมดสิ้น”

ดังนั้นจากความหมายดังกล่าวจำลอง ฝั่งชลจิตร เสนอโลกทัศน์ที่มีต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามนุษย์ที่อยู่ในสังคม จำเป็นต้องพึงพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและถ้าหากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวถูกทำลายหรือคนทั่วไปไม่รู้จักรักษาและประโยชน์ของมันแล้ว ก็อาจจะเพิกเฉยต่อการอนุรักษ์ซึ่งจะเกิดผลเสียตามมา จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

5.1.1 คุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เรื่อง น้ำ เป็นเรื่องสั้นที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งเราทุกคนควรให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะหากเราทุกคนต่างคิดจะทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ย่อมจะต้องประสบกับความทุกข์ตามมาในที่สุด ดังข้อความบรรยายว่า

...ของฝักจากฟ้าจะกลายเป็นน้ำท่า น้ำคลอง แล้วแต่จะเซาะซอนไปทางไหนผ่านหน้าผาเป็นน้ำตก ผ่านหนองน้ำเป็นน้ำหนอง ผ่านบึงเป็นน้ำบึง ไหลได้ดินเป็นน้ำบ่อ สืบขึ้นมาทางท่อเป็นน้ำบาดาล จ้วงตักวกใส่ตุ้มหรือโอ่ง ปิคฝา เป็นน้ำของบ้าน ของปู่ย่าตายาย ของพ่อแม่ พี่ป้าน้าอา และของลูก ๆ หลาน ๆ เป็นน้ำของทุกคน เป็นของเปิด ไก่ หมู หมา วัว ควาย ม้า แมว เป็นของหญ้าชั้นต่ำ เป็นของดอกไม้ตระกูลสูงเสมอกัน

ที่ไหลหลากเข้าสู่ไรก็เป็นที่ของถั่ว งา หม่อน ฝ้าย ที่ระบายเข้าสู่หน้าเป็นของข้าวกล้า หน้าข้าวแพงพวยจอกกอก เป็นของปูปลา เหล่านกกกและมวลง ฯลฯ

เพื่อนรัก ทรายใดที่ยังไม่เข้าใจน้ำ ไม่เข้าใจว่าเป็นของขวัญจากฟ้า เราจะยังคงรื้อนร่วนทุรนทุรายเพิ่มขึ้น เพราะบทลงโทษของผืนฟ้าและแผ่นดิน อิกนาน และอิกนาน ...

(น้ำ. 2535 : 80 – 81)

จำลอง ผึ้งชลจิตร มีทัศนะว่า น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัญหาความวุ่นวายและความอดอยากของชาวโลกทุกวันนี้มักมีสาเหตุมาจากน้ำเป็นสำคัญ เช่น การขาดแคลนนํ้าทำให้การเกษตรไม่ได้ผล ความสกปรกของน้ำทำให้ผู้คนต้องล้มป่วย ฯลฯ ดังนั้นเราควรคำนึงถึงคุณค่าและประโยชน์ของน้ำให้มาก พร้อมทั้งควรร่วมมือกันอนุรักษ์น้ำไว้ให้เพียงพอและมีคุณภาพเหมาะสมเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

เรื่อง ไฟต่างปล้อง ในเรื่องสั้นชุด “รอยอ่ำระบำฝุ่น” จำลอง ผึ้งชลจิตร แสดงทัศนะว่า ธรรมชาติโดยเฉพาะไฟมันให้ประโยชน์มากมาย ทั้งมนุษย์และสัตว์ต่างก็กอบโกยประโยชน์จากธรรมชาติมาตลอดชีวิตตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ดังบทบรรยายว่า

...ภูเขาทางตะวันตกกลับนั้ เคยได้ยินจากปากของพรานไพร ป่าด้านนี้เต็มไปด้วยไฟป่า พร้อมทั้งจะเข่นฆ่าคนได้ตลอดเวลา ลำสัตว์คู่ร้ายก็มากมี แต่คนไม่เคยหวาดหวั่น กลับดาหน้าบุกเบิกเข้าไป พวกเขาได้พบในสิ่งที่ป่ามีและพบว่าเบื้องหลังป่านั้นมีป่า เบื้องหลังภูเขามีภูเขาสลับซับซ้อน ก่อนจะพบกับความหวานที่ป่าเก็บสะสมเอาไว้ในลูกไม้ป่าหลากหลายชนิด ในกระเปาะดอกไม้ ในรังผึ้งที่แขวนอยู่บนกิ่งไม้สูงโพน เหล่าแมลง นก ค้างคาว กระรอกต่างได้ลิ้มชิมความหอมหวานทั้งมวลมาก่อน ก่อนที่คนจะไปขอแบ่ง แบ่งมาจน

เกิดปัญหา ก่อนนั้นสัตว์ที่กล่าวแล้วล้วนคืบกินแต่พอม อิ่มแค่พอกับท้อง
ความหวานของของป่าจึงไหลหลั่งออกมาให้คืบกินกันอย่างสม่ำเสมอ...

(ไม้ค่างปถือง. 2535 : 24)

ในเรื่อง คนขี้เมา จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้
จากธรรมชาติ คือต้นไม้และสัตว์ป่าต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตือนสติให้บุคคลที่คิดจะทำลายป่าไม้
มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่มีมากมายนัก โดยจำลอง ผึ้งชลจิตร กำหนดให้ตัวละครชื่อ
“ปิ่น” เด็กที่มีความคิดและมองเห็นคุณค่าที่ได้มาจากธรรมชาติ อันชี้ให้เห็นว่าแต่ก่อนนั้น
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเต็มไปด้วยสิ่งสารพัดและไม้ป่าหลากหลาย แต่บัดนี้กำลังจะสูญ
สิ้นแล้ว ถึงเวลาที่เราร่วมมือกันอนุรักษ์ให้ธรรมชาติคงอยู่สืบไป ดังข้อความว่า

...บ้านทุ่งทองสบายกว่ากรุงสี่ของพ่อมาก มันช่างโอโงะอะไรเช่นนี้ พื้นไม้
หอมพอกลิ่นจันทน์เงา เสากลางบ้านมีเขากวางอยู่ซุกหนึ่งไว้แขวนเสื้อแขวนหมวก
พอบ่งชี้ได้ว่าเมื่อก่อนแถวนี้เคยมีกวาง ในซอกโหลที่วางอยู่บนโต๊ะ คู่หาหน้า
และขาโครักถูกแชเอาไว้ในน้ำมันมะพร้าวซึ่งขุนชั้นจนเป็นสิมวงคล้า น้ำมันโคร่า
ให้ทาแก้เคล็ดชอก...

(คนขี้เมา. 2535 : 55)

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติต่าง ๆ ที่มนุษย์ใช้ประโยชน์อยู่ทุกวันนี้ นับ
วันจะหมดไป ไม่ใช่ว่าจะใช้ไม่รู้จักหมดอย่างที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน จึงมีความจำเป็นที่จะต้อง
ให้ความสนใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ซึ่งแต่ก่อนเรามักจะสนใจกับ
ทรัพยากรธรรมชาติเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งที่เราจะได้ประโยชน์จากมัน เช่น ต้องการไม้ก็
ตัดไม้ ต้องการแร่ก็ขุดแร่ ต้องการพลังน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าก็จะสร้างเขื่อน ทั้งนี้จะไม่
คำนึงถึงผลกระทบกระเทือนต่อทรัพยากรอื่น ๆ แต่อย่างใด ซึ่งปัจจุบัน และเราควรจะต้อง
คำนึงถึงทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น การอนุรักษ์ดิน เพราะดินมีความสัมพันธ์ต่อป่าไม้
สัตว์ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ อีกมาก ดังนั้นเมื่อเราไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ดิน การป้องกัน
อุทกภัยและโครงการอ่างเก็บน้ำก็จะไม่ได้รับความสำเร็จการดำเนินการทำเหมืองแร่เช่นกัน
ถ้าขาดอย่างขาดความระมัดระวัง บางทีอาจกลายเป็นการทำลายพื้นที่ป่าหรือพื้นที่ที่กสิกรรม
ที่มีความสำคัญกว่าหรือทำลายสัตว์ป่านานาชนิด ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงามและมี
ค่าไปก็ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องให้ความสนใจถึงคุณค่าและประโยชน์ของ

ธรรมชาติร่วมกัน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและถ้าประชาชนยังเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์แล้ว จึงควรจะมีการเฝ้าระวังและมองรอบ ๆ ตัวให้กว้าง เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรให้มากที่สุดและสูญเสียให้น้อยที่สุด

5.2 การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า ในปัจจุบันแนวโน้มของการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงขึ้นและรวดเร็วขึ้น ซึ่งอาจจะเกิดจากปัจจัยหลายประการ เป็นต้นว่าประชากรเพิ่มขึ้น ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการทำลายทันสมัยกว่าเดิม หรือแม้แต่เป็นนโยบายของรัฐบาลในแต่ละสมัย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลต่อการทำลายธรรมชาติทั้งสิ้น ซึ่งเกิดสาเหตุมาจากมนุษย์มีพฤติกรรมทำลายจนเกิดผลเสียหายตามมา แยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

5.2.1 มนุษย์ไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.2.2 ผลเกิดจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.2.1 มนุษย์ไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เรื่อง มากับลมหนาว ในความเรียงชุด “รอยย่ำระบำฝุ่น” จำลอง ฝั่งชลจิตร ตัดพ้อต่อว่าคนที่ไม่รักธรรมชาติ เนื่องจากไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติ เช่น นำดอกไม้หรือดอกหญ้าจากป่ามาประดับไว้ในแจกันเพื่อความสวยงาม ทั้ง ๆ ที่แทบจะไม่มีเวลาเชยชมความสวยงามของมัน ดังคำกล่าวของตัวละครว่า

... “เมื่อผมอยู่ในห้วงแห่งการเดินทางอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ไม่ว่าทะเลหรือภูเขา ผมมักจะเห็นคนประเภทชอบอดนคันหญ้าเสมอ ที่ทะเลผมเห็นคนเก็บปะการังใส่ถุงมาไว้ที่บ้าน ที่ภูเขาก็ก็นคนแอบเด็ดดอกไม้มาชมเพียงชั่วครั้งชั่วยาม ดอกหญ้าหรือดอกไม้บางชนิดเป็นสินค้าของชาวคอกบนภูเขา เป็นสินค้าที่ระลึกแก่ นักท่องเที่ยว เป็นดอกไม้ที่ถูกปลุกขึ้นมาเพื่อการนี้ แต่เรามากไม่ช่วยอุดหนุนกันนัก” ...

(มากับลมหนาว. 2535 : 33)

และบทบรรยายว่า

...“ผมวางแจกันดอกหญ้าที่ซื้อจากร้านในศูนย์การค้ามาบุญครอง ราคาแพงเอาการอยู่เหมือนกันถ้าเปรียบกับข้าวสาร เพราะอยากให้ห้องนอนดูสบายตา เอาเข้าจริง ๆ ปีหนึ่งผมได้คุ้มมันไม่กี่ครั้งหรอก การดูก็ดูผ่าน ๆ ไม่เหมือนดูบนภูเขาที่อยู่รวมกันเป็นทุ่งใหญ่ ความมีชีวิตชีวาอย่าได้ถามเลย

ลมหนาวที่ซ้ำแรกเข้ามาทางหน้าต่าง สะกิดให้ผมนึกถึงดอกหญ้าเล็ก ๆ บนคันไถเมื่อหนาวที่แล้ว ที่นั่นคานคั่นด้วยดอกหญ้า ผมจึงเหลือบสายตาไปมองดอกหญ้าในแจกัน มันถูกถอนมาอย่างหยาบหยาบหรือมาจากร่องปลูกกันหนอ ผมลุกขึ้นไปหยิบแจกันกันดอกไม้หญ้าแห้งวางบนโต๊ะ แล้วนั่งมองอยู่นาน

ลมหนาวขึ้นหัดดีที่มองไม่เห็นมาไกลดอกหญ้ารูปตัวหนอนให้โอเอณ ผมพยายามทำความเข้าใจให้ได้ว่ามันยังมีชีวิต แต่จะหลุดตัวเองไม่สำเร็จ ดอกหญ้าในแจกันควรจะอยู่ในที่ของมัน เหมือนนกนางแอ่นที่พักอาศัยชั่วคราว ต้องกลับไปนั่นเทียว” ...

(มากับลมหนาว. 2535 : 34)

ในนวนิยายเรื่อง คนขี้เมาขาว จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ต่อการไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้จะมีบุคคลบางกลุ่มที่มุ่งทำลายเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งไม่คำนึงว่าจะเกิดผลเสียต่อธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์อย่างไรบ้าง ดังบทสนทนาที่ว่า

...นางทับกับลูกชายชะงักอยู่ริมทางเดิน ตรงเบื้องหน้ามีรอยช้างลากซุงออกไปใหม่ ๆ หน้าดินเปิดเป็นทาง ชี้อังยังสดลองเอาดินเหยียบยังอุ่น ๆ เปลือกซุงหลุดล่อนออกมาเป็นแผ่น ๆ

“โค่นกันมันมือ” นางทับพูดลอย ๆ

“ช่างเขาปะไร ... แม่ก็”

“อย่าพูดเลยมึง”

“ทำไม” ลูกชายยื่นหน้าถาม

“โง่เหมือนพ่อมึงนะแหละ”

“ดีกว่าแม่ที่หวงป่าไปทั้งป่า” เจ้าลูกชายขึ้นเสียง

“ถ้าคันที่เราเผาถูกโคนบ้างล่ะ”
 “ช่างมันไม่ใช่ยางของเรานี้ ของหลวงโน่น”
 “มึงก็เป็นแบบนี้” นางทับเสียงอ่อยๆ ด้วยความระอา
 เจ้าเทพวางหาวน้ำมันยางลงกับพื้น ตักน้ำมันยางในหลุมตรงลำคันใส่ป๊อบ
 เมื่อน้ำมันหมดหลุม...

(คนขี่ม้าขาว. 2535 : 53 – 54)

เรื่อง การไหลบ่าอย่างไม่มีวันสิ้นสุด อีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดง
 โลกทัศน์ต่อบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติซึ่งเห็นว่า การสร้างเขื่อนเป็นการนำ
 ความเจริญมาสู่ชนบท แต่ผู้เขียนกลับเห็นว่า เป็นปัญหาใหญ่ต่อชาวชนบทเป็นอย่างยิ่ง กล่าว
 คือ ป่าไม้และบ้านเรือนที่ตนเคยอยู่ก็ถูกทำลาย สภาพจิตใจของคนที่ถูกบุกรุกอยู่ในสภาพที่
 น่าเป็นห่วง ชาวชนบทเหล่านี้ไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ที่จะมาคัดค้านการกระทำเช่นนี้ ดัง
 บทบรรยายว่า

... การเตรียมตัวต้อนรับอนาคตเป็นความไม่ประมาท แต่การเปลี่ยนวิถี
 ชีวิตคนโดยฉับพลัน... นำใจหายไหม การแยกหัวใจอันประสานเป็นเนื้อเดียวกับ
 ผืนดินให้ขาดพลัน เลือดเนื้อและยางใยคงไหลหลากตามกระแสน้ำไปอย่างเจ็บปวด
 ทรมาน ไปถึงไหน ได้ยินเสียงโหยหวนไปถึงนั้น

สันเขื่อนมหึมาปิดกั้นหุบเขา เหมือนอุกฤษ์นอนหลับอย่างถาวร ป่าถูก
 โคน ภูเขาถูกฉกฉวย บ้านเรือนทุกหลังถูกน้ำท่วมกลบสนิทตลอดกาล มีสัตว์ไม่กี่ตัว
 ที่รอดออกไป ก่อนหน้านั้นชุนับพันท่อนถูกชักลากออกไป ไม่มีเล้กไม้่น้อยน่า
 เปื้อนเป็นโคลน... รอนักท่องเที่ยวไปฮันตราลิกถึงอนาคต...

(การไหลบ่าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด. 2535 : 59)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ไม่เห็นด้วยกับการที่ทางการคิดบุกรุกป่าในการสร้างเขื่อน โดย
 อ้างว่าเป็นการเก็บกักน้ำไว้เป็นประโยชน์เพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรม แต่กลับเห็นว่าเป็น
 การทำลายธรรมชาติที่สวยงามมากกว่า ชาวชนบทที่อยู่ที่นี่ก็ได้รับความเดือดร้อนและ
 คัดค้านการกระทำดังกล่าวด้วย ดังนั้นจึงควรจะอนุรักษ์ป่าไม้ดีกว่าคิดสร้างประโยชน์อย่าง
 อื่นโดยการทำลายป่าไม้และสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่

ใน บทสนทนาระหว่างไบไม้กับนก จำลอง ผึ้งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่ไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติว่า มีนิสัยมักง่าย จ้องแต่จะทำลายธรรมชาติ โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและประเทศชาติ ดังบทสนทนาว่า

...เจ้าบ่าว “ฉันไม่มั่นใจว่าลูก ๆ จะเติบโตอย่างปลอดภัย”

เจ้าสาว “เรอบอกเองไม่ใช่หรือ ว่าพวกเราถูกโค่นเข้ามาเรื่อย ๆ “

นก “ใช่ ฉันกับลูกยังหนีแทบไม่ทัน”

เจ้าบ่าว “ฉันเป็นห่วงลูก ๆ ที่จะเกิดมา”

เจ้าสาว “ไบไม้อย่างเรา ๆ คงเอาตัวรอดยาก”

นก “ฉันได้ยินคนที่ขีวป่าบ่น พวกเขาเองก็เอาตัวรอดยาก”

ไบไม้กับนกถอนหายใจพร้อม ๆ กัน ...

(บทสนทนาระหว่างไบไม้กับนก. 2537 : 27)

เรื่อง บนคันหว่าอีกครั้ง จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อ “ผู้ใหญ่” ในสังคมไทยมองไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติและเป็นคนที่ทำลายธรรมชาติเสียเอง จึงได้แสดงทัศนะในเชิงประชดประชันว่า “ผู้ใหญ่” น่าจะหยุดการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการทำลายธรรมชาติ การยิงนก ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากบทบรรยายว่า

...เด็กสามคนเดินออกจากหมู่บ้าน บนคันนาที่นำพวกเขาไปถึงคันหว่าริมคลอง พวกเขาไม่มีหมวก บางคนไม่มีเสื้อ ทุกคนมีหนังสติ๊กอยู่ในมือ ก้าวเดินอย่างรีบร้อนเหมือนพรานไพรผู้ล่าจลกรรจ์ทำทางองอาจ รื่นเริง เสียงนกร้องจากคันหว่า น้ำเสียงของมันร่าเริงเช่นกัน คนบนคันหว่ายิ้มกับตัวเอง นำแปลกนกไม้ค้อยหมดไปด้วยมือของเด็ก ๆ ทั้ง ๆ ที่เด็ก ๆ ถ่านกมานมนานแล้ว ล่ามาก่อนผู้ใหญ่ด้วยซ้ำไป ...

(บนคันหว่าอีกครั้ง. 2535 : 42)

... ห้วยไผ่ สายน้ำไหลมาจากภูเขาทางตะวันตก หลังเที่ยงวันที่แดดร้อนระอุ ผู่นกป่ากระหายน้ำจันคอแห้งบินโฉบลงมากินน้ำ พวกมันจับเจ้าอยู่ตามพุ่มไม้และริ้วไผ่ บางตัวเกาะอยู่บนโขดหินที่โผล่พ้นน้ำกลางลำห้วย จิบน้ำเพียงสองสามจิบ อาบน้ำ คำห้วย บินขึ้นมาตีปีกไขว่บนบนก้อนหิน พอหมด

กระหายก็บินจากไปหาหนอน หามแมลง หาถูกไม้ป่าอื่น ๆ ประคามีกิน
บางตัวนั่งเฝ้าเป็นเจ้าพ่อล่าห้วยเสียงอย่างนั้นแหละ

แต่ถึงปีนี้ห้วยไผ่น้ำคั้นที่ขมหน้าแข้ง แต่น้ำใสสะอาดจนแลเห็นก้อนกรวด
เมื่อทรายก้นห้วยสีคล้ำเหลืองคล้ำแดง ทรายที่ละเอียดคองเป็นแผ่นเท่าผืนเสื้อ
ส่วนที่หยาบเป็นก้อนก็คองอยู่ทั่วไป สายน้ำหือค ๆ ไหลริน ๆ เรือย ๆ ไม่
รีบร้อนราวกับคนหมดแรง คอกไม้ป่า ใบไม้แห้งลอยเอื่อย ๆ อยู่ผิวน้ำที่หนืด ๆ
ตึง ๆ เพราะฝายจับ

เด็กทั้งสองคนเดินขอบตัวไปตามแนวไม้ไผ่บัง หลบหลีกสาขาคาที่ว่องไว
ของเหล่านกมาจนถึงริมห้วย เสียงนกจับ ๆ จ้าว ๆ ทำให้อยู่ยงระเห็จปรากฏขึ้น
บนใบหน้าที่คล้ำแดดและขาวเขียว ๆ ของทั้งสองคน

“นั่นไงนกเป็ดน้ำ”

“เอ็งยังดี”

“เอ็งแม่นกว่า”...

(คนขี้ม้าขาว. 2535 : 46)

และข้อความว่า

...ป่าลึกทางตะวันออกหรือลงทุกวัน ไม้ใหญ่พวกหุ้มพอไม้ยางถูก
โค่นครืน ๆ ช้างเจ็ดเชือกทำหน้าที่ชักลากออกมาจนเกือบถึงถนนใหญ่ จาก
นั้นรถบรรทุกไม้จะวิ่งขึ้น นำส่งโรงเลื่อยในตัวอำเภอ พวกที่ขึ้นไปหาห้วย
กลับมาเล่ากัน ชุงถูกโค่นไว้เกือบสามร้อยท่อน หลายวันต่อมาช้างจากทางใต้
หันชักลากไปทางนั้น

เสียงนายทองพุดจับกับนายปองช้างเครื่องจักรรีดยาง

“ระคมช้างกันใหญ่เดชะปอง”

“พวกไหน”

“กำนันไงล่ะ คงรีบร้อนเอาไม้เข้าโรงเลื่อย”...

(คนขี้ม้าขาว. 2535 : 54 - 55)

เรื่อง คนขี้ม้าขาว มีตอนหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่า
ในบางครั้งบุคคลที่มีอำนาจในการปกครองของประเทศ เปิดโอกาสให้ต่างชาติมา

กอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติของเมืองไทยเสียเอง โดยไม่เห็นคุณค่าของ
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีประโยชน์มากมายเพียงใด รัฐบาลให้สัมปทานเหมืองแร่แก่
ญี่ปุ่น และสิ่งนี้เองที่ทำให้ต้องมีการทำลายธรรมชาติและป่าไม้โดยสิ้นเชิง ดังข้อความว่า

... แรก ๆ ต้นไม้ถูกโค่นล้มทีละต้น ๆ ถนนสายแคบถูกเปิดให้กว้างออกไป
พ่อค้าจีนจากตัวอำเภอขึ้นไปสร้างกงสีเล็ก ๆ เปิดร้านค้า ขายน้ชา กาแฟ
ยาสูบ และของใช้จำเป็นอื่น ๆ พอเหมืองระเบิดแร่ออกมาได้ คนละแวก
นั้นและคนต่างถิ่นที่อพยพกันมาแสวงโชคจากเหมืองนับร้อย ๆ

ภูเขาเริ่มแห้วและเหี้ยนเตียนไปทีละน้อย ๆ ด้วยแรงทำลายของ
ระเบิดที่ดังสะท้อนไปทั่ววันทั้งคืน รถคัมพ์สี่ล้ออ้อยร่วมแปดสิบก้นบรรทุก
แร่จากเหมืองมาสู่ทะเล เรือเดินสมุทรลำหิมา จอครอสบแร่อยู่บนอกฝั่ง เรือเล็ก
จะขนถ่ายจากท่าไปส่งอีกทอด ชาวบ้านย่านนี้ไม่เคยเห็นรถคัมพ์มาก่อนเลย
อยู่ ๆ พวกมันแล่นตามกันมาเป็นฝูงเหลืองตลอดถนน จึงพากันเรียกชื่อตามสีว่า
รถเหลือง...

(คนจีนมาขาว. 2535 : 20)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนภาพเหตุการณ์ในช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามาจับสัมปทาน
เหมืองแร่จากรัฐบาลไทย ที่เขาเหล็กซึ่งตั้งอยู่ระหว่างอำเภอท่าศาลากับอำเภอดง ใน
จังหวัดนครศรีธรรมราช และเมื่อญี่ปุ่นได้รับสัมปทานเรียบร้อยแล้วก็ดำเนินการขุดเหมืองแร่
กอบโกยผลประโยชน์เข้าประเทศของตนโดยไม่คำนึงว่าจะมีผลเสียหายต่อชาวไทยและ
ประเทศไทยเพียงใด การกระทำดังกล่าวเป็นการทำลายธรรมชาติที่เคยอยู่คู่บ้านคู่มืองของ
ไทยให้มันย่อยยับไปกับฝีมือชาวญี่ปุ่น เพราะบุคคลเหล่านี้ไม่เคยมองเห็นคุณค่าและ
ความงามของธรรมชาติ หวังเพียงให้ระบบเศรษฐกิจของตนก้าวหน้าไปในทางที่ดีก็เพียงพอ

5.2.2 ผลเกิดจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ไว้หลาย
แง่มุม เพราะเห็นว่าชาวไทยส่วนใหญ่ยังมองไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึง
ไม่ทราบว่าการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเพราะฝีมือมนุษย์ ผลเสียหายที่มี
ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมาก จึงได้เสนอผ่านจากและความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

เพื่อให้ผู้อ่านเกิดมีจิตสำนึกหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีให้คงอยู่สืบไป ดังจะเห็นได้จากงานเขียนต่อไปนี้

ในความเรียงชุด “รอยช้ำระบำฝุ่น” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอผลของการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในเรื่อง ป่าร้องไห้สาหร่ายน้ำบาดเจ็บ และ ไผ่ต่างปล้อง รอยเล็บแมว ถึงแวดล้อม ดังข้อความว่า

... ตอนที่พวกเราเลียขมแม่น้ำแม่แจ่ม แวะพักกินข้าวที่ออบหลวงเมื่อบ่ายสี่โมงผมเดินย่ำก้อนหินไปวกน้ำในแม่น้ำลำหน้า สายน้ำขุ่นเหลืองระคายใบหน้า ไหลเอื่อยท้อแท้ราวกับต้องอาวุธของพราณไพรมหาหยก ๆ ภูเขาเตียนโล่ง เห็นแต่ป่าแพะเหลืองซีด บางหย่อมแดงเถือกเหมือนถูกไฟเลีย

ผมเชื่อว่าใบตองคงหายากตามคำเจ้าของบ้าน คือนั่นผมนอนหลับฝันได้ยินเสียงป่าร้องไห้ สายน้ำโศกครวญด้วยความบาดเจ็บ ทุกป่าที่เคยไป ทุกสายน้ำที่เคยเห็น ...

(ป่าร้องไห้สาหร่ายน้ำบาดเจ็บ. 2535 : 24)

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะต่อการสูญเสียจากผลของการทำลายธรรมชาติเพราะฝีมือมนุษย์ โดยการแสดงผ่านความรู้สึกของสาหร่ายน้ำและป่าไม้ที่ได้รับความเจ็บปวดทรมาน ท้อแท้ ลึนหวัง เหมือนกับจะบอกว่าถ้ามนุษย์ยังไม่หยุดพฤติกรรมดังกล่าว ก็ต้องถึงวาระที่สาหร่ายน้ำและป่าไม้เหล่านี้จะต้องหมดไปจากโลกแน่นอนและอนุชนรุ่นหลังจะมีอะไรเหลือไว้ชื่นชมอีก

ในเรื่อง ไผ่ต่างปล้อง อีกเรื่องหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้อธิบายถึงสภาพป่าไม้ที่ถูกทำลายเพราะฝีมือมนุษย์ ดังใจความว่า

... บนไหล่เขาแลลงไปข้างล่าง ไม้ไผ่ขึ้นคันโกรนใบ เรือนแพลอยสงบอยู่บนแผ่นน้ำ ท่ามกลางกอไผ่จำนวนมากมาย เหนือเขื่อนที่กักเก็บน้ำคันไม้ขึ้นคายน่าเศร้าใจ

ผมมองออกไปนอกรถ ไผ่แถวนี้ถูกตัดออกจากป่าเป็นกอ ๆ ทำให้นึกถึงหน่อเล็ก ๆ ที่เพิ่งแทงทะลุผิวดินขึ้นมา อะไรระบั้งแค้นบังฝนแถมมันได้

เสียงร่ำร้องดังมาจากด้านหน้า

“ฉันอยากลองแพ”...

(ไม้ต่างปล้อง. 2535 : 24 – 25)

และเรื่อง รอยเล็บแมว จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ต่อภาวะการเกิด อุทกภัย เนื่องมาจากความมั่งง่ายและเห็นแก่ได้ของบุคคลบางกลุ่มที่มุ่งทำลายป่าไม้เพื่อนำมา เป็นผลประโยชน์ของตนเอง สร้างความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินมากมายนัก ดังข้อความ ว่า

...แสงแดดลำแรกส่องทะลุหมอก ใบไม้ใบหน้าบนเนินเหลืองนวลคา
มันคิดว่าภูเขาบางลูกเคยและเคยจนน่าแปลกใจ แแนวป่ายับรุกรายคราบโคลน
ขาวจับดินไม้ ฟ่อนหญ้าพาดคาปางไม้ ชายฝ้ายบ้านมีแนวน้ำโคลนพาดยาว
ชั้นระดับน้ำคราวอุทกภัย คลั่งลำคลองพังเป็นแถบ กอเลาถูกกระแสน้ำซัดเอน
พับยังยืนตรงไม่ได้ ไม้หมอนรองรางรถสิ่งเดียวที่ดูใหม่

เพื่อนสาวพูดเศร้าๆ “เราไม่อยากนึกถึง นึกแล้วมันอดสงสารไม่ได้
ถ้าเป็นพี่น้องเราบ้าง เราไม่รู้จะรู้สึกอย่างไร คิดดูน้ำเอาลูกเมียไปต่อหน้าต่อตา
พ่อแม่อยู่ได้ดิน ชูยังทับอยู่อีกไม่รู้กี่ชั้นกี่ท่อน ถามบ่อยๆ ไม่รู้สึกสงสารหรือ”...

(รอยเล็บแมว. 2536 : 36 – 38)

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่า นอกจากสายน้ำและป่าไม้ถูกทำลายแล้ว ก็ยังมีชีวิตและทรัพย์สินที่ต้องพินาศไปเพราะฝีมือมนุษย์ซึ่งนำความเศร้าสลดต่อญาติพี่น้องและ บุคคลรอบข้างเป็นอันมากทีเดียว

✓ ในเรื่อง สิ่งแวดล้อม จำลอง ฟังชลจิตร แสดงโลกทัศน์ที่มีต่อผลเสียอันเกิดจาก การทำลายสภาพแวดล้อม อย่างไม่คำนึงว่าจะให้โทษแก่ผู้ใดบ้าง โดยชี้ให้เห็นว่าการกระทำ ดังกล่าวอาจจะเกิดผลเสียกับเด็กที่เป็นลูกหลานของตนก็เป็นได้ ซึ่งผู้ใหญ่เองควรจะสำนึกถึง ผลเสียต่อส่วนรวมและควรแก้ไขการกระทำอันนี้เสียที่ไม่น่าชังขย่ง เพื่อเด็ก ๆ ทั้งหลายจะได้ ไม่นำไปเป็นแบบอย่าง อันจะนำความเสียหายให้แก่สังคมไม่มีที่สิ้นสุดแบบลูกโซ่ และได้

แสดงโลกทัศน์ดังกล่าวผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำในสังคมเมืองซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมักมีความเห็นแก่ตัว มักง่าย ไม่ได้ใจคอถึงรอบข้าง ทั้งขยะและเศษแก้วไม่เป็นที่ ขอเพียงแต่ทิ้งให้พื้นทางหรือบริเวณที่คนอาศัยอยู่เท่านั้น ดังบทสนทนาที่ว่า

...เสียงผู้หญิงโหยหวนโวยวายจากภายในบ้าน ผมนึกเฉลียวใจขึ้นมาทันที เสียวฝ่าเท้าบูบ เด็กคนใดคนหนึ่งต้องเหยียบของมีคมเข้าให้แล้ว เมื่อนึกถึงหลอด นีออนที่ยังสขงใจ ผมรีบก้าวเดินออกจากบ้านมาตามถนนได้แค่ครึ่งทาง แม่ของ เด็กรีบพาร่างอู้อัยมายืนขึ้นนิ้วคุก ๆ ปากคอตัน

“กลับออกมาเดี๋ยวนี้ เดินเข้าไปทำไม เศษแก้วทั้งนั้น”

เด็ก ๆ กระชกกระแยงออกมา ดวงหน้าซีดเพราะกลัวแม่ เมื่อเด็กมาถึง ผู้เป็นแม่รีบกระซกมือลูกทั้งสองเข้าบ้าน หล่อนชำเลื่องหางตามาทางผม คุก เหมือนต้องการให้ผมได้ยิน เหมือนหล่อนหยั่งรู้ว่าผมเป็นห่วงลูก ๆ ของหล่อน

“ชนไม่มีเด็ก ถ้าเศษแก้วบาดมือบาทดินจะทำไฉน”

ผมหันหลังกลับบ้าน นี่ถ้าหล่อนรู้ว่าผมเคยดักเตือนลูก ๆ ของหล่อน

“ระวังเหยียบแก้วนะหนู” หล่อนจะช้งกับผมแคไหน พอ ๆ กับผมช้งใจ ผู้ใหญ่อย่างผมอยู่ขณะนี้หรือเปล่า

“เพราะผมทิ้งเศษแก้วลงในสวนด้วยเหมือนกัน” ...

(สังเวคล้อม. 2535 : 54 – 55)

จำลอง ฟังชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า การทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในทุกวันนี้ เป็นเพราะผู้ใหญ่เพิกเฉยต่อการกระทำของคน ซึ่งในบางครั้งก็ทำลายสิ่งแวดล้อมโดยเจตนา แต่กลับเห็นว่าตนเองควรดักเตือนเด็กให้ช่วยกันอนุรักษ์และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้ง ๆ ที่ตนเองควรจะทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเด็กและสังคมรอบข้างมากกว่า และกระทำการอย่าง สม่่าเสมอ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุไม่ใช่คิดแก้ไขตรงปลายเหตุ ดังนั้น จะเห็นว่าในสังคมปัจจุบันบุคคลทั่วไปขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน โดยเฉพาะ ผู้ใหญ่ควรมีความรับผิดชอบให้เต็มกำลังและความสามารถเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน สืบไป

ในเรื่องของการไม่เห็นคุณค่า การทำลายต่อผลที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมนั้น จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่า ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือ สิ่งแวดล้อมใดก็ตามล้วนทำให้ระบบนิเวศทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปได้

ทั้งสิ้น เช่น การตัดไม้ทำลายป่าซึ่งทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล มีน้ำป่าไหลหลาก ผลิตเรือสวนไร่นา และบ้านเรือนของประชาชนได้รับความเสียหาย ผู้คนล้มตายจากอุทกภัย การทิ้งขยะมูลฝอยไม่เป็นที่เป็นทางก็จะทำสภาพแวดล้อมเป็นพิษ อากาศเสีย น้ำเสีย หรือได้รับอุบัติเหตุจากความมั่งง่ายของคนที่ทำไว้เช่น เหยียบเศษแก้ว ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ คนในสังคมควรหันมาร่วมมือกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีคุณค่าและมีความหมายกับชีวิตมนุษย์มากยิ่งขึ้น

6. โลกทัศน์ที่มีต่อการศึกษา

สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันหนึ่งที่สำคัญของสังคมและเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้ของบุคคลในสังคม ซึ่งทุกคนควรต้องผ่านระบบการศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาตนเองหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นการศึกษาจึงมีบทบาทต่อจิตใจและการกระทำของมนุษย์ ซึ่ง จำลอง ฟังชลจิตรเองเคยสัมผัสกับระบบการศึกษาอย่างใกล้ชิด เพราะเคยประกอบอาชีพครู จึงสามารถที่จะเข้าใจลึกซึ้งถึงสภาพการศึกษาของไทยได้เป็นอย่างดีว่าการศึกษามีความสำคัญอย่างไรดังที่ ประเวศ วะสี (2537 : 31 – 33) กล่าวว่า

... การเรียนการสอนของไทยในสถาบันการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่อนุบาล จนถึงมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาที่สร้างความอ่อนแอทางสติปัญญาหรือสร้างคนที่พิการทางปัญญา และทำลายศักยภาพในการเรียนรู้ เราสร้างคนที่ขาดความรอบรู้ ไม่รู้ความจริง คิดไม่เป็น ทำอะไรไม่เป็น ขาดความรักในหัวใจไม่มีฉันทะและขาดความสามารถในการสร้างความรู้ ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะการศึกษาของเราเน้นที่ถ่ายทอดเนื้อหาในห้องเรียนและการท่องจำจากตำราเป็นใหญ่ผู้เรียนขาดประสบการณ์และการศึกษาจากความเป็นจริงรอบตัวทั้งใกล้และไกล การเรียนไม่เน้นวิธีคิดจึงขาดวิจารณญาณว่าอะไรจริงอะไรไม่จริง และนำประสบการณ์หรือข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นปัญหาที่สูงขึ้น ...

การศึกษามีความสำคัญและมีประโยชน์มากเพราะว่าการศึกษา คือการส่งเสริมความงอกงามของบุคคลทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความประพฤติและสังคมเพื่อให้สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ด้วยดี จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาหลายแง่มุม ดังต่อไปนี้

- 6.1 ความสำคัญของการศึกษา
- 6.2 ประโยชน์ของการศึกษา
- 6.3 ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา

6.1 ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษามีส่วนช่วยพัฒนาคนในสังคมให้รู้จักเลือกสรรพฤติกรรมที่เหมาะสมมาใช้กับตนเอง การศึกษาจึงจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ทุกชั้นตอนของชีวิตไม่จำกัดเฉพาะเด็กวัยเข้าเรียน แต่จำเป็นต่อคนทุกเพศทุกวัย ทุกสถานภาพในสังคม จำลอง ฝั่งชลจิตร มีความเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญต่อประชากรของประเทศมากเพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีศักยภาพ สามารถประกอบอาชีพ รู้จักพัฒนาตนเอง เกิดความสำนึกถึงประโยชน์และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและสังคมล้อมรอบตัวเขา ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งสามารถนำข้อคิดต่าง ๆ มาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะในเรื่องความสำคัญของการศึกษาไว้ดังนี้

จากนวนิยายเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่าการศึกษานั่นที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน และสามารถอยู่ในสังคมในปัจจุบันได้อย่างมีความสุข ทัดเทียมกับคนอื่น โดยไม่ถูกกดขี่ข่มเหงจากบุคคลอื่น จากบทสนทนาว่า

...“สมัยนี้คนมาก ต้องแย่งกันทำมาหากิน เมื่อก่อนคนน้อยปลาமாக
เดินไปในทุ่งนาราวกับจะเหยียบไปบนสันหลังปลา การเล่าเรียนมันช่วยคนได้”

“ช่วยอย่างไรล่ะ” เค่นถาม

“เป็นหมอก็ช่วยรักษาไข้ เห็นมั๊ยประเทศที่เจริญ...คนของเขามีความรู้
ความสามารถ คนเรียนสูงๆ ก็ทำนาอยู่นาได้ นาของเราต้องปรับปรุงเพิ่ม
ผลผลิต” แม้เค่นจะไม่ค่อยเข้าใจนัก แต่พอตีความหมายเอารวมๆ ได้
การเล่าเรียนสามารถช่วยเหลือตัวเอง...

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 36)

เรื่อง สนามหลวง จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับการศึกษาว่า เป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้ความเป็นอยู่ในชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม โดยกำหนดบทบาทตัวละคร “เด็กหนุ่ม” ที่ต้องคิดถูกเพราะความใจร้อนว่าความจนมีเรื่องมีราว ซึ่งตัวเด็กหนุ่มเองทราบว่าการที่ตนเป็นเช่นนี้เพราะขาดการศึกษาจึงไม่มีความขังคิด และกลับย้อนคิดถึงเพื่อนในสมัยที่เรียนด้วยกันว่า เขาเป็นคนตั้งใจเรียนจนสำเร็จทำให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีตรงกันข้ามกับเขาโดยสิ้นเชิง การศึกษาเท่านั้นที่ช่วยให้มีชีวิตที่ดีและ ไม่มีแนวทางชีวิตที่ผิด ๆ ดังข้อความบรรยายว่า

... วิถีชีวิตเป็นเพื่อนเล่นมาตั้งแต่เล็ก ๆ ไปโรงเรียนด้วยกัน ชกค้อยด้วยกัน ตามประสาเด็ก ๆ โกรธกันสามสี่ครั้ง^๑ ใจไม่ง้อแล้วดีกัน เพื่อนได้เล่าเรียนสูง ทำงานราชการมีเงินเดือนกิน เคยไปเยี่ยมเขาหลายครั้ง เป็นคนเดียวที่ไปพร้อมกับข้าวของและเงินใช้ตามความจำเป็น ...

(สนามหลวง. 2535 : 98)

ในบางตอนของเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาเพิ่มเติมจากการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเป็นการเพิ่มเติมความรู้ และเมื่อจบแล้วก็มีโอกาสทำงานรับราชการเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการถูกเอารัดเอาเปรียบผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า อีกทั้งจะได้มีงานการทำ มีเงินเดือนใช้ จะเห็นได้จากบทสนทนาว่า

... พอสอบเสร็จแม่บอกว่า

“ปีนี้ลูกต้องเรียนต่อ ดันเดือนมีนาจะสอบชิง”

“ถ้าลูกจะเรียนรู้ก็ให้เรียน แล้วแต่ลูกนะ แต่เรียนนั่นแหละดี จะได้ไม่เสียรู้คน แม่กับพ่อยังแข็งแรง แก่กว่านี้ไม่รู้ช่วยอะไรได้” พ่อบอก แต่ผมไม่ยอมเรียนเลย...” ลูกชายบอกความในใจ

“ไม่ได้ แม่ไม่ยอมเด็ด ๆ สมัยนี้เขาเรียนกันทั้งนั้น ดูอย่างพี่ยุทธที่ขอมซี พอเรียนจบแล้วไม่ว่าจะไปเรียนอะไร ก็มีเงินเดือนหลวงใช้ ไม่เหมือนแม่ต้องขายข้าวสาร ขายไข่เป็ด”

ลูกไม่เคยได้ยินรี ที่คำกลอนเขาว่าเอาไว้ ... มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่

นับแสน จะตกถิ่นฐานใดคงไม่แคลน ถึงยากแค้นก็ยังพอประทังคน...”

พ่อท่องบทกลอนให้ฟัง...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 33)

จากคำพูดของ “แม่” ที่กล่าวกับ “ลูก” เรื่องการเรียนต่อของลูกนั้น จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะของคนที่มีความต้องการศึกษาว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตมากและมีความสำคัญกว่าทรัพย์สินวัตถุอื่นทั้งปวง เพราะถ้าบุคคลใดมีการศึกษาแล้วก็ย่อมจะนำความรู้ที่ตนเองมีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งถ้าเปรียบกับทรัพย์สินอื่น ๆ แล้วมันอาจจะหมดไปได้ แต่ความรู้เท่านั้นที่จะอยู่กับตัวตลอดไป

6.2 ประโยชน์ของการศึกษา

ในเรื่อง ขนน้อยกลางทุ่งนา จำลอง ฟังชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า ถ้าคนมีการศึกษามีความรู้จะเป็นคิดแต่สิ่งที่ดี ๆ เป็นผลดีกับตนเอง และในทางตรงกันข้ามถ้าไร้การศึกษาแล้วอาจจะนำไปสู่ความหายนะอันเกิดจากการเห็นผิดเป็นชอบ ประพฤติตนผิดกฎหมายจนกลายเป็นบุคคลที่ไร้ค่า ชี้คุกกี้ระวางในที่สุด ซึ่งจะเห็นได้จากข้อความที่ว่า

... ภิกษุหนุ่มหวนระลึกถึงเรื่องที่เด็กชายซักถามในช่วงสามสี่วันทีไร อดทั้งในความอยากรู้อยากเห็นเสียมิได้ แต่เมื่อหลับตาลงอีกครั้ง ไม่อยากเลยที่จะเห็นเด็กพวกนี้กลายเป็นโจรขโมยวัวควาย จักรยานยนต์ ปล้นจี้ และในคำคืนที่โชคร้ายหน้อย จะเป็นศพที่พูนด้วยกระสุนปืน นอนจมกองเลือด ไม่มีใครกล้าหามกลับบ้าน นอกเสียจากพ่อแม่ ส่วนความโศกเศร้าที่ว่ากัน

“ผมอยากจะเรียนเป็นนายอำเภอ”

“ผมอยากจะเรียนหมอรักษาคนที่นี่”

ได้ตายโหงตั้งแต่เริ่มคิดแล้ว...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 59)

ในเรื่อง ผู้ให้กำเนิด จากเรื่องสั้นชุด “ผ้าทอลายหางกระรอก” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่า ประโยชน์ของการศึกษาสามารถทำให้เป็นผู้มีความรู้มีโอกาสเป็นเจ้าคน นายคนโดยไม่ตกเป็นเบี้ยล่างของใคร เพราะฉะนั้นหากไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนแล้วก็จะโง่ เหมือนควายหรือเป็นขโมยเป็นโจรไปเลยก็ได้ จึงได้เสนอทัศนะผ่านตัวละครต่าง ๆ ให้ถึง เห็นถึงประโยชน์ของการศึกษาที่จะสามารถช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองและ ครอบครัวให้ดีขึ้น มีหน้าที่การงานที่บุคคลทั่วไปยกย่อง ดังบทบรรยายของตัวละครที่ว่า

...แม่สิ้นหวังกับผมเพราะผมไม่แสดงความกระตือรือร้นที่จะเรียนหนังสือ
ต่อไป แม่จึงมุ่งไปที่น้องทั้งสาม เมื่อกลับบ้านผมได้ยินเสียงชาวบ้านต้อนรับ
ต่าง ๆ นานา

“ดูว่า...จนจะตายอยู่แล้ว ยังจะส่งลูกไปเรียนกรุงเทพฯ ในที่สุด
ก็กลับมาเป็นควายอยู่ที่บ้าน ไม่นานคงเป็นโจรเหมือนพ่อมัน”

“มึงเรียนหนังสือเก่งอยู่ เสียค่าที่พ่อมึงตายเสียก่อน ไม่งั้นคงได้
เป็นเจ้าเป็นนาย พอได้กินหมูกินไก่ชาวบ้านมั่ง”...

(ผู้ให้กำเนิด. 2539 : 71)

6.3 ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา

ในกรณีความไม่เสมอภาคทางการศึกษา จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า แม้รัฐ จะสามารถจัดบริการทางการศึกษาให้ประชาชนได้อย่างทั่วถึง แต่ก็ยังมีเด็กอีกจำนวนไม่น้อย ที่ไม่สามารถใช้บริการที่รัฐจัดให้ได้ เพราะเด็กเหล่านี้มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ผู้ปกครองยากจนไม่มีเงินพอที่จะส่งบุตรหลานไปโรงเรียน ไม่มีเงินซื้อเครื่องเขียนแบบเรียน และอาหารกลางวัน ทั้งมีเด็กอีกจำนวนมากเหมือนกันที่ไม่ได้เรียนแม้กระทั่งการศึกษาภาค บังคับในระดับชั้นประถมศึกษาเพราะจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ทำนา ทำสวน ค้าขาย เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว หรือถ้าเด็กเหล่านี้ได้เรียนก็ไป โรงเรียนไม่สม่ำเสมอ หยุดเรียนเพราะไม่มีเงินไปโรงเรียนบ้าง ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าง เลี้ยงน้องบ้าง ฯลฯ ดังนั้นเมื่อจบหลักสูตรภาคบังคับแล้ว เด็กเหล่านี้ก็ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ ได้ จึงกลายเป็นคนด้อยโอกาสในทุก ๆ ด้านตามมา

นอกจากเหตุผลเกี่ยวกับความยากจนแล้ว สภาพความยากลำบากในการเดินทางไปมาระหว่างบ้านกับโรงเรียนเพราะเป็นแหล่งชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ประชาชนตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายและมีสภาพที่ทุรกันดาร การคมนาคมก็ยังไม่สะดวก ถนนหนทางยังไม่ถึงหมู่บ้าน เด็กหลายคนต้องใช้เวลาเดินทางเป็นเวลานานในระหว่างที่ไกล จึงทำให้เด็กเหล่านี้เกิดความท้อแท้และเบื่อหน่ายการเรียน ประกอบกับไม่มีผู้ใดคอยชี้แนะให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ซึ่งพ่อแม่และผู้ปกครองเองก็มองไม่เห็นว่าการศึกษามีความสำคัญอย่างไร ทั้งต่อตนเองและเด็ก อีกทั้งพ่อแม่บางคนก็ไม่มีเวลาพอที่จะซักถามลูกเรื่องการเรียนรู้ ดังนั้นในเรื่องของความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ผู้เขียนจึงได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

เรื่อง ขนานน้อยกลางทุ่งนา จำลอง ผังชลจิตร แสดงทัศนะให้เห็นถึงสาเหตุของความไม่เสมอภาคทางการศึกษาอันเนื่องมาจากความห่างไกลของสถานศึกษากับบ้าน โดยกำหนดให้ตัวละครเป็นเด็กชนบทชื่อว่า “เด่น” เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียนเพราะท้อแท้กับการเดินทางที่ยากลำบากอยู่ทุก ๆ วัน ดังบทบรรยายของผู้เขียนที่ว่า

... พายที่สุดเด่นก็สอบเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ได้ โรงเรียนอยู่ไกลลิบ เค้นต้องตื่นขึ้นมาตั้งแต่ดึกยังไม่หมดจากฟ้า ได้ยินแม่หุงข้าวโก้งแก้งอยู่ในครัว เตรียมคดข้าวห่อให้ เค้นตัดใจรื้อผ้าห่มที่กำลังอุ่นทิ้งอย่างเสียดาย ลงไปอาบน้ำในบ่อซึ่งเย็นจับจิต แต่งเนื้อแต่งตัวกินข้าวปลา หอบหนังสือออกไปพบกับชอบที่ยืนรออยู่กลางทุ่งทุกเช้า เค้นกับชอบซึ่งสอบเข้าเรียนได้เหมือนกัน เดินสวนกับควงอาทิตย์ที่กำลังร้อนขึ้น ข้ามทุ่งสองห้องไปบนคันนาเล็ก ๆ ด้านแล้วด้านเล่า ในฤดูไถนา ควายเทียมไถลากพลิกดินอยู่สุข ๆ กว่าที่จะถึงโรงเรียนก็เกือบไม่ทัน กลับถึงบ้าน พอค่ำพลบ

“แม่ ผมไม่อยากเรียนแล้ว” เค้นบอกแม่คำวันหนึ่ง

“ทำไมล่ะ เรียนยากหรื”

“ไม่... แต่เหนื่อยเหลือเกิน”...

(ขนานน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 33 - 34)

จำลอง ผึ้งชลจิตร ชี้ให้เห็นเกี่ยวกับความเบื่อหน่ายที่เกิดจากความยากลำบากในการเดินทางซึ่งจะต้องใช้เวลานาน ต้องตื่นแต่เช้ากว่าจะกลับถึงบ้านก็มีค่าจนแทบจะไม่มีเวลาเล่นตามประสาเด็ก ๆ ในกรณีนี้เพื่อต้องการชี้ให้อ่านและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถาบันการศึกษา ได้ตระหนักถึงความจำเป็นและปัญหาที่เกิดขึ้นในข้อนี้

อีกตอนหนึ่งของเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนโดยผ่านบทบาทของตัวละครที่มีความยากจน จนไม่สามารถส่งให้ลูกเข้าเรียนต่อในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ ดังบทสนทนาว่า

...“ของคนอื่นตั้งเป็นสิบ ๆ บั้ง ของเรานิดเดียว ช่างหิวมันซิ มันจะลืมหือหรือแห้งตาย” พุดจบพอดีเขาसानไซลูกใหม่เสร็จ
“พุดได้ คนอื่นเขามี เราละ แล้วไหนจะให้ยายบ่าวมันเรียน”
“เราอะ จนหาไม่แล..อย่าพุดคิดงว่า เอาไว้ปีหน้า”...

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 71)

และบทสนทนาว่า

...“ได้มั่งเปล่า” เคนตะโกนถามทั้งที่ไม่รู้ว่าน้ำเซยอยู่ตรงไหน
“ได้” เสียงขานตอบจากป่าช้า
“ยายบ่าวมันจะเรียนจริงรึ”
“มันว่ามันอยากเรียน กูไม่รู้ทำไง”
“มันชอบหละ” เคนว่า
“ถ้าเป็นมึง กูเห็นจะไม่เคือคร้อน...อ้อ ตัวใหญ่ไว้ช ไปทางนั้นแล้ว อ้ายเคน”

“ทางไหนละ น้ำเซย..มันไปทางนั้นอีกแล้ว”
“นี่แนะ” เสียงเซยร้องออกมาอย่างสะใจ “อยู่กูหละ เห็นมัยนี้”
เซยถูกขึ้นจากคางข้าวยกปลาช่อนเท่ำปลีน้องให้เคนดู
“หาปลาขายให้มันเรียนก็ได้” เคนเสนอแนะ

“ที่แรกมันได้หละ .. มันอยากเรียนมาตั้งแต่ปีที่แล้ว ภูเห็นว่าลำบากเลย
หัดมันไว้ปีนี้” ...

(ขนน้าออกกลางทุ่งนา. 2535 : 73)

แม้เด็กมีความปรารถนาจะเล่าเรียนและผู้ปกครองเองก็อยากจะสนับสนุน แต่
ความยากจนทำให้ไม่สามารถส่งให้ลูกเรียนได้ตามต้องการ ในข้อนี้จำลอง ฟังชลจิตร เห็นว่า
เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาโดยเฉพาะชาวชนบทที่
มีความยากจนมากกว่าคนในเมือง

ดังนั้นโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับการศึกษานั้น จำลอง ฟังชลจิตร มีความเห็นว่า การศึกษา
เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่สามารถดำรงชีพได้อย่างปกติสุขเนื่องจากเมื่อมีความรู้แล้วก็นำ
ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมในโอกาสต่อไป

7. โลกทัศน์ที่มีต่อค่านิยม

“ค่านิยม” ตามความหมายของสุพัศรา สุภาพ (2536 : 22) หมายถึง “สิ่งที่กลุ่ม
สังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูก
ต้อง”

ดังนั้นสิ่งที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ และยอมรับกันว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องซึ่งใน
ความเป็นจริงอาจเป็นสิ่งที่ไม่ดีก็ได้แต่สมาชิกในสังคมยอมรับ และนำมาปฏิบัติกันจนกลายเป็น
ความเคยชิน เช่น ค่านิยมในการใช้ของต่างประเทศ หรือการนำเอาอารยธรรมจาก
ต่างชาติเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งค่านิยมดังกล่าว จำลอง ฟังชลจิตร เป็น
ผู้หนึ่งที่มีความเห็นต่อต้าน และเห็นว่าการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมจึงมีความสัมพันธ์
ต่อกันหลายรูปแบบ หลายสถานการณ์ บางครั้งเป็นไปด้วยดีแต่ในบางครั้งอาจจะมี
ความขัดแย้งกันจนเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคม จำลอง ฟังชลจิตร มีโลกทัศน์ต่อค่านิยม
6 ประการดังนี้

- 7.1 การดำเนินชีวิตอย่างมีอิสระและมีเสรีภาพ
- 7.2 การแสวงหาความสุข
- 7.3 ความรักความเมตตา
- 7.4 คติความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา

7.5 ค่านิยมที่มีต่อเด็ก

7.6 การใช้ของต่างประเทศ

7.1 การดำเนินชีวิตอย่างอิสระ และมีเสรีภาพ

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ต้องการความมีอิสระเสรีของบุคคล โดยไม่คำนึงว่าสิ่งที่คนแสวงหาอันมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือหรือไม่ บุคคลรอบข้างจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่เกิดความสุขใจ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะผ่านงานเขียนไว้ดังนี้

ในเรื่อง หัวใจบริสุทธิ์ริมฝั่งอันดามัน จากเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะผ่านเรื่องราวของหนุ่มสาวคู่หนึ่งที่มีโอกาสไปพักผ่อนชายทะเลซึ่งเป็นช่วงที่มีพายุใหญ่พัดเข้าฝั่ง “หญิงสาว” ต้องการออกไปเดินไต่คลื่นทำพายุกที่กำลังปั่นป่วนโดยมิได้หวัคกลัวแม้แต่น้อย มิใช่ที่ฝ่ายชายจะทักท้วงด้วยเหตุและผลเพียงใดก็ตามก็ไม่อาจหยุดความต้องการของเธอได้ และในที่สุดเธอก็ได้ออกไปสัมผัสกับสิ่งที่เธอต้องการ ได้พบกับ “เด็กหาปลา” เป็นตัวแทนของวิถีชีวิตที่จำเจแต่ก็จำเป็นต้องกระทำ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งแปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับสาวชาวกรุงอย่างเธอ แม้เพียงแต่เธอได้สัมผัสอย่างผิวเผินเท่านั้น จากข้อความว่า

... หญิงสาวหิบบวมกเถือทรายขึ้นมาปัดอย่างทะนุถนอม นำหมวกไปครอบคอกผักบุ้งทะเลดอกหนึ่ง เธอหวังว่าพรุ่งนี้เด็กชายจะต้องมาพบหมวกที่ลืมเอาไว้ เธอไม่เข้าใจเลย ไม่เข้าใจหัวใจของเด็กชายคนนั้น ทำไมเขาต้องถึงโลกกับขาคูกตาอันหาค่างวคไม่ได้ หัวใจเล็ก ๆ ริมฝั่งอันดามันดวงนั้นคู่ลิ้นสำหรับเธอ

เธอเดินกลับอย่างโผล่แทบหมดแรงพุงตัว สาดิธเข้ามาประคอง
 “รีบกลับเถอะ บ่ายจัดแล้ว อยู่ยังไม่ได้ทานข้าวเลย”
 “ฉันอิ่มมาแล้ว” เธอพูด น้ำเสียงไม่หวาน ไม่จุ่นด้วยความโมโห
 ชายหนุ่มเดินตามหลังอย่างไม่ค่อยเข้าใจ ...

(หัวใจบริสุทธิ์ริมฝั่งอันดามัน. 2535 : 21)

คาเฟคนิบี้ เป็นอีกเรื่องหนึ่งในเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทักษะในการแสวงหาความเป็นอิสระของมนุษย์เพราะความเบื่อหน่ายต่อสภาพสังคมที่ต้องเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ บีบคั้น ทั้งเรื่องส่วนตัวและหน้าที่การงานจนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางจิต จำเป็นต้องหาทางออกในรูปแบบต่าง ๆ ตามใจตนเอง ในเรื่องนี้ จึงได้กำหนดบทบาทของตัวละคร “เชลล์แมน” ผู้ที่กำลังประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่เลี้ยวหนึ่งของความคิดเขาเกิดสำนึกว่ามีส่วนหนึ่งของชีวิตเขาได้หายไป จึงพยายามค้นหาสิ่งนั้น ก็หาทางออกโดยการเลิกอาชีพ “เชลล์แมน” จากนั้นก็ปลอมตัวเป็นคนไปเข้าไปในคาเฟ่ที่เป็นแหล่งชุมนุมของคนไป ที่นี้ไม่มีเสียงอีกที่กวนวาย มีแต่การยิ้มแย้มเข้าหากัน ไม่นินทาว่าร้ายต่อกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของตัวละครที่ว่า

... ที่นี้สบายหู เนื่องจากไม่มีโทรศัพท์เข้าออก จึงไม่มีคนหมุนไปหาเพื่อนเพื่อเล่าเรื่องธุรกิจห้าล้านสิบล้าน ไม่มีผู้หญิงทำทางเป็นผู้ดีบางคน รายงานการเดินทางไปพักผ่อนที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ก็เหล่านี้อ่าน ๆ ไม่มีเสียงเพลงฝรั่งให้คนขับตาม ไม่นักกร้องให้คนเงินถุงเงินถังฟัง ผมชอบที่นี่เสียแล้วซิ ชอบมองสาวน้อย ผมมองสาวน้อยของผมในสายตา เจียบไป ไม่มีการสื่อสารอย่างอื่นนอกจากสายตาที่แอบมองกันอยู่ ที่สำคัญ เรอคงคิดว่าผมเป็นไปเช่นเดียวกับเธอ ...

(คาเฟคนิบี้. 2535 : 72)

จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทักษะว่าบทบาทของมนุษย์สำคัญกว่าบทบาทของสังคม มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดทางเดินของตัวเองเป็นสำคัญ หาใช่สังคมกำหนดแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ เพราะว่าคุณรู้สึก สังคม เหตุผล และพฤติกรรมของแต่ละคนอาจจะคล้ายกันแต่ก็ไม่เหมือนกัน ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะ “เอ็กซิสเต็นเชียลลิสม์” (Existentialism) ที่ วิทย์ วิศทเวทย์ (2520 : 139) กล่าวไว้ว่า

... การที่มนุษย์แสวงหาตัวเอง เพราะมนุษย์ถือว่าได้สูญเสียตัวเองไป เพราะในสังคมปัจจุบันแทบจะไม่มีใครเลยที่จะไม่ถูกบีบรัดโดยบทบาทต่าง ๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้สังคมมนุษย์สลับซับซ้อนทวีขึ้น ความสลับซับซ้อนนี้จึงให้มนุษย์ออกจากตัวของเขาเอง คนสมัยใหม่จึงไม่มีเวลาที่จะมาพิจารณาตัวเองว่า รู้สึกอย่างไรหรืออยากทำอะไรที่เขา

ทำอะไรต่ออะไรอยู่ทุกวันนี้ นั่นก็เพราะเขาต้องทำ หัวโขนบงการเช่นนั้น การกระทำที่เกิดจากความรู้สึกจริง ๆ ว่าอยากทำนั้น ไม่มีอีกต่อไป มิได้มีอะไรเป็นของตัวเอง...

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างมีอิสรภาพมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตที่เป็นของตนเองว่า มนุษย์เราต้องการอยู่อย่างเสรีภาพ และถ้าสูญเสียไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ต่างก็จะเรียกร้องหาจนกว่าจะได้คืนมา มนุษย์กับเสรีภาพจึงเป็นสิ่งคู่กันแม้คนที่รักกันถ้าต้องการให้ความรักนั้นยั่งยืนก็ต้องมีเสรีภาพต่อกันให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าคุณมีเสรีภาพ ไม่ใช่ผูกมัดคดขี่ให้อยู่ในอำนาจของตน และนอกจากนี้ผู้เขียนยังมีทัศนะอีกว่า มนุษย์ไม่ควรให้ความเห็นแก่ตัว ความไม่รู้จักพอมิอิทธิพลให้เสรีภาพในทางที่ไม่ถูกต้องและเป็นปัญหากับบุคคลและสังคม

7.2 การแสวงหาความสุข

จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่าชีวิตมนุษย์ในสังคม “ความสุข” เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการและเชื่อว่าจุดหมายปลายทางของการดำเนินชีวิตคือความสุขนั่นเอง ดังนั้นจึงมีทัศนะต่อการแสวงหาความสุขของบุคคลต่าง ๆ หลายรูปแบบ ตั้งแต่ระดับเศรษฐกิจไปจนถึงซาก ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

เรื่อง คนตาบอด ในเรื่องสั้นชุด “ผ้าทอลายทางกระรอก” จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะว่า ความสุขอยู่ที่ความพอใจ หากเราพอใจแล้วไม่ว่าการกระทำนั้นจะออกมาในรูปแบบใด โคขบทาบทัดละคร “หล่อน” ที่พอใจและมีความสุขกับการได้ทำทานแก่คนตาบอด ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ “หล่อน” ต้องการซื้อผักกระเฉดจากหญิงชราในราคาที่ตนเองต้องรอง แต่เมื่อหญิงชราไม่สามารถขายให้ได้ “หล่อน” ก็ไม่พอใจและไม่ซื้อ ดังบทสนทนาว่า

...“สี่มัดห้า นะคะ” หล่อนต่อราคา

“อย่าให้ลดอีกเลย ฉันไม่ได้อะไร”

“แล้วไป ฉันไม่เอาละ” หล่อนยกร่างอ้วนจุ๋มร้องเรียกรถตุ๊ก ๆ

พอฟ่านฝ่ามือตาบอด หล่อนวางเหรียญบาทลงด้วยหน้าเร่ร่อนกว่าเมื่อสักครู่

ก้าวขาขึ้นตุ๊ก ๆ จนโยกไหวทั้งคัน

หล่อนพิมพ์ “ให้ขอทานซะ ยังมีความสุขกว่า”...

(คนตาบอด. 2539 : 91)

เรื่อง ความสุข ในเรื่องสั้นชุด “ฟ้าทอลายทางกระรอก” เช่นกันที่จำลอง
ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า ความสุขนั้นเราสามารถหาได้ด้วยตัวเองและยังสะท้อนให้เห็นว่า ไม่
ว่าบุคคลจะอยู่ในฐานะใดก็ตามก็สามารถแสวงหาความสุขได้ตามแก้ศักยภาพ ซึ่งได้แสดง
ทัศนะผ่าน “คำพา” ตัวละครตาบอดที่ประกอบอาชีพขอทานมีความสุขกับการได้สร้างภาพ
จินตนาการตามคำบอกเล่าของเพื่อนขอทานโดยแลกกับเศษเงินที่ขอมาได้ และในขณะเดียวกัน
หญิงที่มาทำทานกับ “คำพา” เองก็มีความสุขอย่างเห็นได้ชัดเช่นกันที่ได้ทำทาน ในขณะที่
ที่ตนเองกำลังมีความสุขทุกข์ จากบทสนทนาว่า

...“เหื่องสวขมัย”

“อีกแล้ว” ประเทืองพูดห้วน ๆ

“น้า...เหื่อง สวขมัยคนนี้”

“เขาให้แกก็บุญใจแล้ว จะเอาอะไรอีก”

“กันมีความสุขถ้ารู้ว่าคนสวข ๆ ให้เงิน” คำพายิ้มเหมือนเด็ก ๆ

“คนอย่างเรา ๆ มีความสุขด้วยหรือวะ”

“มี...หากต้องการ” คำพาดตอบหนักแน่น

“ต้องการไปทำไม” ประเทืองสงสัย

บนสะพานลอยคนข้ามไปมาพลุกพล่าน คำพารอให้เพลาสีขรองเท้าเสียก่อน

“ชีวิตจะมีความสุขไง” คำพาดตอบทื่อ ๆ

“มีข้าวกินก็น่าจะพอแล้ว”

คำพาหัวเราะคิก ๆ “กันต้องการอีก”

“แกต้องการมากเกินไปแล้ว”

“เหื่อง แกพูดยังกับว่าแกไม่ปรารถนาความสุขเสียเลยจ้ะแหละ”

ประเทืองฮึดฮัด “น้าหน้าอย่างเราังจะมีความสุขกันถึงไหน กันขาด่วน

ส่วนแกตาบอดสนิท”...

(ความสุข. 2539 : 111 - 112)

และบทสนทนาว่า

...“อากาศเที่ยงวันร้อนอบอ้าว คำพานั่งเหงื่อซึมเต็มใบหน้า ประเทือง
จับเหงื่อที่ซอกคอด้วยผ้าเช็ดหน้า ผู้หญิงอายุประมาณห้าสิบ ร่างกายชubbom
ใบหน้าหม่นหมองเหมือนคนอมทุกข์ นุ่งผ้าถุงเก่าๆ สีเขียวคล้ำ

“คำพา” ประเทืองกระซิบ

“หือ...”

“พิเศษ”

คำพารีบหยิบสองบาทให้กับเพื่อน พอผู้หญิงคนนั้นมาหยุดยกมือประนม
ทำบุญหนึ่งบาทแก่คำพา ใบหน้าเศร้าหมองเมื่อสักครู่กลับเบิกบานขึ้นจนเห็นได้
ชัด”...

(ความสุข. 2539 : 116)

นวนิยาย ขนน้อยกลางทุ่งนา จำลอง ผึ้งชลจิตร แสดงทัศนะว่า บุคคลบางกลุ่ม
มีความสุขกับการได้ทำบุญทำกุศล จากตัวละคร “ป้าแจ่ม” แสดงให้เห็นว่าการที่ตนได้สร้าง
บุญกุศลคือการทอดกฐินประจำปี อันเป็นประเพณีหนึ่งของพุทธศาสนาที่กระทำกันในช่วง
ออกพรรษานั้น มีความสุขมากและเชื่อว่าบุญกุศลที่ได้ทำจะส่งผลให้ไปภพหน้าที่ดี
ดังข้อความว่า

...ป้าแจ่มมีความสุขอยู่สองอย่างในขณะนี้

ประการแรก...คราวงานกฐินที่เพิ่งผ่านไป เมื่อสามสี่วันก่อน พุ่มกฐิน
ของคณะกรรมการประกวด ได้เงินมากกว่าพุ่มไหน ๆ แกร็บมอบขันน้ำพานรอง
จากท่านนายอำเภอ.....

“แหม จริงๆ นะมันดีไปหมด ท่านนายอำเภอคนนี้พูดดีจัง
ยังหนุ่มยังแน่น ท่านบอกว่าปีหน้าจะมาอีก” ป้าแจ่มระบายความรู้สึกกับนวล
“ปีหน้าจะเอานะให้ได้”

“ทำไหระนั้นวันนั้น ฉันลืมๆ ไปแล้ว” นวลทำคิ้วขมวด

“เงินทอดศรี หมั่นแปดพันเก้ากับอีกแปดสิบหกบาทห้าสิบ”

ป้าแจ่มบ้วนน้ำหมากลงกระโถน “นายธนาคารคนนั้นรับมอบไปทันที ว่ากันว่า
นายธนาคารคนนี้ ใจบุญสุนทานนะแม่นวล เป็นกรรมการไปทั่วแหละ

ลุงเพียรซึ่งนอนพนบุรีปู้ๆ เอียงหน้ามาดูครั้งหนึ่ง หัวเราะออกมา
ราวกับต้องการเยาะเย้ย ยิ้มให้วันวลครั้งหนึ่งแล้วสูบบุหรี่ไปจากพ่นควันโขมง
ป้าแจ่มหันหน้าไปมองลุงเพียรอย่างรำคาญ

“หัวเราะอะไรล่ะ”

“ก็หัวเราะคนใจบุญอย่างแม่แจ่มนั่นแหละ” พนบุรีอีกครั้งจึงพูด
โดยไม่มองหน้า

“คนทำความดี มีความสุขใจมั่งไม่ได้หรือไงพ่อ”

วันวลยิ้มกับคำพูดของป้าแจ่ม...

(ขนนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 100)

จำลอง ผึ้งชลจิตร มีทัศนะว่า ไม่ว่าการกระทำใดที่ตนเองพอใจ ถึงแม้คนรอบข้าง
จะคัดค้านหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม แต่ตนเองพอใจและมีความสุข ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้มีมากมาย
ในสังคมโดยเฉพาะสังคมชนบท

การแสวงหาความสุขอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้แสดงทัศนะโดยใช้กลวิธีการเขียนเชิง
สัญลักษณ์ จากเรื่อง เรื่องของชาวประมง ในเรื่องสั้นชุด “สุภาพบุรุษไฟแช็ก” ที่ได้กล่าว
ถึงการแสวงหาความสุขของกลุ่มนักเที่ยวกลางคืน ในยุคที่ “ผับ” เริ่มเฟื่องเป็นที่นิยมของ
นักเที่ยว โดยเฉพาะเหล่าศิลปินนิยมมาก ดังบทบรรยายว่า

...ผมจอดเรือตรงที่ว่าง ทั้งสมอด้วยเบียร์ขวดเล็ก ผมไม่มีเวลาว่างพอ
ที่จะทิ้งด้วยเกล้า และผมก็ไม่อยากทิ้งอีกด้วยเข้าไป ตามธรรมเนียมของ
ท้องทะเลเราต้องเสียดำจอดบ้าง ชาวประมงมากหน้าหลายตามองมายังผม
บางคนคุ้นเคยกันดี เพราะเป็นคนบางเคียวกัน เรายิ้มให้กันหรือทักทายกัน
ด้วยส่ายตา ชาวประมงขอมเข้าใจในชาวประมงด้วยกัน บางคนกำลังหมุน
รอกสาวเบ็ด ปลาสาวคลอเคลีย เรารอโอกาสกระตุก บางคนลงอวนและ
นั่งรออย่างเชื่องเย็น บางรายให้ตายเถอะ เขากำลังจะลงฉมวกโดยปราศจาก
ความรู้สึกรังเกียจเพื่อนฝูง มันเป็นโชคตาของเขา โชคเงินเนิ่นนี้ปลาชุกชุม
ทั้งปลาเล็กปลาใหญ่ อีกทั้งปลาแฟนซีเพ็งแตกเนื้อสาว เหล่าคนหาปลากับปลา
ของเขาต่างกริครายส่ายหัวหางไปตามเสียงดนตรีแห่งท้องทะเลที่บรรเลงสนั่น...

(เรื่องของชาวประมง. 2539 : 73)

ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า การแสวงหาความสุขของคนในยามราตรีนั้น เปรียบเสมือน ชาวประมงที่กำลังแข่งขันกันออกหาปลาด้วยวิธีการต่าง ๆ กันไป เป็นการท้าทายว่าใครจะ ประสบผลสำเร็จได้มากกว่ากัน

7.2 ความรัก ความเมตตา

เรื่องของความรัก ความเมตตา นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขสงบทั้งในครอบครัวและในสังคม ซึ่งจำลอง ผังชลจิตร มีทัศนะเกี่ยวกับเรื่องของ ความรักความเมตตาที่ควบคู่กันโดยมีน้ำเสียงที่ชื่นชมต่อความรักความเมตตาซึ่งพบเห็นบ่อย ในสังคมชนบท แต่เป็นห่วงเรื่องของการรักความเมตตาที่กำลังจะสูญสิ้นไปจากสังคมเมือง ดังจะเห็นได้จากเรื่องต่อไปนี้

เรื่อง ผู้ให้กำเนิด ในเรื่องสั้นชุด “ผ้าทอลายหางกระรอก” จำลอง ผังชลจิตร ได้แสดงทัศนะว่า ความรักที่แม่มีต่อลูกเป็นความรักแท้จริง ไม่ว่าลำบากยากแค้นสักเพียงใด แม่ก็ต้องยอมทนทุกข์ยากเพื่อลูกได้เสมอ จากบทบรรยายว่า

...แม่ไม่เคยหมดสิ้นกำลังใจ แม่แม่จะเห็นว่าผมไม่สามารถให้ความหวังอะไรได้ แม่ยังทุ่มเทแรงกายหาปลาขายส่งน้องๆ แม่ออกจากบ้านตั้งแต่พอกินข้าวค่ำแล้วเสร็จ ออกมาคนเดียวโดยไม่มีควมขยาดกลัวแม่แต่น้อยนิด สายตาของแม่ฝ้ามัว ไม่ดีเหมือนคนหนุ่มสาว แม่ต้องถ่อร่างไปตามคันนา บางครั้งต้องลุยลัดท้องนาต้องตะเกียงหาปลาตามสายน้ำ ครอบปลาที่ขึ้นตามสายน้ำ แม่ต้องหากินแข่งกับคนทุ่งมากมาย แม่ยอมเสียเปรียบ เพราะฉะนั้นแม่จึงไม่เลือกปลา ปลาหมอ ปลาช่อนตัวเล็กๆ ที่คนอื่นเขาไม่ยอมครอบ แม่เอาชั่งกะละมังไว้ขั้วเขี่ย ที่ตายก็ผ่าใส่เกลือ แม่ทุนปลาเหล่านี้ไปขายตลาด ฝากเงินไปให้น้องที่เรียนอยู่ในเมือง บางทีหัวค่ำแม่หาปลาสู้เขาไม่ได้ แม่ต้องนอนเอาแรงพอตีสองตีสามแม่จุดตะเกียงออกจากบ้าน เวลานั้นคู่แข่งของแม่น้อยลง...

(ผู้ให้กำเนิด. 2539 : 73)

และคำกล่าวที่ว่า

... แม่ยอมเหน็ดเหนื่อยและทำงานทุกอย่างเพื่อลูก แม้จะแก่เกินวัยก็ตาม ...

(ผู้ให้กำเนิด. 2539 : 75)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการแสดงทัศนะของผู้เขียนว่า ความรักของแม่ที่มีต่อลูก นั้นมีมากมายและยิ่งใหญ่ซึ่งพร้อมที่จะเสียสละและทำทุกอย่างเพื่อลูกได้เสมอ ทั้งยังให้ผู้อ่าน ได้สำนึกถึงความรักของแม่และเห็นความสำคัญของความรักที่ก่อให้เกิดความสงบสุขภายใน ครอบครัวและสังคมได้ดีที่สุด

นอกจากความเสียสละเพราะความรักของแม่ที่มีต่อลูกยังมีแล้ว ความรักของแม่ที่ แสดงออกมาในรูปของความห่วงใยที่เห็นลูกกำลังจะหลงผิด ประพฤติส่อไปในทางไม่ดี ซึ่ง ผู้เขียนได้แสดงทัศนะนี้ผ่านความรู้สึกของแม่จากเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา ดังบทสนทนาว่า

... “ปลาของเอ็งคือสมชื่อเขาลือ” ลูกเพียรออกปากชม เด็กชายยิ้มอย่าง มีความสุข รู้สึกถึงความสำคัญของตัวเองไม่น้อย

ท่ามกลางเสียงชมเชยของนักเลงปลากัด แม่ของเค้นมองดูลูกอย่างทอดท้อ ลูกกำลังถลาลึกไปสู่อบาย

“นวลไม่มีความรู้สึกกับเงินจำนวนนั้นเลยสักนิดเดียว ตรงกันข้าม แก คิดว่า ยี่สิบบาทนี่แหละ คือ จุดเริ่มต้นฆ่าลูกชายของแก ยิ่งเห็นลูกหลงไหล ได้ปลื้มกับชัยชนะ แกแทบร้องไห้โฮออกมา

“คูซัพที่แจ่ม ฉันว่าต่อไปมันคงเหลือ มันต้องเล่นไฟ ไปปิ่น”

“ก็น่าจะเป็นอย่างนี้หรอก คูมันชอบ ๆ อยู่มาก” ป้าแจ่มซึ่งนั่งกิน ขนมหุ้นกับนวลเห็นด้วย...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 63)

ความรักความเมตตาที่มีต่อสัตว์ก็เป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่า เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นไปอย่างสงบสุขไม่

เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทศนะดังกล่าวเสนอไว้ในเรื่อง บ้านของนกกระจอก ในเรื่องสั้นชุด “คนกับเด็ก” ผ่านตัวละครที่เป็น “พ่อ” ซึ่งให้ความกระจ่างต่อลูกว่า การที่เราจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขนั้นไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันกับคนหรือสัตว์ก็จะต้องมีความรักความเมตตาต่อกัน ดังบทสนทนาว่า

...“พ่อคะ” น้ำเสียงแผ่วเบา เย็นสนิท ฟังคล้ายจะขอมงานน
แต่แกยังไม่ยอม “นกกระจอกทำไมต้องอยู่บ้านเราละคะ”
ผมเองบางทีก็อับจนคำตอบเพราะคิดอะไรไม่ทัน จึงตอบเลียงๆ
“ลูกจำหน้าพวกนี้ได้หรือจ๊ะ”
“จำได้ค่ะ”
“นกกระจอกอยู่ทุกบ้านแหละจ๊ะ ถ้าหากบ้านนั้นมีเมตตาต่อมัน ยอมให้
ทำรังได้ชายคา และเจ้าของบ้านยินดีรับฟังเสียงจ๊อกแจ๊กจ๊อแจ...”

(บ้านของนกกระจอก. 2539 : 17 – 18)

จำลอง ฟังชลจิตร ได้แสดงทัศนะต่อเรื่องของความรักความเมตตาว่า การให้อภัยซึ่งกันและกันล้วนเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตเช่นเดียวกับปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อร่างกาย และต้องการจงใจให้ผู้อ่านเกิดความคิดว่า ครอบครัวยุคใหม่ที่มนุษย์ยังหลงอยู่ในกิเลสตัณหา ก็หมายความว่ายังห่างจากความรักความเมตตา และยังกล่าวด้วยว่าความลับของชีวิตมนุษย์นั้นสามารถค้นพบด้วยความรัก ไม่ว่าจะเป็นด้านโศกเศร้าหรือสุขสมที่เป็นประสบการณ์ทำให้มนุษย์รู้จักผู้อื่นและรู้จักตนเองมากขึ้นเพราะฉะนั้นการรู้จักความรัก คือการเข้าถึงแก่นแท้ของชีวิตนั่นเอง ความรักเป็นสิ่งสากล เมื่อใดที่มีรักเมื่อนั้นจะปลดปล่อยเราออกจากความโลภความทะเยอทะยานและความทะนงตน

นอกจากนี้จำลอง ฟังชลจิตร ยังได้แสดงทัศนะต่อความรักของวัยรุ่นซึ่งมักเป็นความรักระหว่างเรียนว่า เป็นความรักที่ไม่จีรัง หวือหวาไปตามประสาวัยรุ่น ความรักแบบคนรักในช่วงวัยรุ่นเป็นสิ่งจอมปลอม ดังปรากฏใน เรื่องเซย์ๆ โดยเสนอผ่านตัวละคร “ลุง” ที่เล่าเรื่องเก่าๆ สมัยเรียนให้หลานฟังเกี่ยวกับเรื่องของความรักซึ่งได้แสดงแง่คิดว่า เป็นเรื่องที่สนุกๆ ไปตามประสาวัยรุ่น ดังข้อความว่า

...ผมหัวเราะเสียงดัง และตอบด้วยเสียงดังระดับเดียวกัน
“ลุงว่าเรื่องที่เล่าทั้งหมด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านไม่รับฟังมาตั้งแต่แรกแล้วละ

ถ้ารับฟังแล้วคล้อยตามให้ตามอารมณ์วูบวาบของเด็ก ๆ ละก็ ป่านี้น่าพิลึก
คิที่ทํานใจแข็ง ไม่ปฏิบัติตามคำขอสักอย่าง เพราะถึงเวลานี้ถึงว่าลูกคิดถูกที่สุด
ทั้งยังรู้ดีกรอดตัวที่ไม่ได้แต่งงานกับเธอ” ...

(เรื่องเซซ ๆ . 2536 : 116)

7.4 คติความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย ดังนั้นศาสนาพุทธจึงมี
บทบาทกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน ทั้งด้านความเชื่อความศรัทธา วัฒนธรรมและ
การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย สถาบันศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญมาก
ต่อมนุษย์ในสังคม เพราะศาสนาเปรียบเสมือนเครื่องมืออันสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์พบหนทาง
ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมอันจะก่อให้เกิดความเจริญมั่นคงในสังคม

ในฐานะที่จำลอง ผึ้งชลจิตร เป็นชาวพุทธคนหนึ่งก็ได้แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับคติ
ความเชื่อทางศาสนาในเรื่องของ ความเชื่อเรื่องผลจากการทำบุญ

สุัทตรา สุภาพ (2528 : 23 - 28) ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อเรื่องบุญ
บาปว่า

...ศาสนาพุทธมีอิทธิพลเหนือคนไทย ความคิดเกี่ยวกับเรื่องบุญและบาป
มักจะอยู่ในจิตใจของ คำสองคำนี้เป็นคำที่พูดกันจนติดริมฝีปาก และคนไทยก็
นิยมที่จะทำบุญทุกครั้งที่มีโอกาส พุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนไทย
ตั้งแต่เกิดจนตาย จึงมีอิทธิพลในการสร้างค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญกุศล คนไทย
เชื่อว่าการทำบุญกุศลนั้นเป็นกรรมดีที่หากสร้างสมไว้จะส่งผลถึงอนาคตทั้งชาติ
และชาติหน้า...

เรื่อง เล่นกับผี จากเรื่องสั้นชุด “สาระขัน” จำลอง ผึ้งชลจิตร ได้แสดงทัศนะ
ในเรื่องของความเชื่อว่า การสร้างบุญกุศลไว้มากนั้นเมื่อตายไปแล้วก็จะได้ไปเกิดในภพชาติที่
ดี ซึ่งปรากฏในคำบรรยายของตัวละครที่กล่าวถึง “แม่” ของตนเองว่า

...แม่ฉัน เสียไปสิบสามปีแล้ว แกไม่ควรมาพูดเล่น ... อีกอย่าง
คอนมีชีวิตแม่ได้ทำกุศลไว้มาก ท่านเลยไปพูดไปเกิดในภพชาติที่ดีงามเรียบร้อยแล้ว

ไม่ได้มีเวลามาเที่ยวหาลูกหลอนรบกวนคนที่เขามีชีวิตจนไม่เป็นอันหลับนอน ...

(เล่นกับผี. 2536 : 64)

เรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา จำลอง ผังชลจิตร แสดงทักษะเรื่องความเชื่อและศรัทธาในศาสนา ทั้งในเรื่องการให้ลูกชายบวชเรียนอยู่ในร่มกาสาวพัตร์และการได้ทำบุญทำกุศลโดยเฉพาะการทอดกฐินหลังออกพรรษาในแต่ละปี ซึ่งชาวพุทธจะเชื่อว่าได้กุศลมาก โดยแสดงทักษะดังกล่าวผ่านบทบาทตัวละคร “ป้าแจ่ม” ที่มีความสุขกับการได้บวชลูกชาย และได้ร่วมทอดกฐินประจำปี ดังคำพูดว่า

... “ป้าแจ่มนั้นยังชุง ๆ อยู่อย่างเป็นสุขในหัวใจที่ลูกชายคนเดียวได้ห่มผ้าเหลืองเข้าวัดเข้าวา แก่ตั้งหน้ารอลูกที่ขึ้นไปเรียนหนังสือถึงกรุงเทพฯ รบเร้าให้มันบวชให้เสียที พอลูกชายเรียนจบก็สนองคุณแม่...”

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 26)

และบทสนทนาว่า

... ท่านสมภารเพิ่งกลับไปวัดเมื่อใกล้ค่ำ หลังจากเดินมาเยี่ยมเยียนทุกหัวกระได บ้านแจกใบฎีกากฐินบ้านละใบสองใบ

“อย่าลืมเสียล่ะ ปีนี้งานบุญใหญ่โตแน่” ท่านเปรยกับป้าแจ่ม

“ฉันกลัวว่าจะเหมือนปีกลายนี้”

“ไม่แน่ ๆ ถ้ามโยมเพียรดู จะมีหนัง มีโนราปีนี่คงดี เพราะได้นายอำเภอ นายธนาคารเป็นประธาน”

“ฉันก็หวังได้โบสถ์ เออ อยากได้โบสถ์ใหม่สักหลัง” ป้าแจ่มว่า

“โอ๊ย แม่แจ่ม อย่าให้ถึงกับโบสถ์ใหม่เลย เก่า ๆ หลังนั้น... ทำบุญเข้าไปเถอะถ้าจะทำ” ลูกเพียรแย้ง

“ขวางโลกอีกแล้วเฒ่าคนนี่” ป้าแจ่มดู แล้วหันไปที่ท่านสมภาร

“ฉันขอรับกฐินพุ่มหนึ่งค่ะ”

“ดี ๆ รับเป็นพุ่มได้บุญมาก โยมอ่านดูในฎีกาก็แล้วกัน” ...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 94)

7.4 ถ่านนิยมที่มีต่อเด็ก

ชีวิตของเด็ก ๆ เป็นเรื่องที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ให้ความสนใจมากจึงมีทัศนะเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของเด็กหลายเรื่อง ทั้งในแง่ดีและแง่ร้าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง โลกของเด็กจริง ๆ นะแหละ จากเรื่องสั้นชุด “รอยย่ำระบำฝุ่น” ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงทัศนะที่มีต่อโลกของเด็กว่ามีความสดใส ไร้เดียงสาซึ่งมักมองโลกในแง่ดีแม้ว่าสังคมจะเลวร้ายน่าพิงก์เพียงใด ตามบทบาทของเด็กจากเรื่องนี้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพราะฝีมือผู้ใหญ่จนเกิดภาวะมลพิษ แต่เด็ก ๆ กลับไม่ใส่ใจต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษและอาจจะเกิดอันตรายได้ ทั้งยังคงเห็นว่าธรรมชาติงดงามและน่าสัมผัสเสมอ พฤติกรรมดังกล่าว แสดงว่าเด็ก ๆ มีความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาไม่น่าจะมารับผลกระทบจากการกระทำของผู้ใหญ่ที่ขาดความรับผิดชอบเลย ดังบทบรรยายว่า

...ผมเห็นลูกชายคนเล็กของร้านขายอาหารเดินย่ำอยู่ในแอ่งน้ำเน่า เนื้อตัวแฉกอมแมมเหมือนเค็ม กางเกงสีก็ดำ ๆ ต่าง ๆ ใบหน้าของแกระรึ้นขนสีดำ เปล่งประกายสดใส แก้มอ่อนสองมือลงในน้ำเน่าโดยไม่รู้สึกระคายเคืองระคายเคืองหัวคลื่นได้ไปกับคลื่น همینฉิ่ง แก้มลงซ่อนมือไปเรื่อย ๆ เพื่อน ๆ ของแกวิ่งกลับมาขี้มนอง แกยกหน้าขึ้นมองผมและยิ้มให้

แกบอกกับผมว่า “ผมเห็นปลา...ผมเห็นปลา”

ผมรู้อยู่แะใจดีที่แกพูดไม่เป็นความจริง แต่ผมไม่คิดว่าแกโกหกผม เจ้าตัวเล็กสกปรกอมแมมคนนี้ โอ...แกยังมองเห็นความสดใส ความงดงาม ความสะอาดบริสุทธิ์ของโลก แกคงมองเห็นปลาแหวกว่ายอยู่ในน้ำเน่าจริง ๆ ตามที่แกพูด

ผมคาดเดาแล้วว่า โลกด้านที่งดงาม สดใสและรื่นรมย์ถูกเด็ก ๆ ครอบครองไปหมดสิ้น ผู้ใหญ่อย่างเรากลายเป็นคนอาศัยก่อนล้มหายตายจากกันไปด้วยความเลอะเทอะเปอะเปื้อนโดยไม่รู้ตัว...

(โลกเป็นของเด็กจริง ๆ นะแหละ. 2535 : 68 - 69)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ต้องการชี้ให้เห็นว่าโลกของเด็กเป็นโลกที่กำลังจะถูกทำลาย ความบริสุทธิ์ที่เด็กเคยมีกำลังจะสูญสิ้นไปกับความมั่งง่ายของผู้ใหญ่ ทั้งสภาพแวดล้อมและ ธรรมชาติที่รองรับเด็กในอนาคตนั้นกำลังจะเปลี่ยนสภาพไปในทิศทางที่แย่ลงกว่าเดิม จน เด็ก ๆ เองก็ต้องยอมรับและปรับตัวเองเพื่อเข้ากับสภาพที่เลวร้ายดังกล่าวให้ได้

หัวใจบริสุทธิ์ อีกเรื่องหนึ่งจากเรื่องสั้นชุด “บทสนทนาระหว่างโบไมกับนก” ที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงโลกทัศน์ต่อความบริสุทธิ์ของเด็กว่า ถ้าผู้ใหญ่ช่วยกันปลูกฝัง คุณธรรมแก่เด็กและสอนให้เด็กมองโลกในแง่ดีรักษามรดกที่ดีก็จะเป็นผลดีมาก เพราะถ้าเรา ชี้นำเด็กไปในทางที่ไม่ดี เด็กก็จะรับสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ดังข้อความว่า

...เด็กเกิดที่ไหน แสงสว่างของชีวิตสาธตส่องที่นั่น การที่แม่หนูทั้งสอง
ยอมให้อ้อมแขนอื่นโอบกอด เป็นของขวัญที่มีคุณค่าทางจิตใจของเจ้าของวงแขน
อย่างยิ่ง เด็กนั้นบริสุทธิ์สะอาด หัวใจของทารกเงินทองซื้อไม่ได้ จะก็หมั่นก่
แสนกลด้านก็ไม่ได้ รอยเหยอ้อมอันผ่องใสงดงามนี้ย่อมอ้อมเอนในดวงใจไปตลอด
วันคืน ...

(หัวใจบริสุทธิ์. 2537 : 20)

ในเรื่อง **หัวใจสองแบบ** จากเรื่องสั้นชุด “บทสนทนาระหว่างโบไมกับนก” เช่น กันที่ผู้เขียนสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าความบริสุทธิ์ของเด็กนั้นมีความบอบบาง อาจจะโอนอ่อนไป ตามอารมณ์และความปรารถนาของผู้ใหญ่ที่จะให้เด็กในปกครองของตนเป็นไปอย่างที่ต้องการ อยากจะให้เป็นอย่างนั้นจึงไม่ควรจะให้เด็กซึ่งมีแต่ความบริสุทธิ์สัมผัสและใกล้ชิดกับ สิ่งแวดล้อมหรือบุคคลรอบข้างที่ไม่ดี อาจจะชักนำให้เด็กเห็นผิดเป็นชอบตามไปด้วย ใน เรื่อง “หัวใจสองแบบ” ได้แสดงทัศนะดังกล่าวผ่านคำบรรยายของพ่อที่บ่งบอกถึงความรู้สึก ห่วงใยลูกที่มีความไร้เดียงสา อาจจะเกิดความสับสนต่อการกระทำของผู้ใหญ่ที่ออกมาทั้งใน แง่ดีและแง่ร้ายปะปนกันไป และเด็กเองก็ไม่อาจตัดสินใจได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ดังคำกล่าว ว่า

... อาซิมแกเอาฝักบัวมารดสวนแกจนชุ่ม ไม่นานสวนแตกใบครีมี หางจระเข้
อวบอ้วนน้ำแทบไหลออกมาจากดิน อาซิมยิ้มกับเขาขณะเดินกลับเข้าประตูบ้าน
เขารู้ชวนให้ลูกสาวดูดอกไม้ที่งอกฟ้าสีแดงอมม่วง ลูกสาวดูตามแต่คงไม่เห็น

อะไรมากไปกว่ากลุ่มพันธุ์ไม้ที่ขึ้นปะปนอยู่ในสวนชนิดนั้น

ชายอายุราวสักห้าสิบ บ้านอยู่รั้วติดกับอาซิม เดินกลับมาจากไหนไม่รู้ แกเห็นดอกเฟื่องฟ้าหล่นเกลื่อนอยู่หน้าบ้าน ด้วยความโกรธมาแต่ชาติไหนยากที่จะประมาณได้ แกดตรงเข้าหักกิ่งเฟื่องฟ้าที่ดอกขึ้นเต็มสองสามกิ่ง เดินบ่นมาขัดไล่ถึงขะหน้าบ้าน เขากำลังอุ้มลูกเข้าบ้าน เขาหยุดพลางหันไปมองอย่างหดหู่

เฟื่องฟ้าที่เขาชี้ชวนให้ลูกดูเมื่อสักครู่ ถูกพรวดจากลำต้นมาซุกอยู่ในถังขยะเพียงชั่วพริบตา เขากอดลูกสาวแนบแน่นเต็มหว่างทรวง...

(หัวใจสองแบบ. 2537 : 25)

เรื่อง สี่ของหมา จำลอง ฝั่งชลจิตร มีโลกทัศน์ว่า เด็กมีความละเอียดอ่อนในความรู้สึกนึกคิด เป็นคนช่างสังเกตซึ่งในบางครั้งผู้ใหญ่อาจจะไม่มีเวลาพอที่จะใส่ใจต่อสิ่งรอบข้างมากนัก เพราะฉะนั้นในแง่ของบทบาทของการดำเนินชีวิตของเด็กในสังคม จึงเห็นว่าผู้ใหญ่ไม่ควรละเลยความรู้สึกและความละเอียดอ่อนของเด็กที่มีต่อสิ่งรอบข้าง ควรให้ความสำคัญกับเด็กบ้างและอย่าคิดว่าสิ่งที่เด็กคิดเด็กกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ควรรับฟังแล้วนำมาไตร่ตรองบ้าง จากทัศนะดังกล่าวผู้เขียนได้เสนอผ่านตัวละคร “ลูกสาว” ที่มาจากบ้านนอกให้ความสนใจพฤติกรรมของหมา มีความเป็นเมตตาและเป็นห่วงมันโดยที่คนทั่ว ๆ ไปมองผ่านเพราะมันเป็นหมาข้างถนน แต่เด็กคนนี้ให้ความสนใจมัน มีความละเอียดอ่อนกระทั่งรู้ว่าหมาแม่ลูกอ่อนตัวนั้นมีลูกกี่ตัว มีสีอะไรบ้างแต่ละตัวมีลักษณะเด่นอย่างไร ดังบทสนทนาว่า

...ลูกสาวบอกว่าหมาสีแดง ผมรู้สึกคล้ายคลึงคลา ผมยืนมองมันตั้งนาน ผมคิดว่ามันต้องสีอื่น

“ลาย ๆ นี่นา ไม่ใช่แดง”

“แดง พ่อเชื่อลูกซิว่าสีแดง” แกยืนยันเสียงแข็ง

“ลายคำขาว พ่อว่าพ่อจำได้นา”

“พ่อไม่เชื่อลูกอีกแล้ว”

“เอาละ พรุ่งนี้เราไปดูกัน”

“พ่อไม่เชื่อ พ่อคอยดูก็แล้วกัน” แกหันหน้ามาทางผม

“ตกลง” ผมยืนยันอีกที แต่มีข้อแม้กับลูก “ถ้าไม่ใช่สีแดงล่ะก็

เรานั่งแท็กซี่รวดเดียวถึงบ้านเลขนะ

“ได้” ลูกสาวยอมรับข้อแม้เชิงท้าทายผม “ถึงลูกจะอ้วนอีก”

ลูกสาวหลับไปนานแล้ว พัดลมสายหิ้ง ๆ อยู่บนม้านั่งปลายเตียง
เส้นผมของแกร์ชราอยู่บนหมอนปลอกเขียว ใบหน้าอัมเอิบคล้ายกำลังยิ้มแ้ม
อยู่ในความฝัน ปราศจากริ้วรอยของความกังวล แขนอนเหยียดแขนขาเป็น
เจ้าของเตียง ผมกับเพื่อนปูเสื่อนอนพื้นจะได้ไม่เกะกะลูก

อะไรทำให้ลูกสาวของผมกล้าขึ้นอันสืบของหมาสามขวบนั้นนะ คนอื่น ๆ
ที่เดินผ่านไปผ่านมาจะเห็นไหมว่า หมาตัวนั้นสีอะไร หรือมีแค่เด็กบ้านนอก
อย่างลูกสาวของผมคนเดียว

ผมยังเชื่อว่าหมาตัวนั้นสีอื่น แต่ผมไม่กล้าขึ้นยืน...

(สี่ของหมา. 2535 : 63 - 64)

7.5 การใช้ของต่างประเทศ

คนไทยในยุคที่ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาท ทำให้มีโอกาสดำเนินการติดต่อค้า
กิจการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น สินค้าต่าง ๆ ที่นำเข้ามาไม่ว่าจะเป็นเครื่องอุปโภคและ
บริโภค ทั้งที่เป็นของดีแปลก เช่น ประเภทน้ำหอม เครื่องประดับ ฯลฯ คนไทยส่วน
ใหญ่นิยมหาซื้อมาใช้ซึ่งบางทีอาจจะนำไปในลักษณะโอ้อวดเพื่อนฝูงให้เห็นว่าตนเองเป็น
คนทันสมัย ทัดเทียมกับอารยะประเทศ ซึ่งคำนิยมดังกล่าวจำลอง ฟังชดจิตร เห็นว่ามี
อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในช่วงสิบปีที่ผ่านมา จนกลายเป็นเรื่องปกติในสังคมไทย

ในเรื่อง สถาปนารูปไฟแช็ก จำลอง ฟังชดจิตร แสดงทัศนะเรื่องการนิยมของต่าง
ประเทศของคนในสังคมทั่วไป โดยเสนอผ่านบทบรรยายของตัวละคร “ข้าพเจ้า” ที่เห็นว่า
ในวงสังคมที่มักจะเรียกตัวเองว่าเป็นสังคมชั้นสูงนั้น จะพยายามแสดงให้คนอื่น ๆ เห็นว่าคน
คิ่บกินหรือใช้ของที่ทำในต่างประเทศเท่านั้น เพราะเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปนั่นเอง ดัง
ข้อความบรรยายว่า

... ข้าพเจ้าออกจะโชคคิ่บนะครับ เพราะห้องอาหารแห่งนี้มีกาแฟให้เรียก
คิ่บเพียงชนิดเดียว ถ้าเป็นบางที่จะยุ่งยากน่าดู ตัวละครของข้าพเจ้าต้องสั่ง
กาแฟโดยระบุชื่อสกุลบราจิล โบลิเวีย เยอรมันหรืออเมริกาตามท้ายไปด้วย

โชคดียิ่ง ๆ มิฉะนั้นแล้ว ตัวละครนาม “ข้าพเจ้า” จะต้องแสดงความไว้
 รสนิยมออกมาแน่นอน ตามกติกาของการคืบคานไฟในที่หุ ๆ เป็นเรื่อง
 น่าละอายมากถ้าบอกชื่อกาแฟร้อนเฉย ๆ ข้าพเจ้าเห็นท่าจะต้องขอบคุณสปีด
 โฆษณารันดีย์หื้อหนึ่ง ที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์เพื่อยกระดับรสนิยมแก่คนไทย
 โดยทั่วกันสปีดโฆษณาชิ้นนั้นชั่วเดือนให้ตระหนักว่า ผู้สูงส่งด้วยรสนิยมจะ
 เรียกคืบรันดีย์โดยระบุสกุลตามท้ายเสมอ ตัวละครของข้าพเจ้าจึงไม่ทำอะไร
 เป็น ๆ จนเป็นที่ระคายคายตาของโตะข้าง ๆ ...

(สุภาพบุรุษไฟแช็ก. 2529 : 12 - 13)

ในเรื่อง ไทยพันธุ์แท้ จากรวมเรื่องสั้นชุด “นายกรัฐมนตรีนโยบายการ”
 จำลอง ผังชลจิตร มีทัศนะว่าบรรดาผู้คนที่นิยมของต่างประเทศ ถิ่นค่านิยมแบบไทยดั้งเดิม
 ความเป็นไทยแท้กำลังจะถูกกลืนด้วยค่านิยมจากต่างประเทศ ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนคนไทยบาง
 ส่วน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาทั่วประเทศการนิยมสินค้าญี่ปุ่นจนผู้คนทั่วไปคล้อยตามและเห็น
 ดีด้วย แต่มาบัดนี้ค่านิยมของไทยดั้งเดิมกำลังกลืนเปลี่ยน โดยแสดงทัศนะผ่านบทบาท
 ตัวละครที่ชื่อ “ทอง” ผู้มีเลือดชาตินิยมรุนแรง ทนไม่ได้กับพฤติกรรมของบุคคลที่ตัวเอง
 เห็นว่านิยมแสพแต่ของนอกเท่านั้น จึงกล่าวด้วยความชิงชัง ดังข้อความว่า

... ทองขบกรามแน่น “คนไทยรุ่นนี้มันแปลก ต้องกินไก่ทอดมันทอดจาก
 อเมริกา กินมันบดและเหมือนจี๋ แม่มัน... ไม่เห็นจะแตกเลือดแตกเนื้อสักก็
 เม็ดก็กลีบ เห็นเข็ดหน้ากันสลอน” ทองพึมพำ

“นี่อีกพวกนี้.. เกสรลีนมันเปลี่ยนทิศแล้วหรือไง ต้องแดกโซบะ ซาบะ
 แดกซาซิมิกับฟอยผักแว่น ๆ แม่มันจะแดกสาหร่ายก็ต้องจากกันทะเลญี่ปุ่นถึงจะ
 แดกลง... ขี้คงหอมขี้ท่า” ทองกระแทกหลังกับชายฝา ถ่มน้ำลายพรวดลง
 ตรงหน้า “ทีนี้แดกซูพ่นอไม้กับข้าวเหนียวสองปั้น แม่เอ๊ย... เพื่อนมันหาว่า
 ลิ้มรสสะตอคง...”

ทองคำหยาบคายสองสามคำ “ก่อน ๆ ฎไม่เห็นคนรุ่นพ่อรุ่นแม่มี
 ต้องแดกของพวกนี้ ก็ทำพวกมันออกมาได้” ...

(ไทยพันธุ์แท้. 2529 : 63 - 64)

เรื่อง นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร อีกเรื่องหนึ่งที่จำลอง ฟังชลจิตร แสดงทัศนะว่า ไม่เพียงแต่ประชาชนคนไทยเท่านั้นที่นิยมของต่างประเทศ แม้แต่รัฐบาลเองก็มีส่วนเปิด โอกาสให้สินค้าต่างประเทศมีจำหน่ายอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งยังเป็นการปลูกฝังค่านิยม ชื่นชมของนอกเสียเอง ดังข้อความที่เสนอว่า

... ประธานไทย มีสิ่งหนึ่งที่ผมใคร่เสนอต่อรัฐบาลนะครับ คือการเก็บ ภาษีล่วงหน้าสุราที่ผลิตในประเทศ” ประธานธนาคารพูด เขารู้เกี่ยวกับการเก็บ ภาษีล่วงหน้าบริษัทสุราหลายพันล้านไปแล้ว รัฐบาลตกเป็นลูกหนี้บริษัทผลิตสุรา จนพูดไม่ออก

“รัฐบาลทำไปแล้วจะเก็บเพิ่มอีกไม่ได้ รัฐบาลช่วยไม่ได้มากเกี่ยวกับการ การจำหน่ายสุรา เนื่องจากสุราต่างประเทศที่จำหน่ายอยู่เวลานี้ จะคนำเข้าไม่ได้ เพราะรัฐบาลมีรายได้จากภาษีขาเข้าอยู่ก่อนในใหญ่เหมือนกัน แม้ผมพยายามปรับ ค่านิยมให้ประชาชนหันมาดื่มสุราที่ผลิตภายในประเทศ ไม่ว่าจะจัดงานภายในที่ ทำเนียบ หรือต้อนรับอาคันตุกะจากต่างประเทศ” นายกรัฐมนตรีถอนหายใจ

“มันเสี่ยงเกินไปครับ ที่ ๆ ผนฯ เอาตัวเองเป็นสื่อส่งเสริมการขาย”...

(นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร. 2529 : 73)

ผู้เขียนได้วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาล ในเรื่องการวางมาตรการนำเข้า สินค้าต่างประเทศ ซึ่งเป็นการกระทำที่ทวนกระแสกับการที่บอกกล่าวกับประชาชนว่า ให้ ช่วยกันนิยมไทยไม่ควรมีค่านิยมบริโภคสินค้าต่างประเทศ และเห็นว่าการกระทำดังกล่าวจะ ไม่เป็นผลแน่นอน ค่านิยมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม มีหลายรูปแบบคือ บาง ประเภทต้องการความเป็นอิสระในชีวิตซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าชีวิตเป็นของตนเอง ควรจะใช้สิทธิให้ กับตัวเองอย่างเต็มที่โดยไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับใคร การแสวงหาความสุข มีความรักความเมตตาต่อกัน ตลอดจนความเชื่อความศรัทธาที่ตนเองพึงพอใจ ก็มีความ สำคัญในการดำเนินชีวิตทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมีค่านิยมต่อเด็ก ๆ โดยได้รวมเรื่องสั้นที่ชื่อว่า “คนกับเด็ก” เพราะเห็นว่า “เด็ก” เป็นความหวังใหม่ของสังคมที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาที่ดี พร้อมทั้งหวังว่าเด็กเหล่านี้จะนำสังคมและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง

บทที่ 3

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับ สังคม

วรรณกรรมเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นจากประสบการณ์ ความนึกคิด โดยนักเขียนได้ถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิดเป็นตัวอักษรเพื่อแสดงเรื่องราวต่าง ๆ และเนื่องจากผู้เขียนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม ดังนั้นความนึกคิดที่แสดงออกจึงมีส่วนสัมพันธ์กับสภาพสังคม ความเชื่อ และค่านิยมในสังคมนั้น ๆ วรรณกรรมจึงมีความสำคัญเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพทางสังคมให้เรามองเห็นความเป็นไปของสังคมเกือบทุกแง่มุม ทั้งนี้วรรณกรรมยังชี้ให้เห็นส่วนกว้างและส่วนลึกของสังคม และสามารถดึงแก่นแท้ของสังคมออกมาให้เห็นได้

อับราฮัมส์ (2529 : 329 – 332) ได้อธิบายว่า

... สังคมวิทยาของวรรณคดี (Sociology of Literature) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียนแต่ละคนกับเหตุการณ์สำคัญของยุคสมัยทางวัฒนธรรมที่นักเขียนเหล่านั้นดำรงชีวิตอยู่และผลิตงานวรรณกรรมของตนออกมาสัมพันธ์กับสภาพสังคม โดยเริ่มจากการที่นักเขียนได้รับผลกระทบจากฐานะทางชนชั้นของตน ความคิดเห็นด้านสังคมและอุดมการณ์อื่น ๆ ภาวะเศรษฐกิจของอาชีพและประเภทของผู้อ่านที่นักเขียนต้องการ สื่อสารด้วย ซึ่งเหตุการณ์ในสังคมและอิทธิพลของยุคสมัยจะเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขให้แก่วรรณกรรมในด้านเนื้อหา ส่วนการประเมินค่าของชีวิตที่วรรณกรรมเหล่านี้ เสนอทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม ถือว่างานวรรณกรรมชิ้นหนึ่ง ๆ อาจอธิบายได้ด้วยปัจจัยสามประการคือ เชื้อชาติ ของผู้ประพันธ์ สภาพแวดล้อม และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของนักเขียน ดังคำกล่าวที่ว่า “ศิลปะเป็นเรื่องของการเลียนแบบ” ซึ่งหมายถึง วรรณกรรมควรสะท้อนความจริง จะต้องสร้างสรรค์ตัวเอง มีคำอธิบายที่สมบูรณ์ในตัวเองและมีพลังก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือการกระทำ...

ดังนั้นในโลกของวรรณกรรมก็จะจำลองสังคมที่เป็นจริงออกมาจากการสร้างสรรค์แห่งจินตนาการของผู้เขียนจึงเกิดเป็นสังคมจำลองขึ้นซึ่งผู้เขียนจะกำหนดพฤติกรรมและความคิดของตัวละครให้ดำเนินไปตามวิถีทางของตนเอง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมย่อมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก จึงได้มีผู้ให้นิยาม ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม กับสังคมไว้มากมาย อาทิ

ชลธิรา ศัตยาวัฒนา (2522 : 46) กล่าวว่า “วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน วรรณกรรมจัดเป็นแหล่งประมวลเอาลักษณะทางสังคมในแง่ต่าง ๆ ไว้ได้อย่างมากมาย ถึงแม้วรรณกรรมอาจจะเป็นเรื่องที่ผูกขึ้นมาเองตามความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่ง แต่สังคมที่ผู้แต่งมีชีวิตอยู่ในขณะนั้นย่อมทำให้ผู้แต่งถ่ายทอดสภาพนั้น ๆ ลงไปในเรื่องที่แต่งขึ้นทั้งโดยที่รู้สึกตัวหรือไม่โดยตั้งใจ”

ดวงมน จิตรจันทน์ (2523 : 56) กล่าวว่า

... วรรณกรรมย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของผู้ประพันธ์อาจเป็นตัวแทนความคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือของสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตามหรือรักษาความคิดของสังคมหรือความคิดที่คัดค้านสังคมของเขาเองก็ได้ ในลักษณะหลังนี้ผู้ประพันธ์อาจสร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้นจากการคิดค้นและประสบการณ์ของเขาเองหรือได้รับกระแสความคิดจากสังคมหรือวัฒนธรรมอื่น ...

สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2518 : บทนำ) กล่าวว่า “วรรณกรรมเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพทางสังคม เป็นดัชนีชี้กระบวนการทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอให้เห็นการยึดถือคุณค่าของสังคมในแต่ละยุคสมัย ความเป็นไปทางการเมือง ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาให้เราได้”

วิภา กองกานันท์ (2533 : 162) กล่าวถึงบทบาทของวรรณกรรมที่มีต่อสังคมว่า

“วรรณกรรมนั้นย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการ และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ เท่ากับว่าสังคมมีบทบาทในการสร้างวรรณกรรม

เหมือนกัน ดังนั้นนักเขียนที่สนใจปัญหาของสังคมมักแทรกความคิด หรือบางทีก็ใช้ความขัดแย้งของความเป็นอยู่ของมนุษย์ในชั้นต่าง ๆ เป็นเค้าโครงเรื่อง”

ศรีศิลป์ บุญขจร (2523 : 6-10) กล่าวถึงวรรณกรรมกับสังคมไว้

3 ลักษณะคือ

...1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม ภาพสะท้อนนี้มีใช้การบันทึกเหตุการณ์แบบประวัติศาสตร์ แต่สะท้อนประสบการณ์ของนักเขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมแทรกอยู่ อาจเป็นด้านรูปธรรม คือเหตุการณ์ทั่วไป หรือนามธรรมอันหมายถึงค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของนักเขียน

2. สังคมมีอิทธิพลของวรรณกรรมหรือนักเขียน ผู้เขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมืองซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่กำหนดทัศนะของนักเขียน

3. วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านและมีทัศนะที่กว้างไกล เข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคม วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่จึงเป็นอมตะ อิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคม อาจเป็นไปได้ทั้งอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกาย หรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม อิทธิพลภายใน คือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวความคิดของสังคมและผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง...

เวลเลค และ วอเรน (Wellek and Warren. 1971 : 374) กล่าวว่า

... วรรณคดีเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมซึ่งใช้ภาษาเป็นสื่อกลาง และวรรณคดียังเป็นที่สร้างสรรค์สังคมอีกด้วย วรรณคดีในยุคโบราณเป็นสัญลักษณ์และเครื่องวัดสังคมในแง่ต่าง ๆ วรรณคดีเป็นศูนย์กลางและเป็นมาตรฐานของความก้าวหน้าที่สำคัญของสังคม ทั้งนี้เพราะนักเขียนซึ่งเป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคมที่ได้รับการยอมรับนับถือ จะได้บรรยายถึงกลุ่มคนตามพื้นที่ที่เป็นอยู่ วรรณคดีเกิดขึ้นในส่วนที่สัมพันธ์กับสถาบันเฉพาะแห่ง วรรณคดีจึงมีหน้าที่ในสังคมด้วย วรรณคดีมีประโยชน์ไม่เฉพาะบุคคลในบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่วรรณคดีก็เป็นตัวแทนบางด้าน ของสังคม นักเขียนได้แสดงออกถึงประสบการณ์และแนวคิดของชีวิต แม้ว่า

จะไม่สามารถบรรยายชีวิตได้ทั้งหมด หรือเพียงแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งของชีวิต ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างสมบูรณ์ได้ แต่ก็พอจะเป็นเกณฑ์ได้ว่า นักเขียนได้บรรยายชีวิตส่วนตัวของเขา ซึ่งน่าจะถือได้ว่า “เป็นตัวแทน” ของสังคมในสมัยของเขาได้...

จากความหมายของ “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม” ดังกล่าวข้างต้น ย่อมชี้ให้เห็นว่า สภาพความเป็นจริงของสังคมในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ร่วมสมัยกับนักเขียน ซึ่งนักเขียนนำมาเป็นแนวคิดหรือทัศนะโดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่อเสนอมายังผู้อ่าน นับว่าวรรณกรรมเป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างความเคลื่อนไหวทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม รวมทั้งการดำเนินชีวิตของคนในสังคมกับผู้อ่านงานวรรณกรรมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี และในวรรณกรรมของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ผู้เขียนได้แสดงโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับสังคมไว้ 4 ประการคือ

1. สภาพการเมืองการปกครอง
2. สภาพเศรษฐกิจ
3. สภาพการศึกษา
4. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

1. สภาพการเมืองการปกครอง

จำลอง ฝั่งชลจิตร เป็นนักเขียนที่มีผลงานทางด้านวรรณกรรมเมื่อปี 2521 และมีผลงานออกมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งล่าสุดในปี 2537 ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาถึงสภาพสังคมทุกด้านในช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของผู้เขียนกับสังคม ดังนั้นจะเห็นว่าจำลอง ฝั่งชลจิตร ให้ความสนใจเรื่องการเมืองการปกครองพอสมควร จึงได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงเวลาที่สภาวะการณ์ทางการเมืองกำลังวุ่นวายและสับสน เพราะรัฐบาลยังหาทิศทางที่ชัดเจนไม่ได้ ทั้งรัฐบาลก็ยังไม่สามารถดำเนินการให้ประชาชนเห็นว่ามีความเสถียรภาพพอที่จะสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนได้ และได้บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองไทยว่าเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งตามเหตุการณ์จริง จากบทสรุปเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองที่สำคัญ ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2521 – พ.ศ. 2537 ในจุลสาร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย (2539 : 11 – 12) มีดังนี้

พ. ศ. 2521

- 16 กันยายน ประกาศใช้ พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาคม 2519

- 22 ธันวาคม ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ. ศ. 2521

พ. ศ. 2523

- 29 กุมภาพันธ์ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ประกาศลาออกจากนายกรัฐมนตรี ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพราะถูกคัดค้านนโยบายน้ำมัน
- 3 มีนาคม มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บังคับบัญชาทหารบก ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พ. ศ. 2524

- 1 เมษายน พลเอกสฤษดิ์ จิตรปฏิมา รองผู้บังคับบัญชาทหารบกนำคณะนายทหารยึดอำนาจการปกครองโดยใช้ชื่อกลุ่ม “กบฏเมษาฮาวาย” แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ รัฐบาลพลเอกเปรมยึดอำนาจคืนได้ในวันที่ 4 เมษายน โดยมี พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นแกนนำปราบปราม

พ. ศ. 2526

- 19 มีนาคม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศยุบสภาครั้งที่ 1 เพื่อหลีกเลี่ยงการอภิปรายไม่ไว้วางใจ

พ. ศ. 2528

- 9 กันยายน คณะนายทหารนำโดย พลเอกเสริม ณ นคร และพันเอกมณูญ รูปขจร ได้พยายามยึดอำนาจการบริหารประเทศแต่ไม่สำเร็จ

พ. ศ. 2529

- 1 พฤษภาคม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีประกาศยุบสภาครั้งที่ 2 เพื่อหลีกเลี่ยงการอภิปรายไม่ไว้วางใจ
- 27 กรกฎาคม มีการเลือกตั้งทั่วไป พรรคการเมืองทั่วไปยังเห็นควรให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป

พ. ศ. 2531

- 29 เมษายน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศยุบสภาครั้งที่ 3 เพื่อหลีกเลี่ยงการอภิปรายไม่ไว้วางใจ
- 24 กรกฎาคม มีการเลือกตั้งทั่วไป พรรคชาติไทยได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง

พ. ศ. 2534

- 23 กุมภาพันธ์ คณะทหาร ซึ่งมีพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ยึดอำนาจการบริหารประเทศจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และเลือกนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พ. ศ. 2535

- 22 มีนาคม มีการเลือกตั้งทั่วไปตามรัฐธรรมนูญ ปี 2534 ซึ่งกำกับโดย คณะ ร.ส.ช อันเป็นผลให้ 5 พรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงข้างมาก สนับสนุนให้พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี
- 17 พฤษภาคม เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ประชาชนชุมนุมประท้วงการสืบทอดอำนาจของ พลเอกสุจินดา คราประยูร จึงถูกปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้ผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ณ บริเวณถนนราชดำเนิน
- 13 กันยายน มีการเลือกตั้งทั่วไปพรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงข้างมาก จึงได้จัดตั้งรัฐบาลโดยมี นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง มีการตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยมี นายชุมพล ศิลปอาชา เป็นประธานและได้ข้อสรุปว่า ต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 25 ประเด็น

พ. ศ. 2537

- 31 มีนาคม รัฐบาลเปิดประชุมสมัยวิสามัญ เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ และฝ่ายค้านได้ยกร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมทั้งฉบับโดยยึดรัฐธรรมนูญ ปี 2521 เป็นหลักขณะที่ฝ่ายรัฐบาลได้แก้ไขและยกร่างเพียง 8 ฉบับร่างของรัฐบาลจึงถูกคว่ำไปและรับร่างของฝ่ายค้านแทน
- ช่วงเดือนพฤษภาคม ร.ต.ฉลาด วรฉัตร ประท้วง โดยการอดข้าว บริเวณหน้ารัฐสภาและยื่นเงื่อนไข 4 ข้อแก่รัฐบาลคือ รัฐธรรมนูญต้องมาจากสภาผู้แทนเท่านั้น, คณะรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง, ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องมาจากการเลือกตั้ง, คณะเทศมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งทุกตำบลทั่วประเทศ
- 21 พฤษภาคม มีการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ครั้งแรก ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

พ.ศ. 2537 ที่ยกฐานะสภาตำบลทั่วประเทศให้เป็นนิติบุคคลและยกฐานะ
สภาตำบลที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 150,000 บาท ในงบประมาณ
ปีที่ผ่านมาติดต่อกัน 3 ปี(โดยไม่รวมเงินอุดหนุน) เป็นองค์การบริหาร
ส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ซึ่งขณะนั้นมีอยู่ 168 ตำบลทั่วประเทศ

จากประมวลเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการเมืองการปกครองของไทยตั้งแต่
พ.ศ. 2521 – พ.ศ. 2537 นั้นมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย ทั้งในด้านดีและด้านร้าย ประชาชน
ส่วนใหญ่รวมทั้งผู้เขียนเองก็ต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งอาจ
จะได้รับการกระทบกระเทือนบ้างเป็นธรรมดาตามสภาพของวิกฤติการณ์ทางการเมือง
การปกครองในช่วงนั้น และจำลอง ฟุ้งชลจิตร เองก็คือนักเขียนผู้หนึ่งที่นำเอาเหตุการณ์และ
ข้อมูลทางการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้น แสดงแนวความคิดซึ่งอาจจะเป็นไปในเชิงวิจารณ์
หรือมีความเห็นคล้อยตามโดยการเสนอผ่านงานวรรณกรรมของตนเอง สื่อมายังผู้อ่าน

ดังนั้น จำลอง ฟุ้งชลจิตร จึงสะท้อนภาพการเมืองการปกครองดังกล่าวโดยเสนอ
ผ่านพฤติกรรมของตัวละครว่า ตนเองหรือบุคคลรอบข้าง มีผลกระทบอย่างไรต่อระบบ
การเมือง คือนักการเมือง ต่อข้าราชการทหารตำรวจที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบการเมือง
การปกครอง ซึ่งปรากฏอยู่ในเรื่อง ระหว่างภักดิ์การศึก เมฆพลอยกับลมเหนือ วันสำคัญ
นักหัวเราะ ก่อนจะถึงวสันต์ นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร เรือยวน โดยผู้เขียนสะท้อน
สภาพการเมืองการปกครองไว้ 3 ด้าน คือ

- 1.1 นโยบายการปกครองประเทศ
- 1.2 บทบาทของนักการเมืองและผู้นำประเทศ
- 1.3 บทบาทของประชาชนต่อการเมืองไทย

1.1 นโยบายการปกครองประเทศ

เรื่อง “ระหว่างจากภักดิ์การศึก (กะหรีไม่รู้เรื่อง)” จำลอง ฟุ้งชลจิตร
ได้สะท้อนนโยบายการปกครองของประเทศที่ไม่มั่นคง ผ่านบทบาทตัวละครคือ “จตุ” เป็น
ชาวปักษ์ใต้ ที่เคยอยู่กรุงเทพฯ และเคยเข้าร่วมปฏิบัติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จากนั้นก็กลับออกมาใช้ชีวิตตามปกติ ที่จังหวัดชุมพร ต่อ
เมื่อเหตุการณ์ยึดอำนาจจากรัฐบาลของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ พร้อมทั้งมี

การประกาศกฏอัยการศึกในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ซึ่งผู้เขียนได้เสนอภาพเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความคาดหมายของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ก่อตัวมานานจนไม่มีความวิตกกังวลใด ๆ แต่กลับเห็นว่า เป็นสิ่งที่น่าสะอิดสะเอียนเหมือนแมงป่องชูหางได้ตามแขน ลำคอ หรือใบหน้า อีกทั้งกล่าวถึงความเบื่อหน่ายต่อเรื่องการเมืองที่บุคคลหลายอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพโสเภณีที่เพิกเฉยต่อเรื่องความเป็นไปของการเมืองไทย เพราะไม่มีเวลาที่จะให้ความสนใจและรับรู้ เนื่องจากจะต้องการเลี้ยงปากท้องของตนเองและครอบครัว ดังข้อความว่า

... บ่ายวันเสาร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ขณะที่จตุ ไวพจน์ นั่งคู่ไก่อคนที่ระนอง เขาได้ยินเด็กหนุ่มผิวคล้ำ อายุประมาณ 28-30 ปี ที่เพิ่งผ่านประตูเข้ามาพูดแว่ว ๆ ในกรุงเทพฯ คณะนายทหารนำกำลังเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนสำเร็จ และควบคุมสถานการณ์เอาไว้ได้แล้ว

จตุรู้สึกตื่นเต้น แต่ไม่ตกอกตกใจอะไร คลื่นแห่งการล้มล้างรัฐบาลก่อตัวมานานนับเดือนแล้ว เพียงแต่ยังไม่ถึงจังหวะเวลาอันเหมาะสมเท่านั้น และนี่ไม่ใช่ข่าวรัฐประหารครั้งแรกสำหรับเขา...

(ระหว่างกฏอัยการศึก. 2536 : 47)

และข้อความว่า

... จตุ กลับชมพรมานั่งคู่ข่าวโทรทัศน์ในห้องพัก ฟังประกาศแถลงการณ์แจกแจงโทษานุโทษของรัฐบาลที่ถูกโค่น... นักการเมืองคอร์รัปชัน... ถ่วงเวลาสืบสวนสอบสวนคดีลอบสังหารผู้นำ... ฯลฯ ซึ่งเป็นเหตุสมควรแก่การโค่นล้มทั้งสิ้น..."

จตุ เคยเข้าร่วมปฏิวัติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และกลับเข้ามาโดยไม่เอ่ยลา การรัฐประหารและการใช้กฏอัยการศึก ถ้าเป็นเมื่อก่อนอาจทำให้เขาคลุ้มคลั่งเป็นเค็ดเป็นแค้น แต่วันนี้เขาเยือกเย็นลงมากแล้ว มีเหตุผลมากมายที่เขาต้องนำมาขบคิด ทำไม

การรัฐประหารมันถึงได้เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า ถ้าจะรำคาญและหงุดหงิดอยู่บ้าง ก็ตรงที่กฎอัยการศึก ซึ่งเขารู้สึกเหมือนแมงป่องชูหางได้ตามแขน โดยเขาไม่รู้จะหาวิธีไถมันอย่างไร ...

(ระหว่างกฎอัยการศึก. 2536 : 48)

และจากบทสนทนาว่า

...“ถามอะไรนิกได้มั๊ย” เขามองหน้าคนพิศคล้ำ
 “ได้ พี่จะถามอะไรละ” เธอบอก น้ำเสียงนุ่มนวลกว่าเพื่อนสาว
 “วันนี้เกิดอะไรขึ้นในกรุงเทพฯ รู้เปล่า” น้ำเสียงของเขากลายเป็นปกติ
 “น้องไม่รู้” เธอตอบและส่ายหน้าพร้อมกัน
 “ไม่รู้ ไม่เห็นก็ขวยเลย” เพื่อนพูดขุ่นๆ “ตกลงพี่จะค้างหรือชั่วคราวกันละ”
 เธอรวบรัด
 “ค้างคืนทำไหว”
 “แปลคือ” คนสวมเสื้อก็กบอกราคา
 เขายิ้ม “อย่าว่านะ พี่ไม่ค้าง ไม่ชั่วคราว”
 “ไม่ว่ากันอยู่แล้ว” คนสวมเสื้อก็พูดด้วยแววตาคิดหวัง
 “ไม่ว่าหรอกพี่” อีกคนพูดเบาๆ
 นุ่มนวลอย่างขวยจำทั้งขณะอาบน้ำและนอนบนเตียง เมื่อทะเล้งคิดไป
 ว่าระหว่างกฎอัยการศึกที่ชวนหงุดหงิดรำคาญต่อแต่ตนเองจะกระวนกระวายออกข้อสอบ
 ให้กระหรีตอบไปเรื่อย ๆ ...

(ระหว่างกฎอัยการศึก. 2536 : 50 - 51)

จากเรื่อง เมฆพลอยกับลมเหนือ เป็นเรื่องที่จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนภาพ
 ประชาชนส่วนมากว่าไม่มีความเชื่อมั่นในเสถียรภาพทางการเมืองไทย เพราะไม่ทราบ
 นโยบายการปกครองของไทยที่แน่ชัดว่าจะมุ่งไปสู่ทิศทางใด ประชาธิปไตยหรือเผด็จการ
 แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังคงให้ความสนใจการเมืองและมีความปรารถนาที่จะได้รัฐบาล
 ที่ดีและสมบูรณ์แบบอย่างมีคุณภาพ สามารถนำประชาชนชาวไทยไปสู่ความเจริญก้าวหน้า
 ทดเทียมชาติอื่น โดยเสนอเหตุการณ์นี้ผ่านตัวละครที่ยังมีความมุ่งหวังต่อรัฐบาล ซึ่งจะ

กำหนดเป็นสัญลักษณ์ มี “เรือ” “ดวงอาทิตย์” “ลมเหนือ” และ “เมฆฝอย” จากบทสนทนาที่ว่า

...แผ่นดินมีคมนอย่างนี้ มีแต่ดวงตะวันเท่านั้นละที่จะให้แสงสว่างกับคนได้ มีแต่เราจะร่วมกันไปหาดวงตะวันเท่านั้นละ ที่จะนำแสงสว่างมาสู่แผ่นดินได้ ฉันเชื่อมั่นอย่างนี้ค่ะ” เธอยิ้มพลางขมวดผมยาวมาผูกมัด ดูทะมัดทะแมงขึ้นกว่าเดิม

“ผมก็เหมือนกับคุณ...” เด็กหนุ่มวัยยี่สิบยี่สิบสี่ขึ้น

“ผมมีแม่... พี่... น้อง แต่ผมทนกับความมืดของแผ่นดินไม่ไหว”...

(เมฆฝอยกับลมเหนือ. 2529 : 161)

และข้อความว่า

...“นั่นมันเมื่อก่อน..เดี๋ยวนี้ผมกับเพื่อนไม่เชื่อ nữaแล้ว เพราะเรือดำน้ำวิ่งอยู่บนปฐมเรือ ที่คนอื่นเขียนเอาไว้บนสิบปี เราวิ่งอยู่ในทะเลแห่งนี้ และวิ่งอยู่ในประวัติศาสตร์ของเรา ผมไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องไปวิ่งสวนทางกับกระแสลมเหนือ... ผมกับเพื่อน ๆ เรียกร้องให้เราช่วยกันเขียนปฐมเรือของเราเอง” เขากล่าวขาดสะบั้น มองออกไปทางฟ้าทึบ เห็นแต่หมู่เมฆฝอยกำลังแปรปรวนเพราะลมเหนือ ตามแต่กระแสลมจะพัดปั่นแฉ่งมันเป็นรูปใด...

“สหายน้อง... สักครู่หนึ่งข้าก็ได้ยินเสียงมาจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนั่งอยู่ตอนท้ายเรือ ดูท่าทางของเขาเคียดแค้น กับการวิ่งของเรือดำน้ำนี้ เด็กหนุ่มหน้าคมคนหนึ่งตะโกนก้อง เขาพลุ่งขึ้นยืนพลาง ถอดหมวกขว้างทิ้ง... ..เรือหางยาวขาด... ข้าไม่ไปด้วยแล้ว... ้วย... พลันเขากับเพื่อนตามสี่คนกระโดดลงในทะเล ก่อนที่จะจมหายไป ข้าได้ยินใครคนหนึ่ง... เพื่อนที่รัก..เพื่อนที่มีสติทั้งหลาย อย่าได้ไปสู่ดวงตะวันด้วยเรือดำน้ำเลย อีกไม่กี่เพลา มันจะจมสู่ก้นทะเลแล้ว”...

(เมฆฝอยกับลมเหนือ. 2529 : 164)

จากบทสนทนาข้างต้น ซึ่งกล่าวในเชิงสัญลักษณ์ ที่จำลอง ฟังชลจิตร เสนอผ่านตัวละคร อันมีสัญลักษณ์ของรัฐบาล คือ “เรือ” สัญลักษณ์ของความรุ่งโรจน์ของประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบและมีเสถียรภาพ คือ “ตะวัน” หรือ “ดวงอาทิตย์” สัญลักษณ์ของอุปสรรคที่ก่อกวน คือ “ลมเหนือ” สัญลักษณ์ของคนจำพวกหนึ่งที่ล้มเลล้ำ ลอยไปตามลม คือ “เมฆลอย” ซึ่งได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2525 ว่า สถานะทางการเมืองอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ บ้านเมืองตกอยู่ในขั้นวิกฤติ ประชาชนไม่เชื่อมั่นความไม่มั่นคงของรัฐบาล และมีนโยบายที่ไม่ชัดเจนประกอบกับมีอุปสรรคทางการเมืองบ่อยครั้ง เช่นมีการปฏิรูป การเรียกร้องประชาธิปไตย ฯลฯ

1.2 บทบาทของนักการเมืองและผู้นำประเทศ

ในเรื่อง วันสำคัญ จำลอง ฟังชลจิตร เขียนในปี พ.ศ. 2529 ได้กล่าวถึงความไม่เชื่อมั่นของประชาชนทั่วไปต่อนักการเมือง โดยเฉพาะนักการเมืองระดับนายกรัฐมนตรีเป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปหวังพึ่งพา เพื่อเป็นผู้นำประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขได้ เพราะประชาชนทั่วเห็นว่่านักการเมืองเหล่านี้ก้าวมาสู่เวทีการเมืองเพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องของตนแทบทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นถ้าประชาชนทั่วไปไว้วางใจต่อนักการเมืองเหล่านี้ก็ถือว่าคิดผิดแน่นอน ซึ่งได้สะท้อนความเป็นไปดังกล่าวผ่านตัวละคร โดยใช้สำนวนและน้ำเสียงที่ประชดประชัน ดังบทสนทนาว่า

... น้ำเสียงห้าว ๆ ตอบ “แกก็เหมือนคนอื่น ที่คิดว่านายกรัฐมนตรี ต้องมีหน้าที่ดูแลประชาชนให้มีกินมีใช้ ให้สมบูรณ์พูนสุขทั่วหน้ากัน...”
อีกเสียงหนึ่งสอดรับทันท่วงที “คิดผิดทั้งสิ้น พวกเรากลัวคิดผิดทั้งสิ้น
เราไม่ควรไปกล่าวโทษท่าน”
“จนท่านกินไม่ได้นอนไม่หลับ”
“ท่านมีความทุกข์ใจ”
“วันนี้จึงเป็นวันที่ประชาชนทั้งประเทศร่วมใจกันเดินไปขอขมานายกรัฐมนตรี
เมืองหลวงที่ทำเนียบ ต่างจังหวัดที่หน้าศาลากลางทุกจังหวัด”
“ไม่เคยเลย” มนุษย์พูด
“โกหก”

“ไม่เคยเลย”

“แกโกหก เป็นไปได้ยังไงที่แกจะไม่หวังพึ่งนายกฯ โอกาสเดียวของแกจริง ๆ หรือแกจะปล่อยให้บาปติดตัว วันเดียวเท่านั้นที่ท่านยอมยกโทษให้ วันเดียว”...

(วันสำคัญ. 2535 : 25)

จากบทสนทนาดังกล่าว เป็นเหตุการณ์การเมือง ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2529 ที่รัฐบาลนำโดยนายกรัฐมนตรีคือพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่มีได้มาจากการเลือกตั้งว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มั่นใจต่อตัวนายกรัฐมนตรีว่าจะนำไปประเทศชาติบ้านเมืองไปตลอดรอดฝั่งหรือไม่ ประกอบกับเป็นยุคที่มีการวิจารณ์ระบบการเมืองการปกครอง มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองและมีเสรีภาพในการเรียกร้องสิทธิมากกว่าแต่ก่อน ภาพลักษณ์นายกรัฐมนตรีของประชาชนทั่วไปนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่อุทิศเวลาและมีหน้าที่เพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมชาติอื่น ๆ ที่พัฒนาแล้ว แต่ในความเป็นจริงคนไทยไม่ควรไปหวังพึ่งพานายกรัฐมนตรีว่าจะนำบ้านเมืองไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ประชาชนอยู่ดีกินดี

นักหัวเราะ เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งในรวมเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร หยิบยกเอาความเคลื่อนไหวทางการเมืองการปกครองที่บุคลากรทางการเมืองขาดความซื่อสัตย์ในหน้าที่ ซึ่งมีให้เห็นมากมายในช่วงปี พ.ศ. 2530 และก่อนหน้านั้นประชาชนทั่วไปเห็นเป็นเรื่องปกติ โดยผ่านตัวละคร “ข้าพเจ้า” กับ “ชายแก่” ที่กล่าวถึงเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงของราชการไทยที่มีมานาน และยังคงปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ จนถือเป็นเรื่องปกติที่มีเรื่องแปลก ซึ่งเมื่อเกิดผลกระทบจากการกระทำนี้ คนไทยทุกคนก็จะเตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์นั้นไว้ เพราะฉะนั้นเมื่อใครนำเรื่องดังกล่าวมาเล่าสู่กับฟัง จึงกลายเป็นเรื่องน่าขันมาก ดังบทสนทนาที่ว่า

...ชายแก่หันขวับมาทางข้าพเจ้า แกหัวเราะฮึ ๆ ๆ มองหน้าข้าพเจ้า ด้วยแววตาขบขัน “.. พ่อหนุ่ม.. ข้าพเจ้าเคยพูดในที่ที่ข้าทำงาน ข้าพูดว่า บ้านเมืองเรามันจะทุกข์ยาก เพราะข้าราชการฉ้อฉล.. แล้วเป็นไงละ คนปกติก็หัวเราะข้าว่า ข้ามันพวกอุดมคติ คนขี้โกงมีจริง แต่คนพวกนี้ มีไม่มาก... ฮึ ๆ ๆ คนดีมีมากกว่า”
“ถูกของเขา คนชั่วมีน้อยกว่าคนดี...” ข้าพเจ้าพูด
“ฮะ ๆ เอ็งนี่ก็เป็นคนปกติเป๊เลย พ่อหนุ่ม...” แกพูดโดยไม่หันมาทางข้าพเจ้า

“ที่นี่พอข้าพูดว่า พวกเจ้าหน้าที่สมคบกับเจ้าของโรงเลื่อย โคนต้นไม้ ทำลายป่า คนปกคิว่าใจรู้มัย...”

ข้าพเจ้าพูด “ไม่ทราบ”

ชายแก่หวัระพลางดูคนน้ำปล่าในอุ้งโอเลียงจนหมด แกเก็บอุ้งใส่กระเป่าสะพาย

“ฮึ ๆ ๆ ... เขาก็ว่าใคร ๆ ก็รู้กันทั้งนั้น แล้วชวนกันหวัระเหาะข้า

“ที่อุ้งพูดเป็นความจริงใคร ๆ ก็รู้...” ชายแก่หวัระร่วน

“ข้าบอกว่าคุณไปฝันจะแล้ง บ้านเมืองจะเป็นทะเลทราย เขาหวัระแล้วพูดกับข้า รู้แล้วนะ ใครบ้างที่มีปัญญาจะไม่รู้ความจริงข้อนี้ ฮะ ๆ ๆ ข้าจึงชอบหวัระ ข้าหวัระตัวเองที่พูดความจริงออกไปตอนนั้น และต่อมา...เมื่อวานนี้ข้าพเจ้าทดลองพูด...รัฐมนตรีบางคนเหมือนใจ พวกน้องพากันหวัระเหาะและถากถางข้าพเจ้า...ที่แกพูดมันก็เรื่องรู้ ๆ กันอยู่แล้ว...”

(นักหวัระ. 2535 : 94 – 95)

จำลอง ฟังชลจิตร ได้สะท้อนภาพความล้มเหลวทางการเมืองการปกครองของไทย อันสืบเนื่องมาจากสาเหตุความเห็นแก่ได้ของบรรดานักการเมืองและข้าราชการที่มีพฤติกรรมโกงกิน ปฏิบัติคนเยี่ยงโจรเลิขเองจนก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น การตัดไม้ทำลายป่าซึ่งมีผลทำให้เกิดน้ำท่วมหรือความแห้งแล้งจนกลายเป็นทะเลทราย ปัญหาความอดอยากของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคนทราบคือว่า มันจะต้องเกิดขึ้นแน่นอนและยากที่จะหาทางแก้ไขเพราะมันเกิดจากการกระทำของผู้ที่มีอิทธิพลและมีอำนาจทั้งสิ้น

ในเรื่อง “ก่อนจะถึงวสันต์” จากรวมเรื่องสั้นชุด “นายกรัฐมนตรียไปรนาคาร” จำลอง ฟังชลจิตร ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของนักการเมืองซึ่งเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจกระทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือประชาชน ทำตัวอ่อนน้อมถ่อมตนเพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อประชาชนเพื่อแลกกับคะแนนเสียง แต่เมื่อได้เข้าไปในสภาฯ แล้วทุกอย่างที่เคยกระทำหรือเคยสัญญาไว้กับประชาชนก็ลืมไปหมดสิ้น ซึ่งเหตุการณ์ทางการเมือง ในช่วงปี พ.ศ. 2525 เป็นช่วงที่มีการรณรงค์หาเสียงทางการเมือง นายกรัฐมนตรียังมิได้มาจากการเลือกตั้ง แต่นักการเมืองที่ได้เลือกตั้งมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบ้างก็ได้เข้ามาเป็นฝ่ายรัฐบาล บ้างก็เป็นฝ่ายค้าน เพื่อหวังความเจริญก้าวหน้าทางการเมือง หวังความร่ำรวยและมีอำนาจ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นบรรดานักการเมืองต่าง ๆ ก็มีพฤติกรรมที่เหมือน ๆ กัน ซึ่งผู้เขียนได้แสดง

การกระทำความผิดผ่านตัวละคร “เจ้าอาวาส” ที่ได้เห็นพฤติกรรมความน่ารังเกียจของ
 นักการเมืองมาหลายสมัย โดยนักการเมืองเหล่านี้อ้างว่าจะมาทะนุบำรุงวัดซึ่งก่อนเลือกตั้งจะ
 ทำทุกวิถีทาง ที่ทำให้ประชาชนเห็นว่าตนทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมจริง ๆ และเมื่อถึงฤดูกาล
 เลือกตั้ง นักการเมืองก็กลับมาทำพฤติกรรมดังกล่าวอีก แต่ครั้งนี้ “เจ้าอาวาส” ต้องการ
 แก่เผื่อนักการเมืองโดยจงใจทำให้วัดรก ดึงข้อความว่า

...พวกนั้น หลวงดาจ้อย หมายถึง ชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่สมัครเป็น
 สมาชิกนักการเมือง พอเปิดสาขาพรรคประจำตำบล ก็อาศัยวัดเปิดการอภิปราย
 เพื่อชี้แจงนโยบายพรรค โดยนักพูดจากท้องถิ่นและกรุงเทพฯ จากนั้นจึงชวน
 กันถางหญ้าร่วมมือร่วมใจกันทำความสะอาดวัด นอกจากนั้นเรียไ้เงินจำนวน
 หนึ่ง ถวายเอาไปเป็นกองทุนบูรณะวัด

“มันต้องรอกอย่างเก่าซี...ถึงจะดี” หลวงดารำพึงขณะยืนพักเหนื่อย...

(ก่อนจะถึงวสันต์. 2529 : 101)

และบทสนทนาว่า

...“ก็ท่านเคยละเมอดักน้ำเป็นโอง ๆ มาแล้ว” นึกย้ำความสงสัยซ้ำ ๆ ในที่สุด
 เรื่องเจ้าอาวาสตื่นขึ้นมามีให้วัดรกพลันกระจำแง่มใส

“วันพรุ่งนี้ผู้แทนราษฎรสามคนจะมาที่วัด” แล้วหัวเราะลึกลับ ๆ

“ท่านคงกลัวไม่มีตอให้พวกเขาขุดสิท่า”

ลมทุ่งพัดโบยเข้ามาทางหน้าต่าง ฉ่ำเย็นกว่าเมื่อสักครู่ ครานี้พระหนุ่ม
 ได้ยินเสียง ฝนดังอุ้มมาแต่ไกล พระหนุ่มนึก ฝนหน้าร้อนหานี้ คงทำให้ หญ้าที่แห้ง
 กรอบจนเหลือง สดชื่นขึ้นมาสักพัก ต่อจากนั้นแห่งหายกับฟ้าไปอีกเนิ่นนาน...

(ก่อนจะถึงวสันต์. 2529 : 103)

พฤติกรรมของนักการเมืองอีกประการหนึ่งที่จำลอง ผังชลจิตร ได้นำมากล่าวไว้ใน
 เรื่อง ควายนม ว่าบรรดานักการเมืองทั่วไปส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจที่อาศัยตำแหน่งทาง
 การเมืองเพื่อเป็นหนทางในการบริหารธุรกิจของตนให้ร่ำรวยยิ่งขึ้นกว่าเดิมดังข้อความว่า

...และเมื่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นเคลื่อนไหวตัวของมันเอง ตาม

การเมืองในส่วนกลาง นักการเมืองที่มีหัวใจ สำหรับคนส่วนใหญ่ที่ต้องหลีกทาง
ให้นักการเมืองที่ทำการธุรกิจไว้ในมือ

ประจิม ราณี ย่อมรู้ดี... ประเทศไทยนั้นเล็กนิดเดียว แกจึงเห็นประธาน
ธนาคาร เจ้าของโรงงานทอผ้า พ่อค้า เข้ามากุมอำนาจบริหารประเทศ...

(ควาชนม. 2524 : 114)

เรื่อง นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้บันทึกเหตุการณ์
ทางการเมืองการปกครองในช่วงปี พ.ศ. 2526 - 2528 โดยกำหนดเหตุการณ์ให้
นายกรัฐมนตรีมาจากทหาร ต้องประสบกับปัญหาด้านงบประมาณประจำปีไม่มีเงินพอใน
การบริหารประเทศ เนื่องจากเงินงบประมาณปีที่ผ่านมาจะต้องไปสนับสนุนด้านกลาโหม
เพราะประเทศชาติกำลังประสบปัญหาชายแดน จำเป็นต้องใช้ซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อ
ความมั่นคงของประเทศชาติ ดังนั้นนายกรัฐมนตรีจึงจำเป็นต้องแก้ไขสถานการณ์โดยพึ่งพา
ภาคเอกชนคือธนาคาร

ดังนั้นในเรื่อง “นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้นำเอา
เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น กล่าวคือในปี พ.ศ. 2528 ผู้นำประเทศคือ
นายกรัฐมนตรีที่มาจากการได้แก่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งทหารยังคงมีบทบาทอยู่ใน
วงการเมือง โดยกองทัพจะคอยหนุนรัฐบาลให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ดังข้อความว่า

...นายกรัฐมนตรีแต่งชุดสนาม 11 ม.ม. ประจำตัวชุดอยู่ในซอง
คล้ายกับว่าอีกไม่ถึงครึ่งชั่วโมงนายกรัฐมนตรีจะรีบรุ้ไปปฏิบัติภาระกิจที่ชายแดน
หรือสมรภูมิตักแห่งหนึ่ง เพื่อปลดปล่อยทหารหาญ สองบอดีการ์ดเดินขบวน
ระวัง

“รัฐบาลมีปัญหาหนักหน่อย เกี่ยวกับงบประมาณปีหน้า” นายกรัฐมนตรี
พูดซ้ำๆ ประธานธนาคารขยับตัวก่อนพูดสุภาพ “ทราบแล้วครับ”

“รัฐบาลขาดบ๑ นิดหน่อย ถึงจะปิดได้”

“ถ้าผมจะแสดงความคิดเห็นสักนิด เพื่อประโยชน์ของชาติ”

นายกรัฐมนตรีไม่ยอมให้เขาพูดจบ “เชิญเลย”

“ถ้ารัฐบาลจะตัดงบประมาณให้เหลือแค่สองแสนเก้าหมื่นเจ็ดพันล้านก็
เพียงพอแล้ว”

“รัฐบาลต้องใช้ถึงสามแสนสอง” นายกรัฐมนตรีพูด

“ถ้าจำกันได้บ่ กลาโหมลงห้าปีนะครับ โดยคัดออกเสียหมื่นล้านตั้งแต่ปีนี้
ผมว่ายังพอทำได้โดยนำส่วนนี้ไปใช้ด้านอุตสาหกรรมหรือการเกษตร”

นายกรัฐมนตรียิ้มส่ายหน้าช้า ๆ “รัฐบาลยอมคัดงบฯ กลาโหมไม่ได้ มัน
เกี่ยวกับความมั่นคง อยากให้มองดูสถานการณ์ชายแดนเวลานี้”...

(นายกรัฐมนตรี ไปธนาคาร. 2529 : 69 - 72)

จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนให้เห็นสถานะที่ประเทศชาติยังมีความขัดแย้งกันทาง
การเมือง เกิดปัญหาขึ้นหลายด้าน และยังรวมไปถึงเหตุการณ์ไม่สงบบริเวณชายแดนด้วย
ซึ่งผู้นำประเทศกำลังหาทางแก้ไขสถานการณ์ และในการครั้งนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
ได้แก้ไขสถานการณ์โดยร่วมมือกับธนาคารแห่งประเทศไทย โดยแก้ไขตามแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525 - 2529) กำหนดนโยบายไว้ดังนี้

- ... 1. เน้นปรับปรุงโครงสร้างการผลิตต่าง ๆ เช่นเพิ่มประสิทธิภาพทางการ
เกษตรปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกและกระจายไปสู่ภูมิภาคพัฒนา
พื้นที่ชนบทและชายฝั่งทะเลตะวันออก
2. เน้นปัญหาความยากจนในชนบท
3. เน้นบทบาทและระดับความร่วมมือจากเอกชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา
เศรษฐกิจของประเทศ...

(กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2527 : 85 - 86)

กล่าวคือในช่วงต้นปี 2527 สถานการณ์การเงินโดยรวมดีเพราะพลเอกเปรม
ติณสูลานนท์ ได้ร่วมมือกับธนาคารแห่งชาติปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา โดย
การปรับค่าเงินบาทให้แข็งขึ้นเพื่อให้เทียบกับเงินตราสกุลอื่น ๆ ภาวะการเงินของไทยจึงอยู่ใน
สภาพคล่องตัว ดังนั้นจากสภาวะทางการเงินดังกล่าว ผู้นำประเทศจึงมีนโยบายให้เป็นไป
ตามขั้นตอนมีความรอบคอบและมั่นคง พร้อมทั้งรัฐจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อ
ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศด้วย แม้ว่าในบางครั้งรัฐจำเป็นต้องให้หน่วยงานเอกชน
เข้ามามีบทบาทก็ตาม แต่เพื่อความมีเสถียรภาพทางการเมืองแล้วรัฐบาลก็ต้องยอมรับ
ความร่วมมือจากภาคเอกชนดังกล่าว

1.3 บทบาทของประชาชนต่อการเมืองไทย

เรื่อง นักปฏิวัติ จากเรื่องสั้นชุด “นายกรัฐมนตรีไปรนาคาร” เป็นเรื่องที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร เขียนบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองโดยผ่านบทบาทตัวละคร ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ในช่วงที่นิสิตนักศึกษาเรียกร้องประชาธิปไตยในสมัยรัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจรและถูกปราบปรามข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์จนต้องไปรวมตัวกันในป่าเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2516 - พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นช่วงที่มีความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรงที่สุด แต่ในปี พ.ศ. 2521 เหตุการณ์ดังกล่าวคลี่คลายลง รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาคม 2519 กลับเข้ามาโดยไม่เอาโทษ ทั้งนี้เพื่อจะขจัดความขัดแย้งภายในประเทศให้ลดน้อยลง

ดังนั้นจากเหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองดังกล่าว จำลอง ฝั่งชลจิตร เสนอผ่านบทบาทของตัวละคร “สหายบุญสืบ” กับ “สหายดุลย์” ที่สนทนากันถึงความเคลื่อนไหวทางการเมือง ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ปฏิวัติทางการเมืองจนเป็นสาเหตุให้บุคคลกลุ่มหนึ่งต้องหนีเข้าป่าดำเนินชีวิตอยู่กับธรรมชาติด้วยความยากลำบากเพื่อรออำนาจประชาธิปไตยจากรัฐบาล ดังบทสนทนาว่า

...“ผมคิดว่าปีสองปีถ้าถูกล้อมปราบ คงไม่ค่อยอยากเหมือนคราวก่อนๆ”
เด็กสาวยิ้มบนใบหน้าล้าแดดก่อนพูด “ฉันนี่ก็ ๑ คู การปฏิวัตินี้สำคัญไปทุกส่วน”

สหายชรายิ้ม “ถ้ามันเป็นจริงขึ้นมาได้ ผมคงมีความสุขที่สุด คนพิการอย่างผมนี่จริง ๆ นะครับ ถ้าปลดปล่อยได้แล้วไม่รู้เหมือนกันว่าจะทำอะไร...”

“เมื่อเช้าวานสหายนำ ออกมาเอาไข่ไก่...” สหายชราเปรย “เขาเป็นกระเพาะ... เขาว่าสถานการณ์ทั่วประเทศดีขึ้น”

“หรือคะ” เด็กสาวง่วนอยู่กับการคนเส้นหมี่ในหม้อ

“ไม่เกินปีสี่สิบสามเราคงเอาประเทศของเราคืนมาได้” สหายชราขังพูดต่อไป เด็กสาวยกหม้อมามาลงจากเตา “บอกไม่ถูกเหมือนกันนะสหาย”

“ผมเอามือเกยหินมานาน” สหายชราพูดดวงหน้าเหม่อลอย

“ที่นี้คงสบาย”...

(นักปฏิวัติ. 2529 : 107 - 110)

จำลอง ฝั่งชลจิตร กล่าวถึงการเมืองในช่วงที่มีการเรียกร้องประชาธิปไตยซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่นำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่หนีเข้าป่าเพื่อรออำนาจประชาธิปไตยกลับคืนมาจากรัฐบาลนั้นมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น อด ๆ อยาก ๆ ทั้งที่คนกลุ่มนี้ทำเพื่อส่วนรวม ซึ่งทางรัฐเองก็จะคืนอำนาจให้แก่ประชาชนเพื่อความสงบสุขของประเทศไทย

ในเรื่อง เรื่อญวน จากเรื่องต้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้นำเอาเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศเวียดนามหรือเรียกว่า “ญวน” ที่เกิดความขัดแย้งระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้เพราะระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์เพื่อต้องการขยายอำนาจ ดังข้อความว่า

...“รู๊ชิ ข้าหากินแบบนั้นมาเท่าชีวิตเอ็ง จะเล่าให้ฟัง เวียดนามเหนือ
เกาะญวนนี้แหละ มันรบกับญวนใต้ ญวนเหนือมันเป็นคอมมิวนิสต์ รบกันฝ่าย
คอมชนะ พวกใต้ที่เคยสุขสบายมันก็หนีชิ มันกลัวว่าจะถูกเอาไปทำนาทำไร่
ไปใช้ชีวิตอย่างยากลำบากเหมือนกับที่หลวงท่านว่า...” แกหุญคนิดหนึ่ง

“ใครมันจะยอมไปทำนา คนเคยสุขเคยสบายอยู่บนกองเงินกองทอง”...

(เรื่อญวน. 2524 : 60)

จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนภาพระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ที่เข้ามามีบทบาทในระบบการปกครองของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2519 โดยเข้ามาแทรกแซงและโฆษณาชวนเชื่อให้เหล่านิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไปเห็นด้วยว่า ระบอบคอมมิวนิสต์นั้นเป็นการปกครองที่มีความเสมอภาคจะนำความสุขมาสู่ประชาชนโดยทั่วถึงกัน ไม่มีช่องว่างระหว่างชนชั้น แต่ในความเป็นจริงระบอบคอมมิวนิสต์เป็นระบอบที่ขาดความเป็นอิสระภาพ ทุกอย่างต้องทำไปตามความเห็นชอบของผู้นำ ดังนั้นทุกคนที่หลงเชื่อเข้าสู่ระบอบนี้ก็จะหาทางคืนรันต่อสู้เพื่อเสรีภาพของตนเองและต้องการดำเนินชีวิตโดยไม่อยู่ใต้อำนาจบังคับของใคร

2. สภาพเศรษฐกิจ

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนภาพเศรษฐกิจจากสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยไว้หลายแง่มุม โดยเฉพาะสภาพเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ในประเทศที่มีฐานะยากจน ทั้งยังเสียดสีความมั่งมีของพวกนายทุนที่ได้มาจากการกดขี่ข่มเหงคนที่คือยโสภาสกว่า ซึ่งสืบเนื่องมาจากการวางนโยบายเร่งรัดพัฒนาในเขตเมืองมากกว่าชนบทนั่นเอง จึงทำให้มีความเหลื่อมล้ำกันในด้านความเป็นอยู่ของประชากรดังกล่าว

ในช่วงปี พ.ศ. 2521 - พ.ศ. 2537 สภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวมเปลี่ยนจากเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างเห็นได้ชัด มีการติดต่อการค้ากับนานาประเทศเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520 - 2524) ประเทศไทยจึงต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างหนัก โดยเฉพาะราคาน้ำมันดิบจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการใช้จ่ายเกินตัวทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้เกิดปัญหาขาดดุลการค้าตามมาจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง นอกจากนี้การกระจายรายได้และบริการสังคมก็ยังไม่ทั่วถึง ประชากรส่วนใหญ่ยังประสบกับความอดอยากขาดแคลนบริการพื้นฐานในการดำรงชีพ

พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2529 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของโลกกำลังตกต่ำ ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากแผนพัฒนาฯ เดิมทิ้งไว้หลายปัญหา อาทิ ปัญหาความยากจนในชนบท การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม การใช้จ่ายเกินตัว การขาดดุลการค้า ภาระหนี้สินต่างประเทศเพิ่มสูงมาก ดังนั้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 จึงกำหนดนโยบายต่าง ๆ คือ กำหนดมาตรการการคลังที่รัดกุม ใช้มาตรการ

การเงินใหม่เพื่อแก้ปัญหาภาระหนี้สิน มีการชะลอโครงการที่ใช้ทุนมากมายหลายโครงการ เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศและสนับสนุนแผนงานที่ใช้ทุนน้อย เน้นการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทที่ล้าหลังและนำระบบการบริการพัฒนาชนบทแนวใหม่มาใช้ในปี พ.ศ. 2527 นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ โดยจัดให้มีองค์กรที่กฎหมายรับรอง

พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2534 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 มีจุดมุ่งหมายหลักในการยกระดับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าควบคู่กับการแก้ไข ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ประชาชนไทยมีรายได้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และ สภาพจิตใจที่ดีขึ้น ดังนั้นตามแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ นับว่าประสบความสำเร็จในด้าน เศรษฐกิจอย่างยิ่ง กล่าวคือ การส่งออก การลงทุน และการท่องเที่ยวขยายตัวสูงขึ้น ที่สำคัญ คือ รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มสูงขึ้นจาก 21,000 บาท ในปี 2529 เป็น 41,000 ในปี 2534 ทั้งนี้เพราะได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจึงมีผลให้การคลังของ รัฐบาลอยู่ในฐานะมั่นคง

ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535 - 2539) สืบเนื่องมาจากการขาดแคลนบริการพื้นฐานในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ทั้งด้าน ไฟฟ้า น้ำ ระบบการสื่อสารคมนาคม เป็นต้น มีผลทำให้เกิดปัญหาตามมาคือความเสื่อมโทรมทาง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และนอกจากนี้ การขยายตัวทางอุตสาหกรรมและ การท่องเที่ยว รวมไปถึงการเพิ่มของประชากรในเมืองที่ก่อเกิดปัญหามลพิษในด้านต่าง ๆ เช่น น้ำเน่า อากาศเสีย สารอันตรายเพิ่มปริมาณมากขึ้น ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จำเป็นต้องให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาในเชิงปริมาณ คุณภาพ และความเป็นธรรมใน สังคมควบคู่กันไป เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน ดังนั้นจึงกำหนดวัตถุประสงค์หลัก คือ รักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับเหมาะสม คำนึงถึง และมีเสถียรภาพ กระจายรายได้สู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น พร้อมทั้งเร่งพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

(กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2537 : 79 - 89)

ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จำลอง ฝั่งชลจิตร ในฐานะประชาชนคนหนึ่งซึ่งได้รับผลกระทบจากภาวะการฉ้อโกงด้วย จึงเขียนถึง ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของประชาชนทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กล่าวคือจะชี้ให้เห็นทั้งกลุ่ม นายทุนผู้ร่ำรวย และกลุ่มคนยากจนที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตเพื่อความอยู่รอด จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนเศรษฐกิจไว้ 2 ด้าน คือ

2.1 ปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยม

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1 ปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยม

ในนวนิยายเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้หยิบยกเอาสภาพปัญหาของคนจนที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ทั้งยังถูกเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน เนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วประเทศโดยเฉพาะสังคมชนบท การกระจายรายได้ยังไปไม่ถึง ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนมีรายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย ดังข้อความว่า

...บุญพาจับลูกสาวคนเล็กมาใส่ดัก ป้อนข้าวผสมเกลือให้ทีละนิด ๆ ลมพัดมาทางช่องรั้วริมฝา เพลวตะเกียงโบกไหว ฝนยังตกอื้อและหนักขึ้นอีก

“เอามือป้องตะเกียงด้วย” บุญพาบอกลูกสาวเมื่อลมกระโชกจนหน้าต่างกระแทบชายฝาดังปึง

ท้องของบุญพาหิวก่ำคอด น้าย้อยในท้องวิ่งเวียนเหมือนน้ำก็อก ตากฝนมาหลายวัน แม้กระหม่อมจะแข็งหรือหนาวป่านใด บุญพาก็ยังหนีไม่พ้นพิษไข้ นางเริ่มสั่นหนาว คัดจมูกใบหน้าร้อนผ่าว ออกเหงื่อเหมือนไม่มีโครงกระดูกยึดและปวดหัว

ลูก ๆ นอนคุ้ยกันเหมือนหมู ถ่ายเทาความอบอุ่นและเชื้อไข้แก่กัน สมองของบุญพานึกเห็นแต่ความยากแค้น ลูกเปลือยอกนอน หม้อแกงร้าง หมูที่เลี้ยงไว้ตั้งหนึ่งผอมจนซี่โครงผุด เห็นหน้าโปนกระดูกของป้าขาว ฟันทองเต็มปากและทำเคินกะโผลกกะเผลก ลุงปลดคนใจร้ายข่มเหงคนอื่น คนพวกนี้น่าจะได้รับผลร้ายตอบแทนจากความร้ายกาจของเขาบ้าง รู้สึกที่ว่าเขาจะเดือดร้อนเจ็บปวดรวดร้าวเพียงใด บุญพานี้แหละจะสนองผลให้...

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2536 : 119)

จากบทบาทตัวละครในเรื่อง “ขนาน้อยกลางทุ่งนา” ที่ต้องประสบกับภาวะยากจนนั้นสะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (2520 - 2524) ซึ่งปี พ.ศ. 2524 ที่คนไทยส่วนใหญ่ของประเทศโดยเฉพาะชาวชนบทนั้น ต้องประสบกับความอดอยากแร้นแค้น ซึ่งรัฐยังไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง การกระจายรายได้ไปสู่ชนบทยังไม่มี อีกทั้งยังถูกบรรดานายทุนหน้าเลือดเอาเปรียบ และในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเช่นนี้ ผู้คนมักฉวยโอกาสกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน ไม่ปรองดองและเอื้อเฟื้อต่อกัน

ในเรื่องเดียวกัน จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอภาพความยากจนผ่านตัวละคร “บุทร” ที่เข้าใจสภาพปัญหาความยากจนของ “บ่าว” ซึ่งเป็นลูกของบุญพา ว่าเป็นเด็กที่น่าสงสาร และควรให้ความสนใจ เพราะความยากจนนั่นเองที่เป็นเหตุให้เด็กขาดคุณภาพชีวิต ดังบทบรรยายว่า

... ชายหนุ่มถอนหายใจหนัก ๆ เหตุการณ์ที่ผ่านมาไม่นาน ผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งไม่กล้าที่จะอ้าปากคำหรือถกเถียงกับใครนอกจากผัวของตัวเอง ถูกความแค้นเคืองบีบบังคับให้ออกไปขโมยข้าวของชาวบ้าน ฝนตกมาก อันตรายถึงชีวิตทั้งจากฟ้าฝนและจากผู้คน จึงไม่แปลกเลยที่ถูกชายผู้รักคุณ รักแม่ รักน้องและยอมทนเหน็ดเหนื่อย ขอมหนี้บนานาว ไม่นึกถึงการพักผ่อนนอนหลับเหมือนเด็กคนอื่น ๆ กันซึ่งนอนคุ้ยคว้าได้ผ้าห่มอันหนาเตอะ สวมเสื้อกันหนาวตัวละสองสามร้อย

เด็ก ๆ ที่มีความอบอุ่นจนเหลือเฟืออย่างที่เขาหนุ่มเคยพบเห็น จะแบ่งความอบอุ่นที่มีอยู่ให้กับเด็กชนบทเช่นบ่าวบ้างได้ไหม เขาตั้งคำถามอยู่ในใจ ...

(จนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 122)

จากสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำเป็นผลให้เกิดปัญหาความยากจนตามมา คนจนกับคนรวยมีความเป็นอยู่ต่างกันมาก คนจนเป็นผู้ที่ค่อยโอกาสในทุก ๆ ด้านในขณะที่คนรายนั้นมีโอกาสมากกว่า

ในเรื่อง กองคาราวานจากถิ่นทอง จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร กล่าวถึงสภาพคนชนบทที่ต้องประสบกับภาวะอดอยาก จนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และหนีความจนมาประกอบอาชีพขอทานในเมืองหลวง ดังข้อความว่า

... หลายคนไม่ทันสังเกตว่า ขอทานผ่านมามากแล้วคนเล่า ซึ่งมาตั้งกระป๋องกริ่ง ๆ ที่หน้าบ้านของเขานั้นคืออะไรกันแน่ ถ้าหากไม่ใช่วิกฤตการณ์ของแผ่นดิน กองคาราวานของคนยากจนที่ทั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาหลายกอง ซึ่งต่างแยกย้ายไปบอกข่าวคราวแก่ผู้ร่วมแผ่นดิน ที่ยังอยู่ดีกินดีให้ได้สำเนียง ให้ได้รับรู้ว่า แผ่นดินนี้ในวันที่จะถูกเป็นเปลวเพลิง ลามไปกว้างขึ้น ๆ แต่ภาษาที่พวกเขาบอกแก่ผู้ร่วมแผ่นดิน เป็นภาษาของความอดอยาก เป็นเสียงเศษเหรียญกระทบกระป๋อง ซึ่งฟังดูแล้วเหมือนจะไม่สื่อความหมายอะไรนัก แต่ข้างในเป็นเสียงหึ่ง ๆ ของคน

นับล้าน คนที่ร้องบอกแก่ทุกคนว่า เขากำลังอดอยาก กำลังหิวโหย ไม่มี
ความหวังแห่งการมีชีวิตอยู่มากขึ้น เขามาเรียกร้องให้เพื่อนร่วมแผ่นดินสนใจเขา
บ้าง ให้เขามีโอกาสในชีวิตมากกว่าที่เขาเป็นอยู่

กองคาราวานจากลันทองของชายกลับไปแล้ว หลังจากที่มาบอกข่าวคราว
ให้ผู้ร่วมแผ่นดิน ได้รับรู้กันถ้วนทั่วเหมือนกับเป็นการกล่าวเตือนกันเอาไว้ ถ้า
หากไม่มีใครสนใจเหลือแล้ว วันหนึ่ง...วันหนึ่งเถอะ เพื่อนร่วมแผ่นดินที่รัก
วันนั้นกองคาราวานของคนยากจน จะกลับมาเป็นหมื่นกองแสนกอง แล้วใครเล่า
จะต้านทานกองคาราวานของคนที่กำลังหิวโหยได้...

(กองคาราวานจากลันทอง. 2524 : 188)

จากสภาพยากจน จนต้องอพยพกันมาหากินโดยการขอทานในเมืองหลวงนั้น
จำลอง ฟังชลจิตร กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจที่ยังไม่มีเสถียรภาพ และ
การกระจายรายได้ยังไม่ถึงชนบทที่ห่างไกล เป็นเหตุให้เกิดปัญหาความอดอยาก
ความหิวโหยตามมา ซึ่งไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ต้องหาทางออกด้วยการรวมกลุ่มมา
ประกอบอาชีพขอทาน และเมื่อได้เวลาที่จะกลับไปทำนาทำสวน คนเหล่านี้ก็จะกลับไปยัง
ถิ่นเดิมของตน จากสภาพดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าบ้านเมืองเรากำลังตกอยู่ในสภาพ
เศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ผู้คนอดอยากเป็นจำนวนมาก และนับวันยิ่งเพิ่มมากขึ้น ถ้าทางการไม่ให้
ความช่วยเหลือและแก้ไขสถานการณ์ที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น

เมื่อประเทศชาติมุ่งพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมมาแทนที่ภาคเกษตรกรรม ตามแผน
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ เป็นเหตุให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ
ตามมา การใช้แรงงานประชากรลดน้อยลง สวัสดิการของลูกจ้างถูกบั่นทอนขาดความมั่นคง
นายทุนฉวยโอกาสเอาเปรียบกดค่าแรงให้อยู่ในขั้นต่ำ ซึ่งจำลอง ฟังชลจิตร สะท้อนปัญหา
ดังกล่าวไว้ในเรื่อง รถเหลือง ดังข้อความว่า

... นอมกับทักเห็นมันครั้งแรกเมื่อมันขุดดินที่ภูเขามาถมทางที่ใช้อยู่ทุกวันนี้
ซึ่งก่อนนั้นเคยเห็นเป็นทางเกวียน รถสองแถวโกโรโกโสวิ่งรับคนโดยสารอยู่ตาม
สี่คัน พอบริษัทญี่ปุ่นได้รับสัมปทานเหมืองแร่ที่ภูเขานั้น มันแหกกันมาตั้งหก
เจ็ดสิบคัน วิ่งกันเหลืองอ๋อยไปหมด ชาวบ้านเคยหัวเราะตอนที่มันขุดดินเทออก
จากสันหลังได้เอง

พอมันเริ่มขุ่นแฉะ มันเหยียบหมาตาย ชนควายที่มันทะเร่ร่อนขึ้นมาบนถนนได้ แดก กระแทกเกี่ยวบนบรรทุกข้าวเปลือกที่ร่วมทางลงไปนอนในคูหลายครั้ง มันเป่าฝุ่นขึ้นหลังคาบ้านจนแดงฉาน บดโคลนใส่คนเดินทางอย่างไม่เกรงใจ รถเหลืองทำงานของมันทั้งวันทั้งคืน ไม่ยอมปล่อยให้มันว่าง ในที่สุดนักเรียนสองคนถูกมันเฉี่ยวขาหัก นายเอบคนไทยวัยสี่สิบผู้ทำงานให้กับญี่ปุ่นด้านคุมเส้นทาง จัดหาคนหาคนงานและให้ความปลอดภัยกับกิจการของบริษัท ได้พาร่างกายของเขาไปเยือน ผู้บาดเจ็บ

“เดินกันบ้าง ๆ อย่างนี้ได้ตายกันหมดหรอก” เขาฉุนเฉียวขณะขึ้นเสียง

ตะคอก

“ทีหน้าขอเดือน ค่ายาบาทหนึ่งจะไม่ให้ รู้ชั่วนี้เป็นทางของบริษัท” เขาอวดอำนาจ หมวกปีกโค้งที่กางอยู่บนหัวสีดอกเลาประปราย ทำให้เขากว้างแวมและคุดัน”...

(รถเหลือง. 2539 : 49 - 50)

จำลอง ฟังชลจิตร กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ที่มุ่งพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและพัฒนาด้านคมนาคมสู่ชนบท จนนำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะพวกนายทุนและผู้มีอำนาจที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาดังกล่าว ใช้อำนาจหน้าที่ของตนกดขี่ข่มเหงราษฎรหรือถูกจ้าง ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวจึงเป็นผลเสียมากกว่าประโยชน์ที่ได้รับ ทางเราจึงต้องวางมาตรการที่ชัดเจนกำจัดพวกนายทุนหน้าเลือดไม่ให้ใช้อิทธิพลบีบบังคับคนจนให้หมดสิ้นไป เพราะพฤติกรรมดังกล่าวเป็นตัวบั่นทอนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่จะก้าวหน้าไปสู่สังคมสมัยใหม่

ในเรื่อง ผู้ให้กำเนิด จากเรื่องสั้นชุด “ฟ้าทอลายทางกระรอก” จำลอง ฟังชลจิตร กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจที่มุ่งพัฒนาด้านวัตถุอย่างรวดเร็วแต่ด้านคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ถูกทะเลาะจนเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนกับคนรวย คนจนจะเป็นบุคคลที่ด้อยโอกาสในทุก ๆ ด้าน และจะถูกคนรวยเอาเปรียบ ความออคอยที่เขามีก็ยังคงเหมือนเดิมเพราะความร่ำรวยนั้นวันจะหนีห่างไปทุกที คนจนที่ตกอยู่ในสภาพที่ถูกบีบบังคับทางระบบเศรษฐกิจยุคใหม่นี้ต้องดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นในเรื่อง “ผู้ให้กำเนิด” ผู้เขียนได้

กำหนดบทบาทของบุคคลดังกล่าวผ่านตัวละคร “ผม” เป็นหนุ่มบ้านนอกที่มาจากครอบครัวยากจน กำพร้าพ่ออยู่กับแม่และน้อง ๆ อีกสามคน แม่มีอาชีพรับจ้างเย็บผ้า ทำนาและหาปลาในฤดูฝน รายได้ทั้งปีของครอบครัวมีน้อยมาก ไม่สามารถส่งเสียลูก ๆ เรียนหนังสือได้ตามที่หวัง เขาทนเห็นสภาพความลำบากของแม่ไม่ได้จึงต้องเข้ามาทำงานเป็นพนักงานโรงแรมในเมือง แต่เนื่องจากตำแหน่งพนักงานโรงแรมนั้นมีรายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย เขาจึงหาอาชีพเสริมคือ มีรายได้จากการบริการติดต่อหญิงบริการให้กับแขกที่มาพักโรงแรม ซึ่งเขาก็ได้ค่าตอบแทนในราคาที่สูงพอประมาณ สามารถจ่ายใช้สอยได้อย่างสบาย จากเหตุการณ์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นปัญหาความยากจนเป็นต้นเหตุก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกหลายอย่าง อาทิ ปัญหาห้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหาโสเภณี และปัญหาครอบครัว ฯลฯ ดังข้อความว่า

... ผมไม่เคยบอกแม่ ไม่เคยบอกน้อง ๆ ว่าเงินที่เอามาจ่ายวันละร้อยสองร้อยได้มาอย่างไร ไม่เคยเอาเรื่องที่โรงแรมมาพูด ทั้งทำที่บัดซบเหล่านั้นไว้ที่โรงแรม ผมเพียงแต่รู้ว่าผมจ่ายเงินต้องมาก มีความรู้สึกว่ามันเป็นเงินที่ไม่น่าหวง ไม่มีน้ำหนัก ไร้คุณค่าและสกปรก แต่ผมจะต้องเอามันไว้ให้มากที่สุด แล้วจ่ายให้เกลี้ยงในวันรุ่งขึ้น เพื่อให้มันอยู่ได้ เลี้ยงหองเพื่อนจนเมาเป๋ เพราะเงินมันหาง่ายนัก ...

(ผู้ให้กำเนิด. 2539 : 72)

และข้อความว่า

... ตลอดเวลาที่ทำงานโรงแรม ผมเอาใจใส่กับการขายผู้หญิง ผมทำเพื่อเงิน ไม่รู้เหมือนกันว่าจะเอามาถมส่วนไหน เพราะมันว่างไปหมด ได้มาก็จ่ายมันไปอย่างตะกละ เย้ยและเหยียดมัน ...

(ผู้ให้กำเนิด. 2539 : 75)

จากพฤติกรรมของหนุ่มบ้านนอกดังกล่าว มีส่วนผลักดันให้เกิดปัญหาโสเภณีที่เรื้อรังอยู่ในสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนกล่าวถึงสาเหตุใหญ่ของปัญหาดังกล่าวว่ามีต้นเหตุมาจากเศรษฐกิจของชาติที่ยังไม่มีศักยภาพ คนชนบทยังคงประสบกับปัญหายากจนเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับคนเมือง ซึ่งเมื่อเทียบกับอัตราส่วนรายได้เฉลี่ยต่อคนในเมืองและชนบท

ปรากฏว่า ปี 2522 อัตราส่วนรายได้ของชาวชนบทต่อชาวเมือง 1 : 5.78 ปี 2524 อัตราส่วน 1 : 6.26 ปี 2525 อัตราส่วน 1 : 6.59 และปี 2528 อัตราส่วน 1 : 8.50 ซึ่งนับว่าอัตราสูงขึ้นตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและสหกรณ์. 2527 : 67, 2529 : 62)

จากเรื่อง ผ้าทอลายหางกระรอก อีกเรื่องหนึ่งที่จำลอง ผังชลจิตร ได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจที่กำลังผันผวนเปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างรวดเร็ว ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยเริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 7 ซึ่งรัฐมีนโยบายส่งเสริมภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต ซึ่งระบบนี้จะทำให้ผู้ที่ได้ประโยชน์มากคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของเงินจำนวนมาก จึงทำให้ผู้ลงทุนต้องกอบโกยเอาผลประโยชน์จากการลงทุนให้มากที่สุด ดังนั้นการดำเนินการผลิตส่วนใหญ่ก็จะใช้เครื่องจักรเข้ามาแทนแรงงานคน บทบาทผู้ใช้แรงงานจึงมีน้อยหรือแทบจะไม่มีเลย นับเป็นเหตุก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาผู้ใช้แรงงานถูกกดค่าแรง และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยได้แสดงทัศนะดังกล่าวผ่าน เรื่องราวของหนุ่มทอผ้าชื่อ “จรูญ” ที่ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจที่ผันผวนจนแทบจะตามไม่ทัน ประกอบกับนายทุนอย่าง “เถี้ยนแก้ว” นำระบบทุนนิยมมาใช้เพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากผู้ใช้แรงงานอย่างจรูญ ดังข้อความว่า

... นับจากนั้นเป็นต้นมา ตาจันกับจรูญ แม้แต่เจ้าของก็คนอื่น ๆ ซึ่งไม่มีกำลังเงินมากพอที่จะไปซื้อผ้ามาจากโรงงานครั้งละมาก ๆ ก็ตกเป็นลูกจ้างของคนจีน ชื่อว่าไปโคปรียาย ตกลงราคาค่าจ้างกันตามแต่ลายไหนทอขายทอง่าย...

(ผ้าทอลายหางกระรอก. 2539 : 86)

จำลอง ผังชลจิตร กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจดังกล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเปิดโอกาสให้คนมีเงินใช้อำนาจทางการค้าบีบบังคับให้ลูกจ้างทำตามเงื่อนไขของตนเอง ซึ่งลูกจ้างไม่สามารถบิดพลิ้วหรือขัดขืนได้เลย และผลเสียจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ก็ตกอยู่เฉพาะคนยากจนซึ่งเป็นคนส่วนมากของประเทศ

ในสังคมเมือง ซึ่งเป็นศูนย์รวมความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน สภาพการแข่งขันดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดมีมาก จึงมีผลให้เกิดความขัดแย้งของคนในสังคมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ สังคมจะถูกชี้นำด้วยระบบทุนนิยม ยกย่องคนมีเงินว่าเป็นผู้มีคุณค่า ความมีน้ำ

ใจต่อกันขาดหายไป ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้กล่าวถึงสภาพสังคมเมืองที่ดำเนินไปตามสภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กล่าวคือ เมื่อผู้คนต้องอยู่ท่ามกลางเศรษฐกิจที่รัดตัว แกร่งแข็ง จึงชิงชังเค่นกัน ห่วงเหินต่อกัน ขาดสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน

ในเรื่อง กองคาราวานจากลันทอง จากเรื่องสั้นชุด “กองคาราวาน” จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอภาพสังคมเมืองหลวง ที่มีผู้คนมากมายหลายระดับ และมีคนจนกลุ่มหนึ่งที่มีผลกระทบจากเศรษฐกิจ ต้องประสบกับความอดอยากจำเป็นต้องดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอด แม้ว่าจะเป็นการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็ตาม ดังข้อความว่า

...“กรุงเทพฯ นะ” ยายเอื้อนเบา ๆ พลางส่ายหน้าช้า ๆ

“คนมากมาย เราไม่มีที่นอนต้องหลบหนีตำรวจเหมือนหนูหนีแมว เราถูกรบกวจากพวกเจ้าถิ่น พวกนี้มันจะคุมขอลานเรียกค่าคุ้มครองอะไรไม่รู้ หรือว่ามันเป็นพวกกริโด มีบางคนไม่ให้เลขถูกพวกมันซ้อม บางคนว่าไอ้พวกนี้ดีดขาอยากเข้าจริง ๆ มันจี๋แม้แต่พวกขอทาน แต่ยายหลบมาเสียก่อน” ...

(กองคาราวานจากลันทอง. 2524 : 185 - 186)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นว่า ไม่เพียงแต่คนชนบทเท่านั้นที่ประสบกับปัญหาความยากจน แม้แต่ในเมืองหลวงเองก็มีคนจนมากมายเช่นกัน คนจนกลุ่มนี้เองที่สร้างปัญหาแก่สังคมเมืองอย่างใหญ่หลวง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องมานาน ประชากรในเมืองหลวงมีจำนวนมากไม่สมดุลกับงานที่รองรับ คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับความทุกข์มาหลายชั่วคน และเมื่อขัดสนในเรื่องค่าครองชีพเขาก็จะหาทางออกในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาของสังคมทั้งสิ้น อาทิ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหายาเสพติด ปัญหาวัยรุ่น ฯลฯ ในเมื่อบ้านเมืองต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซาแล้ว ทุกอย่างก็ย่อมมีผลตามมาในแง่ลบทั้งสิ้น ดังนั้นการที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว ให้ได้ผลนั้นก็ต้องแก้ที่สาเหตุ โดยผู้นำประเทศจะดำเนินนโยบายที่จะทำให้คนทั้งประเทศอยู่ดีกินดี และมีความพึงพอใจในฐานะของตนเอง โดยไม่สร้างปัญหาให้กับสังคมอีกต่อไป

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร เสนอสภาพปัญหาความยากจนที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองของคนชั้นล่าง โดยได้กำหนดบทบาทตัวละครที่ประกอบอาชีพสามล้อรับจ้างอย่าง “โปรย” มีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ต้องดิ้นรน

ต่อสู้ทุกรูปแบบ ทั้งใช้แรงบันดาลใจ ทั้งรับจ้างหาหญิงบริการใช้แขกตามโรงแรม ทั้งเสี่ยงดวงโดยการเล่นการพนัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวของ “โปรย” ไม่ได้ช่วยให้สภาพความเป็นอยู่ของเขาดีขึ้นกว่าเดิม นั่นเป็นเพราะว่าคนในสังคมชั้นล่างอย่าง “โปรย” นั้นยังมีมาก การทำมาหากินจึงต้องต่อสู้แก่งแย่งเพื่อความอยู่รอดไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายชีวิต “โปรย” ที่ต้องประสบกับความยากลำบากว่า

... ผิวฉนวนลาดยางมะคดยามเที่ยงวัน ถูกแดดเผาจนไอร้อนลอยกว้างเป็นตัวแผดผ่าวอยู่ตามปลีน้ำอง ปกติโปรยไม่ซื้อรถกลางวัน เว้นวันที่ไม่มีข้าวสารกรอกหม้ออย่างวันนี้ เพราะว่าเมื่อคืนเขากับเพื่อนสามล้อไปช่วยงานศพ เงินที่หาได้เกือบร้อยหมกเกลี้ยง เขาตื่นมาบ้วนปากล้างหน้า รีบซื้อไข่ไก่แกแอนด์หมอบออกมาหาค่าข้าวสารค่ากับข้าว ...

(หลังเที่ยงคืน. 2535 : 47)

จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนภาพของสังคมเมืองที่รัฐเข้าใจว่าให้ความสนใจและพัฒนาเต็มที่ในด้านเศรษฐกิจแล้วนั้น แต่ความเป็นจริงก็ยังมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่ต้องประสบกับปัญหาความยากจนอย่างรุนแรงเพราะทางการละเลย และถ้ารัฐไม่ให้ความสนใจและหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว อาจตามมาอีกมากมายจนไม่สามารถแก้ไขได้อีกต่อไป

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นทั้งในเมืองและในชนบทอันเกิดจากผลของพัฒนาการด้านเศรษฐกิจที่ยังไม่มีประสิทธิภาพของประเทศไทยแล้วนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังแสดงให้เห็นถึงปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อมุ่งกอบโกยผลประโยชน์ทางธุรกิจของบุคคลบางจำพวก โดยเฉพาะพวกนายทุนที่มักอ้างนโยบายรัฐว่าจะช่วยพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าในภาคอุตสาหกรรมแทนที่ภาคเกษตรกรรม ขยายความเจริญทางวัตถุสู่ชนบท โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าปรับเปลี่ยนสภาพธรรมชาติ เช่น มีการสร้างเขื่อน สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ถมคูคลองเพื่อสร้างถนน มีการขุดภูเขาทำลายป่าเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่และป่าไม้ มีการเร่งพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิตในภาคเกษตรกรรม เช่น การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงค่านิยมการเล่นกีฬาประเภทกอล์ฟของคนระดับสูงในสังคมที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ

ดังนั้นทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงนับวันจะเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น อันเป็นภัยต่อสุขภาพและสวัสดิภาพของมนุษย์โดยตรง

ในเรื่อง จดหมายถึงประธานรัฐสภา จากเรื่องสั้นชุด “สารระชัน” จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนให้เห็นว่าทรัพยากรของชาติกำลังจะถูกทำลายหมดสิ้นไปกับคำนิยมต่อกีฬาอล์ฟที่เข้าใจว่าเป็นกีฬาที่มีระดับเหมาะกับบุคคลชั้นสูงโดยเฉพาะ โดยผู้เขียนจะแสดงทัศนะดังกล่าว ผ่านตัวละคร “ดิฉัน” ที่เขียนจดหมายถึงประธานรัฐสภา เพื่อให้หยุดยั้งโครงการการสร้างสนามกอล์ฟที่ใหญ่ที่สุดของสามิและพรรคพวกผู้มีอำนาจทั้งปวง อันจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่งยวด ดังข้อความบรรยายในจดหมายถึงว่า

... ตามที่สามิของดิฉันวางไว้ เริ่มที่ออฟจากคอยสุเทพ หลุมแรกอยู่บนคอยอินทนนท์ หลุมสองอยู่ตัวแม่ฮ่องสอน หลุมสามอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ให้นักกอล์ฟได้รำลึกถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย แต่มีโบราณสถานบางแห่งที่ก็คดขวางอยู่ เขาจึงร่วมมือไปทางกองประวัติศาสตร์และโบราณคดี กรมศิลปากร ขอพบกันครึ่งทาง เขามีเหตุผลที่ดี เป็นต้นว่าถ้าเป็นไปได้ นักท่องเที่ยวต่างชาติจะเข้ามาจับจ่ายในบ้านเรามากขึ้น ทั้งได้รู้จักประวัติศาสตร์ของชาติเรายิ่งขึ้น หลุมสี่อยู่บนเขาพระวิหารฝั่งไทย แล้วดิฉันอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ไปคู่สัตว์ นอนพักรีสอร์ทหนึ่งคืน ก่อนตีลงหลุมห้าที่อุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา วัดบางวัดก็ควรรื้อถอนเพื่อให้ทัศนียภาพงดงามยิ่งขึ้น หลุมห้า เพื่อความตื่นเต้น เขากำหนดไว้กลางพระราชวังโบราณค่ะ ...

(จดหมายถึงประธานรัฐสภา. 2536 : 55)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้กล่าวถึงกลุ่มคนจำพวกหนึ่งที่ใช้อำนาจหน้าที่กอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลเสียต่อประเทศชาติที่จะตามมาอย่างใหญ่หลวง ส่วนนโยบายการสร้างสนามกอล์ฟที่มีมากมายในสังคมยุคใหม่นั้น ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมากกว่าที่จะทำรายได้เข้าสู่ประเทศตามที่บรรดานักกอล์ฟทั่วไป

เข้าใจทั้งยังเป็นค่านิยมที่หรรษาฟุ่มเฟือยเกินฐานะของคนไทย ซึ่งขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริงของเศรษฐกิจที่กำลังอัมพาต ดังนั้นก็พากอดฝัก เป็นกีฬาที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงการสร้างค่านิยมที่ฟุ่มเฟือยของผู้มีอำนาจทางการเมืองและนักธุรกิจโดยสร้างแบบอย่างที่ไม่ถูกต้องและสวนทางกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการวางนโยบายพัฒนาประเทศที่ผิดทิศทาง ทั้งยังนำผลเสียหายมาสู่ทรัพยากรทางธรรมชาติอีกด้วย

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 6 (2530 – 2534) มุ่งเน้นการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน การลงทุนต่าง ๆ เพื่อปู รุกกิจท่องเที่ยวขยายตัวสูงมาก ดังนั้นการขยายตัวสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ก็เร่งรัดพัฒนาตามมาอย่างไม่ลดละ กล่าวคือ มีการสร้างสถานที่พักประเภทบ้านพักตากอากาศหรือรีสอร์ทเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งในการสร้างบ้านพักหรือรีสอร์ทนั้นจำเป็นต้องใช้สถานที่ที่เป็นธรรมชาติและใช้เนื้อที่เป็นจำนวนมาก จึงมีผลให้เกิดการบุกรุกแหล่งป่าธรรมชาติที่สวยงาม โดยจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอพฤติกรรมดังกล่าวผ่านเรื่องสั้น เขาวัวเราใช้ที่ดินพร้าเพรื่อ ให้เห็นการกระทำที่เป็นการทำลายธรรมชาติโดยสิ้นเชิง ดังข้อความว่า

... จริง ๆ แล้วคนเราต้องการที่ดินเท่าไร ทั้งไว้เป็นที่อยู่อาศัยและทำกิน
จริง ๆ แล้วคนเราแต่ละคนบริโภคที่ดินเท่าไรถึงจะพอ มีบ้านสักกี่หลังสำหรับ
ไว้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่อยู่ ทำงาน พักผ่อน หรือคุณไว้ขาย

ประชากรในเอเชียเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนมากประกอบอาชีพ
ทางเกษตรกรรมเหมือนกัน ประชากรเพิ่มแต่ที่ดินยังเท่าเดิม หรือถูกสังคมเมือง
รุกล้ำพื้นที่ทำการเกษตรน้อยลงจึงต้องรุกป่าสงวน หรือป่าถูกกฎหมาย เพื่อหัก
ล้างลงเป็นนาไร่ ...

(เขาวัวเราใช้ที่ดินพร้าเพรื่อ. 2537 : 35)

จำลอง ฝั่งชลจิตร กล่าวด้วยความเป็นห่วงธรรมชาติว่า ผลจากการขยายตัวของ
ธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้พ่อค้านายทุนมุ่งกอบโกยผลประโยชน์จากธุรกิจนี้จนมองไม่เห็น
คุณค่าของธรรมชาติ และมุ่งทำลายเพื่อหวังรายได้สู่ธุรกิจของคนโดยเฉพาะ และถ้าหากไม่มี
การหยุดยั้งโครงการดังกล่าว ต่อไปเราคงไม่มีที่ดินจะอยู่อาศัย เนื่องจากประชากรเองก็มี
จำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้า เป็นหนทางหนึ่งที่อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมไปพร้อม ๆ กัน จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอถึง สภาพพื้นที่ป่าและบ้านเรือนของราษฎรที่ถูกทำลายไปเพื่อใช้ในการสร้างเขื่อนเป็นจำนวนเนื้อที่มากมายมหาศาล ทำให้สภาพจิตใจของผู้ที่ถูกบุกรุกอยู่สภาพที่บอบช้ำ โดยไม่มีวิถีทางเรียกร้องความเป็นธรรมได้เลย ต้องยอมจำนนต่อสภาพดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถ้าหากว่าทางการยังคงมีนโยบายสร้างเขื่อนเพิ่มขึ้นอีก ปัญหาความทุกข์ยากย่อมจะเกิดขึ้นกับราษฎรอย่างไม่วันสิ้นสุด โดยได้เสนอภาพดังกล่าวไว้ในเรื่อง การไหลบ่าอย่างไม่มีวันสิ้นสุด จากข้อความว่า

... การเตรียมตัวต้อนรับอนาคตเป็นความไม่ประมาท แต่การเปลี่ยนวิถีชีวิตคนโดยฉับพลัน... นำใจหายไหม การแยกหัวใจประสานเป็นเนื้อเดียวกับผืนดินให้ขาดพลัน เลือดเนื้อและยางไขของไหลหลากตามกระแสน้ำไปอย่างเจ็บปวดทรมานไปถึงไหนได้ซินเสียงโหยหวนไปที่นั่น

สันเขื่อนมหึมาปิดกั้นหุบเขา เหมือนงูยักษ์นอนหลับอย่างถาวร ป่าถูกโค่นภูเขาถูกล้าง บ้านเรือนทุกหลังถูกน้ำท่วมกลบสนิทตลอดกาล มีสัตว์ไม่กี่ตัวที่รอดออกไป ก่อนหน้านั้นซุงนับพันท่อนถูกชักลากออกไป ไม้เล็กไม้น้อยเน่าเปื่อยเป็นโคลน... รอนักท่องเที่ยวไปขึ้นรำลึกถึงในอนาคต...

(การไหลบ่าอย่างไม่มีวันสิ้นสุด. 2535 : 59)

จำลอง ฝั่งชลจิตร ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมสู่ชนบทด้วยวิธีการสร้างเขื่อนว่า เป็นผลเสียมากกว่าผลดี กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จะเป็นพวกผู้มีอำนาจหน้าที่จากทางการและนายทุน ซึ่งในขั้นต้นบุคคลเหล่านี้จะกอบโกยผลประโยชน์จากป่าไม้ไปจำนวนมหาศาล แต่ในทางกลับกันผู้ที่ถูกบุกรุกทั้งคนและสัตว์จะไร้ที่อยู่อาศัย ธรรมชาติที่เคยอยู่อย่างร่มเย็นกลับถูกทำลายหมดสิ้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การวางนโยบายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจด้วยวิธีการดังกล่าวของภาครัฐ ไม่ได้คำนึงถึงความทุกข์ร้อนของประชาชนเท่าที่ควร

จำลอง ฝั่งชลจิตร เสนอภาพของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อันมีผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ซึ่งทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป จากวิถีการผลิตเกษตรกรรมไปสู่การผลิตทางอุตสาหกรรมและการบริการ

มากขึ้น การขยายตัวภาคอุตสาหกรรมและการบริการเป็นไปอย่างรวดเร็วและในอัตราที่สูง ส่วนการขยายตัวทางภาคเกษตรกรรมเติบโตเพียงเล็กน้อย เพราะฉะนั้นจากภาวะดังกล่าวจึงมีทั้งผลดีและผลเสียเกิดขึ้น ผลดีคือ ประเทศชาติจะพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่ได้เท่าเทียมประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ในทางกลับกันผลเสียคือ การกระจายรายได้ยังคงมีความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทกับเมือง ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกที่คนกลุ่มน้อยในเขตเมือง ดังนั้นคนยากจนยังคงมีมากในชนบท ผลเสียต่อมาคือผู้ใช้แรงงานและประชากรซึ่งมีฐานะยากจนจะถูกนายทุนฉวยโอกาสกอบโกยผลประโยชน์อย่างไม่รู้สิ้นสุด ผลเสียอีกประการหนึ่งคือ พื้นที่ป่าธรรมชาติจะถูกทำลายจนขาดความสมดุลทางธรรมชาติ

โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่สัมพันธ์กับความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจในสังคมไทยนั้น ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจจนขาดความสมดุลระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและการปรับตัวของประชาชนเพื่อรับกับสถานการณ์ดังกล่าว

3. สภาพการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง สำหรับการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ดังนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร จึงกล่าวถึงระบบการศึกษาของไทยในช่วงที่สังคมกำลังมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อจะเพิ่มคุณภาพของประชากร ที่ส่งผลให้ประเทศพัฒนาในอีกหลายด้านตามมา และการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญที่รัฐควรจะให้ความสนใจอย่างจริงจัง

ความเคลื่อนไหวทางการศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2521 - 2537 นั้นเป็นช่วงที่มี การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากระบบเดิม 4 : 3 : 3 : 2 มาเป็นระบบ 6 : 3 : 3 กล่าวคือเปลี่ยนมาเป็นการศึกษาภาคบังคับในระดับชั้นประถมศึกษา 6 ปี และต่อด้วยมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี

ตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 (2520 - 2524) เป็นการมุ่งเน้นที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงมีนโยบายที่สำคัญ คือ เร่งขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น ส่งเสริมการศึกษา

นอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางเพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่พลาดโอกาสเรียนที่โรงเรียนและถือว่าการศึกษเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต และเร่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (2525 - 2529) มุ่งเน้นปรับปรุงระบบการศึกษาทุกระดับชั้นให้มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษาอันหมายถึงโอกาสในการเข้าเรียน และส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (2530 - 2534) สนับสนุนการจัดการศึกษาระดับอนุบาลให้มีคุณภาพ เร่งจัดการศึกษาภาคบังคับ (ป.1-ป.6) ให้ทั่วถึงทุกคน พัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษา เร่งผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพ

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 (2535 - 2539) ส่งเสริมหน่วยงานการศึกษาส่วนภูมิภาค ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาวิชาชีพมากขึ้น สนับสนุนการพัฒนาระบบการเรียนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดำเนินการให้นักเรียนและประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมการวิจัยทางการศึกษา การผลิตตำราภาษาไทยเพื่อปรับปรุงบุคลากรทางการศึกษา และเร่งให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

ดังนั้นในช่วงเวลาที่มีแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าว จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้ให้ความสนใจต่อสภาพการพัฒนการศึกษาของไทย โดยนำเอาข้อมูลที่สัมพันธ์กับการศึกษาทั้งบทบาทของครู บทบาทของนักเรียนและระบบการวางนโยบายการศึกษาของรัฐเพื่อสนองความต้องการของประชากรในด้านการพัฒนาตนเองและสังคมซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนสภาพทางการศึกษาไว้ 3 ด้าน คือ

- 3.1 ความสำคัญของการศึกษา
- 3.2 บทบาทและหน้าที่ของครู
- 3.4 ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา

3.1 ความสำคัญของการศึกษา

เรื่อง ขนานนัยกลางทุ่งนา เป็นนวนิยายที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้ให้ความสนใจเรื่องการศึกษาที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาก และกล่าวย่ำว่าบุคคลที่มีฐานะยากจน การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้มีโอกาสในการประกอบอาชีพหาเลี้ยง

ตนเองและครอบครัวได้อย่างปกติสุข แต่ถ้าไม่ใส่ใจในการเรียนแล้วอาจจะต้องประสบกับความยากลำบาก ซึ่งได้เสนอผ่านตัวละคร “เคน” ซึ่งเป็นเด็กชนบททางไกลความเจริญ “เคน” เรียนจบชั้น ป. 4 ภาคบังคับ (ก่อนปี พ.ศ. 2521) แต่ไม่ยอมเรียนต่อ ป. 5 จนแม่ต้องพูดชักจูงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาให้ “เคน” ฟัง ดังคำกล่าวที่ว่า

...“ถ้าลูกจะเรียนก็ให้เรียน แล้วแต่ลูกนะ แต่เรียนนั่นแหละดี จะได้ไม่เสียรู้คน แม่กับพ่อยังแข็งแรง แก่กว่านี้ไม่รู้จะช่วยอะไรได้” พ่อบอก

“แต่ผมไม่ยอมเรียนเลย...” ลูกชายบอกความในใจ

“ไม่ได้ แม่ไม่ยอมเด็ด ๆ สมัยนี้เขาเรียนกันทั้งนั้น คุณอย่างพี่พุทธที่ขอมซีพอเรียนจบแล้วไม่ว่าจะไปเรียนอะไร ก็มีเงินเดือนหลวงใช้ ไม่เหมือนแม่ต้องขายข้าวสาร ขายไข่เป็ด”

“ถูกไม่เคยได้ยินรี ที่คำกลอนเขาว่าเอาไว้... มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสนจะตกถิ่นฐานใดคงไม่แคลน ยากแค้นก็ยังพอประทังตน” พ่อท่องบทกลอนให้ฟัง...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 33)

จำลอง ฝั่งชลจิตร กล่าวถึงสังคมช่วงในที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งมีการต่อสู้ในเชิงธุรกิจมีมากขึ้น การทำการทุกอย่างต้องอาศัยความรู้เป็นพื้นฐานสำคัญ ดังนั้นการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเพิ่มพูนความรู้เพื่อนำกลับมาพัฒนาตนเองและสังคมในโอกาสต่อไป อีกทั้งยังจะอยู่ในสังคมได้โดยไม่เสียรู้ผู้อื่น และจะไม่ถูกผู้อื่นเอาเปรียบได้นั้นก็ต้องเป็นผู้มีความรู้ ดังนั้นผู้เขียนจึงให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า สถาบันครอบครัวกับสถาบันการศึกษาควรร่วมมือกันสนับสนุนและเป็นแรงกระตุ้นให้เยาวชนมองเห็นคุณค่าของการศึกษาให้มากกว่านี้

ปัญหาความยากจนนับเป็นปัญหาสำคัญที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ให้ความสนใจโดยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาอย่างเพียงพอจะช่วยพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของตนเอง ดังที่ บรรจง ชูสกุลชาติ (2535 : 179) กล่าวว่า

... การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นแรงงานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งแรงงานในภาคอุตสาหกรรม บริการ และ

แรงงานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งแรงงานในภาคอุตสาหกรรม บริการ และ เกษตรกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป การศึกษาจะต้องสอนให้คนเป็นคนเก่ง มีความรู้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นคนดีมีวินัย เป็นคนที่สังคมปรารถนา มีคุณภาพชีวิต มีสุขภาพแข็งแรง มี พทานามัยดีและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับตนเอง...

ดังนั้นในเรื่อง ขนานน้อยกลางทุ่งนา เช่นเคียวกันที่ จำลอง ฟังชลจิตรได้แสดง ความคิดเห็นถึงปัญหาชาวนาของคนชนบทที่รัฐกำลังแก้ไขอยู่นั้น มีวิธีการหนึ่งที่จะช่วย แก้ไขได้ในระยะต่อเนื่องคือ การให้การศึกษากับเยาวชนโดยเฉพาะในชนบทให้ทั่วถึง ซึ่ง ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ดังบทสนทนาว่า

...“สมัยนี้คนมาก ต้องแย่งกันทำกิน เมื่อก่อนคนน้อยปลามาก เดินไปใน ทุ่งนาราวกับจะเหยียบไปบนสันหลังปลา การเล่าเรียนมันช่วยคนได้...”

“ช่วยอย่างไรล่ะ” เค่นถาม

“เป็นหมอกี่ช่วยรักษาไข้ เห็นมั๊ยประเทศที่เจริญ...คนของเขามีความรู้ มีความสามารถ คนเรียนสูง ๆ ก็ทำนาอยู่มาได้ นาของเราต้องปรับปรุงเพิ่ม ผลผลิต” แม้เค่นจะไม่ค่อยเข้าใจนัก แต่พอตีความหมายเอารวม ๆ ได้... การเล่าเรียนสามารถช่วยเหลือตัวเอง หรือผู้อื่นก็ได้”...

(ขนานน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 136)

จำลอง ฟังชลจิตร ต้องการสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นการทำมาหา กินจึงมีการแย่งกันมากกว่าเดิม ซึ่งจะปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติหรือตามธรรมชาติไม่ได้ อีกต่อไป กล่าวคือ การทำนาทำสวนก็ต้องศึกษาหาวิธีการที่จะปรับปรุงคุณภาพเพื่อเพิ่ม ผลผลิตและได้ราคาสูง ดังนั้นการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อทุกอาชีพ เพราะช่วยพัฒนาและ พัฒนาคุณภาพของบุคคลให้สามารถพึ่งและพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นรัฐไม่ควรจะละเลยในการส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้พัฒนาก้าวหน้าทัดเทียม อารยะประเทศ

ในสังคมทั่วไปบุคคลแทบทุกอาชีพเริ่มเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญและมี บทบาทต่อการดำรงชีพ ซึ่งจำลอง ฟังชลจิตร ได้เสนอไว้ในเรื่อง ข่าวเพื่อสุขภาพ ว่า

ดังคำกล่าวที่ว่า

... ยินดีนะหรือ เธอไม่เคยขัดข้องที่ผมทำอะไรตามใจชอบ เพราะเธอก็ชอบ
เหมือนกันกับผม ลูกชายสองคนอายุเท่าๆกับสิบขวบ มันก็อยู่ดีกินดี ไป
โรงเรียนทุกวัน เว้นวันหยุด ผมไม่เคยให้มันสองคนมาวุ่นวายที่ร้าน นอกจากมา
กินข้าว ผมรักลูกของผมนี้ครับ คุณล่ะก็... แล้วผมจะให้ลูกทำงานอะไรเล่า
ตัวมันก็แค่นั้น เรียนให้ดี ๆ อดิศรขวานอย่างผมน่าจะพอใจมิใช่หรือ...

(ข้าวเพื่อสุขภาพ. 2535 : 28)

3.2 บทบาทและหน้าที่ของครู

“ครู” เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาการศึกษา เนื่องจากครูเป็นผู้ที่
เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ ติดต่อสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้ปกครองโดยตรง ครูจึงเป็นปัจจัย
สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ดังนั้นจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้ให้ความสนใจต่อ
อาชีพครู ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังความรู้และความดีงามให้แก่เด็ก เพราะเด็ก
มักจะยึดถือครูเป็นแม่แบบและแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งได้กล่าวไว้ในงานเขียน
ดังต่อไปนี้

เรื่อง ครั้งหนึ่งมีอาจลิ้ม ในความเรียงชุด “บทสนทนาระหว่างใบไม้กับนก”
จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนว่า ครูเป็นผู้ที่นักเรียน
มักจะให้ความศรัทธา ให้ความเคารพนับถือ โดยเฉพาะเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นวัยที่
ยังมีความบริสุทธิ์อ่อนไหวต่อสิ่งแวดล้อมมาก โดยเสนอผ่านเรื่องราวของครูที่เพิ่งเข้าไปสอน
นักเรียนในระดับชั้น ป. 1 เป็นครั้งแรกเด็กนักเรียนมีความตื่นเต้นดีใจกับครูใหม่มาก ครูคือ
ความหวังของเขา ดังข้อความว่า

... เมื่อมองเห็นพวกเขากำลังมองมาที่คุณครูหนุ่มคนใหม่ ด้วยดวงตาอ่อน
เยาว์ที่เปี่ยมไปด้วยความหวัง ผมคิดว่าผมจะสอนพวกเขาให้ดีที่สุด ให้ชั่วโมงนี้
เป็นชั่วโมงที่ลืมไม่ลงในชีวิตของพวกเขาที่มีอยู่ราว ๆ สิบห้าคน...

(ครั้งหนึ่งมีอาจลิ้ม. 2537 : 45)

จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนให้เห็นถึงการวางแผนนโยบายการศึกษาของรัฐ โดยกำหนดให้ครูเป็นบุคลากรที่รัฐให้ความสำคัญ และพยายามคัดเลือกบุคคลที่จะมาประกอบอาชีพครู ที่มีพร้อมทั้งคุณวุฒิและความเหมาะสมในคุณสมบัติของความเป็นครู เขาชวนในปัจจุบันจำเป็นจะต้องได้รับการปลูกฝังทั้งด้านความรู้ คุณธรรมและจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อจะได้ไม่ก่อปัญหาให้แก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

เรื่อง ของขวัญ ในรวมเรื่องสั้นชุด “คนกับเด็ก” จำลอง ฝั่งชลจิตร กล่าวถึงบทบาทของครูที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติว่า ครูอาจจะใช้วิธีการอบรมสั่งสอนเรื่องของคุณธรรม ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความเมตตากรุณา ความเป็นผู้นำ ได้หลายวิธี ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนใช้ “ของขวัญ” เป็นสื่อในทายอุปนิสัยของนักเรียนในห้อง ทั้งยังปลูกฝังให้เด็กมีความรักใคร่ปรองดองกัน เพราะเด็กคืออนาคตของชาติที่ครูควรจะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ ดังข้อความบรรยายว่า

... คุณครูอ่านคนต่อไป “ด้วยความจริงใจต่อเขา เขาเป็นคนน่าเอ็นดู บางทีเขาอาจจะทำงานช่วยพ่อช่วยแม่ แน่แน่นอนเขาย่อมเป็นลูกที่ดี เขาน่าจะเป็นคนเก่งที่สุด ถ้าหากเขาไม่นอนหลับทับอนาคตของตัวเองเสียก่อน”

เด็กนักเรียนทั้งชั้นหันไปทางนายโกร่ง แล้วเรียกชื่อนายโกร่งพร้อม ๆ กัน นายโกร่งวางของขวัญลงบนโต๊ะ ดวงตาของเขาแจ่มใสและดูสะอาดบริสุทธิ์ เขาพูดเบา ๆ ผมช่วยงานแม่ดีทุกคืน

คุณครูแจกของขวัญของนักเรียนมาจนถึงห่อสุดท้าย

“ฟังดี ๆ นะจ๊ะนักเรียน” เธอบอก “เพื่อเป็นตัวอย่างอันดี ของขวัญชิ้นนี้ขอยกย่องเขาคณัน เขาเป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีระเบียบวินัย เพื่อเป็นกำลังใจกับเขา ภายภาคหน้าเขาอาจได้เป็นผู้นำที่ดีของประเทศชาตินำความดีมาสู่สังคม” ...

(ของขวัญ. 2539 : 29)

บทบาทหน้าที่ของ “ครู” อีกประการหนึ่งที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงความคิดเห็นว่า ในภาวะที่ประเทศชาติกำลังพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

นั่นครูเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยทำหน้าที่ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน กล่าวคือ ในกรณีที่เด็กไม่ใส่ใจต่อการเรียน ครูก็จะติดตามผลและติดต่อกับผู้ปกครองเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาก็ได้กล่าวไว้ในเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา โดยกำหนดบทบาทครูให้ตัวละคร “ครูสุกานดา” เป็นครูของ “เคน” ซึ่งเป็นนักเรียนคนหนึ่งที่ไม่ใส่ใจในการเรียนทั้ง ๆ มีผลการเรียนแต่เดิมดีมาก ครูสุกานดาจึงต้องไปพบผู้ปกครองเพื่อหาสาเหตุ จากบทสนทนาว่า

...“จริง ๆ นะคะ น้ำเริ่ม น้ำนวล หนูเป็นห่วงเคนจริง ๆ กลัวแกล้งจะสอบตก หญิงสาวพูดพลางเอามือโอบไหล่เด็กชายที่นั่งข้าง ๆ “หมูนี้อีกสายบอย”

ครูคะ ก็ฉันปลูกปลูกตั้งแต่พอเบิกสว่าง น่าจะไปทันนะ แล้วเจ้าชอบมันไปทันมั๊ยครู” น้ำนวลแม่ของเคนชี้แจง

“หรือคะ ชอบเพื่อนของเคนเขาไม่เคยสาย และไม่เคยขาดเรียนเลยคะแนนสอบกลางปีของแกล้มากเชียวค่ะ”

“มันไปด้วยกันทุกวันครับ” พ่อของเคนรายงานทันทีที่หญิงสาวพูดจบพลางหันไปดูลูกชาย

“หนูเสียค่าย หากว่าเคนเลือกทางเดินอย่างตอนนี้ หนูเปิดดูคะแนนปอส์ของแกล้มะคะ คะแนนของแกล้มักจะดีกว่าเปอร์เซ็นต์นะค่ะ”...

(ขนาน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 38 - 39)

และข้อความว่า

... สิ่งที่เด็กสาวรู้สึกกว่าเธอไม่ประสบความสำเร็จดังที่หวังเอาไว้ คือ การเลิखเซียง..เอาใจใส่เด็กชายคนหนึ่งให้ร่ำเรียนหนังสือ ปณิธานที่วางไว้อย่างเหนียวแน่นเกือบจะล่มลงทุกครั้ง เด็กสาวอยากจะทำเสียว่า

“ช่างเถอะนะ เราไม่ได้เป็นผู้คิด เด็กต่างหาก เราสอนอย่างเต็มความสามารถแล้วนี่”

แต่เธอจะคว่นคิดเสียอย่างนั้นไม่ได้ มันรวดเร็วเกินไป สำหรับตัวเธอ หากคิดเช่นนั้น เด็กสาวรู้สึกอายทุกครั้งเมื่อครูรุ่นพี่บางคนกล่าวถึงเด็กเกรเหมือนกับเด็กพวกนั้นเป็นสวะ

“โธ่..น้องกานก็ เด็กแกล้นี่มันอย่างนี้ทั้งนั้นแหละ จี๊คร้าน เกรทุกเรื่อง

เราน่ะอดคำสอนให้พวกมันคิด ที่ไหนได้ ไม่เห็นมันเข้าใจ นื่องอขำเป็นทุกข์ เป็นรื้อนกับเรื่องเล็ก ๆ พร้ออย่างนี้หน้อยเลขน่า..”

“ไม่ค่ะพี่.. มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเลย ในเมื่อมันคือหน้าที่ของเรา เด็กอยู่ ในมือของเราแล้ว เราจะเลือกปิ่นแค้นให้เป็นอะไรมิใช่หรือ” สุกานคาบยังครุ่นพี่...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 36 - 37)

จำลอง ฟังชลจิตร ซึ่ให้เห็นว่า เด็กในชนบทมักด้อยโอกาสในการศึกษามากกว่า เด็กในเมือง อีกทั้งผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็ยังไม่เห็นคุณค่าของการศึกษาเท่าที่ควร และครูเองก็ ละเลหยน้ำที่ ขาดจรรยาบันของความเป็นครู ซึ่งเหตุผลดังกล่าวจะสร้างปัญหาต่อระบบ การศึกษามาก และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง สถาบันการศึกษาของไทยยังขาดบุคลากรและ ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี

3.3 ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา

ความยากจนของคนชนบทก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทาง การศึกษา นับเป็นปัญหาที่แผนการพัฒนาศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญ และพยายาม หาทางแก้ไขโดยเน้นนโยบายหลักในการพัฒนา กล่าวคือ รัฐจะกระจายรายได้ออกสู่ท้องถิ่น พร้อมทั้งจัดตั้งสถาบันการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึงในชนบทที่ห่างไกลในเรื่องนี้ จำลอง ฟังชลจิตร มีความเห็นสอดคล้องกับสถานการณ์ดังกล่าว โดยเสนอไว้ในเรื่อง ขนาน้อย กลางทุ่งนา ผ่านตัวละคร “บัว” ซึ่งเป็นเด็กที่ใฝ่เรียนแต่ไม่มีโอกาสเพราะพ่อแม่ยากจน มากทั้งยังมีพี่น้องหลายคน พ่อก็ถูกพวกนายทุนใส่ร้ายว่าขโมยควาย จึงต้องเข้าคุกเพื่อรอ คำตัดสิน แต่ “เคน” ก็ยังไม่ละความพยายาม ด้วยความรักเรียนจึงไปอาศัยอยู่กับพระที่วัด และศึกษาด้วยตัวเอง จากเรื่องราวดังกล่าว ซึ่ให้เห็นว่าความยากจนเป็นอุปสรรคอย่าง ใหญ่หลวงต่อการศึกษา ดังคำกล่าวของตัวละครที่ว่า

...“ขออะ พุคตี ๆ ไม่ได้” นางนิโกโมโฮอยู่เหมือนกัน แต่ไม่กล้าขึ้นเสียง ให้ดังกว่านี้

“ของคนอื่นเป็นดังสิบ ๆ บั้ง ของเรานิดเดียว ช่างหัวมันซิมันจะสิบหรือ แห้งตาย” พุดจบพอดิเขาसानไซถูกไหม่เสร็จ

“พูดได้ คนอื่นเขามี เราละ แล้วไหนจะให้ยายบ่าวมันเรียน”

“เราอะ จนหมาไม่แเล อย่าพูดดีกว่า เอาไว้ปีหน้า”...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 71)

ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 5 (2525 - 2529) นั้นรัฐมีนโยบายส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา ในเรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา ซึ่งจำลองฝั่งชลจิตร ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคทางการศึกษาตั้งแต่มีการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษา 4 ปีว่า คนชนบทมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาน้อยกว่าคนในเมืองเป็นเพราะสาเหตุเกิดจากความยากจนและความยากลำบากในการเดินทางเนื่องจากระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนนั้นไกลมาก การคมนาคมก็ไม่สะดวก ดังข้อความว่า

... โรงเรียนอยู่ไกลลิบ เคนต้องตื่นขึ้นมามากแต่คาวยังไม่หมดจากฟ้า
ยีนแม่หุงข้าวโก้งแก้งอยู่ในครัว เตรียมคดข้าวห่อให้ เคนตัดใจรู้ว่า ผ้าห่มที่
กำลังอุ่นทิ้งอย่างเสียดาย ลงไปอาบน้ำในบ่อซึ่งเย็นจับจิต แต่งเนื้อแต่งตัวกินข้าว
ปลา หอบหนังสือออกไปพบกับชอบที่ยืนรออยู่กลางทุ่งทุกเช้า เคนกับชอบซึ่งสอบ
เข้าเรียน ได้เหมือนกัน เดินสวนกับควงอาทิตย์ที่กำลังร้อนขึ้น ข้ามทุ่งสองทุ่งไป
บนคันนาเล็ก ๆ ค้านแล้วค้านเล่าในฤดูไถนา ควาชเทียมไถลากพลิกดินอยู่สุข ๆ
กว่าจะถึงโรงเรียนก็เกือบไม่ทัน กลับถึงบ้านพอค่ำพลบ ...

(ขนน้อยกลางทุ่งนา. 2535 : 34)

จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนให้เห็นถึงระบบการศึกษาในสังคมไทยว่า การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีผลกระทบต่อระดับการพัฒนาของประเทศให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่ทันสมัย รวมทั้งจะเป็นการสร้างโอกาสกระจายรายได้ที่เป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษานั้น ไม่เพียงแต่ผลิตกำลังคนเพื่อสนองตอบความต้องการด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมุ่งพัฒนาคุณภาพของประชากรในทุก ๆ ด้าน เช่น การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ความเป็นผู้รักษาระเบียบวินัย เป็นผู้มีสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะรักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และให้ความร่วมมือในการแก้ไขมลภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอีกด้วย ดังนั้นสังคมและประเทศชาติจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนากระบวนการศึกษาที่ยึดหยุ่นคล่องตัว การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงจะสามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

4. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

สภาพสังคมในช่วงที่ประเทศไทยก้าวไปสู่การพัฒนาประเทศเป็นอุตสาหกรรมใหม่ โดยมุ่งเน้นทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมายทั้งทางตรงและทางอ้อม จำลอง ฝั่งชลจิตร สะท้อนการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมทั้งในเมืองและชนบทไว้ 3 ด้าน คือ

- 4.1 ค่านิยมของคนในสังคม
- 4.2 ความล้มเหลวของสถาบันครอบครัว
- 4.3 ความเห็นแก่ตัวและไม่มีมนุษยธรรม

4.1 ค่านิยมของคนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งในด้าน เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท จึงทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงค่านิยมไปจากเดิม จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้เสนอค่านิยมของคนในสังคมที่ความเจริญทางวัตถุมีส่วนผลักดันให้คนในสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ จนความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมเสื่อมถอยลง เป็นต้นว่า ชอบหรูหรา ฟุ้งเฟ้อ นิยมของต่างประเทศ พึ่งพาอบายมุข ยกย่องคนมีเงินมีอำนาจ ซึ่งค่านิยมดังกล่าว เสนอไว้ดังนี้

ในเรื่อง คนชั้นกลาง จากรวมเรื่องสั้นชุด “สี่ของหมา” ผู้เขียนให้ความสนใจต่อค่านิยมของคนในสังคมเมืองที่ส่วนใหญ่ตกเป็นทาสความทันสมัยของวัตถุและเทคโนโลยีที่เข้ามาในยุคพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้คิดว่าการไปใช้เวลาในการเดินเล่น ดูคอนเสิร์ต ขับจ๊ายใช้สอยตามห้างสรรพสินค้านั้นเป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าตนเป็นบุคคลที่มีรสนิยมมีระดับสามารถเทียบเท่ากับบุคคลที่มีฐานะร่ำรวยอื่น ๆ แต่จำลอง ฝั่งชลจิตร เห็นว่า เป็นค่านิยมที่ไม่ร่าเริงนักเพราะเป็นการกระทำที่ทำให้ค่านิยมเดิมสูญหายไป โดยเสนอค่านิยมดังกล่าวผ่านความรู้สึกของตัวละคร ดังข้อความว่า

... บนห้างสรรพสินค้าชั้นสี่ชั้นห้าอย่างนี้เท่านั้น คนสามารถเท่าเทียมกันได้
ห้างสรรพสินค้าทันสมัยเท่านั้นที่แสดงออกถึงชีวิตอันสมบูรณ์แบบ เขาก้าวขึ้นขึ้น

บนบันไดเลื่อน ปล่อยให้บันไดกล่นำขึ้นอย่างไวเนื้อเชื้อใจ...

(คนชั้นกลาง. 28536 : 36)

นอกจากนี้ในเรื่อง ไทยพันธุ์แท้ จำลอง ฝั่งชลจิตร ยังได้ตีแผ่ให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนในสังคมเมืองที่นิยมบริโภคสินค้าต่างประเทศจนลืมค่านิยมแบบดั้งเดิมไปเพราะเป็นยุคที่มีการพัฒนาการทางวัตถุอย่างรวดเร็ว ดังคำบรรยายว่า

...“คนไทยรุ่นนี้มันแปลก ใก้ทอดมันทอดจากอเมริกา กินมันบดและเหมือนจี๋แม่มัน...ไม่เห็นจะแตกเค็ดเคดเนื้อสักก็เมื่อกี้ก็กลีบ เห็นเช็ดหน้ากันสลอน...”
ทองพื้มทำ “นี่ก็อีกพวกหนึ่งเกสรล้นมันเปลี่ยนทิศแล้วรีใจ ต้องแคะโขะ ขาปะ แดกซาชิมิกับฝอยผักเลว ๆ แดกสาหร่ายก็ค้องจากกันทะเลญี่ปุ่น”...

(ไทยพันธุ์แท้. 2529 : 63 - 64)

ค่านิยมชอบแต่งตัวอวดมั่งอวดมีของคนในสังคม โดยเฉพาะสังคมเมืองที่พบเห็นบ่อย ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้นำเอาค่านิยมดังกล่าวมาตีแผ่ไว้ในเรื่อง มากับลมหนาว โดยบรรยายผ่านความคิดของนางแอ่น ดังข้อความว่า

...นางแอ่น บินข้ามฟ้ามานับพันไมล์ ด้วยโครงกระดูกที่เข้มแข็ง ด้วยปีกเล็ก ๆ ที่เร็วแรงไม่เคยลั่น มันบินได้สูงกว่านกชนิดอื่น มันมาถึงพร้อมลมหนาว วาบแรกที่ล่องถึงกรุงเทพฯ แต่ช้ากว่าการเตรียมเสื้อหนาวและผ้าพันคอของคนที่นี่ ถ้านกไม่มัวแต่กลับลิ้มอยู่บนสายไฟ ก็คงเห็นคนเมืองหลวงของประเทศไทย แต่งตัวอวดมั่งอวดมี อวดราสีกันบ้าง...

(มากับลมหนาว. 2535 : 31)

เช่นเดียวกับเรื่อง กาแฟคนใบ้ ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนเมืองที่ชอบความฟุ้งเฟ้อหรูหรา มีรสนิยมสูง โดยเสนอผ่านคำบอกกล่าวของตัวละครด้วยน้ำเสียงประชดประชันว่า

...“ที่นี้สบายหู เนื่องจากไม่มีโทรศัพท์เข้าออก จึงไม่มีคนหมุนไปหาเพื่อน เพื่อเล่าเรื่องธุรกิจมูลค่าห้าล้านสิบล้าน ไม่มีผู้หญิงทำทางเป็นผู้ดีบางคนรายงาน

วันเดินทางไปพักผ่อนที่ประเทศสวีเดนพร้อมกับเหล่าเพื่อน ๆ ไม่มีเสียงเพลง
 ฟังให้คนขับตาม ไม่มีนักร้องให้คนเงินอุ้งเงินดังเฝ้า”...

(คาเฟคนโป. 2535 : 72)

การเล่นกอล์ฟเป็นค่านิยมอีกประการหนึ่งที่คนในสังคมปัจจุบันเห็นว่าเป็นกีฬาที่มี
 ระดับ นิยมเล่นกันในหมู่นักธุรกิจและผู้มีตำแหน่งหน้าที่การงานใหญ่โตหรือนักการเมือง
 ทั่วไป กอล์ฟเป็นกีฬาที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก นับตั้งแต่การทำสนาม อุปกรณ์การเล่น
 เป็นต้น ค่านิยมดังกล่าวจำลอง ผังชลจิตร ได้เสนอไว้ในเรื่อง เล่นกับผี ดังข้อความว่า

... กอล์ฟเป็นกีฬาสากลนิยม เป็นกีฬาของคนมีเงินหรือคนที่ทำท่าว่าจะมี
 เป็นกีฬาของผู้ดี ยิ่งตอนนี้ประเทศของนายกำลังจะเจริญ สังคมที่กำลังจะเจริญ
 เติบโตขาดกอล์ฟไม่ได้ มันคือหน้าตาของประเทศ ฟรังรวย ๆ อยู่นรวย ๆ จะ
 หอบเงินเข้ามา กอล์ฟจะดึงดูดคนเหล่านี้มาได้ ผู้บริหารประเทศของนายต้องให้
 การสนับสนุนเต็มที่ หลักการมีอยู่ว่าผู้นำประเทศเจริญแล้วก็ต้องสนับสนุนกีฬา
 กอล์ฟ ถ้าเมินเจยก็เท่ากับไม่มีรสนิยม พูดยให้ถึงที่สุดนะนาย กอล์ฟคือหน้าตา
 และเกียรติยศที่แท้จริงของผู้นำ...

(เล่นกับผี. 2536 : 68)

ค่านิยมเรื่องการเสวยความสะดวกในการเล่นหอยได้คืน ชื่อถือเตอร์ การเล่นการพนัน
 เริ่มมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้นในยุคที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบทุนนิยม การประกอบ
 อาชีพต้องมีการแข่งขันกันทุกอาชีพ ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้น้อยไม่เพียงพอ
 ค่าใช้จ่าย จึงจำเป็นต้องหาวิถีทางที่จะให้ได้เงินเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจำลอง ผังชลจิตร สะท้อน
 ค่านิยมดังกล่าวไว้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่อง หลังเที่ยงคืน กล่าวถึงการอยากได้เงินจากการเล่น
 การพนันของ “โปรย” คนขับสามล้อ เรื่อง สะพานเก่า กล่าวถึงชาวบ้านที่คลั่งไคล้การเล่น
 หอยจนไม่ใส่ใจกับสะพานที่ใช้เดินไปมาผุพังลง เรื่อง ขนาน้อยกลางทุ่งนา กล่าวถึงชีวิตของ
 “เด่น” ที่ไม่รักเรียนแต่กลับไปนิยมเล่นพนันกัดปลากับชาวบ้านอีกหลายคน เรื่อง สิ่งที่เหลือ
จากพ่อ กล่าวถึง “ชายหนุ่ม” ชาวชนบทที่ใช้งานศพพ่อหาเงินโดยการตั้งบ่อนถั่วโป และ
 เรื่อง ข้าวเพื่อสุขภาพ กล่าวถึงการชอบซื้อหอยของภรรยาพ่อค้าขายข้าวสาร ซึ่งค่านิยม

การเสี่ยงดวงดังกล่าวนั้นมีมากในชนชั้นกลางถึงชั้นล่าง เพราะบุคคลเหล่านี้ไม่มีความมั่นคงทางการเงิน ทั้งเห็นว่าการเล่นหวย เล่นการพนันอาจจะได้เงินมาโดยง่ายค้าย ดังข้อความจากเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งคือ ถ้วยเลข ในบทสนทนาว่า

...“ที่คนอื่นขายนั้นแพงอะไรล่ะ คุณเดิมไปหมด”

“ถือคเตอริ่ขอรับเจ้านาย แหมงวดที่แล้วกระผมเฉียดเลขท้ายสามตัวไปแปดมิดเดียวจริง ๆ ไม่จั้นรวไปหลายใบ ท่านเจ้าคุณที่วัดท่านให้เด็กตรงเผงเชียว งวดนี้เจ้านายไม่ฝันดี ๆ บ้างหรือขอรับ กระผมจะได้ซื้อทั้งเอาไว้สองสามใบ” เจ้าคนรดขับรดไปคุยไป มันไม่ยอมมองเห็นแววตาที่คิฉินข้งน้ำหน้า...

(ถ้วยเลข. 2524 : 154)

4.2 ความล้มเหลวของสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีมนุษย์อยู่ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปอันประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และอาจจะรวมไปถึงปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา หลาน ฯลฯ เรียกว่าเป็นครอบครัวขนาดใหญ่หรือครอบครัวขยาย แต่ปัจจุบันครอบครัวไทยโดยเฉพาะในสังคมเมืองมีแนวโน้มจะเปลี่ยนเป็นครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว โดยมีสมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย สามี ภรรยา และลูก ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของสังคม เพราะการมีครอบครัวใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวสูงมาก โดยเฉพาะสภาพสังคมปัจจุบันมีค่าครองชีพสูงขึ้น ดังนั้นการใช้ชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยวจึงไม่ให้ความสำคัญกับปู่ย่าตายายหรือเครือญาติ เหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวตามมา ซึ่งจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนภาพเหล่านี้นไว้ดังนี้

ในเรื่อง ปู่ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้ถ่ายทอดสภาพของครอบครัวที่อยู่ด้วยกันเพราะมีสัมพันธภาพไปคามหน้าที่ที่พึงกระทำเท่านั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่บุตรหลาน แต่กลับปลูกฝังค่านิยมใหม่ ๆ ให้ลูก เช่น เห็นความสำคัญของคนใช้มากกว่าปู่ย่า ตายาย ดังบทสนทนาว่า

...“พ่อคุณแกมานาน... ถ้าแกต้องการปู่เพียงมานั่งประดับบ้าน โดยไม่ต้อง

ทำหน้าที่ปู่ แก่มีคนใช้ก็พอ คนใช้มันเป็นฐานันดรใหม่ของครอบครัว แล้วให้คนใช้เล่าเรื่องต่อ ๆ ให้ลูกฟัง พอไปโรงเรียนเด็ก ๆ ก็หันหน้าเข้าหากัน แล้วชวนกันพูดเรื่องคนใช้ที่บ้าน”

“พ่อเอาเรื่องจากไหนมาพูด” ลูกชายถามพลางเอนหลังฟังพนักงานโซฟา
“เพราะพ่อเป็นปู่ แล้วรู้สึกว้าแถ่กำลังฆ่าความเป็นปู่ทิ้งไปเหมือนคนอื่น ๆ ความที่แถมรักลูกประสาแถม รักแบบใหม่ ๆ แต่พอลบรู้สึกว้าแถมหลงทาง แถมกับเมียร่วมกันเซี่ยหลานออกจากอ้อมแขนปู่ตายาย แล้วไปจ้างอ้อมแขนคนใช้มาแทน พ่อเห็น...พ่อเสียดาย”...

(ปู่. 2539 : 79)

อีกเหตุการณ์หนึ่งในเรื่อง ย่า ที่จำลอง ฟังชลจิตร ได้วิพากษ์วิจารณ์ความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวที่ไม่ให้ความใส่ใจต่อความรู้สึกของคนชรา โดยเฉพาะปู่ย่า ตายาย ว่ายังคงต้องการความรักความเอาใจใส่และการให้ความสำคัญจากลูกหลาน ไม่ใช่ว่าเมื่อคราวจำเป็นก็เรียกใช้ แต่พอไม่มีความต้องการก็ขับไล่ไล่ส่ง ดังคำบรรยายว่า

...เรต่างรู้ว่า ย่ายายจะปรากฏตัวตอนลูกสะใภ้ใกล้คลอด อาจก่อนหรือหลังเล็กน้อย ข้าพเจ้าไม่รู้รายละเอียดอื่น ๆ เป็นต้นว่า ก่อนเวลาสำคัญเช่นนี้ย่ากับยายไปอยู่ที่ไหนหมด

หลายวันต่อมาข้าพเจ้าเห็นย่าเชื่องซึมและเหงาหงอยไปจนนัด ย่าอินอุ้มหลานน้อยตาลอยอยู่หน้าบ้าน ย่าเงียบไปกว่าเดิมมาก

ย่าเลี้ยงหลานมานาน จนหลานเกือบหลานไปทั่ว ลูกชายกับลูกสะใภ้เห็นว่าย่าเหน็ดเหนื่อยมากพอแล้ว จึงพร้อมใจกันจ้างคนใช้สาวมาแทนย่า ลูกชายบอกกับแม่ เขากับภรรยาเลี้ยงลูกได้เองแล้ว ไม่ยุ่งยากลำบากเหมือนตอนลูกเกิดใหม่ ๆ ซึ่งเขากับภรรยาเลี้ยงไม่เป็น ...

(ย่า. 2539 : 83 - 85)

ความยากจนเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวของสถาบันครอบครัว เพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องทำหน้าที่เพื่อหารายได้มาเลี้ยงปากท้องและครอบครัว ในบางโอกาสต้องละทิ้งให้ลูก ๆ อยู่ตามลำพังจนขาดความอบอุ่นจากครอบครัว จำลอง ฟังชลจิตร เสนอปัญหาดังกล่าวไว้ในเรื่อง หลังเที่ยงคืน โดยกำหนดให้ครอบครัวของ “โปรย” ที่ต้อง

ประสบกับความล้มเหลวของครอบครัว กล่าวคือ ภรรยาหนีไปประกอบอาชีพโสเภณีเพราะความยากจนบังคับ ส่วนตนเองต้องหาเลี้ยงลูกตามลำพัง ซึ่งก็ต้องปล่อยลูกทิ้งไว้ที่บ้านเพื่อรออาหารจากพ่อ โดยบรรยายถึงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวโปรยที่สะท้อนให้เห็นว่า แม้จะยากจนเพียงใด ครอบครัวก็จะมีความสุขได้ถ้าพ่อแม่เอาใจใส่ดูแลลูกบ้าง ดังข้อความว่า

... โปรยกลับบ้านเข้าบ้านด้วยหุดหิ้วหัวใจ คลบมุ้งคลุม ๆ ที่มันนอนด้วยอาการที่ทรมาณอาการ เขาแยกลูกออกพอบรรจุตัวเองลงตรงกลางได้ เขาพึงรู้ลูก ๆ ต้องการเขาไม่น้อยไปกว่าแม่ ทุกครั้งที่เขาอาบน้ำหรือแต่งตัวให้ หรือพาไปเที่ยวสวนสัตว์ลูกจะมีความสุข พูกล่่นพุกหัวกันในที่ในนื่อง เขาคิดแต่ว่าหน้าที่ลูกเป็นของเมีย ส่วนตัวเองเป็นเพียงแต่หาค่าข้าวค่าขนมมาโยนให้เท่านั้นเอง ...

... อีสาวตื่นแล้วแต่แก้งหลับพริ้มกอดพ่อ ไอ้กึ่งยกเท้าเกยสะโพก หายใจรดสันหลังเขา ลูกตื่นกันแล้วแต่ไม่ยอมลุกขึ้น โปรยแสร้งหลับต่อไป อยากให้ลูกได้กอด อยากมีความสุขจากลูก ๆ น้ำตาของชายแสนทรมานอย่างเขาไหลพรากลงด้วยรสสัมผัสอันบริสุทธิ์ที่เพิ่งได้รับเป็นครั้งแรก ...

(หลังเที่ยงคืน. 2537 : 145)

ในเรื่อง กินข้าว จากเรื่องสั้นชุด “คนกับเด็ก” จำลอง ผังชลจิตร บรรยายให้เห็นถึงความไม่สัมพันธ์กันระหว่างครอบครัว ความห่างเหินต่อกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมีมากขึ้นจนธรรมเนียมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันภายในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป เช่น จากที่เคยรับประทานอาหารพร้อมกัน ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ก็ไม่ปฏิบัติ เป็นเพราะภาระหน้าที่และอิทธิพลของสังคมสมัยใหม่ที่ทำให้ลูกไม่เห็นความสำคัญในข้อนี้ กลับใช้เวลาที่จะรับประทานอาหารพร้อมกันไปรอโทรทัศน์ขอเพลงวัยรุ่นจากสถานีวิทยุกระจายเสียง จนผู้เป็นพ่อไม่พอใจเพราะไม่เข้าใจความต้องการของเด็กวัยรุ่น ดังเหตุการณ์ที่กล่าวว่า

... “หนูจะขอเพลง” เธอโผล่ขึ้นมา

“ขอก็ขอ แต่หนูต้องกินข้าวก่อน พ่อกับแม่นั่งรออยู่ เขายืนตัวต้นระจับความโกรธที่พ่นขึ้นมาย่าง ๆ “แต่พ่อว่าหนูเป็นร้อย ๆ ขออะไรกันอีก”

“ไม่เหมือนกันหรอกค่ะ”

“ไม่เหมือนยังงี้”

“พ่อไม่เข้าใจหรอก”

“เอาละ พ่อขอรับว่าไม่เข้าใจ แต่หนูต้องกินข้าวก่อน”

ถูกสาวถือช้อนดักข้าวกิน เธอจับช้อนด้วยปลายช้อนปลายนิ้วปลายลิ้น
ช้อนแกว่งไปแกว่งมากกระทบกับขอบจาน เขาราคาญถูกจนทนไม่ไหว กระแทก
ช้อนโครมลงบนขอบจาน เอื้อมมือผลักศีรษะถูกที่นั่งทางข้างขวา เขาควาก
“ไม่กินก็ไม่กินรีบลุกขึ้นไปเดี๋ยวนี้” ...

(กินข้าว. 2537 : 106 - 107)

4.3 ความเห็นแก่ตัวและไม่มีมนุษยธรรม

ในยุคที่มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมเต็มไปด้วยการแข่งขันทุกรูปแบบ ผู้คน
ต่างก็ดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตน เป็นสาเหตุให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเพื่อ
ความสำเร็จหรือชัยชนะในชีวิต ดังนั้นจึงทำให้สังคมมีแต่ความสับสนวุ่นวาย จิตใจมนุษย์ก็
พลอยหยาบกระด้างไปกับวัตถุที่อยู่ใกล้ ผู้คนมักมีพฤติกรรมที่เฉเมยต่อความเดือดร้อนหรือ
ความทุกข์ยากของผู้อื่น จนกลายเป็นคนเห็นแก่ตัวและไร้มนุษยธรรมมากขึ้น ซึ่งจำลอง
ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนถึงความเห็นแก่ตัวและการไม่มีมนุษยธรรมในสังคมไว้ ดังนี้

ในเรื่อง คลื่นใต้น้ำ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนให้เห็นความไร้ซึ่งมนุษยธรรมที่
เกิดขึ้นในสังคม เพราะความโลภเป็นเหตุ โดยถ่ายทอดออกมาทางตัวละครที่มีความซื่ออย่าง
“วะเหด” ผู้ซึ่งตกเป็นเหยื่อของคนโลภอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จากบทสนทนาว่า

... “เจ้าแก่ครับ เทีชวี่ผมเบิกเงินที่ฝากไว้ด้วย” เขาบอกแก่เจ้าแก่

“เอาเลยไอ้วะเหด... ถูกจัดการให้มึงเรียบร้อยที่สุด เรือเข้าแพแล้ว
เอาไปเลย” เจ้าแก่เดินทอดพาดหัวเราะคบว่าวะเหดฉลาด ๆ

มันช่างน่าขันที่เขาซื้อ จนมองไม่เห็นแววร้ายของเจ้าแก่เง้งเลข มันเป็น
คลื่นใต้น้ำที่เงียบงัน ความโลภในคนรวยไม่สิ้นสุดเสียจริง เงินสามหมื่น
เจ้าแก่ไม่ต้องจ่ายแก่เขาเลย เพียงจ่ายให้คนที่ร่วมมือฆ่าคนละนิดหน่อย ไม่ยาก
เลยกับการกลบฝังหนี้ครั้งนี้...

(คลื่นใต้น้ำ. 2523 : 41)

ความไม่มีมนุษยธรรม ยังพบได้แม้ภายในครอบครัวเดียวกัน ดังพ่อในเรื่อง มิดมิดลิ้นแฉ้วนะแก้วเอ๋ย ที่จำลอง ผังชลจิตร เสนอให้เห็นถึงสังคมที่เลวร้ายลง ในขณะที่ความเจริญทางวัตถุมีมากจนทำให้จิตใจคนเสื่อมทรามลง แม้แต่พ่อบังเกิดเกล้าก็ยังใช้อำนาจในความเป็นพ่อข่มขืนบังคับใจลูกอย่างไร้มนุษยธรรม ส่งผลให้บัณฑิตใจและคับอนาคตที่สกลใจของลูกอย่างสิ้นเชิง ดังข้อความว่า

...แก้วไม่กล้าไว้วาย ไม่กล้าบอกใครเพราะมันเท่ากับการทำลายชื่อเสียง และเกียรติยศของพ่อ ... พ่อเป็นข้าราชการที่คนรู้จัก แก้วไม่กล้าบอกแม่ว่า บ้านจะแตก น้องของแก้วสามสี่คนยังมีอนาคตมากกว่านี้ แก้วสงสารน้อง ส่วนตัวแก้วนั้นไม่มีอะไรเหลืออีกแล้ว แก้วต้องทนก้มหน้าอยู่ที่บ้าน ทั้ง ๆ ที่แก้วไม่อยากจะอยู่ แก้วไม่อยากจะดูหน้าพ่อ ไม่ต้องการให้แม่เห็นหน้า พ่อก็ต้องแสร้งตลอดเวลา กลัวว่าแม่จะจับได้ แต่พ่อก็พยายามเข้าหาแก้วอยู่เรื่อย ๆ ไป แก้วอยากเรียนหนังสือเพราะใกล้จะสอบปลายปีแล้ว แก้วต้องเรียนทั้งที่แก้วไม่อยากเรียน ...

(มิดมิดลิ้นแฉ้วนะแก้วเอ๋ย. 2523 : 31 - 32)

ในเรื่อง เล่นกับผี จำลอง ผังชลจิตร กล่าวถึงความเห็นแก่ตัวของบรรดาเศรษฐีในเมืองไทยว่า ส่วนมากเป็นบุคคลที่เห็นแก่ประโยชน์ของตน มีเงินทองมากมายก็ยังไม่รู้จักพอ ไม่เคยคิดเผื่อแผ่ให้ผู้อื่น โดยผู้เขียนจะยกตัวอย่างเรื่องการสะสมที่ดิน ตามชายฝั่งทะเล ตามหุบเขาสวย ๆ ได้แสงหามาเป็นของตนหรือของพรรคพวก ดังคำกล่าวของตัวละครว่า

...“ฉันบอกนายแล้ว ที่แรกตั้งใจจะชุกกระเป๋าคืนทางของพวกเศรษฐี เมืองไทยเหมือนกัน จะได้เข้าแควดวงสัมพันธ์เศรษฐีไปเลย แต่พอมาคิดอีกที หน้าไหนเขาจะยอมเสียเวลากับฉันล่ะ พวกคนนี่ยังจะแบ่งให้คนอื่นรวยอีกหรือ มีอะไรดี ๆ ก็อุบไว้คนเดียว พวกเขี้ยวที่คืนดี ๆ ชายทะเล ในหุบเขา เรื่องอะไรเขาจะเอาโฉนดมาวางให้ดู ฉันได้ยินมาว่าเศรษฐีไทยจี้โกหกเกือบทุกคน ฉันไม่ชอบทำธุรกิจกับคนจี้โกหก” ...

(เล่นกับผี. 2536 : 63 - 64)

ความไร้ซึ่งมนุษยธรรมบางครั้งออกมาในรูปการเบียดเบียนสัตว์ก็มีให้เห็นมากมาย ในสังคม จำลอง ฟังชลจิตร เสนอภาพบุคคลเหล่านี้ไว้ในเรื่อง คนใจแมว โดยเปรียบเทียบ กับพฤติกรรม ความโหดเหี้ยมของบุคคล พร้อมทั้งจะจู่โจมเหยื่อตลอดเวลาประดุจ “แมว” ที่ กำลังล่าเหยื่ออย่างไร้ความปราณี และยังสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อได้ลงทุนไปแล้วก็ยอมที่จะหวังผลประโยชน์กลับคืนมา ไม่มีการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ ดังข้อความบรรยายว่า

...เสียงเพลิงดังมาจากบ้านหลังนั้น พร้อมกับเป็นเสียงกระทบของของแข็ง บางอย่าง ผมลุกขึ้นมาชะเง้อดู เห็นชายเจ้าของบ้านก้มลงหยิบนกกระจอกห้อยหัว ให้ลูกสาวดู มือซ้ายของแกหิ้วหนังสือติด ผมเห็นเลือดไหลหยดจากจะงอยปาก นกกระจอกปราศจากวิญญาณตัวนั้น ผมยืนสั่นจนทำอะไรไม่ถูก แม้แต่จะนึก อะไรบางอย่าง

ลูกสาวของแกยิ้มฟันขาวเต็มปาก แกเองก็ยิ้มแต่เป็นรอยยิ้มปนหัวเราะ อย่างเปี่ยมด้วยความสุข

ผมได้ยืนแกพุดกับลูกสาว “ไม่เสียทีเอาข้าวให้กิน” ...

(คนใจแมว. 2539 : 86)

ในเรื่อง บ่อน้ำ เป็นเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่จำลอง ฟังชลจิตร ซึ่งให้เห็นว่าสังคม ดั้งเดิมที่เคยมีความสุขสงบสุข มีมนุษยธรรมต่อกัน ได้กลีบกลายเป็นสังคมที่มีแต่ความไร้ซึ่ง มนุษยธรรม โดยเปรียบเทียบเหมือน “บ่อน้ำ” ซึ่งแต่เดิมมีน้ำที่ใสสะอาด คิ่มาใช้ได้อย่างสนิทใจ ต่อมาถูกปนเปื้อนเป็นเหมือนน้ำเลือด นั่นก็หมายความว่าความเลวร้าย ความน่ากลัวได้เกิด ขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นการยากที่จะแก้ไขได้ คนในสังคมเท่านั้นที่ควรทำใจและยอมรับสภาพ ความเลวร้ายในสังคมให้ได้ ดังคำกล่าวของตัวละครว่า

...“เธอหมายถึงอะไรเล่า” เขาถาม

หล่อนมองหน้าเขา นัยน์ตาขุ่นหมอง “บ่อน้ำ บ่อน้ำของเราต่างหาก มันเป็นเลือดมานานแล้ว เมื่อไหร่จะใสเหมือนเก่า”

เขาหัวเราะหึ ๆ “ราวกับว่า เธอไม่ชินกับมันนั่นแหละ ก็ปีมาแล้วหือ ก็ปีมาแล้วละ เธอน่าจะปรับตัวกับมันได้แล้ว” ...

(บ่อน้ำ. 2539 : 51 - 52)

สังคมเมืองเป็นสังคมที่มีผู้มาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก แต่มักจะอยู่แบบตัวใครตัวมัน ไร้ที่พึ่งพา บุคคลส่วนใหญ่แล้งน้ำใจ โดยเฉพาะคนจนจะถูกสังคมทั่วไปรังเกียจ ยิ่งถ้าเป็นเด็กมาจากต่างถิ่น ในชนบทที่ห่างไกลแล้ว ผู้คนก็จะพากันเหยียดหยาม และไม่สนใจใยดี ซึ่งลักษณะดังกล่าวจำลอง ฟังชลจิตร จะสะท้อนไว้ในเรื่อง คุณยายใจดี ดังข้อความที่บรรยายถึงความนึกคิดของเด็กที่มีต่อคุณยายใจดีว่า

...เด็ก ๆ เดินผ่านประตูบ้าน เอามือระไปตามรั้ว แกะจะชวนเด็กพูด
เด็ก ๆ มองแกล้งด้วยหน้าตาที่บ่งบอกความประหลาดใจ เท่าที่พวกเขาจำได้
บ้านอื่นหลายหลังในหมู่บ้านแห่งนี้ เพียงเดินเฉียดประตูบ้าน เจ้าของบ้านรีบ
ตะเพิดขับไล่ให้ออกไปห่าง ๆ เพราะมือไม้ของพวกเขาชอบเคঁคใบไม้หรือดอกไม้ที่
ล่อครว้อออกมา...

(คุณยายใจดี. 2539 : 89)

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้วิเคราะห์จากวรรณกรรมจำนวน 113 เรื่อง จากกรวมเรื่องสั้น นวนิยาย ความเรียงและบทบันทึก จำนวน 12 เล่ม

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับสังคม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาทำให้มองเห็นโลกทัศน์ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ที่แสดงไว้ในวรรณกรรม ซึ่งอาจทำให้เข้าใจสภาพและปัญหาของสังคมได้

วิธีการดำเนินศึกษาค้นคว้า

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองประกอบกันและเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) มีขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติและบทวิจารณ์วรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร จากเอกสารต่าง ๆ
2. ศึกษาวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้ว 4 ประเภทคือ เรื่องสั้น นวนิยาย ความเรียงและบทบันทึกจำนวน 12 เล่ม ตามรายชื่อในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
3. ศึกษาสภาพสังคมช่วงปี พ.ศ. 2521 - พ.ศ. 2537
4. ศึกษาทฤษฎีและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

เกี่ยวกับโลกทัศน์

5. วิเคราะห์โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - 5.1 โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม
 - 5.2 โลกทัศน์ที่มีต่อการเมืองการปกครอง
 - 5.3 โลกทัศน์ที่มีต่อเศรษฐกิจ
 - 5.4 โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพ
 - 5.5 โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 5.6 โลกทัศน์ต่อการศึกษา
 - 5.7 โลกทัศน์ที่มีต่อค่านิยม
6. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับสังคม
7. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์(Descriptive Analysis)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการวิเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมของ จำลอง ฝั่งชลจิตร จำนวน 113 เรื่อง ตามจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

จำลอง ฝั่งชลจิตร มีโลกทัศน์ต่อสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ อาชีพ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาและค่านิยม ดังนี้

โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่มุ่งพัฒนาด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว นั้น เป็นเหตุให้คนในสังคมมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้นสภาพจิตใจของคนในสังคมจึงเสื่อมทรามลง ทั้งคนในสังคมเมืองและในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมที่เคยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันไปเป็นคนที่เห็นแก่ตัว ไร้นุชชธรรม มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาคอขวดในสังคมตามมา เช่น ปัญหาความยากจน และปัญหาการอยู่ร่วมกันในสังคม

โลกทัศน์ที่มีต่อการเมืองการปกครอง จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า ท่ามกลางสภาวะการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้น ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงและขาดเสถียรภาพทางการเมือง ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อมั่นในนโยบายการปกครองของผู้นำประเทศ ทั้งยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักการเมืองอีกด้วย

โลกทัศน์ที่มีต่อเศรษฐกิจ จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นผลทำให้สภาพทางด้านจิตใจของคนเปลี่ยนแปลงไป โดยทำให้คนยึดในวัตถุมาก และมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น

โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพ จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า การประกอบอาชีพของบุคคลในสังคมนั้นมีทั้งที่สร้างปัญหาให้แก่คนส่วนมาก เช่น อาชีพนักการเมืองและอาชีพค้าขาย กับอาชีพที่มีสาเหตุมาจากปัญหาในสังคม เช่น อาชีพโสเภณีและอาชีพขอทาน ที่เกิดจากปัญหาความยากจน

โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาก ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แต่เมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจออกสู่ชนบทมากขึ้น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงถูกทำลายอย่างไม่รู้คุณค่า

โลกทัศน์ที่มีต่อการศึกษา จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า การศึกษามีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีพมาก บุคคลที่ได้รับการศึกษาย่อมประสบความสำเร็จมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อย ดังนั้นประชาชนควรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ซึ่งจะสามารถนำความรู้มาใช้ประกอบอาชีพได้

โลกทัศน์ที่มีต่อค่านิยม จำลอง ฝั่งชลจิตร มีทัศนะว่า ท่ามกลางสังคมที่มีการพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว ค่านิยมของบุคคลในสังคมก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วยทั้งในด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือ ค่านิยมของบุคคลในสังคมจะมีความแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ เช่น ค่านิยมของคนในสังคมเมืองจะเปลี่ยนไปจากค่านิยมแบบดั้งเดิมมากกว่าคนในสังคมชนบท

ในการวิเคราะห์โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ที่สัมพันธ์กับสังคมสามารถสรุปผลได้ดังนี้

สภาพการเมืองการปกครองไทย โลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนภาพในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากที่สุด ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองมากกว่าเดิม มีการเรียกร้องความเป็นธรรมจากผู้นำประเทศ ระบบการเมืองถูกนำมาใช้ในการแสวงหาอำนาจ จนสร้างความไม่มั่นคงให้แก่สถาบันการเมือง

สภาพเศรษฐกิจ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนภาพการดำเนินชีวิตที่มีผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่คำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเท่านั้น

และสภาพการศึกษานั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนให้เห็นถึงนโยบาย การศึกษาของรัฐที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถทั่วถึงกัน และยังให้ ความสำคัญต่อบทบาทครูที่มีต่อการเรียนการสอน

ส่วนสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมโดยทั่วไป โลกทัศน์ที่จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้สะท้อนไว้ คือให้เห็นค่านิยมของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปในแง่ลบ ความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวอันเกิดมาจากการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุลระหว่างวัตถุ กับจิตใจ ความเห็นแก่ตัวและการไถ่บุญชดเชยที่มีมากมายในสังคมปัจจุบัน

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร พบว่า เป็น วรรณกรรมที่แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับสังคมทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งได้แสดงโลกทัศน์ใน ด้านบวกว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมชนบทนั้นส่วนใหญ่ยังคงมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน พึ่งพา อาศัยกันได้ในยามทุกข์ยาก ส่วนโลกทัศน์ในด้านลบ พบว่า มนุษย์มักจะมีความเห็นแก่ตัว เอาเปรียบกัน ไม่มีความจริงใจต่อกัน ซึ่งพบมากในสังคมเมือง

ส่วนด้านการเมืองการปกครองนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบออก มาในลักษณะที่เบื่อหน่ายต่อระบบการปกครองที่มีแต่ความเปลี่ยนแปลง หากดูขึ้นที่แน่ชัดไม่ ได้ และชี้ให้เห็นว่านักการเมืองทั่วไปที่เข้ามามีบทบาทในสถาบันการเมืองนั้น ก็เพื่อที่จะ สร้างฐานอำนาจและฐานะทางการเงินเป็นส่วนใหญ่ มีงานเขียนหลายเรื่องจึงชี้ให้เห็นถึง ความเลียดเปรียบที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับ

ด้านเศรษฐกิจ จำลอง ฝั่งชลจิตร สนใจความเคลื่อนไหวของระบบเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยมที่เข้ามามีบทบาท จนสร้างปัญหาให้กับสังคมทั้งสังคมชนบทและสังคมเมือง เช่น ปัญหาระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภค ซึ่งเป็นปัญหาถูกไขที่ต่อเนื่องกันจาก สังคมชั้นสูงกระทั่งถึงสังคมชั้นล่างจนยากที่จะแก้ไข และนอกจากนั้นยังกล่าวถึงปัญหา การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านลบ คือ ขอบความหรุหราฟุ้งเฟ้อ ไม่ซื่อสัตย์และชอบฉวยโอกาส ฟุ้งพาทายมุข จนเป็นปัญหาใหญ่ที่ จำลอง ฝั่งชลจิตร หวังจะให้รัฐเข้ามาช่วยแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวให้ดีขึ้น

ด้านอาชีพ จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพนักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้า ในแง่ร้ายมากกว่าแง่ดี กล่าวคือ จะเสนอทัศนะ ที่บุคคลกลุ่มดังกล่าว เอาไร้อารมณ์เปรียบประชาชน มินิสัยเห็นแก่ได้ กอบโกยผลประโยชน์เป็นของตนเองอย่าง ไม่มีคุณธรรมไว้หลายประการ ส่วนอาชีพโตเถื่อนและอาชีพขอทานนั้นผู้เขียนได้ให้ความสนใจในสาเหตุและปัญหาที่ทำให้ประชาชนบางกลุ่มประกอบอาชีพด้วยความจำเป็น ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาความยากจน ที่รัฐควรให้ความสนใจและช่วยขจัดปัญหาดังกล่าว ให้หมดสิ้น

ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ด้วยความเป็นห่วงว่า ธรรมชาติเมืองไทยจะสูญสิ้นไปด้วยฝีมือมนุษย์ ซึ่งนับวันจะร่อยหรอลงไปทุกที โดยชี้ให้เห็นสภาพธรรมชาติที่ถูกทำลาย จนยากที่จะฟื้นฟูให้ได้ดังเดิม หากคนส่วนใหญ่ของประเทศไม่ช่วยกันอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของธรรมชาติ นอกจากนั้นผู้เขียนยังกล่าวถึงภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของประเทศไทยโดยเฉพาะ

ด้านการศึกษา จำลอง ฝั่งชลจิตร ได้แสดงโลกทัศน์ต่อการด้อยโอกาสทางการศึกษาในชนบททางภาคใต้ อันเป็นถิ่นกำเนิดของผู้เขียนเอง ซึ่งเห็นได้จากเรื่อง “ชนาน้อย กลางทุ่งนา” โดยชี้ให้เห็นว่าสภาพความยากจนเป็นผลให้ประชาชนไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนได้ตามปกติ และอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนเสนอคือความสำคัญและจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะเห็นว่า การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้ทุกคนอยู่ในสังคมอยู่ได้อย่างปกติสุข มีการประกอบอาชีพที่ไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคม ทั้งยังแสดงทัศนะว่า รัฐควรจัดให้มีการเสมอภาคทางการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะชนบทที่ห่างไกลความเจริญ

ส่วนโลกทัศน์ที่มีต่อค่านิยมนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร แสดงทัศนะต่อค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นสังคมเมืองมากกว่าสังคมชนบท ซึ่งเป็นค่านิยมที่น่ารังเกียจในสายตาของผู้เขียนเอง โดยกล่าวโจมตีประชาชนที่นิยมความฟุ้งเฟ้อหรูหรา นิยมของต่างประเทศจนลืมนึกถึงคุณค่าของความเป็นไทย ทั้งยังเปรียบเทียบให้เห็นว่าคนชนบทส่วนใหญ่ยังคงรักษาค่านิยมของความเป็นไทยดั้งเดิมมากกว่าคนในสังคมเมือง กล่าวคือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับสังคมนั้น พบว่า ผู้เขียนได้สะท้อนถึงสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมมากที่สุด เพราะสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของบุคคลที่ใช้ในดำเนินชีวิตประจำวัน กล่าวคือจะต้องสัมผัสและ

รู้เห็นกับสังคมตลอดเวลา จึงเสนอภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในลักษณะที่มีความเห็น
 แก่ตัว ไร้มนุษยธรรม และมีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันมากขึ้น ทั้งนี้ก็มีผลมาจากสภาพ
 เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยม ทุกคนต่างคิดแต่จะกอบโกยผลประโยชน์
 เพื่อตนเองทั้งสิ้น

สภาพการศึกษา จำลอง ผังชลจิตร สะท้อนให้เห็นปัญหาการค้อยโอกาสทาง
 การศึกษาว่า เกิดจากความยากจน และอยู่ห่างไกลสถานศึกษา ทั้งยังเสนอให้เห็นบทบาท
 ของครูที่มีความสำคัญต่อนักเรียนอีกด้วย

สภาพการเมืองการปกครอง จำลอง ผังชลจิตร สะท้อนปฏิกิริยาตอบรับของ
 ประชาชนต่อระบบการเมืองการปกครองของไทย ที่เบื่อหน่ายและขาดความไว้วางใจ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาโลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ผังชลจิตร ในครั้งนี้ยังมีเรื่องที่น่า
 ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมของจำลอง ผังชลจิตร ในด้านอื่นๆ อีกเช่น

1. ควรศึกษาในด้านองค์ประกอบของเรื่องสั้น เช่น โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก
 ตัวละคร เป็นต้น
2. ควรศึกษาศิลปะการใช้ภาษาของจำลอง ผังชลจิตร เนื่องจากได้นำเอาภาษาถิ่นได้
 ใช้ประกอบการเขียนแทรกอยู่ในบทบรรยายและคำพูดของตัวละครเกือบทุกเรื่อง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. “การพัฒนาประเทศจากแผนพัฒนาฉบับที่ 1 – 7 : บทวิเคราะห์ทาง
ยุทธศาสตร์,” วิธีวิทยาศาสตร์ศึกษาสังคมไทย : วิถีใหม่แห่งการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
เอ็ดดิสัน, 2537.
- กรรแสง เกษมสานต์ (นามแฝง). “นักเขียนกับพันธะผูกพัน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.
27 (15) : 32 ; 5 ตุลาคม, 2523.
- กอบกุล อิงคุทานนท์. วิจารณ์วรรณกรรมไทย – เทศ 2 จากใบไม้ที่หายไปถึงโรมานติคของ
เวิร์คสเวิร์ธ. กรุงเทพฯ : แสงหา, 2523.
- กุสุมา รัชมณี และคณะ. ทักษะสื่อสาร 2. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2533.
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2521.
- _____. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- _____. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.
- ขบวน พลตรี. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2537. ✓
- คณะอาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา. การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา,
2535.
- คุณธรรม สูงสกุล. “คำนำ,” กองคาราวาน. กรุงเทพฯ : ดันหมาก, 2523.
- จตุพล บุญพริศ. “นกกกับใบไม้ : บรรณาธิการบันทึก,” บทสนทนาระหว่างใบไม้กับนก.
กรุงเทพฯ : แพรว, 2537. ✓
- เจริญ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2526.
- จำเริญ แสงดวงแข. โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก. สงขลา : ศูนย์
ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2523.
- จำลอง ฝั่งชลจิตร. กองคาราวาน. กรุงเทพฯ : ดันหมาก, 2523.
- _____. ขนานน้อยกลางทุ่งนา. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : สามัญชน, 2535.
- _____. คนกับเด็ก. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : นาค, 2539.
- _____. คนขี่ม้าขาว. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ, 2535.
- _____. นายกรัชมุนตรีไปธนาคาร. กรุงเทพฯ : คนวรรณกรรม, 2529.
- _____. บทสนทนาระหว่างใบไม้กับนก. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : แพรว, 2538.
- _____. ผ้าทอลายทางกระรอก. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สมิต, 2539.

- จำลอง ฝั่งชลจิตร. รอยย่ำระบำฝุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ, 2535.
- _____. สาระบัน. กรุงเทพฯ : นาค, 2536.
- _____. สี่ของหมา. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ, 2535.
- _____. สุภาพบุรุษไฟแช็ก. กรุงเทพฯ : สมิต, 2539.
- _____. หลังเที่ยงคืน. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ, 2535.
- _____. หลังเที่ยงคืน. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ, 2537.
- เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2528.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. “ความสัมพันธ์ทางจริยธรรมกับธรรมชาติ,” แนวคิดไทยหน่วยที่ 1-4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- ฉันทนา อนุลาวัพพ์. วิเคราะห์นวนิยายของอี.เอ็ม. ฟอว์สเตอร์. วิทยานิพนธ์ อม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ชลธิรา ตัฒยวัฒน์. เบิกฟ้าวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : สารศึกษาการพิมพ์, 2522.
- ชัยพัฒน์ สหัสกุล. “สรุปสถานการณ์,” เศรษฐกิจไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- ชัยศิริ สมทวนิช. “การเข้าถึงวรรณกรรม,” ภาษาและหนังสือ, 4 : 34 – 39 ; มกราคม 2518.
- ชัยสิทธิ์ พิเศษเพ็ง. การวิเคราะห์โลกทัศน์ในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ. ปรินิพนธ์ กส.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539. อัดสำเนา.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. “บทวิจารณ์จากปก,” หลังเที่ยงคืน. กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ, 2537. /
- ดวงมน จิตรจำนง. หลังม่านวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2523.
- _____. “บทวิจารณ์จากปก,” หลังเที่ยงคืน. กรุงเทพฯ : คนวรรณกรรม, 2528.
- ศรีศิลป์ บุญขจร. นวนิยายกับสังคมไทย (พ.ศ. 2475 – 2500). กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2523.
- เต็มศิริ บุญสิงห์ และธนรัชต์ ศิริสวัสดิ์. “แนวคิดเรื่องเด็กและผู้ใหญ่ที่ปรากฏในชีวิต,” แนวคิดไทยหน่วยที่ 1-6. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- เถกิง พันธุ์ถกอมร. “บทวิจารณ์จากปก,” หลังเที่ยงคืน. กรุงเทพฯ : คนวรรณกรรม, 2528.
- ธนศรี ชาญเขาว์. วิเคราะห์นวนิยายของ วสิษฐ เดชกุญชร. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2533.
- ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. จุดสารศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย. 1 (2) : 10 – 12 ; กันยายน – ธันวาคม 2539.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. พัฒนาการทางอาชีพ. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์, 2528.

- “บทสัมภาษณ์พิเศษ จำลอง ฝั่งชลจิตร,” ไรเตอร์, 2 (15) : 34 – 56 ; ธันวาคม 2536.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ,” การศึกษาไทย, กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2535.
- บรรจง บรรเจิดศิลป์. วรรณวิจารณ์, กรุงเทพฯ : มติชน, 2538.
- บุญยงค์ เกศเทศ. ถ้อยคำวรรณกรรม, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์สวรรณคดีไทย, กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2511.
- ประเวศ วะสี. “ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดรวมกัน,” มติชนสุดสัปดาห์, 15 (744) : 31 – 33 ; พฤศจิกายน 2537./
- ประหยัด หงษ์ทองคำ. “ปกิณกะการเมือง,” รัฐสภาสาร, 44 (11) : 17 ; พฤศจิกายน 2539.
- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. “พัฒนาการทุนนิยมในชนบทไทย,” ปริทัศน์สาร, 4 : 41 – 45 ; 2523.
- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ และคณะ. วิถีใหม่แห่งการพัฒนา, กรุงเทพฯ : เอดิสัน, 2537./
- ปัญญา บริสุทธิ์. โลกทัศน์ของคนไทยวิเคราะห์จากวรรณกรรมคำสอนสุโขทัย, กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- ปิยลักษณ์ เสี่ยงก่อ. การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์, วิทยานิพนธ์ อม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. อัดสำเนา.
- ผาสุก มุททเมธา. คตินิเวศน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535.
- พจน์ สะเพียรชัย. “สถานภาพของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง,” มนุษยศาสตร์ปริทัศน์, 15 (2) : 9 ; 2536.
- พรเพ็ญ กล้วยไม้. เรื่องสั้นของมานพ อนุอมศรี : พันธกิจทางสังคม, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก. พื้นฐานทางสังคมวิทยาและเศรษฐศาสตร์ของการศึกษา, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.
- เพ็ญศิริ สอนสารี. การวิเคราะห์โลกทัศน์ในไกลบ้าน, วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.
- ปัญญา กองทอง. ลักษณะ “ก้าวหน้า” ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2500 – 2516, วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.

- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2528.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. อิทธิพลต่างประเทศในวรรณกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525.
- เรณู อรรถาเมศร์. โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522. อัดสำเนา.
- ลาวลีย์ สังขพันธ์. ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย. ปรินิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2529. อัดสำเนา.
- วรรณิ พุทธเจริญทอง. “วิวัฒนาการเรื่องสั้นไทย,” เอกสารประกอบการสอนเรื่องสั้นและนวนิยาย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529. อัดสำเนา.
- วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์. “โลกทัศน์มองจากกีฬาและการละเล่นของเด็ก,” วารสารวัฒนธรรมไทย. 32 – 35 ; เมษายน 2524.
- วิลยา วิวัฒน์สร. วรรณพิณ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- วาสนา อ่อนสินธุ์. การวิเคราะห์แนวคิดในเรื่องสั้นของศรีดาวเรือง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.
- วิทย์ วิศวะเวทย์. มนุษย์โลกและความหมายของชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2520.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2518.
- วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- _____. วรรณคดีศึกษา. ฉบับปรับปรุง กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- _____. วรรณคดีศึกษา. ฉบับปรับปรุง กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2533.
- ศรีนครินทรวิโรฒ, มหาวิทยาลัย. คู่มือการเขียนบทนิพนธ์ (รายงานภาค และปรินิพนธ์). ฉบับปรับปรุงแก้ไขครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534.
- ศักดิ์ แทบประสิทธิ์. “เรามาช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกันเถอะ,” สารสิ่งแวดล้อม. 4 : 4 – 29 ; มีนาคม 2519.
- สมชาย พุ่มสะอาด. “สังคมไทย,” วัฒนธรรมไทย. 28 (4) : 74 – 80 ; เมษายน 2532.
- สมนึก แดงเจริญ. “วัฒนธรรมไทยใหม่,” การศึกษา. 16 (5) : 25 – 30 ; กุมภาพันธ์ 2536.
- สมบัติ จันทรวงศ์. โลกทัศน์ของสุนทรภู่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2537.

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. “โลกทัศน์ทางการเมืองของสุนทรภู่,”

ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย, กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา, 2523.

สมรม สหิงพระ. เส้นทางนักเขียน, กรุงเทพฯ : ไโรเตอร์, 2523.

สมเกียรติ คู่ทวีกุล. “วิจารณ์วรรณกรรม,” ไโรเตอร์, 2 (15) : 108 ; ธันวาคม 2536.

สัณฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ, บรรณาธิการ. “สรุปสถานการณ์เศรษฐกิจของไทยปี 2522,”

สยามจดหมายเหตุฉบับที่กล่าวสารและเหตุการณ์, 4 (52) : 1442 – 1444 ; 22 – 13

ธันวาคม 2522.

_____. “ความเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังการยุบสภาผู้แทนราษฎร,” สยามจดหมายเหตุฉบับที่กล่าวสารและเหตุการณ์, 14 (4) : 90 – 94 ; 17 – 23 มีนาคม 2532.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “2 ปีของแผนฯ 6

ข้อเท็จจริงด้านเศรษฐกิจ,” เศรษฐกิจและสังคม, 26 (1) : 4 – 13 ; มกราคม –

กุมภาพันธ์ 2532.

สิทธิ บุตรอินทร์. โลกทัศน์ชาวล้านนาไทย, กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2523.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. “ความเป็นมาและกลุ่มความคิดเรื่องสั้น,” ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย,

กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2518.

_____. นักเขียนหนุ่ม, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนส, 2518.

สุรารัตน์ พงษ์แก้ว. การวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของอังคาร กัลยาณพงศ์,

ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,

2535. อัดสำเนา.

สุริวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้, สงขลา : ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรม

ภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2521.

_____. วรรณคดีวิเคราะห์, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สุพรรณิ วราทร. ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยเปลี่ยนแปลง

การปกครอง 2475, วิทยานิพนธ์ อม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2515. อัดสำเนา.

สุพัตรา สุภาพ ปัญหาสังคม, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2538.

_____. สังคมและวัฒนธรรมไทย, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

เสกสรร ประเสริฐกุล. เส้นทางนักเขียน, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สามัญชน, 2538.

เสมอ จันทร์พุด. “ครอบครัวไทยในชนบท,” ครอบครัวและสิ่งแวดล้อมหน่วย 1 – 7,

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.

- เสถียร จันทิมาธร. “บทวิจารณ์,” ฟ้าทอลายทางกระรอก. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สมิต, 2539.
- อรอนงค์ รัชญะวัน. การแนะแนวอาชีพ. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2539.
- อับราฮัมส์, เอ็ม. เอช. อธิบายศัพท์วรรณคดี. แปลและเรียบเรียงโดย ทองสุข เกตุโรจน์
กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, 2529.
- อุทัย ชูธรรมขจร. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
บางเขน, 2521.
- Bradley, William L. An Introduction to Comparative Religion. Thammasat University, 1965.
- Kakonis, E. Thos and G. T. Barbara Desmarais The Literary Artist as Social Critic.
California Gleneoe Press, 1969.
- Mendelson, E.M. “World View in International Encyclopedia of the Social Science.
V. 16, p. 576. Edit by David L. Stills. New York, Macmillan, 1968.
- Wellek, Rene and Austin Warren. Theory of Literature. 9 Th ed. New York : Hawest
Book, Brances & Word, Inc., 1970.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

- ประวัติของจำลอง ฝั่งชลจิตร
- บทสัมภาษณ์จำลอง ฝั่งชลจิตร จากวารสารไรเตอร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 15

ชีวประวัติและผลงานของจำลอง ฝั่งชลจิตร

กำเนิด

จำลอง ฝั่งชลจิตร เกิดเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2497 ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา

จำลอง ฝั่งชลจิตร เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดนาถัน จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนสุวรรณศิลปวิทยา จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช และเข้าศึกษาต่อที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การทำงาน

ในขณะที่ยังเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้น จำลอง ฝั่งชลจิตร ก็หันเหชีวิตไปประกอบอาชีพครูโรงเรียนราษฎร์ที่บ้านเกิด 3 ปี จากนั้นก็ลาออกไปเป็นบอยโรงแรมอีกปีเศษ ๆ แล้วก็ทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และต่อมาก็ก้าวเข้าสู่การเป็นนักเขียน นักหนังสือและนิตยสารในส่วนกลาง ปัจจุบันทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการบทความและสารคดีของนิตยสาร “พีเพิล” (ข้อมูลเมื่อ ธันวาคม พ.ศ. 2536 จากวารสารไรเตอร์)

เกียรติคุณ

พ.ศ. 2523 เรื่องสั้น “ผ้าทอลายทางกระรอก” ได้รับรางวัลช่อการะเกดจากโลกหนังสือฉบับเรื่องสั้นชุดที่ 4 ประจำเดือนกันยายน

พ.ศ. 2524 นวนิยายขนาดสั้นสำหรับเยาวชน “ขนาน้อยกลางทุ่งนา” ได้รับรางวัลนวนิยายสำหรับเยาวชนดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ (งานสัปดาห์หนังสือ) และจากคณะกรรมการการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ

พ.ศ. 2530 เรื่องสั้น “สิ่งแวดล้อม” กับ “สี่ของหมา” ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผลงานเรื่องสั้นดีเด่น ประจำปี 2530 จากนิตยสารลลนา

ผลงานด้านวรรณกรรม

พ.ศ. 2523 รวมเรื่องสั้นเล่มแรก “กองคาราวาน” โดยสำนักพิมพ์ต้นหมาก

พ.ศ. 2524 นวนิยายขนาดสั้นสำหรับเยาวชน “ขนานน้อยการทุ่งนา” โดยสำนักพิมพ์ต้นหมาก (พิมพ์ซ้ำห้าครั้ง)

พ.ศ. 2527 นวนิยายขนาดสั้นสำหรับเยาวชน “คนขี่ม้าขาว” โดยสำนักพิมพ์คนวรรณกรรม (พิมพ์ซ้ำสองครั้ง)

พ.ศ. 2528 นวนิยายสะท้อนชีวิตของชนชั้นล่าง “หลังเที่ยงคืน” โดยสำนักพิมพ์คนวรรณกรรม (พิมพ์ซ้ำสี่ครั้ง)

พ.ศ. 2529 รวมเรื่องสั้น “นายกรัฐมนตรีไปธนาคาร” โดยสำนักพิมพ์คนวรรณกรรม

พ.ศ. 2531 รวมเรื่องสั้น “สี่ของหมา” โดยสำนักพิมพ์กำแพง (พิมพ์ซ้ำสี่ครั้ง)

พ.ศ. 2532 รวมเรื่องสั้นคัดสรร “ผ้าทอลายหางกระรอก” โดยสำนักพิมพ์กำแพง (พิมพ์ซ้ำสองครั้ง) และรวมเรื่องสั้น “คนกับเด็ก” โดยสำนักพิมพ์นาค (พิมพ์ซ้ำสามครั้ง)

พ.ศ. 2533 รวมบันทึกแห่งการเดินทาง “รอยย่ำระบำฝุ่น” โดยสำนักพิมพ์สนุกอ่าน (พิมพ์ซ้ำสองครั้ง)

พ.ศ. 2536 รวมเรื่องสั้น “สาระขัน” โดยสำนักพิมพ์นาค

พ.ศ. 2537 ความเรียง “บทสนทนาระหว่างโบไม้อัปกับนก” โดยสำนักพิมพ์แพรว

บทสัมภาษณ์จำลอง ฟังชลจิตร จากวารสารไรเตอร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 15

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาชีวประวัติและงานเขียนทุกเรื่องของจำลอง ฟังชลจิตร ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิเคราะห์งานเขียนของเขาในด้านโลกทัศน์ที่มีต่อสังคม ต่อชีวิตและต่อสิ่งแวดล้อมว่า จำลอง ฟังชลจิตร มีทัศนะต่อสิ่งดังกล่าวอย่างไร ดังนั้นในโอกาสนี้ผู้วิจัยจึงได้นำบทสัมภาษณ์ผู้เขียนจากวารสารไรเตอร์ในแง่มุมต่าง ๆ ไว้ในภาคผนวก เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สี่สิบวิกฤตมีความหมายต่อคุณมากน้อยแค่ไหน

เมื่ออายุสี่สิบผมก็เริ่มตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับตัวเองว่าแก่แล้วหรือเรา บางคนไม่ยอมรับว่ามันแก่แล้วจริง ๆ บางคนสงสัยว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่กันแน่ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องมีหน้าที่ดูแลครอบครัว เลี้ยงลูก หรือค้นคว้าทางปัญญา คัดสินใจอะไรบางอย่าง เพราะเราเป็นพ่อคนแล้ว บางคนก็รู้สึกว่าอายุสี่สิบเป็นวัยกำลังระหว่างเด็กหนุ่มกับคนแก่ ฉะนั้นสายตาของคนอายุสี่สิบบางคนจะระริกระรีเมื่อเห็นผู้หญิงอายุ 14 ถึง 40 ถ้าเขาชอบแบบไม่จำกัดเขาอาจจะมองผู้หญิงอายุ 40 ถึง 50 ก็ได้ คนอายุ 40 มักหลงง่ายเพราะมันเริ่มแก่แล้วไง ผิวหนังก็เริ่มเหี่ยวลง มีหัวใจเท่านั้นเองที่พยายามวิ่งอยู่ มันไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเขาอยู่ตรงไหน การที่เขาสับสนหัวใจข้างในไม่ได้ทำให้มีวิกฤตเล็กน้อย บางคนก็มากหน่อย

คงเป็นสี่สิบที่หอมหวาน (ตามคำอุทิศในเรื่องต้นสาระขัน)

ผมหมายความว่าผมโชคดียิ่งยวดมาได้ถึงอายุสี่สิบ ที่จริงควรจะตายไปตั้งหลายครั้งแล้วจะด้วยอะไรก็ตามเถอะ เพราะพ่อเป็นนักเลงบ้านนอก การที่ลูกชายได้เรียนหนังสือบ้าง มันจึงได้สลัดคราบน้ำกเลงออกไป การตีรันฟันแทงทำยิงสารพัด จากวัฒนธรรมแบบชาวบ้าน กลายเป็นคนที่พอจะใช้หนังสือเป็น คือใช้ให้เป็นประโยชน์กับการเลี้ยงชีพ แล้วใช้ตัวหนังสือเป็นสื่อของความคิด อาจจะเรียกได้ว่าเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมก็คงได้ แต่วันนี้อาจจะไม่ได้เป็นจนกว่า “เขา” จะให้เป็นศิลปินแห่งชาติ “เขา” จึงจะยอมรับว่าเราเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม ฉะนั้นสี่สิบตอนนี้เป็นการให้เกียรติกับตัวเองโดยที่คนอื่นไม่เห็น้อย คนอื่นเขาไม่ให้เกียรติผมก็ได้ แต่ผมรู้ตัวเองอยู่แล้วก็เลยสบาย สี่สิบวัยอันหอมหวานหมายถึงได้แล้วมีแล้วในสิ่งที่ตัวเองคิดว่าไม่เคยจะมี

เท็จจริงแค่ไหนที่คุณกำลังทำหน้าที่สังเกตการณ์สังคม

ผมสังเกตด้วยตัวหนังสือ

ทำไมชีวิตของตัวละครในเรื่องสั้นของคุณส่วนใหญ่ถึงอยู่ที่ตู้โทรศัพท์, คอนโดฯ, ร้านอาหาร หรือที่ร้านกาแฟ (ในรวมเรื่องสั้นชุดสี่ของหมา)

ตัวละครเป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้น อาจเป็นบุคลิกจำลอง เป็นภาพจำลองของคน หลาย คน บุคคลที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับเราในสังคม และสังคมที่ผมเสนอเป็นสังคมเมืองหลวง เป็น สังคมที่เติบโตและขยาย เป็นสังคมที่ทุนต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามา มันจึงมีคอนโดฯ อพาร์ทเมนต์ มีรถยนต์และมากมายด้วยตู้โทรศัพท์ ตัวละครบางตัวจึงมีชีวิตอยู่ใน อพาร์ทเมนต์บ้าง กำลังโทรศัพท์บ้าง นั่งอยู่ในผับที่เก๋ถล่มทลายในกรุงเทพฯบ้าง ที่ถามว่า ทำไม ก็เพราะผู้เขียนเป็นผู้มอง ค้นหา เผื่อว่าปรากฏการณ์เช่นนี้ มันเป็นเครื่องหมายของ อะไร สรุปแล้วเป็นเครื่องหมายของความแปลกแยก ความเหงา เป็นภาพที่แสดงถึง ความรู้สึกว่าชีวิตคนจะกลายเป็นตัวประกอบเล็ก ๆ ในเมืองหลวง เมื่อเราเดินเข้าสู่ศูนย์การค้า ใหญ่ ๆ เราเป็นใครก็ไม่รู้ บางทีเรารู้สึกเหงาเราจะอยู่กับมันได้อย่างไร เพราะมนุษย์ไม่ สามารถหลุดรอดจากสังคมได้ ฉะนั้นคนต้องเดินไปศูนย์การค้าเพื่อที่จะไม่ให้ตัวเองเหงา ไป ฆ่าเวลาเวลานั้น บางคนอาจโทรศัพท์หาเพื่อนฝูงเพื่อขังความรู้สึกหรือเพื่อบำรุงบำเรอ ความหวังด้วยกัน เพราะบางทีเราหวังอะไรไม่ได้ ทำไมมนุษย์ต้องไปอยู่ที่อพาร์ทเมนต์ ทำไมมนุษย์ต้องไปอยู่คอนโดฯ เพราะมันคงเป็นไปไม่ได้หรอกที่เมืองขยายแต่โครงสร้างยังเป็น สังคมชนบท เมื่อมันพัฒนาความเป็นชนบทของกรุงเทพฯ ก็กลายไป เกิดสิ่งก่อสร้าง ใหม่ ๆ คนจึงจำเป็นต้องอยู่ตรงนั้น คอนโดฯ เป็นสิ่งก่อสร้างที่คนอยู่กันเป็นจำนวนมาก เหมือนด้าบล ๆ หนึ่ง การที่คนต่างวัฒนธรรม ต่างสาขาอาชีพมาอยู่กันที่นั่นย่อมก่อให้เกิด พฤติกรรมแปลก ๆ จากการอยู่ร่วมกัน

คุณเป็นคนพูดว่า “ลักษณะของสังคมเมือง คือทำอะไรต้องหวังการตอบแทน” ใช่ไหม

ผมไม่ได้พูด แต่นั่นเป็นเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งซึ่งผมอยากเสนอความคิดเห็นว่า สังคม มันมี “การแลกเปลี่ยน” ไม่ใช่ “การตอบแทน” อาจเป็นเรื่องสั้น “นักเขียนทันสมัย” คือ เมื่อคุณอยู่ในเมืองคุณต้องรู้ว่าเราไม่สามารถผลิตเองได้ทั้งหมด บางทีคุณต้องเข้าบ้านเขาอยู่

ต้องซื้อข้าวสาร ต้องเลิกอาชีพทางกสิกรรมอย่างสิ้นเชิง เรากลายเป็นผู้ซื้อ ถ้าคุณมีฐานะสูง คุณก็กลายเป็นผู้ซื้อขั้นดี คุณมีฐานะไม่สูงคุณก็เป็นผู้ซื้อขั้นเลว บ้านก็แยกไปตามฐานะ เหมือนสินค้าที่เขาแยกประเภทและบรรจุหีบห่อ คุณมีเงินไม่มากคุณก็อยู่บ้านชั้นเลว วิธีซื้อก็ คาวนั 5,000 ฟ่อนเดือนละ 2,800 จนกระทั่งคาวนั 1 ล้านฟ่อนเดือนแสน สังคมเมืองไม่มีที่ให้เราปลูกข้าว ข้าวโพด บังเอิญเราเรียนหนังสือ หนังสือไม่ได้สอนให้เราวิธีปลูกข้าวมากนัก เขาสอนให้เราไปใช้วิชาความรู้ การใช้ความรู้มันเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต จากการขุดดิน มาเป็นการลงซื้อ เขียน หรือไม่กี่เคาะเครื่องคอมพิวเตอร์ สมัยก่อนปัจจัยการผลิตคือที่ดิน จำนวนมากถึงจะปลูกข้าวได้ แต่สมัยปัจจุบันการผลิตของชนชั้นกลางมันเป็นเพียงโต๊ะ กลม ๆ หรือกว้างคุณขา มีลิ้นชักหลาย ๆ ชั้น แต่ว่าโต๊ะที่ทำให้เราภูมิใจหนักหนา คือ “ตำแหน่ง” คนเราฉลาดนะในเมื่อไม่มีที่ดินก็เอาโต๊ะนี้แหละเป็นเครื่องปลูกปลูกอบ บางคน เป็นกรรมการผู้จัดการ บางคนเป็นกรรมการก็ฟาดกันไป เรียกว่าปัจจัยการผลิตเปลี่ยนจากที่ดิน มาเป็นโต๊ะ เมื่อก่อนใช้แรงงานเคียวนี้ใช้อะไร แต่ในเมื่อผมเป็นนักเขียน ตัวละครหรือ ตัวเอกของตัวละครจึงต้องออกมาจากอุปการณ์ที่เป็นจริง

การตอบแทนมันเป็นการตอบแทนที่ไม่ใช่แบบหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง แต่สังคม สอนให้รู้ว่าไม่มีอะไรที่จ่ายเปล่า มีคนที่จะจ่ายเปล่าเหมือนกัน แต่ถ้าจ่ายแล้วก็ต้องจ่ายไปเรื่อย ๆ คนใจกว้างก็แคบลง จึงต้องเจียมต้องเจียมเพราะว่าไม่ใช่ผู้ผลิต ทุกคนต้องหาต้องซื้อ มาบริโภคด้วยเงินทอง ที่จริงสังคมมีการแลกเปลี่ยนมานานแล้ว แต่สังคมเมืองมี การแลกเปลี่ยนที่เค็ดขาดกว่า มันเป็นการแลกเปลี่ยนสองต่อสอง ในขณะที่สังคมชนบทหรือ สังคมโบราณมีการแลกเปลี่ยนโดยผ่านประเพณี เอาแรงงานมาแลกไม่ใช่แรงงานล้วน ๆ เป็น แรงงานที่เจือด้วยความสามารถ ความสามารถในการไถนา หลังจากนั้นเขาจะไม่ทวงถามกัน แต่เขารู้สึกในใจว่าเขาต้องเดินออกไปช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน และไม่ใช่ว่าการแลกเปลี่ยนตัว ต่อตัว เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน โดยไม่คำนึงเพียงแค่คุ้มไม่คุ้ม กำไรหรือ ขาดทุน การแลกเปลี่ยนมันมีมานานแล้ว แต่มันผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมที่บ่มเพาะมา นานมันจึงกลมกลืน สะอาด มีคุณค่า แต่ทุกวันนี้เวลาเรานั่งโต๊ะกินข้าวเดียวกันแล้วมี การแสร้งกันมันดูเคอะ ๆ เงิน ๆ เพราะว่าความรู้สึกทางสังคมมันบีบรัดเราให้รู้สึกเช่นนั้น ผม เพียงแต่ตั้งคำถามว่าเราจะ “หลีกหนี” มันได้อย่างไร ผมอยากให้เรารู้ตัวว่าเราไม่จำเป็นต้อง อยู่ตรงนั้นก็ได้ ถ้ามันทำให้เราสูญเสียความเป็นคน ต่อไปตัวละครของผมอาจจะปรากฏในที่ อื่นที่แตกต่างไปจากนี้

เด็กจากเรื่องสั้น “สิ่งแวดล้อม” ในทุกวันนี้เป็นอย่างไร

เด็กที่เคยเหยียบเศษแก้วอาจจะกลายเป็นคนที่ทิ้งเศษแก้วให้คนอื่นเหยียบ หรือไม่ก็เหยียบเองคือเหยียบซ้ำเหยียบซาก ถ้าพูดถึงความหมายของเรื่องนี้ นัยของ “สวน” หรือ “เศษแก้ว” ในเรื่องนั้น อาจจะไม่ใช่ “สวน” หรือ “เศษแก้ว” ตามนัยของผู้เขียนก็ได้ เรื่องนี้ผมไม่มีเจตจำนงที่จะเป็นพนักงานรักษาความสะอาดของกรุงเทพฯ ผมไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนั้น สังคมเราไอ้คนที่ทิ้งเศษแก้วมันเลวอยู่อย่างหนึ่ง หลังจากโยนเศษแก้วมันรั้งสอนคนอื่นว่าอย่าโยน แต่สิ่งที่ผู้เขียนได้มีเจตนาไปตามเรื่องที่เขียนมันไม่ค่อยมีผลต่อสังคมมากนัก ผมไม่คิดว่าเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งจะทำให้โลกสะอาดขึ้น ผมหวังว่าจะทำให้คนใจแผ่วขึ้นบ้าง ผู้เขียนไม่ใช่พนักงานทำความสะอาดของกทม. แล้วเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็ไม่ใช่ว่ากลัวด้วย

คุณเป็นนักเขียนทันสมัยหรือเปล่า

อาจจะไม่ใช่ก็ได้เพราะผมไม่สนใจโลกานุวัตรมากนัก (หัวเราะ) ผมคงไม่พูดเพราะมันหมายถึงวิถีชีวิต กระบวนความคิด ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับภายนอก ถ้าดูที่ผลงานคุณต้องเขียนได้เฉียบขาด สามารถนำผู้คนไปสู่อนาคตได้โดยไม่ตกข้างทาง ทันสมัยคืออะไร ถ้าดูรูปแบบ วิธีเขียน ผมไม่คิดว่าผมเป็นนักเขียนทันสมัย เพราะผมกำลังศึกษาวิธีการเขียนอยู่ นักเขียนทันสมัยไม่จำเป็นต้องเกิดในอเมริกา นักเขียนทันสมัยอาจเกิดในอเมริกาได้ ในประเทศที่แย่ที่สุดก็ได้ แต่เขาสามารถนำคนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ นำดวงวิญญาณของคนไม่ให้ทุกข์ได้ ชี้ออกไม่ให้เป็นร้อนรน ไม่ข่มเหงกัน ละจากความชั่วได้ ผมว่าถ้านักเขียนคนไหนเขียนอธิบายแค่คอนโดฯ โทรศัพท์สาธารณะ รถไฟใต้ดิน ลิฟต์แก้ว คงไม่ใช่ นักเขียนทันสมัย ความทันสมัยไม่ใช่อยู่ที่รูปลักษณ์ภายนอก แต่อยู่ที่ภูมิปัญญาที่จะยกระดับวิญญาณคน

นักเขียนของไทยคนไหนบ้างที่คุณถือว่าเป็นนักเขียนทันสมัย

มีหลายคน เพื่อนฝูงที่เขียนเรื่องทันสมัย ไม่ว่า ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, วัฒน์ วรรณยางกูร, ชชาติ กอบจิตติ, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, อัสศิริ ธรรมโชติ, ศรีดาวเรือง ปัญหาสังคมหลาย ๆ ปัญหาถูกมองอย่างคมคายในสายตาของเขา เขามองเห็นความซับซ้อน

ของปัญหา และก็สะท้อนออกมาด้วยกลวิธีของเขา ด้วยมุมมองของเขา ซึ่งบางเรื่องสะท้อนได้ก็นับว่าทันสมัยแล้ว แต่ต้องรอไปอ่านอีก 10 ปีข้างหน้า ว่ามันจะเซย์หรือเปล่าเราคงตัดสินไม่ได้ บางเรื่องได้เตือนตัวเราในการดำเนินชีวิต ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงของสังคม

จนถึงทุกวันนี้ตัวละคร “ลูกสาว” ใน “สี่ของหมา” ยังเห็นสี่ของหมาเป็นสี่แดงอยู่หรือเปล่า

วันนี้ไม่ทราบ “ลูกสาว” ใน “สี่ของหมา” บางทีเขาอาจจะเห็นตัวเองของเรื่องซึ่งก็คือพ่อของเขาเป็นสี่อะไรไปแล้วด้วยซ้ำ มันเป็นไปได้ถึงขนาดนั้น “สี่ของหมา” จบลงตรงนั้น เรื่องนั้นเป็นเรื่องแต่งเรื่องจริงไม่ทราบอยู่ตรงไหน ถ้าสมมติ ลูกสาวใน “สี่ของหมา” อาจโตขึ้น แล้วมองพ่อของเขาอาจจะมอง “สี่ของหมา” ไม่ต่างกัน หรือพ่อได้เปลี่ยนแปลงไปเยอะแล้ว แต่ว่าเราจะคิดไม่ได้เพราะหลังจากนั้นเราไม่รู้

ในขณะที่วรรณกรรมสามช่ากำลังคึกคัก คุณจะเดินจังหวะไหน

วรรณกรรมสามช่าคืออะไร ช่า ช่า ช่า หรือเปล่า ในส่วนของผมสามช่าคงหมายถึง จังหวะนิยมที่มันเข้าสู่สายเลือดของคนไทย มันเจริญเติบโตในหมู่ถึงฉับทั่ว งานเทศกาล หรืองานเลี้ยงหลังบ้านเพราะได้ง่าย ที่เข้าสู่คนไทยเพราะมันสามัญ แม้จะหันไปฟังเพลงแจ๊ส ฟังบีโรเฟน แต่เมื่อทำเพลงก็กลัวจะขายไม่ได้ จึงกลับมาสู่กลมกลืนคานทางดนตรีของคนไทย ก็คือ ช่า ช่า ช่า ในม้วนเทปของศิลปินที่ทันสมัยมักจะมีสามช่าอยู่ ที่นี้ถ้า ช่า ช่า ช่า เข้ามาในวรรณกรรม ในความรู้สึกของผม ช่า ช่า ช่า ก็เป็นวิธีการเขียนยอดนิยม วิธีอ่านยอดนิยมที่นำเข้ามาจากต่างประเทศคือ กิย์ เดอ โมบัสซังส์, โอ เฮนรี คือหักมุมจบและชักดิ้นตายไปเลย

ช่า ช่า ช่า ทางวรรณกรรมมันฝังรากลึกสู่นิสัยการอ่านการสอนของไทย เหมือนกับสามช่าเป็นเรื่องสั้นทั้งหมด เมื่อมีการนำเข้าอะไรใหม่ ๆ ก็อดไม่ได้ที่จะเอาวิธีอย่าง ช่า ช่า ช่า มาพิจารณา ในทางวรรณกรรมคนชอบที่จะมองด้วยสายตา ช่า ช่า ช่า และบังเอิญคนเขียนหรือคนเขียนตำราส่วนมากมักจะสละเรื่องสั้นลักษณะนี้ คนเขียนก็ไม่หลุดจากจังหวะนี้ ผู้อ่านก็ไม่หลุด ที่น่ากลัวก็คือ เมื่อมีจังหวะใหม่เข้ามาก็ตัดสินว่าไม่ใช่ แต่หากว่าสามช่า หมายถึงการเดินของวรรณกรรม หรือหมายถึงการกระเดื่องกระดอนของนักเขียนเพื่อรางวัลวรรณกรรม คุณจะเดินเป็นถึงเป็นค่างก็เดินไปเถอะ แต่ผมไม่ใช่ ผมไม่ชอบจังหวะนี้ และเพื่อยุติผมไม่ใช่คนเดินรำ

การเขียนเรื่องสั้นของคุณยังเป็นงานขโมยเวลาอยู่หรือเปล่า

ผมไม่เคยขโมยเวลา อยากเขียนทุกวัน ๆ ละ 24 ชั่วโมง แต่เรื่องสั้นมันมาไม่เป็น เวลาของผมก็เปรียบเสมือนผู้หญิงท้องแล้วรอเวลาคลอด ถ้าถามผมว่าเวลาทั้งหมดคืออะไร ก็คือเรื่องสั้น เรื่องสั้นขโมยเวลาของผมไปหมด เดินก็คิด นั่งก็คิด ผมว่ามันครอบงำชีวิต ถ้าชีวิตมันหมายถึงเวลาด้วยนะ มันเอาชีวิตของผมไปเลย ผมคิดที่จะเขียนตลอดเวลา แต่บางทีมันไม่ได้

ที่ไม่ได้เพราะอะไร

เพราะมันโง่ (หัวเราะ)

เรื่องสั้นคือน้ำจืดของหนังสือไซ้ไหม

ไม่ใช่ ในฐานะที่ผมทำงานนิยายสาร เราจะมีอย่างอื่นที่เป็นน้ำจืดอีกมากมาย เรื่องสั้นไม่ใช่ น้ำจืด คอถ่มน้ำตอบจดหมายบางทีก็เป็นน้ำจืด คอถ่มน้ำสุขภาพ คอถ่มน้ำเช็กส์ หนังสือก็เหมือนยาใหญ่จานหนึ่ง ใครจะเป็นตัวฝึกยาก็เป็นไป ใครจะเป็นเม็ดมะม่วงหิมพานต์ก็เป็นไปไซ้ไหม ใครที่หน้าที่เป็นผักรองจานก็เป็นไป เรื่องสั้นไม่ใช่ น้ำจืด เพราะบางเรื่องที่ตั้งมาเป็นน้ำจืด ๆ ก็มี มันไม่มีคำพูดที่จะเป็นน้ำจืดด้วยซ้ำ

ต้นแบบการเขียนเรื่องสั้นของคุณมีใครบ้าง

หลายเจ้าเหลือเกิน ศรีบูรพา, เสนีย์ เสาวพงศ์, คำสิงห์ ศรีนอก (ลาว คำหอม), รมย์ รัตวัน, อ.อุศรากร เป็นต้นแบบทางจิตใจที่ทำให้ผมเลือกที่จะเป็นนักเขียน ผู้ครอบครองชีวิตมีหลายเจ้า แม้แต่ วัฒน์ วรรลยางกูร ที่เป็นเพื่อนผม ก็ถือว่าเขาเป็นต้นแบบที่มีอุดมคติทางการเขียนและรูปแบบการเขียน เซคอฟก็ใช่ เฮมิงเวย์นี่ก็ใช่ สไตน์เบ็คก็ใช่ มาร์เกซก็ทำท่าจะชอบ แต่ไม่สามารถทำอย่างเขาได้ อีกคนคือ ไอริช เบิล กับ กุสตาฟ โพลแบร์ด แต่ใจมาทางไอริชมากกว่า ตัวละครไม่พุงมาก ไม่บรรยายเยอะ แต่อยู่ที่ความหมายของคำพูดของฉาก ตรงนี้เป็นสิ่งท้าทาย โพลแบร์ดท้าทายทางรูปแบบ ในขณะที่ไอริช เบิลท้าทายทางความคิดและสติปัญญา

รูปแบบของ “สารระชัน” อาจจะไฟล์แบรด์และเนื้อหาที่หลายหลากอาจจะไอรช เบิด เรื่องต่อต้านทรรราชย์ ผมก็เขียน ตั้งแต่ “จดหมายถึงประธานรัฐสภา” จนถึง “หมาข้าง ถนน”

ตั้งแต่คนชั้นกลางใน “สี่ของหมา” มาถึง “ครอบครัวกลางถนน” คุณพอจะสังเกตเห็นอะไร บ้าง

“สี่ของหมา” เป็นการสังเกตผู้คนตามท้องถนน ผู้โทรศัพท์สาธารณะในเมืองหลวง “ครอบครัวกลางถนน” ก็อยู่ในลักษณะนั้น ทั้งผมและศิลาต่างก็เป็นคนต่างจังหวัดที่ถูก สังคมเมืองปะทะกับจิตดั้งเดิมอย่างรุนแรง ศิลาเขารู้สึกอย่างนั้นเขาก็อธิบายด้วยวิธีของเขา มุมมองของเขา ตัวหนังสือของเขา ผมเองก็ต้องอธิบายด้วยแนวคิดของผม มุมมองของผม จากส้นคานที่แตกต่างกัน ส้นคานของศิลาเป็นคนเรียบร้อย เป็นคนรักครอบครัว รักพี่น้อง ส้นคานของจำลองเกิดมาค้อยได้อยู่กับพ่อแม่ มีเมียก็เล็ก ลูกก็ไม่ได้อยู่กับตัวเอง ถ้ามอง หลาย ๆ อย่างยังไม่เท่ากัน แต่ไม่ใช่ที่เราเขียนหนังสือดีไม่เท่ากันในมุมมองของแต่ละคน แต่ถ้าถามว่าใครเขียนเรื่องเมืองหลวงได้ดี สุกุ ได้มิติทางวรรณกรรม ไม่แข็ง มันบรรลุ ก็ ต้อง วาณิช จรุงกิจอนันต์ เราต้องพูดถึงในแง่ของวรรณกรรมนะเพราะเราไม่ใช่ นักสังคม วิทยา “เมืองหลวง” ของวาณิชมีมิติต่อปัญหาจราจรในเมืองหลวงมากที่สุด มีความหวังและ ค่อนข้างงดงาม อธิบายกรุงเทพฯ อย่างเจ็บคม

คุณภูมิใจกับคำว่า “สี่ของหมา” เป็นกิโอมตรหลักที่สำคัญของเรื่องสั้นไทยหรือเปล่า (จาก บทวิจารณ์ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล)

ไม่ภูมิใจหรอก ผมไม่รู้ว่ามันเป็นกิโอมตรหรือหลักนี้วของเรื่องสั้นไทย ผมไม่ใช่ คนนำในเรื่องการเขียนเรื่องสั้น คนนำอาจจะป็นวัฒน์ วรรณยางกูร, ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, ไพฑูรย์ รัชญา, วาณิช จรุงกิจอนันต์, อัสสิริ ธรรมโชติ, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล หรือศิลา โคมฉาย แต่ผม “เขา” ไม่เลือก

ดูเหมือนว่าคุณกำลังต่อต้านอคติที่ซ่อนเร้น

หมายถึงอีแอบทางวรรณกรรมหรือเปล่า มันไม่มีใครเป็นนักอคติที่ซ่อนเร้นหรอก เพราะถ้าเขาซ่อนเร้นจริงเราคงไม่รู้ คราบใดที่เขาเขียนหนังสือ เขาจะเขียนได้ดีปานใดก็ตามเถิด ตัวหนังสือมันบอกได้ว่าคุณโง่หรือฉลาด คุณอิจฉา คุณริษยา คุณมีอคติ เพราะคุณนำความรู้สึกออกมาด้วย คุณจงใจทำร้าย คนอื่นเขาก็รู้ ผมเลยไม่ค่อยตกใจ คราบใดก็ตามใจเถิดถ้าบังเอิญมีคนที่ไม่ชอบข้าพเจ้าบ้าง เราก็ไม่ชอบกัน ในขอบข่ายของคนที่ยื่นหนังสือ ซึ่งคนที่เขียนจำเป็นต้องแสดงความคิดเห็นบ้าง ผมยังเชื่อว่าวรรณกรรมไม่ใช่ “ซุ่มโจร” ฉะนั้นการแสดงอคติ ฉันทาคติ การเหยียดหยามทัບคนอื่น เป็นกิจกรรมที่คนไม่รู้หนังสือทำ ถ้าเชื่อมั่นในอำนาจของตัวหนังสือ เขาอาจจะไม่มองแคบ ๆ ว่า จำลองและกนกพงศ์ดังเพราะปฏิเสธชีวิต ผู้อ่านไม่ได้อ่านของเขาคนเดียว และผู้อ่านก็ได้รู้เรื่องของผมกับกนกพงศ์มาก่อนแล้ว ถ้าคุณไม่เคยได้รับความเป็นมิตรจากเพื่อนฝูง คุณก็จะกลายเป็นคนที่อิจฉา ริษยา และไม่ไว้ใจใคร

ลักษณะของคุณหรือตัวละครของคุณคือ “เหยียดอารมณ์” ไซ้ไหม

เป็นหน้าที่ของตัวละคร คุณดูซิว่ามันสมน้ำสมเนื้อไหม และสไตล์การเขียนเป็นอย่างไร มันทำหน้าที่ไปตามฐานะตัวละคร ผมพูดไม่ถูกว่า “เหยียดอารมณ์” คืออะไร ไม่รู้ไม่แน่ใจ บางทีมันอาจจะกร้านกว่าที่เขาคิดก็ได้ เป็นตัวละครที่ชอบเยาะเย้ย ถากถาง ก่อกวน เป็นสไตล์ของเรากระมัง

แล้วการกินเบียร์ของคุณเป็นการ “เหยียดอารมณ์” หรือไม่

การกินเบียร์เป็นลักษณะเฉพาะที่ผมปฏิบัติสืบต่อมามากหลายปี ขณะนี้ยังไม่รู้สีกว่าเลวพอหรือว่าจนกว่าร่างกายจะไม่ไหวถึงจะพอ

ที่เปลี่ยนจาก “สิงห์” มาเป็น “คาร์ลสเบอร์ก”

เป็นการเปลี่ยนตามวัยรุ่น ตามคำโฆษณาหรือความชอบ เรื่องอะไรก็ตามใจเถิดถ้ามันมีดีกว่านี้ก็อยากจะกินที่มันดีกว่านี้ ถ้ามันอร่อยแม้จะแพงก็อยากจะกิน

ไม่ใช่เพราะการกินยี่ห้อนี้จะสร้างความรู้สึกว่าคุณเป็นคนเมืองนี้

ไม่ใช่หรอกมันเป็นสันดานเดิม ผมเป็นแค่นักกินธรรมดา ผมยังอยู่ในกิเลสทั้งมวล เหมือนกัน

ทำไมคุณถึงชอบทำตามใจตัวเองนัก

คนที่จะคัดสันดานผมล้มเหลว คนมันอยู่กับตัวเองเสียแล้ว เลยเป็นนักเขียน จริงไหม ผมไม่เสียใจในสิ่งนี้ กลับชอบเสียอีก ผมเป็นคนอย่างนี้ แต่ไม่ใช่ว่าไม่มีวินัย ไม่มีมารยาท จะไม่ลုပ်กันแฟนใคร ไม่ใช่ ผมมีศิลปะมากกว่านั้น

เตรียมงาน “สาระขัน” นาน แะไหน

ผมเตรียมมาตั้งแต่เริ่มเขียนหนังสือแล้ว เมื่อเริ่มเขียนก็เกิดความท้อทลายอย่างหนึ่ง คือผมได้ศึกษาประวัติของ กุสตาฟ โพลแบร์ต เป็นไปไม่ได้หรอกที่อ่านหนังสือแล้วไม่ได้คิดอะไร ผมเป็นคนที่ไม่ชอบอยู่นิ่งๆ กุสตาฟมีความคิดว่า ถ้าสามารถเขียนเรื่องที่ไม่มีอะไรเลยให้อยู่ได้ด้วยวิธีการประพันธ์ คุณลองคิดดูซิว่าเราจะเขียนเรื่องที่ไม่มีอะไรเลยให้อยู่ได้ด้วยการประพันธ์ ตรงนี้แหละที่ท้อทลาย ไม่ว่า “สิ่งแวคล้อม” มาจนถึง “เพราะเธอเป็นแม่” หรือ “เรื่องเซซๆ” ก็ตั้งใจเลยว่าจะเขียนไม่ให้มีอะไร แต่ให้อยู่ได้ด้วยวิธีการประพันธ์ มันถูกท้อทลายจากดวงวิญญาณของปีศาจเมื่อร้อยปีก่อน ผมรู้สึกว่ามันท้อทลาย ต้องทำ ต้องรับมือให้อยู่ รับคำท้อทลายนั้น ผมฝังใจมานานว่า ผมจะเขียนไม่ให้มีอะไรเลย ผลสุดท้ายไม่มีอะไรจริง ๆ (หัวเราะ) ของเขาไม่มีแต่เรามี แต่ของเราไม่มีอะไรจริง ๆ

เป้าหมายของ “สาระขัน” คือ “สาระ” หรือ “ขัน”

ทั้งสาระและขัน ผมต้องการให้พ้องกับคำว่า สารขันซ์ ผมอธิบายไปคนอื่นอาจจะว่าบ้าจี้อีก สารขันซ์เป็นคำที่ต่างชาตินำมาซึ่ง ประเทศไทย ฉะนั้น “สาระขัน” มีทั้ง “สาระ” และ “ขัน” ที่อาจจะเกิดขึ้นในประเทศสารขันซ์แห่งนี้ คือเราพูดถึงเมืองแล้วมันพ้องเสียงอย่างนี้ เมื่อผู้อ่านได้อ่านแล้วจึงลงสู่การอ่าน เขาอาจจะถูกคิดถึงสิ่งใดบ้าง

แล้วถ้าคนอ่านไม่ขัน “นิทานก่อนนอน” ละ

มันเป็นขันแบบขื่น ๆ ขื่นขื่น ๆ คือไม่มีใครเชื่อว่าจะมีคนอย่างนี้ เป็นขันแบบ Irony เป็น Black Humor

ความเห็น้อยากแห่งชีวิตเรื่องสั้นของคุณมีแค่ไหน

เพราะผมพยายามที่ไม่ถนัด นอกจากนั้นผมพยายามหางานที่ผมไม่ถนัดมาทำอีก ผมอยากหนีรูปแบบเดิม ๆ หลายคนอยากให้เขียนแบบ “ผ้าทอลายหางกระรอก” หรือ “เรื้อนูน” คงเป็นไปได้ トラバิดที่ยังมีพลังอัดแน่น ถ้าคุณเขียนหนังสือขนาดนั้นตั้งแต่อายุ 23 หรือถ้าผมเขียนหนังสืออย่าง “ผ้าทอลายหางกระรอก” ในปี 2536 ก็แยะเต็มที

พลังในการเขียนเรื่องสั้นของคุณยังต้องอาศัยสิ่งใดอีก

ความคิดสร้างสรรค์ เพราะเรื่องสั้นไม่ใช่งานฝีมือ นักเขียนควรสำนึกเลยว่ากำลังทำงานสร้างสรรค์ ผู้อ่านของเราควรจะค้นพบอะไรบางอย่างจากการอ่าน ให้เขารู้สึกว่าโลกมันน่าอยู่หรือเรื่องของคนยังน่ารู้

คุณตื่นเต้นที่รวมเรื่องสั้นชุด “ครอบครัวกลางถนน” ได้รับรางวัลซีไรต์หรือเปล่า

ผมไม่ตื่นเต้น ผมเพียงแต่ตั้งใจที่เพื่อนฝูงได้รับรางวัล ผมไม่เคยคิดว่าเพื่อนฝูงประสบความสำเร็จในการเขียนสูงสุดแล้ว และเชื่อว่าเขาคงเข้าใจ

คุณเคยบอกว่า “ครอบครัวกลางถนน” เป็นเรื่องสั้นเกรตบีไซ้ไหม

ผมไม่ได้พูดว่า “ครอบครัวกลางถนน” เป็นเรื่องสั้นเกรตบี แต่ผมพูดว่า “เรื่องสั้นที่เขารอบศุภทัย” รางวัลซีไรต์ปีนี้เกรตบีทุกเล่ม เป้าจะไม่พุ่งไปที่ศิลา โคมฉาย คนเดียว แต่พุ่งไปที่มิตรทุกคน อาจจะมีคนหมั่นไส้หรือเกลียดผมบ้าง แต่ถ้าเขาตั้งใจให้กว้างถกกันแล้วพิจารณาว่าคำพูดเหล่านี้เป็นความจริงหรือไม่ อย่างไร เราอ่านเรื่องสั้นมา

หลายสิบปี มีเรื่องแปลดี ๆ มากมายให้เราเลือกอ่าน เป็นประสบการณ์ที่ดีมากในการสร้างงาน คุณลองพิจารณาดู “ฟ้าบ่กั้น” เมื่อ 20 ปีก่อนเป็นเครื่องหมายหรือ Landmark ของการเขียนเรื่องสั้นของคนรุ่นหลัง เรื่องสั้นของลาว คำหอม ได้แสดงพลังที่ชัดเจน แม้มันจะไม่ดีมากที่สุดของโลก แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องสั้นเกร็ดเอ ทั้งในรูปแบบการเขียน แนวความคิด และความเข้มข้นของเรื่อง 15 ปีที่ผ่านมา หลังจากมีการตัดสินใจวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือซีไรต์ และได้มีการตัดสินเรื่องสั้นมา 5 ครั้ง มาตรฐานเรื่องสั้นมันต่ำลง ทั้งในแง่ของเนื้อหา กลวิธีการประพันธ์ แม้แต่ภาษาก็กระดกกระเดิดในบางเล่ม

ภาษาที่ดีที่สลักเสลาอยู่ในชุด “แม่สาธุ” ของศรีดาวเรือง แต่เป็นเรื่องสั้นที่อ่อนล้า เธอเขียนมาเยอะ และเรื่องที่เชื่อมโยงก็อยู่ในเล่มก่อน ๆ ส่วนสกุล บุญขัติ ผมไม่คิดใจอะไร ไพโรจน์ บุญประกอบ น่าจะไกลกว่านี้ จะไม่พูดว่าเป็นเรื่องสั้นเกร็ดเบีได้อย่างไร ถ้าเปรียบเทียบกับมาตรฐานกันตั้งแต่มีเรื่องสั้นซีไรต์ต้องยกให้ “ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาบ” ของอัศศิริ ธรรมโชติ หลังจากที่เรามีประสบการณ์การอ่านเรื่องแปลมาจากต่างประเทศ เรื่องสั้นที่เข้ารอบ 7 เล่มสุดท้าย มันน่าจะดีกว่านี้ เข้มข้นกว่านี้ ให้สมกับคำว่ารางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน คำพูดของผมมันอาจจะทำทนายฟ้องผู้หรือผู้อ่านอาจจะเกลียด แล้วถามกลับมาว่าผมมันเกร็ดไหนวะ แต่ต้องทำทนายกันบ้างเพื่อป้องกันการลืมหืมของนักเขียน หรือวงการเขียน

ทำไมคุณถึงได้ปฏิเสธที่จะส่งงานเขียนเข้าประกวดทุกรางวัล

ผมได้พูดไปแล้วว่า ผมได้เห็นความเสียดใจของเพื่อนนักเขียน กรรมการและสำนักพิมพ์ ผมต้องคัดค้านตัวเองก่อน เป็นการตัดโอกาสได้รางวัล แต่ไม่ได้ตัดโอกาสทางวรรณกรรมของตัวเอง

คุณเป็นหัวแฉให้นักเขียนรุ่นหลังปฏิเสธรางวัลด้วยหรือเปล่า

ไม่ใช่ เขาตัดสินใจด้วยตัวของเขาเอง เขาอยากทำงาน เขาอยากสร้างสรรค์งานวรรณกรรมด้วยตัวของเขาเอง การตัดสินใจในการเขียนหนังสือต้องใช้ความกล้าหาญพอสมควร ไม่ใช่เพราะผมเป็นนักเขียนจึงพูดเช่นนั้น แต่การเลือกจะเป็นนักเขียนเป็นการเลือกที่เสี่ยง และผมไม่เชื่อด้วยว่าจะมีคนมาเดินตามผมด้วย ๆ เขาต้องทำงานด้วยตัวของเขาเองไม่

มีใครเดินตามใคร เขามีตัวตนที่ชัดเจนกันทั้งนั้น มีผลงานที่เป็นของเขาเอง มีคนยอมรับ พวกเขามีเกียรติ

แล้วกรณีทีมงานของกนกพงศ์ ตกรอบแรกรางวัลซีไรท์ชี้ให้เห็นสิ่งใด

เราไม่รู้ด้วยว่าใครส่งหนังสือสองเล่มของกนกพงศ์เข้าประกวด แต่ที่ผมรู้จักคือ กนกพงศ์ได้ขอถอนเรื่องออกจากการประกวดทางสิ่งพิมพ์ ส่วนที่เขาจะรับรู้หรือไม่ฉันผมไม่อาจรู้ได้ ผมเชื่อว่าคนที่ไม่รู้คงเป็นพวกบอดี้บู๊ ทั้ง ๆ ที่ข้าง ๆ บ้านเขาคงต้องร้องป่าวกัน เยอะแยะ งานของกนกพงศ์ดีกว่า 3-4 เล่มที่เข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรท์เสียอีก จริง ๆ แล้วงานของกนกพงศ์ใช้ว่าจะดีมากมาย แต่เขาเขียนได้ดีกว่าคนที่เริ่มเขียนในเวลาเดียวกัน และบังเอิญเขาทุ่มเทให้กับงานเขียนโดยไม่ได้ทำอะไรเลย ทั้งยังมีผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง ผลงานของเขาก็พอใช้ได้ ผมเห็นว่าเขาไม่ได้บาดเจ็บอะไรมากมายนักหรอก เขาอาจจะ วูบวาบไปบ้างตามประสาคนหนุ่ม แต่ผมเชื่อว่าเขาจะต้องทำงานเขียนต่อไปได้ ที่สำคัญที่สุดคือสังคมจะรับมือกับความคลุมเครือนี้อย่างไร เขาคิดเพียงว่ากนกพงศ์เป็นเด็กที่อยากมีชื่อเสียง อยากดังเท่านั้นเองหรือ หากเขาคิดเพียงแค่นั้นมันก็น่าเวทนา เพราะกนกพงศ์แสดงเจตนารมณ์มาตลอดว่า เขาต้องการอย่างนี้ แล้วทำไมไม่เคารพในเจตนารมณ์ของเขาบ้าง แค่ว่าบอกเขาไม่ส่งแต่คุณยังบอกให้เขาส่งอีกและเอางานของเขาไปพิจารณา เขาบอกแล้วว่าไม่ส่งจะมาอ้างเรื่อง หนังสือถอนไม่ถอนไม่ได้ เขาได้แสดงเจตนารมณ์ที่ชัดเจนมาตลอด คุณจะมาทำเป็นบอดี้บู๊ไม่ได้ ถ้าให้เกียรติเขาหรือเคารพในเจตนารมณ์ของนักเขียนบ้าง ก็ไม่ควรทำตรงนั้น แต่นี่ดูเหมือนจะเป็นความสะใจอะไรบางอย่าง ที่จะหยิบเรื่องตกรอบแรกของเขาขึ้นมาพูด

การให้รางวัลแก่นักเขียนเป็นสิ่งจำเป็นหรือเปล่า

จำเป็น ถ้ารางวัลนั้นไม่ใช่รางวัลรก ๆ ที่เอามาโยนใส่หัวใครก็ได้ เพราะหลังจากนั้นจะถอนไม่ออก จากมงกุฎเกียรติยศกลายเป็นมงกุฎหนาม เดินไปก็ต้องทนไป เพราะเอาลงไม่ได้ ถ้าเป็นรางวัลที่ให้กับนักเขียนโดยดูที่ภูมิปัญญาของเขา หรือความสามารถของเขา รางวัลนั้นก็เหมาะแก่เขา การได้รางวัลก็ไม่ใช่เรื่องน่ารังเกียจอะไร ถ้าผู้มอบและผู้รับทำให้มันมีเกียรติ

งานประจำที่ “พีเพิล” ของคุณสอดคล้องกับงานเขียนหรือไม่

สอดคล้องเพราะเป็นงานเขียนเหมือนกัน งานทำหนังสือผมก็ต้องขีดเขียน เป็นหนังสือรายเดือน ผมเพิ่งแต่ไม่ได้เขียนเรื่องสั้นหรือนวนิยายเท่านั้นเอง ถือว่าเป็นการประกอบสัมมาอาชีพเป็นการเลี้ยงชีพชอบ จะได้ดูแลตัวเองเป็นค่ารถ ค่าอาหาร ค่าสารพัดที่ต้องอยู่ ต้องจ่าย ต้องกิน

ทำงานนิยายสารมานานเห็นว่าวงการนิยายสารบ้านเราเป็นอย่างไรบ้าง

เยอะดีโดยจำนวน แต่คุณภาพคงไม่แตกต่างจากจำนวนสักเท่าไร ถ้ามองในส่วนของคนทำนิยายสารจริง ๆ เราจะเห็นว่านิยายสารผู้หญิงมีมากและคุณภาพมันก็ต่างกันออกไป หนังสือหลายเล่มมีบทสัมภาษณ์ที่ดี แฟชั่นดี บทวิจารณ์ภาพยนตร์ และบทวิจารณ์วรรณกรรมดีและสามารถหานักเขียนดี ๆ มาใช้ประโยชน์ได้ ในขณะที่บางเล่มไม่สามารถคิดค่อนักเขียนที่มีชื่อเสียงได้ อาจจะมีอุปสรรคคือ หนึ่ง – ค่าเรื่องไม่สามารถจ่ายให้สูงได้ สอง – ปัญหาเรื่องบารมีของเจ้าของหรือบรรณาธิการมีไม่เพียงพอที่จะเดินเข้าไปสู่แหล่งข้อมูลนั้น ๆ ได้ถ้าไม่คิพอ ไม่เก่งพอ หรือไม่น่าเชื่อถือพอ ขาดเหลือเกินที่จะเดินเข้าไปใกล้ชนชั้นนำของสังคมไทย แต่ถ้ามองโดยรวมทั้งหมด นิยายสารผู้หญิงยังคงไปไม่ไกลเท่าที่สังคมไทยต้องการ มันเป็นหนังสืออ่านเพื่อความบันเทิงสำหรับแม่บ้านเป็นส่วนใหญ่ อ่านเพื่อความรู้หรือระดับความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในส่วนของหนังสือที่แยกประเภทออกไป เช่น เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ บ้านเรือน รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ ฯลฯ ผู้อ่านก็จะเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่อ่านเพื่อเอาประโยชน์ใช้สอย แต่โดยสรุปคือนิยายสารมันมีมาก ผมไม่รู้ว่าในระยะยาวแล้วมันเป็นอย่างไร มันจะเกิดและตายอีกกี่เล่ม

ทำไมหนังสืออย่าง “คิเคต” ถึงอยู่ไม่ได้

มันควรจะอยู่ไม่ได้เพราะ หนึ่ง – มันเป็นหนังสือจีเรียส คนไทยไม่ชอบอะไรที่มันจีเรียส สอง – อาจจะมีเกี่ยวกับต้นทุน ผมไม่รู้ว่า “คิเคต” มีต้นทุนมากน้อยแค่ไหน สาม – จริตของผู้บริหารมีกี่ส่วน ผมกำลังมองอยู่ว่า “สยามอารยะ” จะอยู่ได้หรือไม่ ในขณะที่ “สารคดี” ประสบความสำเร็จในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เพราะว่าสามารถทำเรื่องยาก ๆ ให้อ่าน

ง่าย และสามารถทำเรื่องกระจุกกระจิก เช่น ร้อย รัศ มัด ห่อ ให้เป็นเรื่องที่น่าอ่าน หรือที่เพิ่งออกมาฉบับกระดาษชุคมะพร้าว ก็น่าสนใจ ในขณะที่ภายในคอลัมน์ “โลกใบเล็ก” “โลกใบใหญ่” ที่เสนอเรื่องสั้น ๆ มีภาพประกอบสวยงาม ตัวเรียงไม่เล็ดลื่นจนเกินไป และบทความข้างหลัง ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ เพลง หรือหนังสือ ผู้เขียนเป็นคนน่าเชื่อถือ “สารคดี” จึงเป็นหนังสือที่ใครก็อ่านได้ อ่านได้ทั้งครอบครัว ที่สำคัญคือทิศทางของหนังสือชัดเจน ทุกปกคู่สะอาดในความรู้สึกของผม ในขณะเดียวกัน “ศิลปวัฒนธรรม” ก็ปรับตัวเองจากเรื่องที่หนักไปทางศิลปวัฒนธรรมประเภท คนไทยมาจากไหน ศิลจารึกที่นั่นที่นี่ มาคลี่คลายเป็นเพลงลูกทุ่งบ้าง บทความสั้น ๆ บ้าง เริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ มีส่วนที่เป็นชาวบ้านมากขึ้น ผมคิดว่าปีหน้าศิลปวัฒนธรรมจะเป็นหนังสือที่ควรอ่านอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหมู่เด็ก ๆ เป็นการอ่านเพื่อเอาความรู้ไม่ใช่เพื่อทำรายงาน

อันนี้แสดงถึงรสนิยมการอ่านหนังสือของคนในบ้านเราด้วย

ส่วนหนึ่งก็ใช่ แต่มันเป็นรสนิยมในการทำหนังสือด้วย เพราะเจตนาที่ดีเกินไปที่อยากทำหนังสือวิชาการเพื่ออ่านเอาความรู้เป็นก้อน ๆ ไม่ใช่ศิลปะการทำหนังสือ เราอ่านหนังสือเพื่อความบันเทิง อ่านเพื่อฆ่าเวลา อ่านในช่วงรดคิด หรือเดินทางไปต่างจังหวัด มีเวลาเล็ก ๆ น้อย ๆ คนไทยบางทีทำหนังสือออกมาก็อยากให้หนังสือเล่มนั้นอ่านกันได้สัก 700 ปี ซึ่งหนังสือบางเล่มอ่านแค่เดือนสองเดือนก็โยนทิ้งได้ ไม่ใช่เรื่องแปลก

แม้ว่าคุณจะทำงานในวงการนิตยสารมานาน แต่ในความรู้สึกคุณก็ยังรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนวรรณกรรมมากกว่า

ผมได้สำแดงตนเป็นคนวรรณกรรมตลอดเวลา ในขณะที่แสดงตนเป็นคนของนิตยสารไม่เท่ากัน การเป็นคนนิตยสารคือการอยู่เงียบ ๆ นั่งเงียบ ๆ ได้ เพราะก่อนหน้านั้นก็ทำนิตยสารอยู่ 2 ปี ผมอยู่กับหนังสือพิมพ์อยู่กับนิตยสารมาตลอด แต่ในความรู้สึกก็คือตัวเองเป็นคนวรรณกรรม และก็แสดงแนวคิดทางด้านวรรณกรรมอยู่เนือง ๆ มากกว่าแนวคิดทางด้านสิ่งพิมพ์ในฐานะคนทำนิตยสาร

อยู่ในวงการหนังสือมานานคุณเจ็บช้ำน้ำใจเรื่องใดมากที่สุด

เจ็บช้ำที่วงการมันพัฒนาช้าโดยเฉพาะวรรณกรรม มันพัฒนาแต่สิ่งพิมพ์ แต่วงการวรรณกรรมไปช้าจนน่าใจหาย ถ้าเจ็บช้ำก็เป็นตรงนี้ แต่ก่อนหน้านี้ก็มีคนเขาเจ็บช้ำมาแล้ว เราต้องยอมรับมรดกของความเจ็บช้ำต่อไปแต่ไม่ได้หมายความว่าเราต้องถอยถอย คงต้องปล่อยให้เป็นไปตามสายธารของมัน จนกว่าจะมีใครดีขึ้นมาตระหนักว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ ผมยังเฝ้ามองว่าสักวันหนึ่งมันจะดีกว่านี้ เพราะผมอยู่ด้วยความหวัง และผมคิดว่าผมคงช่วยอะไรไม่ได้มาก แค่งานของผมตามประสาที่ทำได้ ยังมีคนอื่นในวงการเดียวกับผมอีกมากมาย ผมเชื่อว่าทั้งนักเขียนทั้งสำนักพิมพ์ ทั้งนักวิจารณ์ทั้งกรรมการ ไม่ว่ารางวัลทางวรรณกรรมใด ๆ เขากำลังทำสิ่งที่เขาเชื่อว่าดี เพียงแต่วิธีคิดวิธีทำอาจจะต่างกันบ้าง

บรรยากาศของคนทำหนังสือในวันนี้ต่างจากสมัยเมื่อทำ “ถนนหนังสือ” มากน้อยเพียงใด

ลองไปอ่าน “คืนแห่งความฝัน” ของวีระศักดิ์ ชันแก้ว บรรยากาศมันใกล้เคียงกัน นั่งโหลกหมากรุกกันบ้าง ทำงานกันบ้าง ออกสัมภาษณ์บ้าง เขียนเรื่อง คุยกันสนุกสนาน มีอิโก้บ้าง มีความฝันบ้าง และคนทำหนังสือยังเป็นนักเขียนด้วย เลยทำให้หนังสือออกช้า บางทีคนทำเป็นศิลปินเพราะอยากเป็นนักเขียนมันก็เลยอยู่ของมันอย่างนั้นสนุกดี เป็นการชุมนุมนักเขียน และทำให้วงการนักเขียนสนุกสนาน พอ “ถนนหนังสือ” ปิดไปก็ทำให้โหยหากันเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าเป็นรถถนนหนังสือก็มาได้แค่นั้น แต่มันนำคนโดยสารมาเยอะเหมือนกัน ทั้งนักอ่าน นักเขียน คือคิดมาแล้วตั้งแต่ “โลกหนังสือ” เขาถือว่าวงการนี้เป็นของเขา มันต้องมียานสักลำหนึ่งที่จะนำเขาไปสู่ความพึงใจได้

วรรณกรรมมีบทบาทแค่ไหนในสังคมทุนนิยม

วรรณกรรมได้ทำหน้าที่ของมันแล้วตามสมควร คือได้ปลุกจิตสำนึกให้แก่คนในสังคมให้ตื่นขึ้นมา มันให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ถ้ามันกลายเป็นละครหรือภาพยนตร์ มันได้นำความสุขมาแก่ผู้ชม ก็ถือว่ามันได้ทำหน้าที่ของมันบ้างแล้ว ถ้าหากว่าหนังสือเล่มใดได้รางวัล มันได้นำความสุขมาแก่สำนักพิมพ์ ให้แก่นักเขียนอันพึงจะมีได้ในโลกของ

ความเป็นจริง วรรณกรรมมีบทบาทต่อทัศนคติของบุคคลในสังคม ในขณะที่เดียวกันหนังสือพิมพ์ก็เริ่มให้ความสำคัญ เช่น “กรุงเทพธุรกิจ” ก็มีบทบาทเกี่ยวกับวรรณกรรมถึงขนาดให้มีการจัดโต๊ะกลม หนังสือพิมพ์ผู้จัดการก็มีคอลัมน์เหล่านี้อยู่ประจำ หนังสือรายสัปดาห์ เช่น มติชน หนังสือรายเดือนก็มีบทสัมภาษณ์นักเขียนอยู่เนือง ๆ แสดงว่าสิ่งพิมพ์ให้ความสำคัญกับเนื้อหาตรงนี้ไม่น้อย ดีกว่าเมื่อ 4 - 5 ปีที่ผ่านมาเยอะ วรรณกรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน คนตื่นขึ้นมาก็ต้องอ่าน อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อความบันเทิง ส่วนจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือไม่แค่ไหนเราไม่รู้

สาเหตุที่ทำให้นิยายเรื่อง “ตัวประกอบ” ยังไม่แล้วเสร็จคืออะไร

ยังขาดเวลาไม่เสร็จ

พอจะเป็นงานชิ้นเอกของคุณได้ไหม

ชิ้นปะตัว หน้า 70-80 หน้าหนังสือเท่านั้นเอง แต่ยังไม่ออกมาเพราะผู้เขียนขี้เกียจেলা ผมেলাไป 3-4 เทียวแต่ยังไม่พอใจไม่ได้อย่างที่ต้องการ บางทีมันอาจจะไม่ออกมาก็ได้

เพราะข้อเรื่องเป็นสาเหตุหรือเปล่า

ข้อเรื่องไม่มีปัญหาเพราะมันคืออยู่แล้ว ตัวเรื่องต่างหากที่มันมีปัญหา ที่สำคัญตัวผู้เขียนก็มีปัญหา

มีคนพูดว่าคุณยังไม่บรรลุถึงขั้นหนึ่งของการเขียนที่สร้างผลงานที่คงคุณค่าได้

น่าจะเป็นอย่างนั้น ทุกวันนี้ยังหาอยู่ว่าทำไมถึงเป็นอย่างนั้น ผมอาจจะขี้เกียจ นั่งที่ไหนได้ไม่นาน ก็เลยไม่สามารถทำได้ แท้จริงแล้วผมโง่

ทุกวันนี้คุณอยู่ได้ด้วยอะไร

มีข้าวกินทุกมื้อ ทางกายภาพมันเป็นอย่างนั้น มีข้าวกินมีงานทำ มีที่นอนสบาย ๆ ไม่กังวล มีหนังสืออ่าน

แล้วเรื่องภายใน

อยู่ได้ด้วยความรู้สึกที่ว่าตัวเองยังเขียนหนังสือได้

แล้วถ้าวันหนึ่งคุณเกิดมีความรู้สึกว่าคุณเขียนหนังสือไม่ได้จะเป็นอย่างไร จะมีบทสรุปเหมือนเฮมิงเวย์หรือเปล่า

ผมคงทำไม่ได้เช่นนั้น ผมเป็นคนมองโลกในแง่ดี คงไม่เจริญรอยตาม ปกติกี่ไม่ใช่คนกล้าหาญอะไรที่จะเอาปืนมาจ่อขมับ ผมมองโลกในแง่ดีเสมอถึงแม้จะเขียนหนังสือไม่ได้

เคยคิดบ้างหรือไม่ว่าสักวันหนึ่งอาจเขียนหนังสือไม่ได้ หรือไม่มีเรื่องจะเขียน

เคยคิด เพราะฉะนั้นจึงต้องเขียนให้น้อยไว้ก่อน เดี่ยวจะหมดไม่มีอะไรจะเขียน (หัวเราะ) แต่ผมยังเชื่ออยู่ว่าสามารถเขียนหนังสือได้อย่างร่าเริง แค่นี้ก็จะเขียนก็ร่าเริงแล้ว

คุณเคยวางแผนเกี่ยวกับการทำงานเขียนไว้บ้างหรือไม่

ไม่เคยเลย ข้อที่เลวที่สุดของผมก็คือ เป็นคนไม่มีแผนการในทุก ๆ เรื่อง ในชีวิตนี้ไม่รู้ว่าจะแผนการคืออะไร ทำไม่เป็น ผมไม่ใช่คนที่อยู่กับร่องกับรอยมากนัก ถ้ามามีแผนการใหม่ แผนการอยู่ลึก ๆ คือหวังว่าจะเขียนเรื่องได้สักเท่านี้เรื่องนะ หรือนิยายเรื่องใหม่ต้องออกมาภายในเดือนมกราคมนี้นะ ทำไม่ได้ ผมเป็นคนไม่กล้าบังคับตัวเอง

ไม่กลัวหรือว่ามันอาจจะไม่ได้อะไรเลย

นั่นนะสิ ตอนนี้กำลังกังวลอยู่เพราะแก่มากเกินไป แต่ผมไม่รู้่ววิธีทำแผนการเขาทำอย่างไร อันดับแรกเขาเตรียมตัวกันอย่างไร ช้อกระดามาไว้หรือเปล่า

ในส่วนของคุณมั่งมัน

อันนี้ยังมีอยู่นะ ไฟยังไม่มอดแต่ไฟมันถูกใช้ไปในกิจอื่น เมื่อไรที่เสียบลงได้ ไม่ขึ้นปากยื่นจมูกไปที่ขั้วคคมคมชาวบ้านก็คงจะทำได้ แต่ไม่แน่ว่าเขาจะได้หรือ

เปลี่ยนไปเป็นนักวิจารณ์ดีกว่า

ฝีมือไม่ถึงอีก ถ้าประเภทต้องอ่านหนังสือ 4 เล่ม 7 เล่ม แล้วมานั่งวิจารณ์ให้มันละเอียดถี่ถ้วน คงทำไม่ได้ ผมไม่ได้เกิดมาเป็นนักวิจารณ์และพยายามไม่เป็นด้วย ถ้าปากคอสามารถที่จะไปเหน็บแนมใครบ้างก็โอเค ตรงนี้ผมรู้สึกว่ามันยังพอทำได้อยู่

งานเขียนเป็นการระบายอารมณ์ความรู้สึกหรือเปล่า

นี่เป็นข้อแตกต่างระหว่างศิลปินชั้นดีกับศิลปินชั้นฝึกฝน เพราะถ้าก้าวข้ามพรหมแดนของงานศิลปะไม่พ้น งานเขียนของเขาก็เป็นแค่การระบายอารมณ์ งานวรรณกรรมต้องการความละเอียดถี่ถ้วน ต้องเขียนเพื่อให้อารมณ์นั้นงาม สวย ไพเราะ เห็นภาพพจน์ นักเขียนฝึกฝนมักถือเอางานศิลปะวรรณกรรมเป็นการระบายอารมณ์ มันก็ได้นะ ถ้าคุณเป็นสุนทรภู่ คุณแน่ขนาดพูดออกมาเป็นฉันทาได้หมดเหมือนนายชิต บุรทัต หรือคุณแน่พอที่จะเขียนหนังสือได้อย่างแวนโก๊ะหรือโมเนต์ลงสี แต่บัดนี้เวลานี้คิดว่าไม่มีใครเชี่ยวชาญภาษาไทยถึงขนาดตั้งได้ให้มันไหลออกมาตามมือ จินตวิไม้อ่อนมีแล้วเดี๋ยวนี้วรรณกรรมไม่ใช่เครื่องระบายอารมณ์ของใครเลย

คุณมีความเห็นอย่างไรต่ออาการเบื่อเรื่องสั้น ของวณิช จรุงกิจอนันต์

ที่พี่วณิชเขาพูดก็มีส่วนถูก แต่ไม่รู้ว่าคุณงานของใครบ้าง เพราะในบทความที่เขียนบอกว่าไม่ค่อยได้อ่าน การที่ไม่ค่อยได้อ่านงานของใคร ผมจึงไม่รู้วณิชอบเรื่องอะไร เบื่อเรื่องไหน อย่างไร แต่น้ำเสียงของการเบื่อก็คือ สิ่งที่เขาตั้งคำถามว่าทำไมเขาจึงไม่รู้สึกลอยๆอยากอ่าน ทำไมเขาจึงไม่รู้สึกลอยๆแปลกใจ ผมว่าพี่วณิชกำลังโทษหาเรื่องแบบ “สามช่า” หรือเปล่า เพราะวิธีเขียนใน “ชอยเคียวกัน” มีสามช่า 2-3 เรื่อง ฉะนั้นน่าจะลองมาอ่านงานร่วมสมัยดู แล้วค่อยมาบอกว่าน่าเบื่อ ลองอ่าน “ครอบครัวกลางถนน” หรือ “ขณะหนึ่ง... ขณะนั้น” ดูก่อน

คาดหวังกับงานของตัวเองแค่ไหนว่า ต้องมีคนพูดถึงหรือวิจารณ์

นั่นก็เป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งบางครั้งแม้บอกว่าจะไม่พยายามขำเลียงมองหรือกางหูไปฟัง แต่เรื่องทำนองนี้มันอาจได้ฟังหรือได้ยินอยู่บ่อยๆ แล้วหลาย ๆ ครั้งก็ชอบที่จะได้ยิน หรือได้ฟังคนพูดถึงงานของผม ไม่ว่าในแง่บวกหรือแง่ลบ เพราะผมจะได้ฟังว่ามันบวก – บวกตรงไหน ลบ – ลบตรงไหน

มีความเห็นอย่างไรกับวัฒนธรรมการวิจารณ์ในบ้านเรา

มีวัฒนธรรมด้วยหรือการวิจารณ์

เขาใช้คำนี้ละ

วัฒนธรรมในการวิจารณ์ ผู้หลักผู้ใหญ่เขาพยายามเสนอหลักการวิจารณ์ที่เป็นวัฒนธรรม แต่มันไม่บังเกิดการวิจารณ์ที่มีลักษณะที่จะเป็นวัฒนธรรมในหมู่คนรุ่นหลังสักเท่าไร มันเป็นไปได้ในหมู่คนรุ่นเก่าที่มีความรู้สูงและมีความเป็นกลาง ฉันทาคติน้อย อคติน้อย และมีการทำการบ้านอย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือเราต้องทนต่อการถกเถียงได้ คนอื่นได้แย้งเพื่อเปิดโอกาสให้คนอื่นมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน การวิจารณ์จะเติบโตไม่ว่าการวิจารณ์แบบปากเปล่าหรือสิ่งพิมพ์ ให้คนกล้าที่จะวิจารณ์และให้คนที่ถูกวิจารณ์กล้า

น้อมรับว่า คนเหล่านั้นเขาวิจารณ์เพื่อประโยชน์ของวงการวรรณกรรมล้วน ๆ ส่วนจะเป็นประโยชน์ต่อนักเขียนหรือไม่นั่นเป็นกิจที่นักเขียนพึงมองเอง อันจะทำให้เกิดความรู้ความหลากหลาย จะเกิดความสุขสนุกสนานในการวิพากษ์วิจารณ์ แต่ที่นี้วัฒนธรรมการวิจารณ์ในบ้านเราจะเป็นลักษณะท่องท่องเพื่อจะไปข่มคนอื่น ท่องเหมือนกับว่าตัวเองได้พยายามแล้วที่จะสร้างวัฒนธรรมนี้ ผมก็เลยบอกว่าเราอย่ามามัวกันแต่ท่องกันอยู่เลย สิ่งสำคัญเราต้องทบทวนหรือใจกว้างพอที่จะเห็นคนอื่นวิจารณ์ และเห็นตัวเองถูกวิจารณ์ ในขณะที่เขวกันก็กล้าที่จะวิจารณ์คนอื่นด้วย

กรณีการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์

วิจารณ์กันไปเถิด เพราะว่ามันจะเกิดการแตกแขนง มันจะเกิดเอกสารอย่างน้อยก็สามสี่ชั้น สมมติว่าการวิจารณ์นวนิยาย “หลังเที่ยงคืน” ของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช มันคิดเกินไป คือมันทำให้นวนิยายหลังเที่ยงคืน ซึ่งไม่ค่อยดีเท่าไรคิดเกินไป คนอื่นก็มีสิทธิ์ที่จะมองต่างมุมได้ด้วยการวิจารณ์งานของชูศักดิ์อีกครั้งหนึ่ง เราก็จะได้เอกสารเพิ่มขึ้นอีก 3-4 ชั้น วงการวิจารณ์จะสนุกขึ้น จะซ้อนแล้วซ้อนอีกก็ว่ากันไป

ขณะที่เขียน “หลังเที่ยงคืน” คุณได้คำนึงถึง ความหมายเชิงโครงสร้างและโครงสร้างของความหมาย ตามที่ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช วิจารณ์หรือเปล่า

ไม่ใช่กิจของสงฆ์ที่จะไปคิดอะไรอย่างนั้น เพราะถ้าหากผมเขียนหนังสือด้วยทฤษฎีโครงสร้าง ผมก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาเลย ผมเพียงแต่เลือกเรื่องเขียน สร้างตัวละครให้ดี วางโครงเรื่องให้กระชับ ส่วนเรื่องจิตวิทยาต่าง ๆ ไม่ใช่เรื่องที่ผมจะต้องมานั่งพิจารณา การแสดงของตัวละครอาจจะออกมาจากพฤติกรรมที่เป็นจริงของมนุษย์ที่ผมได้เห็น ผมไม่มีสิทธิ์ที่จะไปคิดว่าตรงนี้เป็นเรื่องความเก็บกดทางเพศอันนี้เป็นหน้าที่ของนักจิตวิทยา ผมไม่ใช่อะไรทั้งมวล การวิจารณ์หนังสือก็ไม่ใช่แค่ทฤษฎีโครงสร้างเพียงอย่างเดียว ถ้ามาสนใจเรื่องทฤษฎีอีกสิบทฤษฎีแล้วผมจะเขียนนิยายออกมาเป็นอะไร เพียงแต่ว่าเราทำงานชิ้นหนึ่งเท่านั้น ใครก็ได้ที่เชี่ยวชาญมนุษยวิทยาหรือจิตวิทยาก็มาดู เป็นภาวะหนักเกินไปที่จะให้นักเขียนรู้ทุกเรื่อง นักเขียนรู้แค่เรื่องที่เขาเขียนเท่านั้นเอง เพราะในบทสนทนาของตัวละครได้บรรจุเรื่องราวทางสังคม ไม่ว่าทางสังคมวิทยาจิตวิทยาเอาไว้หมดแล้ว นักเขียนเพียงวางโครงเรื่องให้ดี สร้างตัวละครให้สมจริง ให้เรื่องออกไม่มาประดักประเดิด

จิกจิกกับบทวิจารณ์ของชูศักดิ์หรือเปล่า

ไม่เลย ได้ความรู้ด้วย และผมคิดว่าชูศักดิ์ได้ทำงานหนักพอสมควร ในบรรดานักวิจารณ์ เขาเป็นผู้อ่านคนหนึ่งที่มีความรู้ เขาอาจจะตีความหมายในสิ่งที่เราคิดตั้งแต่แรกไม่เหมือนกัน ตรงนี้ต้องอนุญาตเพราะเป็นการตีความจากการอ่านของเขา นี่คือสิ่งที่ผมอยากเห็นมานาน มันไม่ใช่การวิจารณ์ลวกๆ แต่เป็นการทำการบ้านที่ค่อนข้างหนักและจริงจัง สิ่งที่ผมชอบอยู่ประการหนึ่งก็คือ เขาไม่ได้เห็นบทสนทนาในเรื่องเป็นบทสนทนาที่ไร้สาระ หรือเป็นบทสนทนาที่ตัวละคร ไม่รู้จะทำอะไรก็เลยพูดออกมา การที่เขายกบทสนทนามาให้เห็นว่าผู้เขียนมีจุดประสงค์ที่จะพูดเช่นนั้น ผมถือว่าเขาให้ความสำคัญแก่ตัวหนังสือทุกตัวใน “หลังเที่ยงคืน” ไม่เฉพาะบทวิจารณ์เท่านั้น ก่อนหน้านั้นเขาได้พูดทางวิทยุเกี่ยวกับ “หนู” ตัวหนึ่ง โดยไปเปรียบเทียบกับตัวละครเอกของเรื่องคือ “กำไล” ว่า “หนู” กับ “กำไล” ตอนที่เดินกลับมาโทรมเหมือนกัน นี่เป็นความจริง เป็นภาพเปรียบเทียบของนักวิจารณ์ที่ทำการบ้าน ไม่เช่นนั้นเขาอาจจะทำหน้าที่ของหนูก็วิ่งไปเถิด หน้าที่ของกำไลก็กลับบ้าน และมีจิตทางวรรณกรรมก็ควรจะเป็นเช่นนั้น ไม่ใช่หนูวิ่งลอยๆ ผู้เขียนต้องการให้หนูมีส่วนร่วมในฉากด้วย เพราะต้องการให้ฉากนั้นมีความเข้มข้น มีความงดงาม มีการเปรียบเทียบ ไม่ใช่หนูที่โหนไม่รู้อยู่ๆ มาวิ่งตัดหน้า ไม่ได้ไต่เข้าไปลอยๆ ตามสภาพของฉากสามารถมีหนูอยู่ได้จริง ที่ผู้เขียนไต่เข้าไปต้องการให้เป็นสัญลักษณ์บางอย่าง อยู่ที่ภูมิปัญญาของนักวิจารณ์จะฉายถึงหรือเปล่า

สมมติว่านักวิจารณ์พยายามที่จะหลีกเลี่ยงที่จะวิจารณ์ “สาระขัน” ด้วยเหตุผลที่ว่างานชิ้นนี้ไม่ควรค่าแก่การวิจารณ์

ก็ไม่รู้จะไปช่วยอะไรได้ ผมไม่รู้ว่าจะไปโกรธเคืองอะไร การที่เขาหยิบงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งขึ้นมาวิจารณ์ก็แสดงว่างานชิ้นนั้นมีค่าบ้าง แต่เขาอาจจะอ่านงานของผมแล้วก็ได้ว่าต้องแยกระหว่างวรรณกรรมศึกษากับวรรณกรรมวิจารณ์ เขาอาจจะอ่าน “สาระขัน” แล้วพบว่ามันไม่มีค่าพอที่จะวิจารณ์ แต่อาจจะมีคนหยิบสาระขัน ขึ้นมาวิจารณ์เพราะเห็นว่ามันมีค่าพอที่จะพูดถึงบ้าง ผมไม่สามารถบอกหรือบังคับใครได้เลย อย่างเช่น “หลังเที่ยงคืน” เป็นงานที่พิมพ์เมื่อ 7-8 ปีที่แล้ว ชูศักดิ์เพิ่งจะมาวิจารณ์ จะแปลอะไรถ้าอีกสักปีถึงจะมี

คนหยิบ “สารระชัน” ขึ้นมา หรือหยิบ “คนกับเค็ก” “สี่ของหมา” ขึ้นมา นักเขียนคงไม่ชะเง้อมองแต่ว่าเมื่อไรจะมีนักวิจารณ์หยิบงานของตัวเองมาวิจารณ์เสียที ขอให้เราทำงานเขียนด้วยใจ ถ้าไม่มีใครหยิบสารระชันมาวิจารณ์ เราก็ไม่ต้องคิดสินบนใคร หรือบีบบังคับให้ใครมาวิจารณ์ ถ้าถามว่าสนใจงานวิจารณ์บ้างไหม ผมเชื่อว่าการวิจารณ์คือการนำเสนอในสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับนักเขียน ผมก็สนใจงานวิจารณ์ อยากจะมอง อยากจะรู้ว่าเขามองอย่างไร เพื่อเราจะไคพัฒนาตัวเองต่อไป

บางคนพูดว่า “สารระชัน” เป็นงานสากล

สากลหมายถึงอะไร ขอให้ทำความเข้าใจกันเสียก่อน ถ้าให้คนลาวอ่านแล้วเข้าใจ ฝรั่งเศสอ่านแล้วเข้าใจอย่างนั้นหรือ ผมไม่รู้เพราะผมไม่ได้อ่านแทนคนอื่นเลย บอกไม่ได้ว่าเป็นงานสากลหรือไม่ ผมไม่ได้หวังขนาดนั้น แต่คิดว่าเป็นเรื่องสั้นไทยที่อ่านได้พอทน

ตั้งแต่เขียนหนังสือมาคุณพอใจกับเรื่องสั้นเรื่องใดมากที่สุด

พอใจที่เขียนเสร็จนะ อย่างน้อย ๆ ตัวเองก็ทำงานเสร็จ ในฐานะคนเขียนหนังสือ ช่วงทำงานเสร็จผมไม่รู้หรือว่าตัวเองเขียนดีไม่ดี แต่ถือว่ามีได้บำรุงจิตใจของเราว่าได้เขียนเสร็จแล้วนะ เพราะความฝันหรือความอยากเป็นนักเขียนของเรามันต้องบำรุงบำเรอด้วยงานเขียนของตัวเอง เขียนเสร็จทำให้มีความรู้สึกว่ายังมีความสามารถอยู่ ส่วนดีไม่คืนนั้นคนอื่นมามอง มารู้สึก มาสัมผัสกับเรื่องเหล่านั้น ผมเขียนเองผมก็บอกว่าเรื่องของตัวเองดีในระยะเวลาหนึ่ง แต่หลังจากนั้นเป็นต้นมาผมอาจจะไม่กลับไปอ่านเรื่องของตัวเองเลยก็ได้ ผมไม่สามารถกลับไปอ่านงานที่เขียนเมื่อ 2523 – 2524 บางเรื่องได้ อ่านแล้วเงินอายุพอสมควร แต่ก็ไปปฏิเสธว่านั่นไม่ใช่ผลงานของผม ถามว่าเรื่องใดเขียนแล้วพึงพอใจที่สุด วันนี้ตอบได้วันนี้อาจจะไม่ใช่แล้วก็ได้

ความรู้สึกเมื่องานเสร็จมีเท่ากันในทุก ๆ เรื่องหรือ

ไม่เท่าหรอก ช่วงไหนที่เขียนด้วยความรู้สึกว่ายังเต็มอยู่ มีความสุข เขียนอะไรก็ออกมา ๆ กับช่วงที่ฝืดเคืองแก้ปีหนึ่งยังไม่ได้เขียนสักเรื่อง แต่พอเขียนออกมาได้ มันน่าดีใจ

มากกว่า มันมาต่ออายุนักเขียนเป็นน้ำเลี้ยงทางจิตใจ ถ้าถามว่าการเขียนในยุคหลัง ๆ เป็นอย่างไรบ้าง ตอบว่าสามเรื่องหลังค่อนข้างเป็นยาบำรุงจิตใจให้กับตัวเอง ทั้งเรื่อง “จดหมายถึงประธานรัฐสภา” “เรื่องเซซาร์” และเรื่อง “ไม่มีใครสลักสำคัญ” แต่ไม่ได้หมายความว่าเรื่องนั้นดีประทับใจผม – ไม่ใช่ แต่มันอยู่ในช่วงที่มันฝึกเติมประดา และก็เขียนงานออกมาได้ จะด้วยความขยันหรือด้วยความครุ่นคิดอะไรสักอย่างหนึ่ง ค่าต่อความรู้สึกของตัวเองจึงค่อนข้างสูงมากกว่าค่าของความรู้สึกที่ว่าเรื่องเหล่านั้นดีหรือไม่ดี

คิดว่าช่วงนี้วงการวรรณกรรมมีงานดี ๆ ออกมาบ้างหรือเปล่า

มีกวีดี ๆ อยู่บ้าง เพียงแต่บทกวีมันกระจายอยู่ตามสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เรื่องสั้นดี ๆ ก็มีอยู่เพียงแต่นาน ๆ เจอ มันก็มีอยู่เรื่อย ๆ เพียงแต่บางครั้งอ่านไม่ทัน เพราะอยู่ตามนิตยสารหรือตามสิ่งพิมพ์ ซึ่งเราไม่มีโอกาสเดินเข้าห้องสมุด ซึ่งมันรวบรวมสิ่งเหล่านี้เอาไว้ แต่ผมจะอ่านหนังสือที่ซื้อประจำหรืออ่านประจำ หรือจนกว่าเรื่องสั้นเหล่านั้นจะนำมารวมเล่ม ในส่วนนิยายก็เหมือนกันมันก็มีดีของมันอยู่ แต่ถ้าถามว่าแค่นี้พอไหม คงไม่พอสำหรับสังคมวรรณกรรมไทย แต่จะไปเร่งเร้ามัน ใส่ปุ๋ยให้มันออกดอกออกผลคงไม่ได้ เพราะเราเพิ่งจะเขียนหนังสือกัน สังคมไทยเพิ่งจะมีเรื่องสั้นมาเมื่อร้อยกว่าปี แต่ผมก็ไม่ได้เอาตัวออกห่างนะยอมรับว่าผมก็เป็นส่วนหนึ่งของบรรยากาศนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้าง ที่จะทำให้วงการวรรณกรรมมีสีสัน ด้วยการเรียกร้องเอากับตัวเองให้สร้างงานวรรณกรรมขึ้นอย่างเต็มความสามารถ ทุ่มเทให้กับวรรณกรรมมากขึ้น ไม่ใช่ปฏิบัติตัวบ้า ๆ บวม ๆ หรือเสียเวลากับร้านเหล้าให้กับการดื่มกินโดยไม่จำเป็น หรือเสียเวลากับการสนทนาที่ไม่เกิดประโยชน์

แต่การใช้ชีวิตของนักเขียนไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์กับงานเขียนได้

ไม่ได้ แต่ผมก็ไม่ค่อยได้เอามาใช้กับงานเขียนมากนัก หมายความว่าเสียเงินค่าปุ๋ย ค่าหัวน้ำเงินมากเกินไปเมื่อเทียบกับดอกผลที่ได้รับ ตรงนี้จะไปอ้างได้อย่างไรว่าเรากำลังหาประสบการณ์อยู่ มันต้องทำให้คนอื่นเห็นบ้าง อย่างน้อยปีละเรื่องก็ยังดี ไม่เช่นนั้นก็ขาดทุนแน่นอน แต่จริง ๆ แล้วผมไม่สนับสนุนให้ใครเขียนเรื่องสั้นปีละเรื่อง ถ้าคุณสามารถทำได้ และขบคิดให้มาก อยากให้ทำสัก 2-3 เรื่อง นักเขียนผู้ใหญ่ควรจะเขียนเพื่อบำรุงบำเรอขวัญและกำลังใจของเด็ก ๆ บ้าง เช่น ลาว คำหอม, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เสนีย์ เสาวพงศ์,

อาจินต์ ปัญงพรรค์ คนเหล่านี้จะเขียนออกมาบ้าง อย่าเป็นดาวค้างฟ้า เดี่ยวจะกลายเป็น วงการคาราไป คือปั้นเด็กที่ไม่มีอะไรให้มาเป็นคารา พอเด็กคนนั้นเริ่มจะมีอะไรอายุก็ปาเข้าไปตั้ง 30 แล้ว ประสบการณ์มีเพียบพร้อมแต่หลังจากนั้นไม่ได้แสดงอะไร แล้วหาเด็กใหม่ มาปั้นอีก บ้านเราเป็นสังคมช่างปั้น

อาจมีเหตุผลของการเป็นดาวค้างฟ้า

ไม่ใช่หรอก ผมแหยมในฐานะเด็ก ให้ท่านเขียนเพื่อให้องการวรรณกรรมศึกษาค้น เรื่องสั้นของผู้ใหญ่บางครั้งมันก็บำรุงบำเรอวงการให้มีเรื่องที่จะพูดกัน

ตอนนี้คุณอยากเสียดสีใครมากที่สุด

อยากเสียดสีตัวเองเพราะมันเลว เลวหลายเรื่อง หนึ่ง – ปากเสีย สอง – มีลูกแล้วก็มี เวลาให้น้อย มัวแต่ไปแต่เรื่องของชาวบ้านมาก สาม – งานไม่ค่อยทำ สี่ – ไม่ค่อยเก็บเงิน มีเท่าไรก็ใช้ ไม่ถึงสิ้นเดือนก็หมดต้องเที่ยวหอบหิ้วเขา ทำไมมันเลวอย่างนี้ ไม่ค่อยกตัญญูต่อบุพการี แลไม่รักษาคำที่ควร เป็นอาทิ

ทำไม

คำถามนี้ตอบลำบาก ผมจะตอบต่อเมื่อทำแล้ว ผมเป็นคนที่ไม่ค่อยกตัญญูรู้คุณ ไม่ค่อยที่จะแสดงความรักต่อพ่อแม่ มีความรักต่อลูกแต่ไม่ค่อยปฏิบัติ สิ่งที่ผมปฏิบัติมักเป็นสังนอกกิจไม่พึงกระทำเช่น ผิดศีลข้อสองข้อย่อยเนื่อง ๆ ที่มีผิดคือลักทรัพย์และฆ่าสัตว์ ส่วนสองสามข้อที่เหลือผมรับประกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ควรเสียดสีก็คือตัวมันเองนี่แหละ มันจะไปเสียดสีใครได้นอกจากตัวเอง ผมไม่มีหน้าที่ไปเสียดสีใครเลย คนอื่น ๆ พวกเขาก็ส่วนดี ๆ กันทั้งนั้น

ความรวดร้าวจิตที่สุดของคุณคืออะไร

ความรวดร้าวจิตที่สุดถ้ามีอาจเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องไม่ค่อยได้อยู่กับลูก อันนั้นเป็นสิ่งที่นึกอยู่ตลอดเวลา ถ้าถามว่ารวดร้าวจิตเรื่องรางวัลหรือเพื่อนฝูง บอกเลยที่ไม่มี แล้วคิดว่าไม่มีปัญหากับเพื่อนฝูง ถึงมีก็ไม่บอกให้รู้ เพราะถึงรู้สึกก็จะไม่บอกเพื่อนฝูง ผมรู้สึกว่า การปะทะสังสรรค์ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ดีก็ควรเลี่ยง ไม่เรื่องมากเลขคน ๆ นี้ ผมอาจจะมีเพื่อนสารพัดหรือกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป แต่ผมไม่ต้องการเพื่อนมาก แล้วไม่คิดหวังกับใคร ฉะนั้นการฟังข่าวเพื่อนจับนมสาว อะไร ๆ ได้สบายเพราะไม่สะท้าน และถ้าหากว่าเพื่อนอยากจะไปตีหัวใครก็ได้ เพราะบางทีมันจำเป็นต้องตี ใครจะถดถอยอ่อนอุคมคคิ ใครอยากรวบ อยากมีรถเก๋ง ผมเห็นแล้วโชว์ว่าใบหน้าจะร้อน เบ้าตาจะร้อน

แล้วความรวดร้าวกับโลกกับสังคม

เมื่อก่อนรวดร้าวนั้น เดี๋ยวนี้ไม่ ที่ไม่รวดร้าวนั้นเพราะไม่ได้ตั้งความหวังไว้มากกว่าจะช่วยสังคมได้อย่างไร คิดว่าคนอื่นที่คิดเหมือนเราก็น่าจะมีอะไรมากกว่าที่เราหวังจะให้สังคมดีขึ้น ผมไม่สูญเสียศรัทธาในมนุษย์ ผมไม่ใช่เทวดาที่จะไปไถ่บาปใครหรือรักษาเชื้อชาติคนที่ป่วยไข้ได้ ถ้าช่วยกันคนละเล็กละน้อย ก็โอเค จึงไม่รวดร้าวนะ

สถาบันครอบครัวในสายตาของคุณเป็นอย่างไร

สถาบันครอบครัวเป็นเรื่องเศร้าในความรู้สึกของผม ผมยอมรับตรง ๆ ว่าได้รับการปลูกฝังให้ศรัทธาในสถาบันครอบครัวน้อยมาก เพราะอาจจะไม่ได้เติบโตกับพ่อแม่เท่าไรนัก ผมเป็นคนมีหลายบ้าน คืออยู่กับน้ำ อยู่กับชาย อยู่กับแม่บ้าง ความรักความผูกพันกับครอบครัวจึงไม่เหนียวแน่น เมื่อเติบโตขึ้นออกมาจากบ้าน ผมก็รู้สึกว่าไม่ได้รับการปลูกฝังจากสถาบันครอบครัวมากเท่าที่ควร ผมจึงเป็นคนอยู่ที่ไหนก็ได้ เป็นคนยังไม่มีบ้าน ทำท่าว่าจะมีบ้านเป็นของตัวเองเหมือนกัน แต่ก็เพิกเฉยกับมันเมื่อโผล่หน้าไปเห็นมัน คือไม่คั่นคั่นแต่ไม่แน่ แก่ตัวไปอาจจะศรัทธาสถาบันครอบครัวขึ้นมาบ้างก็ได้

ไม่ศรัทธาเนี่ยคืออะไร

คือไม่มุ่งมั่น

ว่าสถาบันครอบครัวคือ พ่อ แม่ ลูก อยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่น

ใช่ ตามสูตรเขาเป็นอย่างนั้น พ่อแม่ลูกหนึ่งหรือสอง โทรทัศน์ วีดีโอ ตู้เย็น รถยนต์หนึ่งคัน หมาหรือแมวหนึ่งตัว ผมรู้ดีก็อย่างนั้น อาจจะเป็นคำตอบที่เห็นแก่ตัวหรือใช้ไม่ได้เลยในสังคมนี้ แต่คนมันรู้ดีก็อย่างนี้ ถ้ามีแฟนก็เป็นฉันเพื่อน ไม่ได้คิดอะไรหนักหนา ไม่ได้คิดว่าลูกจะต้องเข้าอนุบาลละอออุทิศได้ หรือมีรถยนต์สักคันไปรับลูกตอนเลิกเรียน

แต่ในส่วนของความผูกพัน มันยังควรมีอยู่ในสังคมไทย

มี ในตัวผมเองก็มี ไม่ใช่ไม่มี เอาเข้าจริง ๆ เมื่อกลับบ้านนครศรีธรรมราช เป็นคนที่นอนบ้านไหนก็ได้ กินได้ทุกบ้านนอนได้ทุกบ้าน ผมอาจจะเป็นคนที่น้ำ ๆ เขารักเพราะผมเป็นหลานคนโต ผมกลับบ้านเขาก็มีความสุขกัน เพราะเมื่อก่อนผมเกร เป็นคนเกรคนหนึ่งของบ้าน บังเอิญเรียนหนังสือพอใช้ได้ และชีวิตก็หัวหกกันขวิดมาเยอะ แต่ก็ทำดีให้เขาเห็น บ้างบางครั้ง สร้างชื่อเสียงให้กับญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลบ้าง เมื่อเขาเห็นผมมีรูปลงหนังสือหรือในโทรทัศน์ เขาก็ดีใจที่ลูกหลานของเขาไม่ได้เป็นโจร รอดพ้นทางโจรมาได้ แต่ที่บอกที่ไม่ศรัทธาตรงนั้น ไม่ได้หมายความว่าไม่ได้รักลูกรักเมีย รักญาติพี่น้องปู่ย่าตายาย ของพรรคนี้ไม่ได้มีไว้พูดอวด

เขาว่าคุณเป็นคนเจ้าชู้

ไม่รู้ เรื่องพวกนี้แล้วแต่คนจะมอง ผมก็ไม่ใช่คนก๊วกก็อะไรนักหนา เป็นคนง่าย ๆ เปิดเผย เป็นคนสนุกสนาน แต่ก็จริงจังได้ในบางเรื่อง หรืออาจจะเพราะอารมณ์ความรู้สึกของเด็กหรือเยาวชนของชีวิตมันมีมากในตัวผม ขี้เล่น ชอบเล่น ทำอะไรสักอย่างก็ทำเล่น ๆ ไปหมด ผมมองการบ้านการเมืองด้วยสายตาของเด็ก ไม่ได้มองด้วยทฤษฎีด้วยเหตุผล

มากมายนัก มองด้วยความรู้สึกก็พอจะรู้จักการบ้านการเมืองได้ เพียงแต่รู้สึกว่ามันยังเป็นผู้เป็นคนกันอยู่หรือเปล่าวะ ไอ้พวกนี้ มันเป็นคนมนุษย์กันหรือเปล่า ไม่ต้องมีทฤษฎีอะไรมาก มองทุกอย่างด้วยความรู้สึก

เป็นการปฏิเสธลัทธิเหตุผลนิยม

บางเรื่องมันก็ต้องมีเหตุผล อยู่ๆ จะไปตีหัวคนนั้นคนนี้เป็นไปไม่ได้ หรืออยู่เดินไปเหยียบของชาวบ้านมาเกิน เห็นเขาปลุกขบาสวยๆ ก็เข้าไปหักกิ่งของเขามันเป็นไปไม่ได้ เรื่องพวกนี้มันอยู่ที่สำนึกข้างใน สำนึกคือนึกได้ ผมทำอะไรด้วยความรู้สึก ไม่ทำก็คือไม่ทำ แต่ไม่ใช่คนไม่มีเหตุผล เป็นคนที่ค่อนข้างจะมีเหตุผลแต่มันเป็นเหตุผลพื้นๆ ที่ปฏิบัติจนเคยชิน เป็นไปไม่ได้ที่จะอยู่โดยไม่มีเหตุผล แต่หลักๆ ก็คืออยู่อย่างธรรมชาติ เหตุผลก็คือธรรมชาติ แต่คนเราไม่พยายามใช้เหตุผลเสียบ้างก็คินะ ใช้ความรู้สึกเสียบ้าง หมายถึงว่าอยู่ด้วยความรู้สึกเพราะถ้ามันหายไปแล้วมันเรียกคินะความรู้สึกนี้

ความไม่มีเหตุผลในตัวผมก็คือความรู้สึกว่าบางทีเราไม่อยากจะรับเหตุผล เราแยะแสบกับอารมณ์ความรู้สึกมากกว่า เพราะคนมันใช้เหตุผลมากเกินไป วันต่อวันหมดความรู้สึก ชินชา ทรายใครก็ตามที่เหตุผลท่วมความรู้สึก คนเราจะกลายเป็นอะไรก็ไม่รู้ คือไม่มีโอกาสได้แสดงความรู้สึกของตัวเองได้แสดงบ้าง ผมจึงคิดว่าเราน่าจะคงไว้ ซึ่งโอกาสที่จะได้แสดงอารมณ์ความรู้สึกให้ตัวเองเป็นผู้เป็นคน ไม่ใช่เครื่องจักร

สังคมชนบทที่บ้านเกิดของคุณตอนนี้เป็นอย่างไ

ความเป็นเมือง สำนึกแบบเมือง วิธีคิดแบบเมือง การปรับเปลี่ยนตัวเองที่จะเป็นคนเมืองหรือคนแบบเมืองมีสูง เมื่อโทรทัศน์ วิทยุเข้าไป สิ่งพิมพ์หลายๆ อย่างเข้าไป แต่ที่มากที่สุดคือแบบอย่างที่เราเห็นได้ด้วยตาหรือฟังได้ด้วยเสียงคือวิทยุและโทรทัศน์ ชาวบ้านนะไม่เท่าไร แต่ปัญญาชนในหมู่บ้านที่เป็นครูเปลี่ยนแปลงไปเพราะเขาต้องถีบตัวเองให้สูง ให้ห่างจากคนในหมู่บ้านเพื่อที่จะเป็นคนพิเศษในสังคม จึงต้องสอนลูกหลานให้พูดภาษากลาง มีการดื่มกินหรือพฤติกรรมที่ลอกเลียนแบบจากโทรทัศน์ไปบ้าง ในหมู่บ้านชาวบ้านอาจจะมี การเปลี่ยนแปลงไปบ้างคือคนแก่ที่ไม่เคยกินเหล้า หรือดื่ม น้ำอัดลม ก็จะเกิดโทรทัศน์แรงๆ ให้ออกไปสังสรรค์มา เกิดความต้องการที่จะดื่มน้ำอัดลมขึ้นมาบ้าง ซึ่งร้านค้าในหมู่บ้านก็พอใจที่จะตอบสนอง ไม่ว่าชนิดขวด ชนิดชาน้อยชามมาก ในขณะที่เขาวชนเคยเดินไปเก็บ

ลูกหว่ามากิน หาสลไม้พื้น ๆ มากิน มันก็ไม่อร่อยเท่าขนมกรอบ ๆ ที่บอกว่าทำมาจากกุ้ง แต่จริง ๆ แล้วทำมาจากวิญญาณของกุ้งและแป้ง มันก็กินกันสนุกเพราะถูกเร้าด้วยโทรทัศน์ ถามว่ามันเปลี่ยนไปไหม มันเปลี่ยนไป พ่อแม่ก็ต้องร้อนรนขึ้นเพื่อจะหาทางหาเงินมาตอบสนองความต้องการของตัวเองและลูก ขณะที่ตัวเองต้องแข่งขันกันในหมู่บ้านระหว่างครอบครัวต่อครอบครัว เพราะว่าลูกเราอาจจะไปนั่งดูโทรทัศน์บ้านเขา แล้วเขาบอกว่าทำไม พ่อมึงไม่ซื้อบ้าง คนบ้านผมคนหนึ่งลูกชายเขาไปดูโทรทัศน์บ้านอื่น แล้วโดนว่าขึ้นบ้านไม่ยอมล้างเท้า เด็กคนนั้นก็เดินร้องไห้กลับบ้าน บอกพ่อมันว่าบ้านโน้นไม่ยอมให้ดูโทรทัศน์ พ่อถามว่าทำไม เด็กบอกว่าไม่ได้ล้างเท้า บ่ายวันนั้นพ่อมันจึงความเข้าเมืองไปขายแล้วซื้อโทรทัศน์กลับบ้าน เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ แบบนี้ ความเป็นเมือง วิถีคิดแบบเมือง การอยู่แบบเมือง มันรุนแรงพอที่จะทำให้สังคมหมู่บ้านแตกเป็นเสี่ยงได้ บ้านเกิดผมเจอสภาพแบบนี้ ทั้งการบริโภค การเป็นอยู่ การปฏิบัติต่อกันของคนแต่ละคนเหมือนอย่างในเรื่อง “สะพานเก่า”

ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เกิดขึ้น สร้างความรู้สึกอะไรให้กับคุณบ้าง

ก็อยากเขียนนิยายไป ตอนนี้ก็ทำไปแล้ว 38 ตอน เพียงแต่ยังทำไม่จบเท่านั้นเอง เรื่อง “หมู่บ้านฟ้าผ่า” ฟ้าผ่า หมายถึงของร้อนที่มาจากฟ้าหรือมาจากอะไรก็ตาม มันทำให้หมู่บ้านแหลกละเอียดเหมือนโดนฟ้าผ่า เหมือนโดนของร้อนจากสวรรค์ถล่มเอา ไม่ได้หมายถึงของร้อนจากสวรรค์อย่างเดียว มันหมายถึงสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของหมู่บ้าน ความแตกร้างของคนในชุมชนที่ไม่มีเวลาให้แกกัน เคยลงแขกในสมัยก่อน เดี่ยวนี้ไม่ค่อยมีเวลาให้กัน เมื่อก่อนไปงานศพก็จะอยู่ช่วยงานกัน 3-4 วัน แต่เดี๋ยวนี้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างกัน 4-5 กิโลเมตร เขาก็จะมางานศพในลักษณะที่รีบมารีบกลับ ไม่ได้ทำหน้าที่ญาติพี่น้อง โดยอ้างว่าไม่มีเวลาเดี๋ยวต้องรีบไปกรีดยาง หรือตากข้าวไว้ต้องรีบกลับไปโกย อ้างเพื่อที่จะไม่ต้องรับภาระ

ถ้าเช่นนั้นหมายความว่า ความเป็นเมืองไม่ควรเข้าสู่ชนบทเลย

เราห้ามไม่ได้ เพราะเขามีโอกาสเข้ามาในเมือง มาเห็นแบบอย่างในเมืองได้เท่ากับที่เห็นแบบอย่างในโทรทัศน์ เขามีอุปสงค์อุปทาน มีความต้องการเหมือนมนุษย์ธรรมดา

มีเข้านั้นผู้หญิงเหนือคงไม่ต้องมาขายตัวเพื่อให้พ่อแม่มีโทรศัพท์ มีบ้านหลังใหญ่หรือให้น้องชายมีมอเตอร์ไซด์ เราจึงไม่สามารถไปห้ามตรงนั้นได้ หน้าของผมก็คือเขียนหนังสือส่งสัญญาณบอกกล่าวแก่คนในสังคม ส่วนจะดีหรือไม่ดี คนจะสนใจอ่านหรือไม่สนใจอ่านนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จำนวนหนังสือที่พิมพ์ออกมาก็ไม่มากพอที่จะทำให้ดีใจได้ ถึงแม้มีคนอ่านแล้วเราก็ดีใจไม่พอ เพราะเขาอ่านวันนี้ก็รู้ว่าเขาจะเข้าใจ หรือสปีผ่านไปก็เพิ่งมารู้ แต่ทุกอย่างมันก็สายเกินไปเสียแล้ว ถึงได้บอกว่าเรื่องสั้นของผมไม่ใช่ไม่กวาดและผมก็ไม่ใช่ข้าราชการ กทม.

ความมั่งหวังในชีวิต

ต้องการให้ลูกประสบความสำเร็จ ส่วนผมต้องการผู้หญิงที่รักหลายคน มีลูกเพิ่มสัก 12 คน ต้องการมีรถยนต์ถ้ามีได้มันก็ดี อยากมีเงินไปนั่งดื่มกินทุกวัน อันนั้นเป็นสิ่งที่ผมชอบ ไปฟังเพลงหาเพื่อนดื่มเหล้า คุยกัน นัคสาวบ้าง แต่ในฐานะนักเขียนผมทำไม่ได้มาก ในโลกของความเป็นจริง ผมต้องคำนึงถึงอะไรบางอย่างบ้าง ผมกินเบียร์ได้ในวันที่พอจะมีเวลาว่าง ผมไม่สามารถเข้าคับได้ทุกคืนเพราะไม่มีเงินมาก ผมไม่สามารถนัดสาวได้ทุกวัน เพราะคงไม่มีสาวคนไหนมานั่งให้นัดทุกวัน เป็นสิ่งที่อยากทำแต่ทำไม่ได้ ผมอยากเขียนหนังสือดี ๆ ก่อน เพราะฉะนั้นจึงต้องละเรื่องพวกนี้ไว้ กิจที่ผมพอจะทำได้คือ กินเหล้ากับเพื่อนฝูงบ้าง ดูหนัง อ่านหนังสือ เขียนเรื่อง และไปทำงานที่งานประจำ

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางโสภิญ ชื้อสกุล รอดเหตุภัย
เกิด	วันที่ 1 ธันวาคม พุทธศักราช 2498
สถานที่เกิด	อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	35/13 หมู่ 10 ซอยรามอินทรา 65 แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7 หัวหน้างานแนะแนว โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2513	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนางวิทยา อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง
พ.ศ. 2516	ป.กศ. ต้น วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2520	ป.กศ. สูง (วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทวิทยาศาสตร์) วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2522	กศ.บ. (วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน
พ.ศ. 2540	กศ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การวิเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร

บทคัดย่อ

ของ

โสภิญ รอดเหตุภัย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

เมษายน 2541

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาโลกทัศน์ในวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร จำนวน 113 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนแสดงโลกทัศน์ไว้ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ อาชีพ ธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม การศึกษา และ ค่านิยม

ด้านสังคม ผู้เขียนมีทัศนะว่า สังคมเมืองเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน บุคคลมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ในขณะที่สังคมชนบทยังคงมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ด้านการเมืองการปกครอง ผู้เขียนมีทัศนะว่า สถาบันการเมืองการปกครองขาดเสถียรภาพ ประชาชนทั่วไปเบื่อหน่ายและไม่เชื่อมั่นต่อระบบการเมืองการปกครองของไทย ด้านเศรษฐกิจ ผู้เขียนมีทัศนะว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำลายคุณค่าด้านจิตใจของบุคคลในสังคมให้สูญสิ้นไป ด้านอาชีพ ผู้เขียนมีทัศนะว่า ทุกอาชีพมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ควรประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนมีทัศนะว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพราะฝีมือมนุษย์ซึ่งเนื่องมาจากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ด้านการศึกษา ผู้เขียนมีทัศนะว่า การศึกษามีความหมายต่อชีวิตมนุษย์มาก รัฐบาลควรจัดการศึกษาในชนบทให้มีประสิทธิภาพ ด้านค่านิยม ผู้เขียนมีทัศนะว่า ค่านิยมของบุคคลในสังคมจะเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีทั้งสร้างสรรค์สังคมและทำลายสังคม ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ของจำลอง ฝั่งชลจิตร กับสังคม ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนสะท้อนไว้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา และการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม วรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตร เป็นวรรณกรรมที่มีค่าต่อสังคม ผู้อ่านสามารถนำโลกทัศน์ของผู้เขียนไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาบางประการในสังคมได้

AN ANALYSIS OF WORLD VIEWS IN JUMLONG FUNGCHOLAJIT'S
LITERARY WORKS

AN ABSTRACT
BY
SOPIN RAWDHETPHAI

Presented in partial fulfillment of the requirements for the

Master of Education degree in Thai

At Srinakharinwirot University

April 1998

This study aims to analyze the worldviews in Jumlong Fungcholajit's Literary works. From 113 of his literary works, the author indicated his worldview in 7 aspects; society, politics and government, economics, occupation, nature and environment, education, and values.

According to Fungcholajit, urban society tends to be more individual – centered while rural society is more community – centered. In his view of politics, political institutions suffer from a lack of stability. The people are discontent and not convinced by the system of government. In regards to economics, capitalism has demolished the value of human mentality. In occupation, all jobs are of equal importance and necessity. Thus, People should approach their work with dignity and honesty. In his view of nature, the environment is destroyed by human hands because of economic development and industries expansion. In regards to education, learning is useful for human life, thus, the government should provide efficient education to people in rural areas. Lastly, personal values will be changed by the environment which has both created and demolished society. This study finds that he reflects three main aspects; namely, government, education and personal lifestyles in society. It can be concluded that Jumlong Fungcholajit's literary works are literature filled with values. His worldview will be helpful for any reader who is living life in society and dealing with social problems as well.